



AKADEMIA POLONIJA
POLONIA UNIVERSITY



ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва



ГЕЛЬВЕТИКА
ВИДАВНИЧИЙ ДІМ



ВЧЕНІ ЄДИНІ

Разом ми сильніші!

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
(факультет історії, політології та національної безпеки)
Полонійна академія в Ченстохові
Видавничий дім «Гельветика»
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

VII Міжнародна науково-практична конференція

ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

17 – 19 листопада 2023 року

с. Світязь Шацького району Волинської області



Львів – Торунь
Liha-Pres
2023

УДК 378.046(477)(062.552)

Т 66

Організаційний комітет:

Головко Олег Павлович – кандидат економічних наук, засновник та директор Видавничого дому «Гельветика»;

Віхляєв Михайло Юрійович – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва;

Філіпович Мирослава Богданівна – кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри всесвітньої історії Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Бука Станіслав – доктор економічних наук, професор, ректор Балтійської міжнародної академії;

Дьякон Роман – доктор технічних наук, професор, академік, президент Вищої школи менеджменту інформаційних систем (ISMA);

Кринський Анджей – доктор філософії, доктор богослов'я, професор, гоноріс кауза, ректор Полонійної академії в Ченстохові;

Ярош Ярослав Богданович – доктор політичних наук, професор, декан факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 – 19 листопада 2023 р., с. Світязь Шацького району Волинської області. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 260 с.

ISBN 978-966-397-331-9

У збірнику представлено матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції» (17 – 19 листопада 2023 року, с. Світязь Шацького району Волинської області).

УДК 378.046(477)(062.552)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023

© Полонійна академія в Ченстохові, 2023

ISBN 978-966-397-331-9

© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Актуальність застосування сучасних методик наукової діяльності на базі систем штучного інтелекту Гарматій Н.М.	10
Концепція «Peer-to-peer» як різновид ефективної фасилітації «ветеран – ветерану» в навчальному процесі Горанін В.Ю., Волженцева І.В.	12
Компетентності культури демократії в структурі вимог до військовослужбовця Національної гвардії України Горбатюк А.А.	17
Особливості гендерного виховання у сучасному закладі дошкільної освіти Зубко О.	19
Проблеми та перспективи викладання дисциплін схозознавчого циклу бакалаврам та магістрам (історикам, міжнародникам) в умовах військового стану Зубко О.Є.	22
Дистанційне навчання як один з найефективніших засобів навчання щодо для здобуття знань у світі сучасних професій Лапузіна О.М.	27
Інституційний розвиток системи забезпечення якості військової освіти в Україні Майстренко О.В.	30
Проблема українського національного питання у Другій Речі Посполитій у навчальному процесі закладів загальної середньої освіти Матина Т.О.	34
Інститут освітнього омбудсмена в Україні: створення та перспективи розвитку Назарук Н.В., Розік М.В.	37
Збереження реформування вищої школи в умовах війни Рябініна Н.О., Рябінін О.В.	41

СЕКЦІЯ 2. ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

The word for praxis in education and research Vakhovska O.V.	45
Лексичні одиниці англійського походження crisis, pandemic, stress, adventure, opposition та лексичні одиниці українського походження криза, пандемія, стрес, пригода, протистояння як лексеми-стимули при створенні термінологічного поля “resilience” / «резилентність» Громова В.О.	48
Higher education institutions of Ukraine in war conditions: case of Dnipro University of Technology Yehorova O.V.	51
Трансформації у закладах вищої освіти в умовах війни Жиденко А.О., Паперник В.В.	55
Forms and means of interactive learning of a foreign language of professional direction in a technical higher education institution Kartel T.M.	59
Вплив куратора на соціально-психологічну адаптацію студентів Коновалова О.Б., Владарчик Ю.А.	61
Розвиток духовних потреб студентів в освітньому просторі вищої школи Лаппо В.В.	65
Особливості впровадження гейміфікації у професійну підготовку майбутніх учителів закладами вищої освіти Матвєєв К.М.	69
Особливості навчання англійської мови здобувачів вищої освіти у галузі міжнародних економічних відносин Сосницький І.О.	72
Організація самостійної роботи здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання Федорчук Н.А.	74
Доступ до медичної освіти в закладах вищої освіти. Виклики сьогодення Янішен І.В., Томілін В.Г., Дюдїна І.Л.	78

СЕКЦІЯ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Картографування середовища підготовки докторів філософії PhD:
досвід КНЕУ ім. В. Гетьмана

Антонюк Л.Л., Лігоненко Л.О., Горбова Ю.С.....82

Стандартизація й унікальність освітньо-наукової програми:
досвід НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Батиргарєєва В.С., Євтєєва Д.П., Бабенко А.М.

Ворожбіт-Горбатюк В.В.88

Інформаційно-комунікаційні технології в організації підготовки
здобувачів ступеня доктора філософії у ЗВО

Винник Т.М.91

Актуальні питання утворення разових спеціалізованих вчених рад
у медичних закладах вищої освіти

Дюдiна І.О.94

Office skills у реалізації освітньо-наукової програми «Право/Law»
у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса Національної академії
правових наук України

Калініна А.В.96

Роль наукового семінару в підготовці здобувачів
третього рівня вищої освіти

Карліна О.М.100

Акмеологічний підхід у процесі підготовки докторів філософії

Кузьменко А.О.102

Робота наукового товариства з аспірантами
в умовах релокації університету

Мандич Т.М.105

Project-Based Learning у підготовці здобувачів вищої освіти
(кейс Запорізького національного університету)

Меняйло В.І., Курінна А.Ф.110

Результативність третього рівня освіти на кафедрі політології
та публічного управління Волинського національного університету
імені Лесі Українки: ефективність дослідження
та захисту наукових робіт

Панишко Г.Т.112

Індивідуальна освітня траєкторія: конструктивні практики з досвіду аспірантури Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди	
Разуменко І.В.	115
Логіка, зміст та структура наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна	
Рубанов В.В.	117
Самостійна робота аспірантів і шляхи її вдосконалення під час вивчення освітніх компонентів	
Скакальська І.Б., Левчук А.В.	120
Андрагогіка як науково-методична основа підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня	
Тюріна В.О., Марченко О.Г., Баранник М.О.	123
Підготовка наукових кадрів: колізії та норми	
Філіпович М.Б.	126
Збагачення репертуару мистецьких колективів третього рівня освіти достойними зразками української музики (на прикладі солоспіву «До місяця» Якова Яциневича на слова Григорія Чупринки)	
Чамахуд Д.В.	130

СЕКЦІЯ 4. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Правові орієнтири дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними та науковими працівниками	
Берзіна А.Б.	134
Історична ретроспектива академічної доброчесності	
Бундак О.А.	137
Дотримання академічної доброчесності здобувачами першого наукового ступеня «Доктор філософії» в умовах війни	
Вакуленко В.Л.	143
Методи запобігання плагіату в наукових роботах здобувачів вищої освіти	
Гончарова О.С., Брагін Ю.А., Брагіна Т.М.	146
Факторний підхід до класифікації причин академічної недоброчесності	
Колісник В.Ю.	150

Академічна доброчесність у музичному мистецтві як стандарт професійної поведінки Коцюрба Н.Є., Коцюрба Б.Б., П'явка К.М.	153
Академічна доброчесність в умовах розвитку штучного інтелекту та цифрових технологій Немченко Т.А.	156
Академічна доброчесність як напрям наукового забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання Нестерчук В.В.	158
Академічна доброчесність як складова забезпечення якості спеціалізованої освіти наукового спрямування Сердюк Г.А.	161
Нормативна база забезпечення академічної доброчесності у педагогічному університеті Топольник Я.В.	165

СЕКЦІЯ 5. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ШКІЛ

Формування та розвиток наукових шкіл як складова механізму підготовки дисертацій в Україні Арістова І.В.	167
Про результати та перспективи розвитку наукової школи Петренка Віктора Павловича «Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах» Баран М.П.	171
Розвиток українського зброєзнавства в умовах російсько-української війни: виклики та завдання Верхотурова М.А.	173
Наукова школа для аспірантів як інноваційна форма неформальної освіти: з досвіду Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Чистякова І.А.	176

СЕКЦІЯ 6. АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФОРМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Академічна мобільність учителя музики в умовах воєнного стану: форми та можливості Курман І.Ю.	181
---	-----

Міжнародна академічна мобільність ад'юнктів та аспірантів Львівського державного університету безпеки життєдіяльності в умовах війни	
Попович В.В., Копистинський Ю.О., Беседа А.В.	184
Академічна міграція як негативне явище для науки України	
Смутчак З.В., Ключа О.	187

СЕКЦІЯ 7. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Форми та механізми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах інноваційного оновлення економіки країни	
Головенко М.Я.	190
Фінансові джерела підготовки наукових кадрів	
Гордієнко Л.А., Пасічник Ю.В.	194
Ефективна співпраця з розробниками сучасного освітнього контенту як підґрунтя стійкості перед освітніми викликами воєнного часу	
Грабовська Л.Л.	197
Застосування інформаційних технологій у формуванні професійної компетентності майбутніх менеджерів	
Захарова І.О.	200
Студент – майбутній менеджер	
Кобиляцька Г.С.	204
Промоція культурної спадщини як один із чинників розвитку територіальних громад	
Понєдєльник Л.А.	208
Актуальні питання розвитку таланти-менеджменту в університетах України	
Сторожук О.В.	212
Ефективність використання робочого часу науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти в умовах воєнного стану	
Яніцька Л.В., Малишевська Г.І., Постернак Н.О.	214

СЕКЦІЯ 8. ЄВРОПЕЙСЬКА І СВІТОВА ІНТЕГРАЦІЯ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Удосконалення володіння іноземною мовою як одна із складових євроінтеграції України в світове суспільство	
Астапова Т.О.	218

Ключові аспекти підготовки педагогів вищими закладами освіти Ірландії до реалізації неформальних професійних освітніх курсів	
Богодист М.І.	221
Напрями підвищення якості вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів	
В'юник О.В.	225
Європейська освітня інтеграція та інноваційні методи навчання: змістовний дискурс	
Кісла Г.О.	228
Грантові програми ЄС для студентів та науковців з України в умовах війни	
Крамар Ю.В.	231
«Lifelong learning» як пріоритетна євроінтеграційна тенденція	
Лещенко Н.А.	235
Глобалізація освіти як стратегічний орієнтир модернізації вищої освіти України	
Пріма Р.М.	238
Trends towards Internationalisation of Higher Education in Europe	
Tonenchuk T.V., Osovska I.M.	242
Тема фашизації росії – необхідна компонента освітніх європейських програм	
Чекаленко Л.Д.	246
 СЕКЦІЯ 9. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	
Основні аспекти сучасної системи підвищення кваліфікації як факторанеперервного навчання на протязі усього життя педагогічних працівників	
Зубенко Д.Ю.	250
Програма підвищення кваліфікації «Інноваційний науковий керівник PhD» (польський досвід): за результатами реалізації VI Фази проєкту «Інноваційний університеті та лідерство»	
Колісник Л.О.	251
Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників медичної галузі в умовах повномасштабного вторгнення	
Савельєва Н.М., Томіліна Т.В., Томілін В.Г.	256

СЕКЦІЯ 1. ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-1>

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДИК НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА БАЗІ СИСТЕМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Гарматій Н.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя*

Сучасні реалії та стрімкі динамічні процеси, які відбуваються у всіх аспектах соціально-політичного, економічного життя, та відповідно наукової діяльності, потребують удосконалення відомих та стандартних методик та підходів у науковій діяльності вищої школи. Сучасний інноваційний технічний процес, який відбувається загалом у світі, виховує нове покоління «технічно грамотних», молодих людей, які швидко опановують застосування у навчанні та бізнесі новітніх «цифрових технологій». Відповідно, це ставить вимоги до зміни, або суттєвого вдосконалення існуючих методик представлення навчальної, та на відповідному наприклад третьому рівні освіти, наукової діяльності, наприклад із застосуванням систем штучного інтелекту типу GPT чату, інформаційних ресурсів, які дозволяють покращувати візуалізацію представленого лекційного, практичного матеріалів та наукової діяльності, як викладачів, так і здобувачів третього рівня вищої освіти. До таких інформаційних ресурсів належать до прикладу програми Microsoft Visio, Canva та багато інших програм.

Використання науково-педагогічними працівниками систем штучного інтелекту, до прикладу GPT чатів дозволить суттєво підвищити рівень кваліфікації і відповідно рівень співпраці зі студентами. Використання штучного інтелекту може сприяти для покращення когнітивних процесів, таких як пам'ять та мислення. Також важливим аспектом є дослідження взаємодії між людиною та комп'ютером, з метою покращення когнітивних здібностей.

Використання систем та програм на основі штучного інтелекту актуально є і для здобувачів третього рівня освіти, тобто аспірантів. Використання GPT чатів актуально для підготовки написання тез для

конференцій. Для створення цікавих сучасних презентаційних матеріалів, доцільно використовувати програми, які вказані вище: Canva, Microsoft Visio та інші. Додаткові дослідження в цій галузі допоможуть виокремити нові підходи та можливості при підготовці статей та матеріалів, написання дисертаційних робіт для здобувачів третього рівня освіти, що базуються на штучному інтелекті.

Для спеціальностей економічних, з елементами використання економіко-математичного моделювання для наукової роботи вже більш складнішого характеру, з математичними розрахунками, доцільно використовувати інформаційні системи вже професійного характеру з елементами та моделями штучного інтелекту Matlab, Python, та інші. На рисунку 1. Представимо результати проведеного кластерного аналізу(побудови дендрограми) зі студентами спеціальності 051 «Економіка» -громадських організацій України за 2021 р. в програмі Matlab.

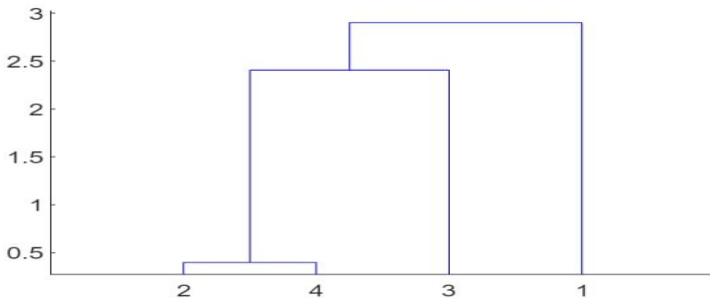


Рис. 1. Візуалізація використання програмного середовища Matlab, з елементами штучного інтелекту при вирішення економічних задач

Використання у науково-педагогічній діяльності, науковій роботі аспірантів, сучасних методик з використанням систем штучного інтелекту та сучасних інформаційних ресурсів з елементами штучного інтелекту, суттєво підвищують кваліфікацію, як аспірантів у науковій роботі так і науково-педагогічного персоналу вищої школи.

Література:

1. Гарматій Н. Моделювання діяльності громадських організацій України методикою кластерного аналізу [Електронний ресурс] / Наталія Гарматій, Артур Парушевський, Сергій Гарматій // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2022. – Вип. 2 (27). – С. 144- 152. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2022/22hnmka.pdf>.

КОНЦЕПЦІЯ «PEER-TO-PEER» ЯК РІЗНОВИД ЕФЕКТИВНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ «ВETERAN – ВETERАНУ» В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Горанін В.Ю.

аспірант, спеціальність 053 Психологія

Волженцева І.В.

доктор психологічних наук, професор,

академік АН ВШУ, академік УТА,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

м. Переяслав

За умов глобальних геополітичних викликів, для українського суспільства назріває потреба у вивченні впровадженні нового напрямку навчання за моделлю «Рівний рівному» (в англійській версії «Peer-to-peer», «P2P»). Метод є відносно новим, хоча і має глибоке історичне коріння. З точки зору *психосоціоінжинірингу*, як *новітнього напрямку*, «Рівний – рівному» – варіант побудови *соціоархітектонічної структури*, в основу якої закладена *мережа рівноправних учасників, споріднених за певною ознакою: досвідом, соціальним статусом, віком, тощо, задля взаємодіяції*. З освітнього погляду – це може бути як фасилітаційний інструмент освітнього процесу, так і самостійна освітня модель, за якої «peer» вчить рівних собі (з англійської «peer» – «рівний»), тобто учасники горизонтально обмінюються досвідом, знаннями та інформацією, формуючи зв'язки, створюючи спільноти, засновані на принципах підтримки і взаємодопомоги. При цьому вчитель або викладач виступає в такому навчанні не тільки як джерело нових знань, а як творець і фасилітатор освітнього середовища, в якій люди навчаються самі. Тобто «рівний-рівному» – це вид активного навчання, обміну досвідом, менторства. «Рівними» зазвичай вважаються учасники комунікації, що є представниками якоїсь соціальної верстви, об'єднаними спільними ознаками, чи досвідом: ветерани, колеги, студенти, школярі тощо. Серед перших зафіксованих методів взаємного навчання виділяють систему, запропоновану британськими педагогами Ендрю Беллом і Джозефом Ланкастером в кінці XVIII ст. Суть його полягала в тому, що учні, які вже оволоділи знаннями (так звані монітори), навчали інших учнів. А наразі метод Ланкастера зазнав продовження у концепції «Рівний-рівному»[1]. Однак, поки чіткого визначення і суворої класифікації «P2P» нема.

Роз'яснюючи понятійний апарат в рамках нашого дослідження – **соціоархітектоніка** описує групові властивості учасників. А такий

феномен, як взаємодія індивідуальних і колективних властивостей учасників – об'єднує *психосоціоінженерія*.

В Україні збільшується чисельність ветеранської верстви. Для ветеранів, які пережили вплив бойового стресу, характерний низький рівень довіри/взаємопорозуміння по відношенню до верств, з відсутністю схожого досвіду. Якщо подібні психосоціальні феномени виникають між надавачем і отримувачем знань – це підштовхує суспільство до пошуку способів мотивування і контролю учасників навчального процесу, з найменшим психологічним супротивом і найбільшим лімітом довіри. Імплементация фасилітаторів з відповідним статусом (окремо, або суміщаючи роль викладача) за принципом «Рівний-Рівному» в *соціоархітектоніку навчальної взаємодії* – відмінно підходить для такої мети, оскільки набувачами і надавачами знань взаємоутворюється сприятливе середовище. Це обумовлюється спільним травматичним досвідом, відчуттям приналежності до спільного соціального прошарку, і, відповідно – взаємозниженими психологічними бар'єрами учасників.

Варто зважати, що використання формату «Рівний-Рівному» може створити ілюзію, що експерту не потрібно проектувати навчання, а вся відповідальність лежить на учасниках освітнього процесу. Це не так, бо роль викладача в форматі «P2P» ускладнюється роллю *організатора та фасилітатора* освітнього середовища, заохочуючи учасників до спільної роботи задля створення і набуття спільних знань. Тобто реальне навчання ветеранів по методу «Рівний – Рівному» – це не спонтанний процес, коли набувачі знань вчать один в одного, а ретельно розроблений освітній процес, з попередньою підготовкою експерта. Але участь у подібній структурі взаємодії корисна не тільки набувачам знань, а й досвідченішим і адаптованішим ветеранам-наставникам, оскільки дозволяє їм оновлювати знання і закріплювати їх, посилюючи нейронні зв'язки, втрачені внаслідок уражень.

Важливим результатом процесу взаємодії за принципом «Рівний – Рівному», є *набуття психосоціоінженерних навичок* саморегуляції і проактивної комунікації. Представники спільної верстви частіше взаємокомунікують, глибше розуміють потреби свого оточення, мають спільний категоріально-понятійний апарат, більш готові до взаємодовіри, розуміння і наслідування [2]. Набувач спонукається не просто очікувати на знання, а формулювати запит і звертатися до оточення. За відсутності потрібного рішення, і наявності бажання його знайти, *соціоархітектоніка «P2P»* передбачає можливість горизонтального утворення проектної команди, спільні: мозковий штурм, дослідження і проектування. «P2P» дає ветеранам можливість проявити себе, що підвищує їх залученість в навчальні процеси, сприяючи соціалізації (з якою об'єктивно виникатимуть проблеми) і даючи перспективу подальшого професійного і посттравматичного зростання [3].

Психосоціоінженерія, як багатовекторний інструментарій, створює можливості для теоретичної і практичної роботи на різних стадіях психосоціальних процесів людини, в тому числі і процесів пізнання й навчання. Звідси можемо зробити висновок про існування циклу інжинірингу, як процесу. Цикл психосоціоінжинірингу охоплює: дослідження певного запиту, з аналізом і прогнозами; розроблення практичних методів впливу на ситуацію, через її учасників; супровід та надання послуг, рекомендацій щодо подальших перспектив, відповідно до успішності практичного впливу.

Формат, кількість учасників, розподіл функцій *роботи соціо-архітектоники* в моделі «P2P»: групова чи індивідуальна, в межах фасилітації чи з навчанням, між ветеранами чи з залученням спеціалістів в певній галузі, в рівноправних статусах чи з розподіленням функцій відповідно кваліфікації.

Серед форматів роботи по моделі «P2P», побудованій на горизонтальній взаємодії – може бути, наприклад модель колективного рівноправ'я, суть якої у відсутності запрошених спеціалістів-неветеранів, персоналізованому функціоналі і певній мірі експертності кожного з учасників. Це розкриває перед учасниками рівні їхньої власної компетентності і дає можливість повірити в ефективність обміну досвідом з колегами. При цьому теми, над якими працюють учасники заходу, формулюються з власних запитів. Кожен учасник горизонтального зв'язку, в міру своєї кваліфікації, працює над вирішенням своєї проблеми і в той же час допомагає іншим, покладаючись на власні сили і компетенції [4].

В корпоративному та перекваліфікаційному навчанні, у менторстві, у загальній, вищій чи позадипломній освітах Великобританії [8], Європи, США та Ізраїлю вже відносно давно використовується організований P2P-підхід. Наприклад, з 2007 року в корпорації Google. Він називається «G2G» («Googler-to-Googler») [5]. З 2013 року в Парижі – в приватній некомерційній школі програмування «École 42», з філіями більш як в двох десятках країн на сьогодні [6]. У США, при University of Pittsburgh в School of Arts and Sciences – проєкт «Study Lab». Проєкти за методом «Peer-to-Peer» від «Israeli Trauma Coalition» та «Brothers for life», що давно діють в Ізраїлі [7].

Можна виділили *ряд систем і сценаріїв*, які можуть реалізуватися за принципом «Рівний – Рівному» в освіті:

Наставництво. Найпоширеніший тип P2P.

Дискусійні семінари. Обговорення і обмін думками

Групи підтримки. Обмін ідеями подолання викликів.

Зворотний зв'язок. Перевірка навичок одне одного, з конструктивною оцінкою і взаємоаналізом когнітивних, поведінкових та навчальних стратегій.

Перевагами методу «P2P» є те, що:

1. В основі технології лежить спільна побудова знань і суб'єктивізм передається від викладача (викладача) до собі рівного. Такий формат створює більш довірче освітнє середовище, підвищує мотивацію, зміцнює горизонтальні зв'язки і взаємодії.

2. Соціальна взаємодія активізує пасивних слухачів.

3. Створення позитивної атмосфери, сприяючи сублімації фрустрацій.

4. Широкий спектр застосування. Різні моделі структури «P2P», рамки освітньої програми і види навчання – перекваліфікація, позадипломна, менторство.

5. Приклад позитивної динаміки у ментора, Рівного здобувачу – мотивує його, розширює звужене травматичним досвідом бачення [3].

Незважаючи на всі переваги, P2P **стикає з імовірними викликами:**

1. Імовірна недосвідченість учасників процесу.

2. Рівність відповідальності – розмиває її, без контролю зі сторони.

3. Імовірне відволікання від освітнього вектору набувачами знань.

4. Індивідуальні особливості. Деякі ветерани, внаслідок об'єктивних причин продуктивніше працюють в тиші або ізоляції. А деякі, в зв'язку з емоційними, когнітивними і поведінковими проблемами, можуть боротися у взаємодії «рівний-рівному», викривлено сприймати критичний зворотний зв'язок, який надають Рівні їм.

Висновки. Таким чином, навчання «рівний – рівному» може бути як формальним, так і неформальним і може застосовуватися практично скрізь. Наприклад, взаємодопомога в освоєнні певних навичок, або пояснення одне одному спеціалізованої інформації, або ветерани, які освоїли соціоадаптаційні навички швидше за інших, допомагають в цьому і побратимам – це «P2P» в найпростішій його формі. Потреба у практичному впровадженні даного методу обумовлена реаліями геополітичної ситуації в Україні. Розв'язана проти України війна обмежила доступ учасникам навчальних процесів до очного навчання, поставила учасників бойових дій перед потребою у подальшій перекваліфікації/здобуттю додаткової освіти/відновленню набутих знань і навичок, втрачених внаслідок бойового досвіду. Останнє особливо актуально, зважаючи на те, що кількість ветеранів збільшується з кожним днем, а фізичні і психологічні наслідки бойового стресу перешкоджають ефективній інтеграції ветеранів в навчальні процеси.

Перспектива подальших досліджень, має сприяти набуттю досвіду успішного використання методики «Peer-to-peer» для навчальних процесів – фасилітаційних і едукативних, психотерапевтичної роботи з ветеранами, розробки концепцій соціальної взаємодії. Впровадження в навчальні процеси фасилітації за концепцією

«Рівний – Рівному» зробить ефективнішими освіту, перекваліфікацію, вивчення навичок посттравматичного відновлення і зростання ветеранів.

Література:

1. Rayman R. Joseph Lancaster's Monitorial System of Instruction and American Indian Education, 1815–1838 // *History of Education Quarterly*. 1981. № 21 (4). P. 395–409.

2. Дідрова І.В. Система «рівний – рівному» та її використання в тренінговій роботі практичного психолога навчального закладу. Соціальна робота: шляхи забезпечення ефективності: [матеріали Відкритої регіональної науково-практичної конференції, м. Луганськ, 29-30 травня 2013 р.]. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. Том. I. С. 62- 67.

3. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020.125 с.

4. Вайнола Р.Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика : [навчальний посібник] за ред проф. С.О.Сисоевої. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. 134 с. С. 14 – 20.

5. 従業員間での学習プログラムを導入する – Впровадити навчальні програми серед співробітників – [Google] Режим доступу: <<https://rework.withgoogle.com/jp/guides/learning-development-employee-to-employee#introduction>> (01.10.2023).

6. Partner campuses. A growing international network. Партнерські кампуси. Зростаюча міжнародна підтримка. [42 the network]. Режим доступу: <<https://www.42network.org/42-schools/>> (30.09.2023).

7. The core of how the program works Our Model. Суть того, як працює програма. Наша Модель [Brothers for life] Режим доступу: <<https://www.brothersforlife.com/about/our-model/>> (02.10.2023)

8. Keenan, C. Mapping student-led peer learning in the UK. York: Higher Education Academy, 2014. 50 pg.

КОМПЕТЕНТНОСТІ КУЛЬТУРИ ДЕМОКРАТІЇ В СТРУКТУРІ ВИМОГ ДО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Горбатюк А.А.

*помічник начальника навчального відділу
навчально-наукового центру організації освітнього процесу,
Національна академія Національної гвардії України,
добувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність 015 – Професійна освіта,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0009-0002-3712-5467>*

Попри труднощі воєнного стану, проголошеного в Україні у зв'язку з активізацією військових дій держави-агресора, вища освіта демонструє сталий прогрес. У цьому вбачаємо визначний потенціал стабільності і утвердження цінностей ідей культури демократії. Національна академія Національної гвардії України – багатопрофільний заклад вищої військової освіти, в якому здійснюється підготовка за різними напрямками на усіх рівнях вищої освіти, також організовано неперервне підвищення кваліфікації фахівців [3]. Військова підготовка за програмою офіцерів запасу в методології і практиці спирається на кращі досягнення класичної вищої військової освіти, інтегрує новітні технології комунікації, навчання і застосування цифрових сервісів. Основоположним для такої інтеграції є цінності культури демократії, які визнаються демократичною світовою спільнотою [2].

Соціально значимі, так звані м'які соціальні навички сконцентровано в процесі розроблення професійних стандартів на військові професії. До цієї роботи залучено кращих фахівців Національної академії Національної гвардії України [1].

У контексті розроблення проблеми дослідження зосередимо увагу на компетентностях дослідника-початківця, необхідних для успішного навчання через дослідження майбутнім офіцерам Національної гвардії України. Зазначимо тут, що навчання через дослідження пронизує усі аспекти організації освітнього процесу на факультетах і в ад'юнктурі Національної академії Національної гвардії України. Угрупуємо компетентності дослідника-початківця за критерієм прояву: внутрішні персональні, такі, що необхідні для осмислення ідентичності: опора на базові знання і компетентності у галузі військових наук, комунікаційних технологій, безпеки використання цифрових технологій, глибока мовна підготовка, психологічні якості і емоційна стійкість

(цілеспрямована допитливість, працелюбність, спостережливість, зацікавленість, почуття новизни, доброзичливість, здорове честолюбство офіцера); зовнішні практично спрямовані (компетентності культури і міжкультурного діалогу: пунктуальність у виконанні усіх видів діяльності, обов'язковість, відповідальність і надійність, організаторські здібності).

Спираючись на ретельне вивчення концептуальних основ Рамки компетентностей для культури демократії, викладених у першому томі видання, вбачаємо органічний базис освітніх програм, що реалізуються в Національній академії Національної гвардії України. Зокрема апіорного значення набуває в реаліях сьогодення ідентичність. Сутнісно це поняття означає здатність людини сприймати себе, свої самовизначення, життєві смисли на рівня соціальному і особистісному. Для офіцера Національної гвардії України ідентичність є інтегруючою ознакою особистісного і професійного. У цьому аспекті формуванню національної, професійної, культурної ідентичності слід приділяти особливу увагу під час організації освітнього процесу. У контексті змісту освітньої і наукової взаємодії в ад'юнктурі Національної академії Національної гвардії України [3] можна виокремити умови формування ідентичності як інтегруючої компетентності Рамки культури демократії і соціально значимих компетентностей дослідників-початківців:

- опора в організації освітньої взаємодії на технології моделювання, побудова зразків процесів і об'єктів дослідження, орієнтація на соціальну значущість для державної безпеки підсумків проведених досліджень і експериментів;

- зосередження на кваліфікаційні вимоги і стандартизовані професіограми в розробленні проблематик досліджень, кореляції цілей і очікуваних результатів, формування досвіду розроблення і дотримання плану, розвитку внутрішньої автономної мотивації дослідника-початківця;

- системне забезпечення розвитку критичного мислення через зміст, форми і засоби навчальної і науково-дослідницької діяльності, коли беруться до уваги рівень зрілості дослідника-початківця (фізичної, психологічної, ментальної тощо), здатність цінувати затребуваність у житті і підтримувати здоровий спосіб життя.

Переконані, що реалізація цих умов сприятиме творенню сприятливого середовища формування ідентичності і здатності до міжкультурного діалогу майбутніх офіцерів як базових з Рамки компетентностей для культури демократії.

Література:

1. Нацгвардія розпочала роботу над розробленням професійних стандартів на військові професії. 09.12.2022. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/nacgvardiia-rozpozcala-robotu-nad-rozroblenniam-profesiinih-standartiv-na-viiskovi-profesiyi>

2. Рамка компетентностей для культури демократії. Видавництво Ради Європи F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int> ISBN 978-92-871-8573-0 (третомний комплект), 2018. URL : https://www.schools-for-democracy.org/images/documents/88/ramka_kompetentnostei_dlya_kultury_demokratiyi_ua.pdf

3. Освітня діяльність. Національна академія Національної гвардії України. Офіційний сайт. 2023. URL : <https://nangu.edu.ua/about>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-4>

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Зубко Ольга

здобувачка наукового ступеня доктора філософії

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Бутенко Ольга Григорівна

«Коли діти граються, вони розуміють свій соціальний світ. У грі вони відтворюють своє розуміння того, що, на їхню думку, є нормальною поведінкою хлопчиків і дівчаток, жінок і чоловіків.

Вони будують свою гру, використовуючи те, що вони витягли зі світу дорослих про нормальні гендерні способи існування, мислення та дії» [5].

Гендер, як поняття, відноситься до соціально набутої поведінки і очікувань, які асоціюються з обома статями. Подібно расі і класу, гендер – це категорія соціальна, яка виникає у великому розмаїтті нашого життя і визначає наші суспільні стосунки з іншими людьми [1].

Виховання на принципах гендерної рівності і гендерного різноманіття практикується у багатьох країнах Північної Європи, Німеччини, Скандинавських країнах тощо. Вважається, що гендер не є бінарним, і кожний визначає його для себе сам. Гендерна самоідентифікація здійснюється на основі внутрішнього самовідчуття як представника того чи іншого гендера: чоловіка, жінки чи представника іншої категорії. Можливий перелік трансгендерних

орієнтацій доволі великий. Принцип гендерного різноманіття стає основним в міжнародній політиці, багатьох національних законодавствах, процес гармонізації гендерних відносин бачиться як складова частина загальнодемократичного процесу. Гендерні відношення пронизують всю культуру, суспільний устрій, державні та освітні інститути, методи прийняття рішень і стиль мислення.

Вкажемо декілька основних понять. Зокрема, гендерна рівність визнає, що жінки та чоловіки мають різний доступ до ресурсів, повноважень, обов'язків і життєвого досвіду, що визначає різні необхідні стратегії для усунення недоліків і досягнення рівних результатів для жінок та чоловіків, хлопчиків та дівчаток.

Гендерна рівність – це результат, однакове оцінювання суспільством подібності і відмінності між жінками та чоловіками, а також тих різноманітних ролей, які вони відіграють.

Гендерна нерівність – це нерівний розподіл влади, ресурсів, можливостей і цінностей, наданих чоловікам і жінкам у суспільстві через переважаючі гендерні норми та структури.

Гендерні ролі – це функції та обов'язки, які, як очікується, мають виконувати жінки та чоловіки, дівчата та хлопчики в даному суспільстві.

Гендерні норми складаються з набору домінуючих переконань і правил поведінки, які визначаються суспільством або соціальною групою у зв'язку з типами ролей, інтересів, поведінки та вкладу, які очікуються від чоловіків і жінок, хлопців і дівчат [4].

Гендерна призма. Працювати з гендерною призмою означає брати до уваги гендер, визнаючи різний досвід, очікування, тиск, нерівність і потреби жінок, чоловіків, трансгендерних та інтерсексуальних людей. Використовувати гендерну призму під час аналізу, планування та прийняття рішень означає уважно та свідомо вивчати всі наслідки роботи з точки зору статі [3].

Наукова розробленість. Гендерна проблематика висвітлюється в науково – академічних, культурологічних, літературознавчих працях В. Агеєвої, О. Забужко, Н. Зборовської, Л. Смоляр, С. Павличко, І. Жеребкіної та ін.

Дошкільне дитинство – це роки, коли відбувається прийняття дітьми їх гендерної ролі у суспільстві. Для статево-рольового розвитку дітей дошкільного віку, прийняття ними власної гендерної ролі, формування якостей, властивих чоловікам і жінкам є важливим процесом, який відбувається стихійно, або здійснюється планомірно і цілеспрямовано [2, с. 85].

Цей процес в ранньому дитинстві, на нашу думку, вимагає комплексного підходу і має виходити за рамки дошкільної освітньої програми. Гендерне виховання має бути вбудоване у всі аспекти роботи дошкільного закладу, сімейного «середовища» та мати в основі

гендерну призму. Загальний підхід полягає у впровадженні системних змін у всьому дотичному: через політику, практику, процедури, персонал, середовище, лідерство та культуру, а також під час роботи з дітьми в дошкільному закладі.

Потрібно вказати, що дошкільний заклад працює у низці систем, які зосереджуються на цілісному розвитку дитини, забезпечуючи врахування її соціального, емоційного, фізичного, мовного та психологічного розвитку та освіти. Інтеграція гендерної точки зору в ці рамки дає можливість подумати про гендерно справедливі результати та покращити їх. Зокрема, це можуть бути такі:

- 1) діти мають сильне почуття ідентичності;
- 2) діти пов'язані зі своїм світом і роблять свій внесок у нього;
- 3) діти мають сильне відчуття благополуччя;
- 4) діти впевнені та зацікавлені в навчанні;
- 5) діти є ефективними комунікаторами.

Як стверджують науковці, існують можливості для інтеграції гендерної рівності в такі сфери: навчальна програма та практика; стосунки з дітьми; спільне партнерство з родинами та громадами: лідерство та управління обслуговуванням. Інтеграція гендерної рівності передбачається в таких практичних принципах: шанобливі стосунки та чуйна залученість; справедливість і різноманітність; партнерство з родинами; партнерство з професіоналами; рефлексивна практика [3].

Таким чином, можемо узагальнити, що важливою особливістю гендерного виховання дітей дошкільного віку є забезпечення їх гендерної соціалізації, зокрема під час їх перебування у дошкільному закладі.

Перспективою подальших досліджень у цьому аспекті проблематики теми, на нашу думку, може бути визначення інструментів оцінки практик роботи сучасних дошкільних закладів щодо інтеграції гендерного виховання на принципах гендерної рівності.

Література:

1. Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20–21 квітня 2017 р.). Харків : ХНМУ, 2017. с. 77
2. Мельниченко О. В., Попель Н. В. Методичні засади гендерного виховання дітей дошкільного віку. Молодий вчений. 9 (73). Вересень. 2019. С.83-86
3. Creating Gender Equity in the Early Years: A Resource for Local Government. [електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mav.asn.au/__data/assets/pdf_file/0007/7279/Darebin-City-Council-Creating-Gender-Equity-in-the-Early-Years-A-Resource-for-Local-Government.pdf

4. Our Watch, Australia's National Research Organisation for Women's Safety (ANROWS) and VicHealth 2015, Change the story: a shared framework for the primary prevention of violence against women and their children in Australia, Our Watch, Melbourne, Australia.

5. MacNaughton G. Rethinking gender in early childhood education. Sydney: Allen & Unwin, 2000.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-5>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН СХОДОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ БАКАЛАВРАМ ТА МАГІСТРАМ (ІСТОРИКАМ, МІЖНАРОДНИКАМ) В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Зубко О.Є.

*кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри
всесвітньої історії та археології
Донецького національного університету
ім. Василя Стуса (Вінниця)*

Сходознавство є надзвичайно актуальним та перспективним напрямком в українському політичному та економічному вимірах. А в умовах воєнних реалій його роль зростає й поготив, оскільки поглиблення співробітництва з державами Близького Сходу, Центральної й Південно-Східної Азії, Далекого Сходу визначається низкою об'єктивних чинників: зокрема, як географічною близькістю і зручністю транспортних комунікацій (Чорноморсько-Каспійський регіон), так й економічною та політичною вагою країн загалом (Китай, Японія, Індія), отож у сукупності вибудовуванням військової та економічної тактики й стратегій.

В нинішніх умовах велике значення для України має, в першу чергу, Чорноморсько-Каспійський регіон (Туреччина, Азербайджан), на який свого часу звертали увагу ще М. Грушевський [1], Ю. Липа [2], С. Рудницький [3]. Розуміння суспільно-політичної доктрини цього регіону дозволяє, насамперед, запропонувати розв'язання таких складних питань як спроби вирішення регіональних конфліктів у регіоні (Придністров'я, Осетія, Нагірний Карабах), а звідси окреслити шляхи забезпечення енергетичної безпеки України; до усього вивчення культур і мов зазначеного ареалу створюють підґрунтя для забезпечення взаємопорозуміння, міжцивілізаційного (культурного) діалогу на рівні світогляду суспільств зазначених країн, і, зрозуміло, для економічного співробітництва.

Увага ж до країн Центральної, Південно-Східної Азії, Близького та Далекого Сходу викликана здебільшого процесом глобалізації світу. Зміна характеру людського спілкування з набуттям ним нових форм змушує Україну до розв'язання нових різновекторних завдань (нині це, наприклад, дефіцит дешевих безпілотників через обмеження Китаю). Тому в цьому контексті, з урахуванням нинішніх військових реалій, вивчення предметів сходознавчого циклу бакалаврами й магістрами-істориками та міжнародниками набуває нових рис і форм.

В умовах нинішніх військових реалій (2014–2023 рр.) сходознавчі наукові розвідки носять переважно вузькотематичний характер. Це, з одного боку, переклади тих або інших літературних, історичних пам'яток або розширені розвідки з історії тієї або іншої країни; а з іншого – увага до геобезпекових вимірів російсько-української війни та питань національної ідентичності [4]. Ґрунтовними науковими сходознавчими розвідками ранішнього часу є зазначені вище роботи Михайла Грушевського, Юрія Липи та Степана Рудницького.

У 1918 р., коли перед Україною реально з'явилася можливість стати незалежною, суверенною державою, Михайло Грушевський написав трактат під назвою «На порозі Нової України». Склався він з кількох есе, серед яких було й есе «Орієнтація чорноморська» і його нібито продовження – есе «Нові перспективи». Це був по суті, виклад геополітичної доктрини, яка мала б слугувати дороговказом у процесі розроблення зовнішньої політики Української держави, оскільки ця доктрина не була штучною конструкцією, плодом абстрактного теоретизування, а ґрунтувалася на об'єктивних законах геополітики і глибокому знанні української історії. На той час Михайло Грушевський вже був одним із найвидатніших слов'янських істориків. Він розумів об'єктивну цивілізаційну належність України до Заходу, закликав учитися на Заході, насамперед, у Німеччині та США. Однак і зазначав: «Але коли школою для нас мусять бути сі краї західної культури, полем нашої діяльності, нашої власної творчості повинні бути краї, які, подібно як і Україна, виростили у впливах чи зв'язках східної культури – краї в сфері нашої чорноморської орієнтації, об'єднані Чорним морем як центром комунікації й різнорідних культурних і політичних взаємин» [1, с. 260].

Юрій Липа – автор відомої Чорноморської доктрини (концепції). Ця геополітична концепція базується на переконанні, що причорноморські країни (тобто всі країни, які мають вихід до Чорного моря) мають об'єднатися в один блок навколо політичних, економічних і соціальних цінностей, де лідером буде Україна, враховуючи перевагу України у площі, чисельності населення і його працелюбності [2]. Створення Чорноморської доктрини було фактично результатом систематизації власних ідей як самого Юрія Липи, так і напрацювань різних українських авторів. Зокрема, відомий український географ Степан

Рудницький в 1914 р. у праці «Коротка географія України» розглядав Чорне море з погляду геополітики, а у 1923 р. у іншій своїй праці «Українська справа зі становища політичної географії» відзначав важливість Чорного моря, а також передбачав створення мореплавного каналу між Чорним, Балтійським і Каспійським морями [3, с. 70].

Мета статі – виклад проблем та перспектив, які стоять перед бакалаврами й магістрами (істориками й міжнародниками) при вивченні ними дисциплін сходознавчого циклу. Показ проблем та перспектив викладання дисциплін сходознавчого циклу, які стоять перед викладачем.

У Донецькому національному університеті імені Василя Стуса до предметів сходознавчого циклу належать: історія країн Азії та Африки доби середньовіччя, історія країн Азії та Африки нового часу, історія країн Азії та Африки новітнього часу; історія ментальностей.

Проблеми викладання й вивчення курсу сходознавчих дисциплін. До 2022 р. вивчення цих дисциплін ґрунтувалося переважно на російськомовній літературі та джерелах. Тобто підручників й посібників, розроблених російськими істориками. Найбільш відомим з яких є двотомний підручник Л. С. Васильєва «Історія Сходу». Цей підручник був доповненим та поробленим курсом лекцій, що викладалися студентам московського державного інституту міжнародних відносин; інституту країн Азії та Африки; московського державного університету ім. М. Ломоносова. Він витримав дуже багато перевидань. Проте, з початком російської агресії у лютому 2022 р. використання цього та інших підручників, посібників й хрестоматій, підготовлених російськими фахівцями, стало м'яко кажучи недоречним. А здебільшого (навіть попри фаховість) – неможливим й неприйнятним! Тому викладачі та студенти відразу зіштовхнулися з браком україномовної сходознавчої літератури та джерел. Серед україномовних сходознавчих видань можемо назвати тільки наступні: підручники, розроблені українським фахівцем-японістом Вадимом Андрієвичем Рубелем – доктором історичних наук, професором кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Київського національного університету ім. Тараса Шевченка («Історія середньовічного Сходу», «Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVII-друга половина XIX ст.)»); підручник доктора історичних наук, професора кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського Юрія Івановича Попа «Нова історія країн Азії та Африки (XVI – поч. XX ст.)».

Пояснення такому знаходимо в далеких 1990-х, коли із здобуттям незалежності України, пріоритетним напрямком зовнішньополітичної стратегії стала Європа. Коли приймали рішення щодо організації перших торговельно-економічних місій України за кордоном, уряд визначив 27 країн. Це були тільки європейські країни. Тоді як більш

потенційним можливим ринком збуту для українських промислових, сільськогосподарських та інших товарів, крім вимогливої, «балуваної» Європи є, насамперед, Азія. Це по-перше, за умови співпраці із Китаєм та Японією (Китай одним із перших визнав незалежність України – 4 січня 1992 р., а Японія почала співпрацювати з Україною з 1994 р., підписавши угоду про співробітництво в галузі ліквідації ядерної зброї). По-друге, історики й міжнародники (політологи), з початком 2000-х рр. суттєво поступилися в царині вивчення Сходу філологам (перекладачам). Наприклад, у 2000 р. за спеціальністю історія України (07.00.01) було захищено 78 кандидатських дисертацій. Тоді як зі спеціальності всесвітня історія (07.00.02) тільки 24, з яких з історії Сходу – 5. У 2005 р. ситуація не змінилася на краще. Зі спеціальності 07.00.02 було захищено всього 34 дисертації, з яких з історії Сходу – 8 [5].

Ще однією вагомою проблемою для студентів та викладачів, що вивчають сходознавчі дисципліни в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса є неволодіння тією або іншою східною мовою. Зараз це питання успішно вирішено в КНУ імені Тараса Шевченка, де при вивченні сходознавчого циклу дисциплін є обов'язковим вивчення тієї або іншої східної мови. Лишається покищо щиро позаздрити колегам.

Щодо ж вивчення проблем Чорноморсько-каспійського регіону, то великим мінусом є не стільки наявність доступних інформаційних ресурсів, скільки тенденційність й регіональність у висвітленні матеріалів. Ще раз нагадаємо, що протягом останніх років увага міжнародної спільноти прикута до Каспійського і Чорноморського регіонів, які надзвичайно важливі у справі енергетичного забезпечення Європи. Маються на увазі значний запас нафти і газу в Каспійському регіоні, а також Чорне море та причорноморські країни як з'єднувальні ланки транзиту каспійських енергоносіїв на європейській та світові ринки в обхід російської території в умовах нинішньої російсько-української війни. Мілітаризація Каспійського й Чорноморського регіонів загострює існуючі та провокує нові проблеми у безпековій сфері, що не може не зачіпати національних інтересів України та не загрожувати їй безпеці в політичній, військовій, економічній, екологічній та інших сферах.

Тоді як серед *перспектив викладання й вивчення курсу сходознавчих дисциплін*: по-перше, орієнтація при викладенні курсу на званий конфуціансько-даосько-буддійський регіон (країни Східної та Південно-Східної Азії), цивілізаційні цінності якого визначили успіх модернізації та соціально-економічних перетворень у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Тобто не тільки дешева робоча сила, а й держава-родина, прагматизм, меркантилізм, колективна відповідальність та дисциплінованість. (Громада, родинність, дисциплінованість). Наприклад, Китай – це один з найбільш яскравих прикладів

щодо досягнень в торгівлі, комунікаціях, зростанні ще від давніх часів в історії людства. Саме Китай дав світу паперові гроші. Тобто, сучасні досягнення Китаю – це розвиток притаманних даній цивілізації рис на новому історичному етапі. Окремо необхідно відзначити, що, якщо в центрі всесвіту західної цивілізації знаходиться людина, її особистість, звідки й походять права людини, то у китайській культурі особистість можлива лише у рівновіддалених взаємовідносинах з іншими. (Дуже давній підхід зовнішньої політики Китаю – рівновіддаленість від будь-кого. Китай практично ніколи не входив до альянсів. Це стосується й певних прогнозів щодо можливого альянсу з Росією – цього просто не може бути! Китай – країна-центр. *Чжунго* (самоназва країни) – *чжун* – це середина, *го* – це країна, тобто, країна, яка знаходиться в центрі). Тому саме така побудова суспільства дала країнам конфуціансько-даосько-буддійського регіону можливість досягти високої ефективності праці на сучасному етапі розвитку. По-друге, увага до змін, що вже відбулися чи відбуваються Чорноморсько-Каспійському регіоні.

Цілком погоджуємося з думкою Сергія Проня про те, що сьогодні вже не потрібно нікому доводити та наголошувати на тому, що східні цивілізації – китайська, індійська, японська вважаються найдавнішими у світі. Не потребує підтвердження й той факт, що історичне надбання сучасної України, як наприклад, трипільська і скіфська культури, давньогрецькі міста-поліси складають скарбницю не тільки національної, але й всесвітньої історії. У історії, як не дивно, є суттєвий «недолік» й, водночас, «перевага» – вона повторюється. Не варто «плювати в колодязь» історії українського сходознавства, бо майбутнім поколінням українців ще знадобиться не тільки «єврокапіталістична вода» з революціями, повстаннями, комуністичними і фашистськими диктатурами, але й кришталеве джерело Сходу з його традиціями, психологією та мудрістю. Погоджуємося із думками фахівців і про те, що Україна має обрати розумну тактику й стратегію відносно подій, які відбуваються в Чорноморсько-Каспійському регіоні.

Література:

1. Грушевський М. На порозі Нової України: Гадки і мрії / М. С. Грушевський // Грушевський, Михайло Сергійович. Твори : у 50 т. / М. С. Грушевський; редкол.: П. Сохань (голов. ред.), Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. Львів : Видавництво «Світ». 2007. Т. 4. Кн. 1. С. 225–266; 377–381 [коментарі].
2. Липа Ю. Чорноморська доктрина. Одеса. [Б. м. в.], 1942. 169 с.
3. Матвієнко В. Балто-Чорноморський союз // Українська дипломатична енциклопедія : у 2 т. / ред. кол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004. Т. 1: А–Л. С. 90. (760 с.).

4. Матеріали V Міжнародної наукової конференції «Міжнародні відносини і безпека в багатополлярному світі: контури нового світоустрою та для України та світу» (30 червня 2023 р.) // МОН України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка, Університет ім. Адама Міцкевича (Польща), Варшавський університет (Польща), Молдавський державний університет (Молдова), Батумський державний університет ім. Шота Руставелі (Грузія), Цюрихський університет (Швейцарія), Рада «Католицька робота з Північною» (Україна – США). СумДУ, 2023. 131 с.

5. Пронь С. В. Українське сходознавство: «другорядна роль» в умовах загальноцивілізаційного виміру. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pron_Serhii/Ukrainske_skhodoznavstvo_druhor_iadna_rol_v_umovakh_zahalnotsyvilizatsiinoho_vymiru.pdf? (Дата прочитання: 01.09.2023 р.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-6>

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН З НАЙЕФЕКТИВНІШИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ ЩОДО ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ЗНАТЬ У СВІТІ СУЧАСНИХ ПРОФЕСІЙ

Лапузіна О.М.

*кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами ім. акад. І.А. Зязюна
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

У розвинутих країнах світу економіка базується на знаннях, а освічена людина є символом інноваційного суспільного середовища. Знання та інформація, набуті громадянами в результаті освітньої діяльності та професійного навчання, стають надбанням всього суспільства. При цьому, чим вищий рівень освіти працівника, тим вищий ступінь і результативність його професійної активності, гарантії працевлаштування та достойної оплати праці. Зростає попит на таку якість освіти, вимоги до якої формуються насамперед у свідомості людей. Отже, з одного боку, вимоги ринку праці мотивують свідоме ставлення людини щодо здобуття якісної освіти, а з іншого – свідомість людини стає реальним фактором впливу на формування цих вимог.

Вагомим фактором впливу на структурні зміни у попиті на висококваліфікованих працівників є прискорений темп змін, пов'язаних з поширенням новітніх технологій у всіх галузях економіки.

Сучасний ринок праці є динамічним, змінним, гнучким, глобальним і вимагає підвищення кваліфікації та оновлення якості знань працівників впродовж всього життя. Ще однією важливою рисою сьогодення є скорочення періоду функціонування фірм і робочих місць, зміна профілю їх діяльності, їх злиття або реорганізація внаслідок швидкого технологічного розвитку. А це, в свою чергу, обумовлює необхідність здобування освіти протягом тривалого процесу навчання.

Ці загальні ознаки позначаються на вимогах до працівника, які свідчать, що професія не є незалежною змінною, яку отримуємо раз і назавжди. У сучасних умовах професійна кар'єра не проходить стабільно, вона все більше залежить від здатності працівників пристосовуватись до змінного ринку праці та їх готовності до виконання функцій у нових умовах чи сферах діяльності. Існують дослідження, які, вказують на те, чого очікують від фахівців працедавці, а саме зазначено, що насамперед це є «м'які компетенції»: управлінські уміння, організація власної роботи, самостійність, комунікабельність, уміння працювати у команді, креативність. Вагомого значення набуває усвідомлення фахівцем власної компетентності, конкурентоспроможності на ринку праці, можливості мислити креативно, мотивація до подальшого розвитку, міжнародне стажування і практика, а також практичний досвід у певній сфері [1, с. 5].

З наведеного вище можна зробити висновок, що проглядається зростання попиту на якісну і безперервну професійну освіту, що має чітко виражений інтелектуальний, інноваційний і загальнокультурний характер та поява таких нових професій, як он-лайн екзаменатор, координатор проектів ЄС, куратор змісту, бренд-менеджер, тестер програмного забезпечення, брокер інформації, дослідник, фахівець з ліквідації залежності від цифрових медіа, працівник з обслуговування обладнання і систем відновлювальної енергії, працівник центру електронного обслуговування клієнтів та інші [2, с. 20].

У сучасних умовах саме дистанційне навчання можна вважати одним з найефективніших засобів навчання щодо для здобуття знань та відповідної кваліфікації у світі затребуваних сучасних професій. При використанні такої системи кожен студент має свій навчальний розклад і графік навчального процесу; теоретичний матеріал вивчається за допомогою електронних навчальних курсів, підручників, аудіо-та відеолекцій; освоєння практичного матеріалу здійснюється за допомогою віртуальних лабораторних робіт, практичних занять, диспутів та семінарів; студент має можливість спілкуватися з викладачами у зручний для обох сторін час; отримувати необхідні консультації викладачів в режимі on-line з будь якого місця; навчання передбачає розгалужену систему індивідуальних занять студента з викладачем.

Саме відкрита платформа Moodle, на базі якої створюються дистанційні курси НТУ «ХП», дозволяє приєднувати електронні варіанти посібників, термінологічних словників; відео- та аудіо лекцій, спеціально розроблених викладачами кафедр з застосуванням продуктів Adobe Captivate, Wink, UVSCamera; лінгафонні уроки, створені з застосуванням технології скрінкастинга та багато інших.

Дистанційні курси для студентів на різних мовах (українська, англійська, німецька, французька) розробляються з урахуванням наступних принципів: максимальна мовна адаптація; міжпредметна координативність; невеликі за обсягом теми – на одне заняття, доповнені ілюстративним, звуковим та анімаційним матеріалом; термінологічні словники за темами з перекладом на різні мови; завдання мовної та предметної спрямованості; використання різних видів мовленнєвої діяльності на матеріалі дисципліни; тренувальні вправи на розуміння тексту. У процесі роботи з дистанційним курсом студенти знайомляться з поняттями і законами природничих, економічних, педагогічних та інших дисциплін, запам'ятовують нові терміни; набувають культуру використання всіх досягнень науки і технології; розвивають вміння і навички роботи з додатковими джерелами (літературою, комп'ютерними технологіями), виробляють вміння систематизувати і узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, викладати свої думки, робити висновки.

Інформаційно-реklamний 4-х тижневий дистанційний курс для іноземних студентів «Welcome to study!» також розроблено на базі Moodle в середовищі дистанційних курсів НТУ «ХП». На першому тижні надається узагальнена інформація щодо українських вишів, досягнень українських науковців. На другому тижні іноземці знайомляться з системою навчання в українських вишах, нострифікацією українських дипломів та інше. Третій та четвертий тижні присвячено знайомству з НТУ «ХП» та з містом Харків. НТУ «ХП» пропонує 5% знижку на оплату за навчання в університеті майбутнім іноземним студентам, які успішно освоїли курс дистанційного навчання "Welcome to study" (<http://dl.khpi.edu.ua/course/view.php?id=102>).

Поява сучасних затребуваних професій мотивує потенційних працівників до здобуття нових знань, які сьогодні дуже зручно отримувати у дистанційній формі. Отже, реалізовується принцип навчання протягом усього життя без огляду на вік.

Література:

1. Lingard, B., & Rawolle, S. (2011). New scalar politics: Implications for education policy. *Comparative Education*, 47(4), 489–502. <https://doi.org/10.1080/03050068.2011.555941>

2. Кухаренко В. М. Куратор змісту : навчально-методичний посібник / В. М. Кухаренко, Ю. М. Главчева, О. В. Рибалко ; за заг. ред. В. М. Кухаренка. Харків : «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. 176 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-7>

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Майстренко О.В.

*доктор військових наук, старший дослідник,
провідний науковий співробітник,
науково-методичний центр організації наукової
і науково-технічної діяльності
Національний університет оборони України
м. Київ, Україна*

Результати аналізу існуючого стану професійної військової освіти сил оборони України (далі – професійної військової освіти) свідчать, як про суттєві здобутки, так і про сфери, які потребують суттєвого доопрацювання. Однією з таких сфер є створення єдиних комплексних підходів до планування, проведення заходів та контролю їх виконання такої освіти.

Передумовою такої потреби є необхідність досягнення чіткого розуміння спектру набутих компетентностей здобувачами та їх рівня, адже це обумовлене вимогами до комплектування сил оборони саме компетентними фахівцями.

Обговорюючи військову освіту в Україні, необхідно зазначити, що основним завданням військової освіти є забезпечення високо-професійним, мотивованим, здатним до критичного мислення та саморозвитку фахівцем Збройні Сили України. Для досягнення цієї мети необхідно урахувати всі чинники, які впливають, у першу чергу на військову освіту [1, с. 8].

Так до основних чинників, які впливають на розвиток військової освіти науки на сучасному етапові відносяться [2, с. 49, 51]: впровадження стандартів НАТО зумовлене інтеграцією у світовий безпековий простір; нова парадигма вищої освіти в Україні обумовлена переходом від кількості до якості вищої освіти; стрімкий розвиток воєнного мистецтва викликаний повномасштабним вторгненням в Україну.

Також важливим чинником є внутрішні стандарти та принципи закладу освіти. Найбільш вагомими, зважаючи на вимоги сьогодення, є принципи: навчання протягом служби; нестандартність мислення;

інтеграція у світовий освітній та науковий простір; поєднання науки і освіти; високопрофесійний викладач = високопрофесійний здобувач; мотивація, те з чого починається навчання.

Відповідно реалізація цих принципів можливе лише через дієві механізми їх впровадження. Тобто якість освіти напряму залежить від якості організації освітнього процесу та здатність закладу розвиватися. Таким чином, узагальнення зазначених принципів та урахування чинників, які впливають на військову освіту дозволяє сформулювати основні напрямки її удосконалення.

Так, основними напрямками удосконалення освітнього процесу необхідно вважати: перехід до узгодженої рівневої підготовки (на L-курсах та під час очного навчання) та відмова від заочної форми навчання; впровадження нових стандартів вищої освіти, які передбачають збільшення академічної свободи, підвищення доброчесності, студентоцентризм, академічну мобільність, міжнародну співпрацю; збалансування освітніх компонентів, які надають основні закони, принципи, воєнного мистецтва, та тих, які розвивають креативність, нестандартне мислення; створення передумов для зменшення регламентованості освітнього процесу, шляхом збільшення повноважень керівництва вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ) щодо формування пріоритетних напрямків підготовки військових фахівців; зміни підходів до формування штатів зазначених закладів, вирішення кадрових питань; зменшення залежності закладів щодо формування фінансової, штатної та кадрової політики закладу.

У той же час, основою розвитку професійної військової освіти сил оборони України є забезпечення її якості.

Загалом, система забезпечення якості професійної військової освіти сил оборони України повинна включати [3, с. 11]:

- системи забезпечення закладами якості професійної військової освіти якості освітньої діяльності та якості підготовки (система внутрішнього забезпечення якості);

- системи зовнішнього забезпечення якості професійної військової освіти;

- системи забезпечення якості функціонування усієї системи забезпечення якості професійної військової освіти сил оборони України.

Основою для створення єдиних підходів є інституційний розвиток системи забезпечення якості професійної військової освіти сил оборони України.

Складність цього розвитку обумовлена комплексом проблем, які супроводжують професійну військову освіту. Зокрема до таких проблем відносяться недосконалість законодавчо-нормативної бази з цього питання, великий перелік професій з унікальним набором компетентностей, охоплення професійних компетентностей на

декількох організаційних рівнях (тактичний, оперативний, стратегічний), відсутність організаційної гнучкості в структурах пов'язаних з професійною військовою освітою. Ці та деякі інші проблеми суттєво ускладнюють процес інституційний розвиток системи забезпечення якості професійної військової освіти.

Однак, найбільшою проблемою є вибір форми інституційної організації забезпечення якості такої освіти. Адже саме форма організації буде визначати шляхи подолання зазначених проблем.

Результати аналізу форм інституційних організацій забезпечення якості освіти свідчать про наявність великої кількості підходів до створення таких організацій. Було встановлено, що основними чинниками, які впливають на вибір форми організації є основна мета забезпечення якості; галузь застосування; кількість елементів, які організаційно пов'язані; наявність передумов, зокрема сталість та унормованість процесу.

Зважаючи на виявлені чинники найбільш доцільні форми інституційних організацій забезпечення якості професійної військової освіти можна представити у вигляді моделей.

Так однією з моделей є забезпечення якості вищої освіти в Україні. Зазначена модель характеризується наявністю незалежного органу (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО)) [4, с. 5–6], який дозволяє провадити незалежну політику розвитку якості освіти та здійснювати об'єктивний контроль за рівнем цієї якості. Перевагою цієї моделі є максимально можлива об'єктивність при оцінюванні якості освіти при широкому спектрі галузей та спеціальностей. Недоліком, з огляду на застосування у сфері сил оборони України, є необхідність створення окремої незалежної структури, яка буде керуватися власною політикою та буде підзвітною на найвищому рівні (Верховний головнокомандувач або колегіальний орган з керівників силових відомств).

Наступною моделлю є забезпечення відповідного рівня набуття професійних компетентностей в Україні (Національне агентство кваліфікацій (НАК)). Зазначена модель характеризується розробкою відповідних професійних стандартів та акредитацією відповідних кваліфікаційних центрів. Перевагою цієї моделі є наявність в Україні функціонуючої системи готової до включення військової сфери до відповідних процедур. Недоліком цієї моделі є відсутність у Каталозі професій ДК 003:2010 (КП) та Класифікації видів економічної діяльності ДК 009:2010 (КВЕД) усього переліку професій пов'язаного з сектором оборони України. Також недоліком є тривалий період для розроблення професійних стандартів відповідно до існуючої процедури.

Таким чином, серед існуючих форм інституційних організацій забезпечення якості освіти пропонується розглянути моделі,

які базуються на підходах НАЗЯВО та НАК. Тобто основною метою є спроектувати обриси можливих інституцій забезпечення якості професійної військової освіти.

Недоліками моделі, яка базується на незалежному органі забезпечення якості саме освіти є: необхідність відпрацювати законодавчу та нормативну базу; тривалий процес підбору кваліфікованих кадрів в інституції зазначеної моделі; необхідність створення додаткових органів.

Перевагою запропонованої моделі є наявність існуючого аналогу в Україні (НАЗЯВО) та імплементація його до усього сектору освіти сил оборони України.

До недоліків моделі, яка базується використанні існуючої системи забезпечення якості професійної освіти можна віднести наступне: відсутність основної маси професій ЗСУ, НГУ, ДПСУ у Класифікаторі професій України ДК 003:2010; відсутність професійних стандартів розроблених відповідно до визначених в Україні процедур; мала кількість розробників професійних стандартів (осіб, які закінчили курси розробників професійних стандартів; відсутність стратегії створення Кваліфікаційних центрів.

Перевагами цієї моделі є: робота із забезпечення якості професійної освіти в існуючому актуальному правовому полі України; верифікована в багатьох країнах, включаючи Україну, система забезпечення якості професійної освіти.

Література:

1. Mirnenko V., Artamoshchenko V., Paldunas S. Institutional audit of professional military education: a way to quality assurance according to NATO standards. *Civitas et Lex*. 2021. № 4(32). С. 7–21.
2. Сиротенко А., Артамощенко В. Набуття сумісності військової освіти і підготовки кадрів сил оборони на засадах якості. Національні вимоги і стандарти НАТО. *Наука і оборона*. 2021. № 1. С. 48–52.
3. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали Звітної наук.-практ. конф. за 2011 рік / Інститут проф.-техн. освіти НАПН України*. Київ, 2012. С. 9–15.
4. Солоденко А. К. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти – довгий шлях створення. *Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер. : Проблеми автоматизованого електропривода. Теорія і практика*. 2019. № 9(1334). С. 4–8.

ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПИТАННЯ У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Матина Т.О.

вчитель історії,

Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 15»

Дніпровської міської ради,

м. Дніпро

Кожна історична епоха висуває нові завдання перед суспільством у цілому та кожним окремим його членом, вимагаючи від нього набуття певних особистісних якостей, які дадуть можливість реалізуватися йому як особистості у швидкоплинних реаліях сьогодення, що вимагає постійної зміни змісту освіти. Навчання історії вимагає також застосування якісно нових підходів, зокрема і на уроках історії України, в програмі якої і міститься тема «Українське національне питання у Другій Речі Посполитій».

Українське національне питання на західноукраїнських землях, що входили до складу Другої Речі Посполитої у міжвоєнний період стояло досить гостро і у 20–30-х роках ХХ століття постійно загострювалося, через політику влади.

За таких умов важливого значення набував стан українського національного та культурного життя, яке розвивалося за декількома напрямками: українське шкільництво, видавнича справа, боротьба за українізацію Православної церкви, музичне та театральне мистецтво. Важливий вплив на розвиток української культури здійснювали товариства «Просвіта».

Ще однією особливістю міжвоєнного періоду було те, що освітній процес цілком контролювався і визначався владою Другої Речі Посполитої і, загалом, відповідав загальнопольським державним тенденціям. Поширеними методами цієї політики були утиски україномовного шкільництва, створення двомовних (утраквістичних) шкіл, грубе втручання у навчально-освітній процес польської влади.

Піднесення національної свідомості західних українців, у 20–30-х років ХХ століття знаходило вияв у культурному самоутвердженні. Українська інтелігенція виробила ідеологію національно-культурного відродження, кінцеву мету вона вбачала у формуванні нової генерації діячів, через залучення широких кіл громадськості до виховання потреби культурного збагачення на основі багатовікової духовної спадщини, демонструючи тим самим, що українці є повноправною нацією на рівні з іншими.

Сьогодні програма з історії, укладена відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України № 52 від 13 січня 2017 року, № 201 від 10 лютого 2017 року – на виконання Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, спрямована на реалізацію загальної мети базової загальної освіти. Вона полягає в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок учасників навчального процесу, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів [1].

Зміст розділів навчальної програми з історії містить перелік історичних сюжетів, не розділених на окремі заняття. Вчителі, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів, мають змогу самостійно визначати назви тем уроків, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації навчального процесу, пізнавальних можливостей школярів, класу та індивідуального підходу вчителя до викладання. До кожної теми подано орієнтовні завдання для практичних і творчих робіт, у деяких випадках – рекомендований (але не вичерпний) перелік історичних подій, об'єктів і джерел для організації навчальної роботи. Це не виключає залучення учителем інших джерел та пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

В навчальній програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учитель може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи при тому повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності. Тематика практичних і творчих робіт укладена у такий спосіб, аби дати змогу вчителю диференціювати завдання в класі за рівнем складності.

Для підвищення ефективності навчання, зокрема розподілу навчального часу, програма пропонує синхронізувати вивчення історії України та всесвітньої історії в 10 класі. Організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів за цією програмою учитель відображає у власному календарно-тематичному плані або в робочій програмі, яку затверджує керівник навчального закладу. Робочу програму вчитель укладає тоді, коли має намір вибудувати в межах навчальної програми власний алгоритм роботи з учнями, зокрема акцентувати на певних навчальних цілях, змістових елементах, змінити послідовність вивчення матеріалу, додати матеріал з історії рідного краю, доповнити тематику практичних і творчих робіт тощо.

Проблема українського національного питання у Другій Речі посполитій має відображення у шкільній програмі з історії в курсі

історії «Історія України» для 10 класу, зокрема вивчення теми, безросередньо пов'язаної із темою припадає на другий семестр 10 класу. Підручник, наприкладі, якого пропонуємо прослідкувати практичне впровадження матеріалів наукових досліджень, за авторством В.С. Власова та С.В. Кульчицького «Історія України. 10 клас», містить зокрема об'єднані параграфи 55–56 під назвою «Західно-українські землі у міжвоєнний період», в межах якого є підрозділи: «Національне питання у Другій Речі Посполитій» та «Культура рідного краю». Саме у цій частині ми вбачаємо можливість практичного застосування результатів наукових робіт у навчальному процесі [2].

Курс історії України для 10 класу має ряд особливостей, серед яких є, по-перше, інтегрований характер – історія України вивчається як складова всесвітньої історії; по-друге, вивчення історичного матеріалу здійснюється в широких хронологічних межах.

Головними завданнями курсу є: а) сформувати в учнів розуміння цивілізаційної значущості даного періоду в історії України та Європи; б) сприяти формуванню засобами історії низки загальних (уміння вчитися впродовж життя, соціальна та громадянська компетентність, обізнаність у сфері міжнаціональних взаємин, знання із регіональної історії тощо) і предметних (хронологічна, просторова, інформаційна тощо) компетентностей через актуалізацію змістових ланок (або їх елементів): сталого розвитку (з розумінням залежності людини і суспільств від культурного розвитку), громадянської відповідальності, культурної самосвідомості, життя в інформаційному середовищі, моральних цінностей; в) розвивати пізнавальний інтерес учнів до минулого через створення умов для активної взаємодії між вчителем і учнями, виконання учнями творчих практичних завдань.

Отже, вивчення теми «Українське національне питання у Другій Речі Посполитій» лежить у площині декількох предметів і має вагоме значення у вивченні історії України, історії української культури та всесвітньої історії, адже, завдяки цій темі учні зможуть дізнатися не лише про стан та розвиток українського національного питання, але й ґрунтовніше засвоїти історію Другої Речі Посполитої, порівняти умови розвитку української культури у межах двох держав СРСР та міжвоєнної Польщі.

Наукові дослідження у цій царині сприяють не лише у підвищенні рівня освіти, але й у виховній роботі, а саме: виховувати національну ідентичність, любов до рідного краю, його історії та культури, виховувати громадянську свідомість, зорієнтовану на патріотичне почуття приналежності до власного народу та до його історичних, політичних і культурних цінностей; виховувати толерантність й повагу до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, розвинути уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей. Таким чином, вивчення теми значною мірою

допоможе учням розвинути такі якості, як патріотизм, національна свідомість, толерантність тощо.

Література:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

2. Власов В. С., Кульчицький С. В. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2018. 256 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-9>

ІНСТИТУТ ОСВІТНЬОГО ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ: СТВОРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Назарук Н.В.

*кандидат політичних наук,
випускниця кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Розік М.В.

*кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Проблема дотримання та захисту прав й свобод людини та громадянина завжди є доволі гострою в сучасному світі, а рівень дотримання цих прав і свобод – показником розвитку ліберальної демократії держави, зорієнтованої на європейський ціннісний вимір. Тому міжнародна громадськість через суспільно-політичні інститути стала приділяти дедалі більше уваги механізмам захисту прав людини, що й зумовило їх поступальний розвиток. Серед таких механізмів є інститут омбудсмена – інститут, який виступає посередником між органами влади та суспільством, контролює дотримання прав людини й громадянина державою, уповноважений на проведення розслідувань, рекомендацію корегувальних дій та оприлюднення результатів. Досвід європейських країн свідчить про те, що найбільш ефективно інститут омбудсмена працює тоді, коли існує розвинена мережа спеціалізованих захисників, яка сприяє вирішенню питань там, де гостро постала

проблема певної конкретної суспільної групи через специфіку її місця в суспільстві.

В Україні інститут омбудсмена як політичний, незалежний механізм, що виконує контроль за діяльністю виконавчих й інших органів державної влади за допомогою розгляду скарг громадян на неправомірні дії владних структур, запрацював тільки з 1998 р., після прийняття 23 грудня 1997 р. Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Така політична посада стала своєрідним арбітром між особою та владою і є доволі новим феноменом в громадському просторі нашої держави, тому постійно вдосконалюється. Створено представництва Уповноваженого в конкретних галузях, впроваджено систему регіональних й місцевих омбудсменів, а також ефективно запрацював інститут спеціалізованого омбудсмена.

Серед спеціалізованих омбудсменів особливої актуальності набув освітній омбудсмен, запроваджений Законом «Про освіту», прийнятим 5 вересня 2017 р. [5]. Положення про освітнього омбудсмена та порядок й умови звернення до нього затверджено 6 червня 2018 р. Постановою «Деякі питання освітнього омбудсмена» [1]. Освітній омбудсмен – посадова особа, уповноважений із захисту прав учасників навчального процесу на загальнодержавному рівні. У Положенні про освітнього омбудсмена зазначено, що забезпечення діяльності цього органу покладається на службу освітнього омбудсмена (Служба) [1]. Освітній омбудсмен та Служба у своїй діяльності керуються: Конституцією України, Законом України «Про освіту», Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання освітнього омбудсмена», Положенням про Службу освітнього омбудсмена, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 28.08.2019 р., іншими законами України, указами Президента України, постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України, наказами та розпорядженнями освітнього омбудсмена (керується Служба омбудсмена).

Поява посади освітнього омбудсмена і взагалі ідеї цього інституту в законі «Про освіту» цілком очікувана, бо є логічним наслідком розвитку нашого суспільства. Ми бачимо швидко зростання громадянської активності батьків та вчителів. Захист прав у сфері освіти починає структуруватися. Втім, величезна проблема нашого суспільства, це низький рівень правової обізнаності, ігнорування прав інших, прояви дискримінації, булінгу. Тому перша глобальна функція освітнього омбудсмена – захист прав та інтересів в галузі освіти, сприяння реалізації державної політики, спрямованої забезпечити права людини на здобуття якісної та доступної освіти, здійснення заходів щодо додержання законодавства про освіту та рівного доступу до її здобуття, участь у впровадженні інклюзивної форми навчання,

сприяння виконанню Україною міжнародних зобов'язань щодо додержання в Україні прав людини на освіту.

Проте діяльність такого механізму не замінює роботу органів державної влади, правоохоронних органів, публічного управління та адміністрування. Омбудсмен вивчає ситуацію та пропонує варіанти вирішення, готує рекомендації до посадових осіб та вимагає від них виконання рішення. Інституція має повноваження безперешкодного доступу до будь-якого закладу освіти, а також першочергового прийому в органах влади та місцевого самоврядування [3]. Омбудсмен може робити інформаційні запити, а в разі виявлення порушень – надавати пропозиції щодо їх усунення.

У Положенні про освітнього омбудсмена зазначено, що омбудсмен призначається на посаду та звільняється Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра освіти і науки строком на п'ять років без права повторного призначення. Освітнім омбудсменом може бути особа, яка є громадянином України, проживає тут останні п'ять років, має вищу освіту, досвід роботи у сфері освіти або науки також не менше п'яти років, вільно володіє державною мовою [1]. Він не має права поєднувати свою посаду з іншою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, із статусом депутата України, з підприємницькою діяльністю, обіймати ще якусь оплачувану посаду, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу (за винятком провадження викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку.

Служба освітнього омбудсмена є юридичною особою, командою з 15 людей, враховуючи самого омбудсмена, яка має відповідну печатку із своїм найменуванням, самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства. Фінансування діяльності Служби здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством [6]. Служба працює за трьома напрямками та складається з відповідних відділів: юридичного, психолого-методичної підтримки і відділу медіа та аналітики [7]. Основні завдання – організаційне, консультативне, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне та інше забезпечення діяльності освітнього омбудсмена. Очолює Службу її керівник, який призначається на посаду та звільняється з посади освітнім омбудсменом за погодженням з Міністром освіти та науки.

14 серпня 2019 р. Горбачов Сергій Іванович став першим офіційним освітнім омбудсменом в Україні і обіймає свою посаду до сьогоднішнього дня [4]. Саме 3165 звернень громадян надійшло до його Служби протягом 2020 р. Про це Сергій Горбачов зазначає у своїй першій щорічній доповіді «Дотримання прав в освіті – 2020». За його словами, службою освітнього омбудсмена протягом минулого року

надано 572 рекомендації закладам освіти, 386 рекомендацій органам управління освітою. Також надано 1956 консультацій щодо дотримання прав в освіті, направлено 14 повідомлень до правоохоронних органів і 289 звернень до органів державної влади [2]. Перша щорічна доповідь освітнього омбудсмена окреслює проблемне поле дотримання прав в освіті, дає змогу планувати подальшу роботу у цій галузі, пропонує певні способи вирішення проблем під час навчання.

Зараз ситуація в нашій державі ще більш ускладнилась. В умовах воєнного стану сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала кардинальних змін. Частина учасників освітнього процесу внаслідок загрози життю, бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій вимушено перемістилася в межах України або за кордон. Багато педагогів та здобувачів освіти все ще залишаються на тимчасово окупованих територіях та потребують особливої підтримки держави. Деякі заклади освіти були фізично зруйновані. В умовах воєнного стану, виходячи із безпекових міркувань, в окремих місцевостях, а часом і на всій території України практикується дистанційна форма освіти. Переміщені за кордон батьки та здобувачі освіти потребують державної й міжнародної підтримки для забезпечення можливості продовження навчання дітей. Тому звернень до інституту освітнього омбудсмена суттєво збільшилось. Після розгляду та опрацювання кожного звернення, освітній омбудсмен вживає необхідних заходів для поновлення порушених прав людини на освіту та усунення порушень законодавства у сфері освіти органами державної влади, правоохоронними органами, до яких ним було надіслано звернення. Після цього інститут розробляє пропозиції щодо вдосконалення актів законодавства у сфері освіти, усунення причин та умов, що призводять до порушення прав і законних інтересів заявників.

Отже, незважаючи, на те, що інститут освітнього омбудсмена є новоствореним механізмом у сфері захисту прав учасників освітнього процесу, все ж рекомендує себе важливим елементом у розвитку навчально-виховної ланки. Просвітницька діяльність такого публічного органу дозволяє громадянам більше дізнатись про свої права та їх захист, а рекомендаційна складова – удосконалити нормативно-правову базу та політику органів влади у здійсненні освітнього процесу в Україні.

Література:

1. Деякі питання освітнього омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2018 р. № 491. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.09.2023).

2. Дотримання прав в освіті – 2020. Перша щорічна доповідь освітнього омбудсмена. Київ: Служба освітнього омбудсмена, 2021. 120 с. URL: <https://eo.gov.ua/osvitniy-ombudsmen-ukrayiny/dopovid>

osvitnoho-ombudsmena-dotrymanna-prav-v-osviti-2020/ (дата звернення: 05.10.2023).

3. З 1 січня 2019 року в Україні з'явиться освітній омбудсмен, що захищатиме права учнів, студентів, освітян і науковців – Уряд прийняв відповідну постанову. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/z-1-sichnya-2019-roku-v-ukrayini-zyavitsya-osvitnij-ombudsmen-sho-zahishatime-prava-uchniv-studentiv-osvityan-i-naukovciv-uryad-prijnyav-vidpovidnu-postanovu> (дата звернення: 07.10.2023).

4. Освітній омбудсмен України. *Офіційний сайт освітнього омбудсмена України*. URL: <https://eo.gov.ua/osvitniy-ombudsmen-ukrayinu/> (дата звернення: 07.10.2023).

5. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.10.2023).

6. Про затвердження Положення про Службу освітнього омбудсмена: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.08.2019 р. № 1159. *Міністерства освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-sluzhbu-osvitnogo-ombudsmena> (дата звернення: 02.10.2023).

7. Служба освітнього омбудсмена: що, як, навіщо. *Освітній маркет*. URL: <http://osvmarker.com.ua/novini-osviti/2714/> (дата звернення: 06.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-10>

ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Рябініна Н.О.

*аспірантка кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Рябінін О.В.

*асистент-стажист оркестрового факультету,
кафедра скрипки Національна музична академії України
ім. П.І. Чайковського
м. Київ, Україна*

Сьогодні диктує українському суспільству нові рішення для покращення життя людей, особливо в таких складних умовах. Іде війна. На ряду з актуальними проблемами соціально-економічного направ-

лення особливо гостро стає тема освіти і підготовка молодого покоління професіоналів, які будуть відбудовувати нашу державу.

Міністерство освіти та науки планує провести реформування та модернізації освіти всіх рівнів, комп'ютеризацію, цифровізацію, тощо, які спрямовані на євроінтеграцію. Болочою темою є оплата праці викладачів та вчителів. «Сьогодні ми говоримо про шість реформ: дошкілля, школа, старша школа і профтех, виші та наука і позашкілля, а також три наслідкові реформи: євроінтеграція, цифровізація і заробітна плата. Освіта – кров країни. Ось такий виклик стоїть перед нами». [1]. Перед тим, як юнаки і дівчата стануть студентами, триває великий шлях середньої освіти, шкільні роки, які теж підпадають під оновлення. Перехід до 12-річної шкільної освіти відбудеться з 2027 року і є час ретельно підготуватися до нових випробувань. «Реформа передбачає створення ліцеїв для надання якісної профільної середньої освіти. З одного боку це зменшить освітню нерівність між учнями з сільської місцевості, невеликих населених пунктів та учнями з великих міст. З іншого – впровадження профільної освіти зменшить навантаження на учнів та надасть можливість вивчати предмети, необхідні їм для майбутнього фаху» [2].

Вища школа України поступово входить в налагоджену системність процесу, але не відстає від нових тенденцій сучасності. Українська вища освіта має свої організаційні та структурні особливості:

- «молодший бакалавр -1- (6 рівень НРК, ЄРК). Початок вищої освіти, здобувач отримує освітній чи освітньо-професійний ступень після виконання освітньої програми, обсяг якої становить 120 кредитів ЄКТС;

- бакалавр -1- (6 рівень НРК, ЄРК). Перший рівень вищої освіти після виконання освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС;

- магістр -2- (7 рівень НРК, ЄРК). Другий рівень вищої освіти після виконання відповідної освітньої програми, обсяг якої становить 90-120 кредитів ЄКТС для освітньо-професійної програми або 120 кредитів ЄКТС для освітньо-наукової програми;

- інтегровані «наскрізні» програми -2- (7 рівень НРК, ЄРК) Другий рівень вищої освіти, ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування, становить 300-360 кредитів ЄКТС;

- доктор філософії -3- (8 рівень НРК, ЄРК). Третій рівень вищої освіти, присуджується на основі виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми становить 30-60 кредитів ЄКТС;

- доктор мистецтва -3- (8 рівень НРК, ЄРК). Третій рівень вищої освіти, здобувається творчій аспірантурі. Обсяг освітньої складової освітньо-творчої програми становить 30–60 кредитів ЄКТС» [2].

На 2023-2024 навчальний рік остаточних даних по здобувачам вищої освіти немає, вступна кампанія триває, роздивимося дані за 2022–2023 навчальний рік. Навчається 1077685 осіб, переважно на рівні бакалавр (729506 студента) та магістр (309297 студента), статистика даних до ЄДБО доктора філософії (35026 аспіранта) та доктора мистецтва (120 осіб) не повна. Ці дані паралельно відслідковуються по кількості освітніх програм, більше на рівні «бакалавр» та «магістр».

На сьогоднішній день більш популярними професіями є спеціалісти в області новітніх інновацій та ІТ-технологій та (програмісти, HR-менеджери, SMM-спеціаліст, тощо), спеціалісти економічних напрямлень (маркетолог, менеджер, фінансист, бухгалтер, менеджер проєктів, менеджер з продажу), юридичні спрямованості та журналістика. Але завжди є дві спеціальності, які вкрай важливі для суспільства – лікар і педагог. Лікар робить людей сильнішими, а педагог розкриває душу людини на основі знань, вмінь і навичок.

Висновок. Українська прогресивна молодь завжди спрямована на оволодіння новими знаннями і навичками. Національний генфонд розвивається в напрямку науково-технічного прогресу, міждисциплінарного дослідження та практичного використання наукових досягнень. Доктора філософії, доктора мистецтва, молоді вчені та наукові співробітники вносять неоціненний обізнаний вклад в розвиток науки України, хоча шлях до наукового ступеню нелегкий. Війна, напружена економічна ситуація в країні, соціальні і матеріальні втрати вносять свої корективи, але саме процес навчання та виховання української молоді стає першочерговим завданням суспільства, тому що цим молодим хлопцям і дівчатам, будувати і піднімати нашу державу з руїн, і високий рівень освіти є пріоритетом на майбутнє. Цікаві спеціальності (ІТ-технології, медицина, педагогічне направлення, охорона здоров'я) поширені в країні, високий рівень знань і практичних навичок дають можливість подальшого розвитку. В статті розглянуті нові правила захисту дисертаційної роботи, позитивні сторони та перепони, можливі перспективи і переваги наукового ступеню молодого вченого. Людина науки – скриня безмежних і глибоких знань, яка робить нашу державу могутньою і непере-можною.

Література:

1. Лісовий О. Міністр освіти та науки. Фестиваль освіти «Вчителі майбутнього», Львів. 22.07. 2023.

2. Горбачов С. Реорганізація освітньої мережі в умовах воєнного стану. Знайшов.2023.https://znayshov.com/News/Details/reorhanizatsiia_osvitnoi_merezhi_v_umovakh_voiennoho_stanu

3. Національний університет «Одеська політехніка» Інформація про національну систему вищої освіти. Освіта. Наука. Професіоналізм.
<https://op.edu.ua/education/edu-sys>

СЕКЦІЯ 2. ШЛЯХИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ВІЙНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-11>

THE WORD FOR PRAXIS IN EDUCATION AND RESEARCH

Vakhovska O.V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Associate Professor, Department of Germanic and Philology
and Philosophy of Language
Kyiv National Linguistic University,
Kyiv, Ukraine*

Ваховська О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент
доцент кафедри англійської філології і філософії мови
Київський національний лінгвістичний університет,
м. Київ, Україна*

This paper is intended to keep up the discussion of the European transformation of higher education in Ukraine [10], and to sharpen the emphasis that this discussion lays on **praxis** in education and research.

The European transformation brings Ukrainian education to ‘the intersection of theory, practice, and reflection, with the core of the transformational work happening in a space of **practice**’ [6, p. 139–140; emphasis added], emerging as those behaviors, processes, and products that shape educational culture and sustain educational change [7, p. 17]: ‘theory, practice, and reflection in their continual cycle come to be the praxis with which educators engage towards creating a particular educational culture in their educational space’ [10, p. 21], praxis becoming the educational **action** that is aimed at what needs to be transformed, and also the educator’s reflection on this action [1, p. 126; 6].

Praxis is ‘a form of conscious, self-aware action’ which is ‘morally-committed, and oriented and informed by traditions in a field’ [3, p. 10]. Praxis is a reflective – and reflexive – human activity that makes history [11] at the large scale of societies, which, for example, is particularized by Karl Marx’s understanding of revolutionary practice, and simultaneously at the small scale of individuals acting together towards the goals that they share, which is the case with the self-conscious change of the circumstances these individuals are in, and of themselves, as this is their self-change [3, p. 11] accentuated in the European philosophy of Bildung stemming as an educational concept from the works by W. von Humboldt [4].

Educational action is how **teaching and learning** is done. Educational action is a kind of praxis that involves morally-committed and self-aware action equally of those who teach and of those who learn, as this action shapes historical formations and social circumstances as well as people each with their own commitments and trajectories in life [3]. Educational action, as we see it, has a domino effect, as, according to [11], it involves teachers who realize the great impact that their actions and interactions can have on their students, which in turn brings opportunities for the students to make history through their actions and interactions, too.

This point gains momentum in **dual education** that in action offers extensive practice opportunities combined with sufficient theory towards productive learning outcomes in students [2]. Dual education in Ukraine, we think, must not be secured for technical and vocational education but also as much as possible be integrated into the context of university education as well, as effective learning in students, and their mastering of the critical hard and soft skills, requires a teacher-facilitated but invariably the students' own action for their firm standing on the practical grounds of the profession, for which theories emanating from **research** make a good and useful support but, importantly, not a substitute [8; 9]. As praxis is external to its practitioners, but also is internal to them [3], one understands that education must trigger in a student such a change that will be both a transformation, which is external, and a metamorphosis, which is internal [10].

In conclusion, we choose to put a point on the active aspect in praxis by way of reference to etymology of the word, as *practice* ascends to the Proto-Indo-European root **per(h)-* with the meaning 'to go through, to cross,' which derives from the root **per-* 'to lead, to pass over' forming in the Indo-European languages the words with the meaning 'forward, through; in front of, before' [5], which implies that the one who practices finds their way, leads the others forward, and keeps in the step of time for the future.

References:

1. Freire P. Pedagogy of the oppressed. Herder and Herder, 1970. 186 p.
2. Fürstenau B., Pilz M., Gonon P. The dual system of vocational education and training in Germany – what can be learnt about education for (other) professions. *International Handbook of Research in Professional and Practice-Based Learning* / S. Billett, Ch. Harteis, H. Gruber (eds.). Springer: Springer International Handbooks of Education, 2014. P. 427–460. DOI:10.1007/978-94-017-8902-8_16
3. Kemmis S. Research for praxis: knowing doing. *Pedagogy, Culture & Society*. 2010. № 18(1). P. 9–27. <https://doi.org/10.1080/14681360903556756>
4. Miyamoto Y. Wilhelm von Humboldt's bildung theory and educational reform: reconstructing bildung as a pedagogical concept.

Curriculum Studies. 2021. № 54(2). P. 1–18. DOI: 10.1080/00220272.2021.1949750

5. Onions C. *The Oxford dictionary of English etymology*. Oxford : Clarendon Press, 1966. 1042 p.

6. Pak K., Ravitch Sh.M. *Critical leadership praxis for educational and social change*. Columbia University: Teachers College Press, 2021. 256 p.

7. Schein E.H., Schein P. *Organizational culture and leadership*. Hoboken, New Jersey : John Wiley & Sons, 2016. 464 p.

8. Vakhovska O.V. Imperatives of today and translation: from a translation theory to the university translation classroom. *Innovative Pathway for the Development of Modern Philological Sciences in Ukraine and EU Countries: Scientific Monograph / O. Babelyuk (ed.)*. Czestochowa: Polonia University in Czestochowa, 2022. P. 242–267. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-10>

9. Vakhovska O.V., Isaienko O.M. Language, culture, and image-driven interpretations in translation: a case for the university translation classroom in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2021. № 10(47). P. 240–249. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.25>

10. Vasko R.V., Vakhovska O.V. European transformation of higher education in Ukraine – an opinion translated into action: the case for Computational Linguistics at Kyiv National Linguistic University. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*. 2023. № 26(1). P. 19-37. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2023.286181>

11. Wilding H. *Releasing the capacity within us*. Newcastle, Australia : Newcastle City Council, 2019. 24 p.

**ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ АНГЛІЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ
CRISIS, PANDEMIC, STRESS, ADVENTURE, OPPOSITION
ТА ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ
КРИЗА, ПАНДЕМІЯ, СТРЕС, ПРИГОДА, ПРОТИСТОЯННЯ
ЯК ЛЕКСЕМИ-СТИМУЛИ ПРИ СТВОРЕННІ
ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ “RESILIENCE” /
«РЕЗИЛЕНТНІСТЬ»**

Громова В.О.

доктор філософії,

старший викладач кафедри германських мов

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Насьогодні під час розвитку лінгвістичної науки дослідники, вивчаючи мовні явища на рівні фонології, морфології, семантики, синтаксису, постійно звертаються до *корпусних баз даних* (Н.П. Дарчук, В.В. Жуковська, G. Leech, R. Fallon та ін.) для обґрунтування, доведення, а інколи й спростування висунутих гіпотез. Незважаючи на те, що статус корпусної лінгвістики залишається однозначним не визначеним [7, с. 43], проте його інструментарій продовжує користуватися популярністю.

Корпус як система цінується завдяки багатофункціональності, інтерактивності, придатності до широкого використання в теоретичних і практичних дослідженнях мови. З іншого боку, саме ці властивості ускладнюють визначення багатоаспектної системи (Т. В. Бобкова), у якій представлені суто лінгвальні та екстралінгвальні параметри – як одні з найважливіших критеріїв корпусу (Т. McEnergy, А. Hardie). Головним чином, базою мовних корпусів є тексти з автентичних джерел: книг, газет, журналів, інтерв'ю, промов тощо, що подають мову у живому, природньому середовищі її функціонування.

Наразі слід виокремити низку дистинктивних ознак, які відрізняють сучасний корпус текстів від звичайних колекцій текстів в електронній формі (електронних бібліотек, архівів): *репрезентативність, автентичність, відібраність, збалансованість, машиночитаність* [8, с. 55].

Отже, необхідність розбудови корпусної лінгвістики – ознака нашого часу, завдяки їй спеціалісти одержать усю необхідну лінгвістичну інформацію для подальшого її опрацювання у філологічних студіях [6, с. 34].

Корпуси як джерела емпіричних даних відіграють вагомий роль у лінгводидактиці. Для більшості мов світу уже створені національні

лінгвістичні корпуси. Так, у кінці 80-х років у Великобританії був створений перший мега-корпус, що задав новий стандарт для представницьких корпусів – **Британський національний корпус** (англ. *British National Corpus*) (БНК). Цей корпус характеризується обсягом 100 млн. слів, використанням повних текстів, а не вибірок з текстів, підкорпусом усного мовлення (10 млн. слів), наявністю частиномовної розмітки та доступом через Інтернет. Для корпусу використовувалася детальна класифікація документів за декількома параметрами: вид мовлення (писемне, усне приватне і усне публічне), для писемного за тематикою, типом видання (книги, періодика, машинописні тексти і т. ін.), параметром утворення очікуваної аудиторії (високий, середній чи довільний) та складністю мови (складний, середній, простий) [8, с. 42–43].

Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) – це велика, репрезентативна, структурована колекція текстів українською мовою у супроводі програми, яка дозволяє будувати на базі корпусу власні підкорпуси, шукати слова, граматичні форми та їх сполучення, а також обробляти результати пошуку, сортувати, робити збалансовані вибірки і одержувати різну статистичну інформацію [5].

Питання синонімії посідає окреме місце в характеристиці лексичного складу мови, оскільки синонімічні зв'язки слів є наочним доказом її системної організації, а синонімічні ряди можна трактувати як мікросистеми. Виникнення терміна «синонімія» відносять до часів М. Ф. Квінтиліана (IV ст. н.е.). Явище синонімії є об'єктом мовознавчих досліджень учених (Ю. Д. Апресян, В. А. Басок, С. Г. Бережан, А. О. Брагіна та ін.). Група синонімів утворює певну єдність, оскільки вони, позначаючи одне поняття, характеризують його з різних сторін. Традиційно побудова синонімічних рядів ґрунтується на таких критеріях: 1) відображення «одного і того ж явища об'єктивної дійсності»; 2) спільність чи тотожність значень; 3) тотожність лексичного значення і відповідність семантичних валентностей; 4) можливість функціональної заміни [9].

Таким чином, синонімічний ряд можна визначити як сукупність слів і словосполучень, які є рівнозначними семантично та вживаються для вираження того самого поняття та явища об'єктивної дійсності. Синонімічний ряд характеризується семантичною спільністю всіх членів цього ряду, тобто спільністю поняття, яке вони позначають. Синонімічний ряд утворюється навколо певної лексеми, значення якої є спільним для всіх синонімів ряду. Таку лексему називають опорним словом, центром синонімічного ряду, домінантою (Ю. Д. Апресян). Ю. Д. Апресян зауважує, що домінанта є «найбільш уживаним синонімом, характеризується найповнішою парадигмою, найширшим набором синтаксичних конструкцій, найбільшою сполучуваністю [...]». Проте явище домінанти синонімічного ряду не є однозначним,

а статус – не доведений і піддається критиці. Аналіз мовного матеріалу показує, що виокремлення домінанти у певних синонімічних рядах є неможливим, оскільки вона не є втіленням загальної інтегральної семи усіх синонімів. Тому у даному дослідженні визначаємо домінанту як нейтральну лексему, завданням якої є лише назва поняття, не конкретика, не відображення його характерних особливостей [9, с. 18–22].

У цьому контексті варто зазначити, що синонімічні ряди певних слів-стимулів дадуть змогу найбільш ґрунтовно зрозуміти сутність поняття «резилентність» – здатність зберігати у несприятливих ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуючись до несприятливих змін.

Отже, різні корпусні бази даних дають змогу не просто простежити контексти вживання тих чи інших лексем, які було обрано для дослідження, а власне їх частотність. Проте, як показує практика, методологія дослідження слів-стимулів повинна ґрунтуватися на дотриманні двох послідовних процедур: з одного боку, лексикографічної верифікація як процедури пошуку синонімічних рядів у лексикографічних джерелах (довідниках, словниках, тезаурусах та ін.), з одного боку, для англійськомовних лексем *crisis, pandemic, stress, adventure, opposition*, а з іншого боку, для українськомовних лексем *криза, пандемія, стрес, пригода, протистояння*, які дають змогу розкрити сутність поняття “resilience” / “резилентність”, а з іншого боку, корпусної верифікації як процедури з’ясування частотності англійськомовних лексем *crisis, pandemic, stress, adventure, opposition*, представлених у Британському національному корпусі, а з іншого боку, українськомовних лексем *криза, пандемія, стрес, пригода, протистояння*, представлених у Генеральному регіонально анотованому корпусі української мови. У результаті, якщо для англійської мови найбільш частотними виявилися *opposition* – 8617, *crisis* – 5643, то для української мови – *криза* – 65634, *пригода* – 41882.

Література:

1. Апресян Ю. Д. *Избранные труды. Т. 1. Лексическая семантика (синонимические средства языка)*. Москва : Шк. «Языки рус. культуры», 1995. 472 с.

2. Апресян Ю. Д. *Исследования по семантике и лексикографии: Т. 1: Парадигматика*. Москва, 2009. 568 с.

3. Бобкова Т. В. Корпус текстів: основні аспекти визначення. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*. № 29. 2014. С. 11–20.

4. Гладкий А. В. *Синтаксические структуры естественного языка в автоматизированных системах общения*. М. : Наука, 1985.

5. ГРАК – *Генеральний регіонально анотований корпус української мови*. URL: <http://uacorpus.org/Kyiv/ua>
6. Дарчук Н., Сорокін В. Корпус текстів як джерело мовознавчих та літературознавчих досліджень. *Лексикографічний бюлетень*. 2006. С. 34–37.
7. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови : монографія. К. : Інститут української мови НАНУ, 2005. 219 с.
8. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
9. Коцюк Л. М., Коцюк Ю. А. Парадигма типологічних характеристик корпусу за типом текстових даних. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*, 2018. № 4(72). С. 18–22.
10. Lager T. A. *Logical approach to Computational Corpus Linguistics*: Doctoral Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy. Göteborg: Göteborg University, Department of Linguistics, 1995. 326 p.
11. Leech G., Fallon R. Computer Corpora – what do they tell us about culture? *International Computer Archive of Modern English Journal*. 1992. № 16. P. 29–50.
12. Leech G., Fligelston S. Computers and Corpus Analysis. *Computers and written texts*. 1992. P. 115–140.
13. McEnery T., Wilson A. *Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. 235 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-13>

HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE IN WAR CONDITIONS: CASE OF DNIPRO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Yehorova O.V.

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of History and Political Theory
Dnipro University of Technology
Dnipro, Ukraine*

The Russian-Ukrainian war occurring today in Ukraine sets severe requirements for our life. Education also functions within the wartime framework. Just as for other social spheres, the challenge for all levels of education is not only to survive in these conditions but to develop in accordance with the goals of the large-scale reforms that began earlier. This

undertaking largely means the adjustment of domestic standards in resonance with the EHEA criteria for ensuring the quality of education, which deals with the design of new educational programs formulated in terms of learning outcomes and competencies, the principles of student-centered learning, academic virtue, and usage of academic mobility. The priorities specified were earlier formulated in the laws of Ukraine "On Higher Education" (2014) and "On Education" (2017) [1, 2].

Focuses on these tasks together with the war time factor make it very tough for higher education institutions (HEIs) to function. In this regard, the experience of effective Universities' cases deserves thorough consideration. The oldest in Dnipropetrovsk region Dnipro University of Technology (DUT) is one of them. This example is worth paying attention to not only due to its high indexes in the ratings of entrance campaigns, indicators of scientific work, curricular accreditations, and long-term international contacts, but also because of its peculiar feature, that is the training of specialists for all sectors of energy system of our country.

To overview the different aspects of DUT's (or Dnipro Polytechnic) work it is necessary to refer to the most appropriate information base for analysis available in various social networks, like Dnipro Polytechnic pages on FB, partner organizations' websites, video hosting YouTube, regional and national news channels. That's where one can find Dnipro Polytechnic's priorities in conditions of martial law. The most urgent tasks were summarized in Rector Oleksandr Aziukovskyi's interview from March 20th, 2023 on DniproTV: qualitative training of specialists for sustainable development of national economy; work with students and foreign partners; work with internally displaced persons (IDPs) and universities that are temporarily evacuated [3]. The areas pointed out can be highlighted through the following groups of activities:

- *Academic process and education quality assurance.* The majority of Ukrainian HEIs under the conditions of martial law work distantly. And so does Dnipro University of Technology. The university's online learning mostly occurs on educational resources of Teams and Zoom where regular academic process takes place. Except the obligatory, curriculum-based study, Dnipro Polytechnic posts a great variety of pieces of information about supplementary virtual trainings, internships, round tables, conferences, webinar courses for students, teachers, administrators and other educational stakeholders offered by native and foreign institutions. In a variety of virtual events the following most notable ones should be mentioned:

- Discussion of the draft National Action Plan for Quality Assurance in Education of Ukraine for 2022-2023 by representatives of the National Agency, the Ministry of Education and Science, rectors of leading HEIs, members of the Ukrainian Students' Association and employers (May 13, 2022).

– Webinar "Exceptional measures for the integration of Ukrainian educators in projects on mobility in higher education in Europe under the Erasmus+ program during the war in Ukraine" on May 17, 2022.

– International Forum "Ensuring the Quality of Higher Education in Wartime" on May 24, 2022. During the event, the rectors of the leading institutions of Ukraine acquainted the educational community with the activities of their universities during the full-scale invasion of Russia. The forum was organized by the National Agency for Quality Assurance in Higher Education with the support of the OSCE Project Coordinator in Ukraine and in cooperation with Verkhovna Rada Committee on Education, Science and Innovation, the Ministry of Education and Science of Ukraine.

• *Community Connections.* A very powerful resource for reaching the goals of qualitative education for sustainable development of Ukrainian economy is to establish contacts with governmental, industrial, business, and civil society structures in order to exchange experience in training specialists or raise the qualifications of organizations' employees, conduct practices and ensure further graduates' employment. In a wide scope of cooperation agreements signed in 2023 the following ones can be underlined:

– the agreement on cooperation with Dnipro Branch of Dnipropetrovsk Regional Employment Center;

– Ukrburgaz Drilling Department of Ukrgezvydobuvannya JSC;

– Channel 11 (regional TV station in Dnipropetrovsk region);

– the partnership with State Enterprise Ya.Ye Osada Scientific Research Tube Institute;

– Private Joint-Stock Company Kamet-Steel;

– the IT company Luxoft Ukraine;

– M.P. Semenenko Institute of Geochemistry, Mineralogy and Ore Formation

– Kryvyi Rih National University.

• *Entry campaigns and offline communication.* The most important part of each HEI's functioning is the ability to run an effective entry campaign. Due to the current situation the process of admitting students in 2022 and 2023 largely moved to the virtual space. There was prepared a solid information package including demonstration videos and posts about the university and its areas of training on various academic levels. At the same time Dnipro Polytechnic also uses traditional, face-to-face communication for "Open Doors" Days carried out throughout the year, which though take place in a limited format.

Mixed format is also chosen for some notable events held at the university like awarding the Prize of the President of Ukraine to young scientists of the University, welcoming the victory of students in the All-Ukrainian student competition in "Oil and Gas Industry", awarding diplomas to the best graduates and teaching staff representatives – to name just a few.

- *Overcoming the consequences of war.* During the war Ukrainian HEIs encountered the need to assist their communities in overcoming the consequences of infrastructure destruction and provide help for various categories of citizens, including their own students and employees, as well as displaced persons and evacuated institutions.

- For Dnipro Polytechnic this activity to a large extent is fulfilled through the Alliance of Ukrainian Universities founded in spring 2023, whose priorities are the restoration of Ukraine and the development of communities. The organization also includes Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukrainian Catholic University, Kyiv School of Economics, Sumy State University, Institute of Water and Natural Resources Management (Rivne).

- Other cases of aid deal with purposeful assistance for some people. Besides, there are online lectures or trainings on providing psychological support as well as organizational, legal and practical measures to ensure personal and public safety in martial law.

- An extremely important case was that Dnipro Polytechnic opened its educational space for Pryazovskyi State Technical University evacuated from destroyed Mariupol in April 2022. Students and teachers resumed their learning process in new conditions.

Thus, Dnipro University of Technology continues the sustainable academic traditions and works effectively in the time of martial law. In order to perform its functions DUT actively uses digital resources, through which it commits teaching, gets all students acquainted with trends and innovations in education and science, develops competencies in different academic subjects, proposes numerous online supplementary events. With the purpose to adhere to today's standards of education quality assurance Dnipro Polytechnic takes part in domestic and international events, facilitates its educators' integration in projects on European mobility, establishes contacts with stakeholders.

Along with cyberspace communication, Dnipro Polytechnic carries out offline traditional events. The University hosts "Open Doors" Days in a mixed format, which serves as a basis for a successful admission campaign. Significant efforts of the entity are input into working with community in overcoming the consequences of war. Part of this activity was to adopt students and teachers from Pryazovskyi State Technical University evacuated from Mariupol, and enable them function on DUT's basis.

Literature:

1. On Higher Education: Law of Ukraine from Jul. 1, 2014. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (reference date 15.10.2023).

2. On Education: Law of Ukraine from 5 Sep. 2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (reference date 15.10.2023).

3. Rector of #dniprotech Oleksandr Azyukovskiy on the air of the "Informoboron" telethon on DniproTV. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DCADkzLM140&t=257s> (reference date 15.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-14>

ТРАНСФОРМАЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Жиденко А.О.

*доктор біологічних наук, професор кафедри біології,
професор кафедри біологічних основ фізичного виховання і спорту
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Паперник В.В.

*кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології, географії
та природокористування,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

На весь український народ, зокрема на нинішнє покоління молодих людей, внаслідок нового етапу війни, який почався 24 лютого 2022 року, випали важкі випробування, тому якщо заклади вищої освіти (ЗВО) хочуть бачити молодь у своїх стінах, їм необхідно трансформуватися. Немає жодної людини в нашій країні, на яку, тією чи іншою мірою, не вплинула війна. Люди похилого віку, які навчалися в радянських школах, інститутах та університетах, навіть ті, хто активно голосував за незалежність України, не до кінця розуміли значення процесу декомунізації (заважали приємні спогади молодості) і тільки зараз стало зрозуміло, яку смертельну загрозу для всього світу несуть авторитарні держави на кшталт Росії, яка порушує всі світові та загальнолюдські закони. Її методи – пропаганда шовінізму серед росіян, суцільна демагогія, профанація, подвійні стандарти, підкуп, брехня скрізь і завжди та вбивства тих, хто протистоїть їм. Як наголошує у своїй статті Яремчук В.Д., про той небачений терор, який розгорнули російські агресори в Україні, що перевершив за жорстокістю звірства німецько-фашистських загарбників під час Другої світової війни, прискорив остаточне позбавлення українців

від усього «радянського», це вплинуло на їх цивілізаційний європейський вибір [1, с. 217]. Крім того, витоками утворення та розвитку України є Київська Русь, де завжди цінувалася культура, освіченість, мистецтво. Українці знають та проповідують філософію Григорія Сковороди, який народився у вільній козацькій родині, як і багато інших парубків, тому дух свободи вони відчували тоді і молодь відчуває зараз. З початком російсько-української війни і для інших верст населення залишився тільки один шлях України – євроінтеграційний. Сполучені штати Америки, країни Європи надають багатогранну підтримку та допомогу нашій державі у всіх сферах та напрямках. Так, Рада Європи затвердила План дій для України на 2023–2026 роки, який передбачає підтримку нашої держави у сферах молоді та спорту. Запропоновані заходи, засновані на стандартах Ради Європи, спрямовані на супровід процесу реконструкції та економічного відновлення в Україні шляхом підтримки та зміцнення стійкості українських державних інституцій, посилення демократичного врядування та верховенства права і захисту основних прав громадян [2, с. 1]. Стратегічні цілі розвитку системи вищої освіти України були сформульовані в аналітичному звіті Вища освіта в Україні: зміни через війну [3, с. 77] на основі «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2024 роки», яка передбачала досягнення п'яти стратегічних цілей та 25 менших операційних цілей. Також вона містила в собі показники їх досягнення. Здійснення модернізації мережі закладів вищої освіти є однією з важливих цілей.

Група авторів у статті «Еволюція змісту освіти у вищій школі України в умовах глобальних викликів сьогодення» пропонують включення позакласних ініціатив та ініціатив з особистого розвитку студентів шляхом виходу навчання студентів за межі академічної підготовки, що допоможе їм протистояти викликам, які несе майбутнє. Автори роблять висновок, що можна виділити дві категорії факторів, які мають значний вплив на вищу освіту, на додаток до політики, що безпосередньо впливає на вищу школу та науку: рівень корупції в суспільстві та якість доуніверситетської освіти [4, с. 1]. На нашу думку, трансформація у закладах вищої освіти повинна сприяти формуванню у студентів більш розвинених компетентностей не тільки у своїй спеціальності, а і у всіх сферах, давати їм глибокі знання, які можна використовувати на практиці. Як пише Юрій Мелков, доктор філософських наук: «ключового значення набуває загальна культура особистості – на противагу простій обізнаності (компетентності) у певній окремій галузі, на розвиток якої й спрямована ще великою мірою сьогоденна вища освіта» [5, с. 159]. У зв'язку з онлайн навчанням, яке розпочалося з часів карантину 2020 року, спричиненого пандемією COVID-19, студенти перестали писати конспекти на лекціях, вони або фотографують (роблять скріншот) а потім

переписують у конспект, якщо викладач ставить за конспект бали, або роздруковують окремі презентації та вклеюють їх у конспект. Тому викладачу немає сенсу диктувати матеріал лекції під запис. На лекціях треба спілкуватися зі студентами. Зокрема, свою позитивну роль відіграли проблемні питання, відповідаючи на які студенти включають своє мислення та емоції. Крім того, це набагато збільшило кількість інформації, яку можуть почути та засвоїти студенти. Як пишуть на сайті «Психологіс» – енциклопедії практичної психології: емоційне забарвлення події (при бажанні викладача, будь-яку корисну інформацію можна зробити емоційна яскравою), або позитивний емоційний фон [6, с. 1] сприятиме процесу запам'ятовування, переведення інформації з короткочасної пам'яті в довготривалу. Перші лекції під час карантину на платформах Zoom, Google Meet та інших, коли тільки авторитет викладача та інтерес студентів до матеріалу лекцій дозволяв бачити обличчя студентів замість їх прізвища чи картинки, навчив викладача прийомам, які можуть зацікавити студентів слухати новий матеріал та виконувати досліді на Лабораторних заняттях онлайн. Війна принесла більші та страшніші випробування. Навчання відновилося у ЗВО тільки через місяць. Кожен студент мав свою мотивацію: отримання диплому, інтерес до необхідних знань, зустріч зі своїми однокурсниками хоча б на екрані монітора та інші причини. Зараз, коли вже з'являється можливість проводити заняття в аудиторіях, викладач не може повернутися до своїх довоєнних напрацювань та вести заняття як раніше – світ та студенти змінилися.

У монографії «Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства» Юрій Мелков у розділі Розділ VI. Гуманістичні та особистісні інтенції вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства (ціннісно-культурні виміри) [5, с. 145–182] пише про Людмилу Горбунову» [5, с. 155], яка одна із перших звернулася до проблеми застосування засад постнекласичної раціональності у сфері освіти, тому що саме ця методологія базується на засадах людиномірності, екологічності та аксіології. Істотною ознакою постнекласичної науки, становлення якої почалося наприкінці ХХ століття, – залученість самого суб'єкта до процесу пізнання: хто пізнає, може знаходити своє відображення в результатах пізнання. Вища школа має повністю усвідомлювати самоцінність особистості студента, забезпечувати його статус як повномірного суб'єкта освітнього процесу [5, с. 162]. Можна зробити висновок, що людська особистість виступає основною цінністю та водночас головною метою вищої освіти, тому і реформування вищої освіти пов'язані з формуванням особистості студента, який здатний як до творчості, так і до критичного мислення. Зараз, коли так багато зла, найбільш актуальним є розкриття сутності

місії людства, роль та призначення людини, яка несе відповідальність перед собою та історією за якість створюваної сфери Розуму (ноосфери). Тому у «Концепції універсальної освіти України: базові положення та методологічні орієнтири» [7, с. 203], ми пропонуємо зміну парадигми науки, яка передбачає багатовекторний рух розвитку від техногенності до природовідповідності, що мають бути синонімічними за своєю сутністю. Нова парадигма науки та освіти передбачає інтеграцію на рівні розуміння Людини нової епохи. Така людина повинна творчо сприяти еволюційному розвитку природи, суспільства, Всесвіту. В основу Концепції покладена системна модель неперервної природоорієнтованої освіти на основі універсального алгоритму дії законів природи. На теперішній час в закладах вищої освіти у молоді треба формувати цілісний причинно-системний світогляд, системно-логічне мислення та чуттєво-логічне світосприйняття через запровадження в життя системи програм, заснованих на універсальних закономірностях розвитку, наступності та синтезі знань, що сприяють активізації еволюційних процесів у суспільстві та досягненню максимальної ефективності розвитку систем [7, с. 205].

Література:

1. Яремчук В.Д. Україна і євроінтеграція: четверта спроба. Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 12–13 квітня 2023 р. м. Київ. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 214–218.

2. 2.4 Council of Europe Action Plan for Ukraine “Resilience, Recovery and Reconstruction” 2023-2026. 452nd meeting, 14 December 2022. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680a96440#globalcontainer

3. Процеси пам’яті. http://psychologis.com.ua/processy_pamyati.htm

4. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

5. Дудинський А. Т., Дудинський Т. Т., Вакерич М. М., Сойма А. Д. Еволюція змісту освіти у вищій школі України в умовах глобальних викликів сьогодення. *Академічні візії*. Випуск 19/2023. С. 1–10.

6. Мелков Ю. Гуманістичні та особистісні інтенції вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства (ціннісно-культурні виміри). *Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства* : монографія за ред. В. Зінченка. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. С. 145–182.

7. Поляков В. А., Колесник М. О., Жиденко А. О., Жара Г. І., Лісогор Т. М. Концепція універсальної освіти України: базові

положення та методологічні орієнтири (проект). *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Випуск 152. Том 2. Серія : *Педагогічні науки*. Чернігів 2018. С. 203–214.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-15>

FORMS AND MEANS OF INTERACTIVE LEARNING OF A FOREIGN LANGUAGE OF PROFESSIONAL DIRECTION IN A TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Kartel T.M.

*Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of foreign languages
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture
Odessa, Ukraine*

The need to innovate the content, forms, and technologies of foreign language education for students of national technical institutions of higher education which is recognized at the state level requires first of all the introduction of significant changes in the traditional organization of the educational process, aimed at the formation of foreign language communicative competence in them. At the same time, the necessity of a radical change of the existing didactic instructions which take place in the educational environment of technical institutions of higher education in the direction of transferring the leading participants of foreign language communicative interaction from traditional subject-object relations to innovative – subject-subject methods communication, in particular through the use of means of an interactive approach [3].

The interactive approach in the field of foreign language learning is mostly interpreted as:

– a didactic concept of organizing the educational process in the format of co-learning and mutual learning, in which all subjects are equal and autonomous, understanding why and how they act, as well as reflect on what they know and are able to do, comparing standards of perfection with their achievements [1, p. 61]);

– a specific system of organizing foreign language learning, which is carried out in the form of joint activity and creative cooperation of all its leading subjects, who use verbal and non-verbal means of foreign language communication to interact with each other, share information, solve problems together, model situations, evaluate the actions of colleagues, dig into the real atmosphere of cooperation in solving educational and cognitive and research problems [2, p. 17]).

We can define the following forms and means of interactive learning of foreign languages:

- Cooperative: work in pairs, work in alternating threes, two – four – all together, work in small groups

- Collective and sectional: microphone; unfinished sentences; brain storm; analysis of socio-cultural situations; decision tree

Situational stimulation and imitation games; public hearings; acting out situations according to professional roles.

Discussions: "Press" method; "Take/change position" method; "Continuous school of thought"; discussion in the style of a television talk show; professional discussion, "Oxford Debate".

As we can see, the following are recognized among the advantages of interactive foreign language learning for students of higher education:

- all participants of foreign language communication are involved in active work;

- all subjects of foreign language communication learn to work in a team;

- every individual is given the opportunity to offer and defend his opinion, to find an alternative solution to the problem based on the formation of tolerant communication skills and a friendly attitude towards the opponent;

during foreign language classes, "situations of success" are created, which contributes to mastering a larger amount of material in a short time.

It should also be taken into account that, despite its tangible priorities, interactive foreign language learning has certain limitations, which relate to the fact that:

- the use of specific forms of interactive learning requires a significant investment of time, both teachers and students;

- each of the forms of interactive training requires preliminary consideration and formation of the readiness of applicants to participate in it;

- the teacher has less control over the volume and depth of the learning material learned by the students, the time and course of learning;

- the results of the educational and cognitive activities of the applicants are less predictable.

In general, as evidenced by the innovative and pedagogical experience of technical institutions of higher education, the interactive teaching of a foreign language of professional orientation is an innovative system of organizing the productive interaction of subjects of foreign language communication, in which not only the assimilation of new experience and the acquisition of new knowledge takes place, but also due to the development of the ability to critically evaluate events, an opportunity is provided for their more successful socialization and professional self-realization as multicultural linguistic personalities [3. c. 72].

References:

1. Годованець Н. І. Короткий огляд інтерактивних методів навчання іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 3(40). С. 60–62.
2. Гумен С. М. Використання інтерактивних методів навчання як способу підвищення якості навчально-виховного процесу. *Англійська мова та література*, 2020. № 13–15. С. 16–20.
3. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : підручник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-16>

ВПЛИВ КУРАТОРА НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНУ АДАПТАЦІЮ СТУДЕНТІВ

Коновалова О.Б.

викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Владарчик Ю.А.

викладач, спеціаліст вищої категорії

Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва Дніпровського державного технічного університету» м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна

Соціально-психологічна адаптація – це пристосування психіки та поведінки особистості до умов соціального середовища, яке опосередковане провідною діяльністю особистості на даному етапі її розвитку [6].

Одне з найважливіших завдань у роботі навчального закладу – це пошук ефективних шляхів та методів щодо залучення першокурсника до нових умов життя і навчання. Проблеми адаптації першокурсників є першочерговими і викликають особливе занепокоєння педагогічних колективів вузів.

Першокурсники попадають у нове для них середовище, в якому існують відмінності в порівнянні зі школою: незвичні для них методи і форми роботи, графік занять, атмосфера навчального закладу [4]. Більшість із першокурсників на початку навчання в коледжі мають низький рівень самоорганізації і часто не готові до самостійної роботи.

Від того, наскільки позитивно буде відбуватися процес адаптації, залежить рівень навчання студентів на старших курсах. Пристосування до принципово інших умов завжди супроводжується низкою негативних явищ, зокрема психічним перенапруженням, невпевненістю

у своїх можливостях, зміною референтної групи та умов середовища, підвищенням рівня тривожності особистості. Якщо не вплинути на названі процеси своєчасно, то в подальшому це може негативно позначитися на характері, котрий набуває рис невпевненості, заниженої самооцінки, внутрішнього конфлікту між високим рівнем домагань і низькою самооцінкою своїх можливостей та успішності дорослої людини [5].

Куратор групи – це наставник та організатор, вихователь та консультант для студентів групи. Він повинен направляти виховну роботу, розвивати у студентів активність, самостійність, ініціативу, почуття відповідальності та цікавості до навчання. Завдання викладача (куратора навчальної групи, в першу чергу) в адаптаційний період першокурсників: допомагати в організації самостійної роботи та входженні в студентське середовище, допомагати і вчити студента самовизначатися за соціальними пріоритетами, а не за тимчасовим результатом діяльності, бути націленим на досягнення поставленої мети, включати студента у співтворчість. Успішність адаптації залежить також від стану здоров'я і розвитку волі [2]. Якщо є проблеми, тоді студенти потребують особливої уваги та допомоги.

Більшість науковців виділяють такі види адаптацій:

1) професійна адаптація у ВНЗ як процес залучення студентів до професії, здобуття ними навичок, знань, умінь; 2) дидактична адаптація – пристосування особистості до нових умов навчання; 3) оперативна адаптація залежить від зв'язку методів навчання у школі та коледжі, самостійності, творчого мислення, які вже стали рисами особистості; 4) соціально-психологічна – пристосування до групи, стилем спілкування в колективі, а також від особливостей поведінки кожного студента [1].

Під час роботи щодо успішної адаптації студентів адміністрації і педагогічному колективу необхідно враховувати наступні фактори:

– у навчальному процесі більш ширше використовувати творчі проблемні методи навчання і виховання, що можуть надати першокурсникам можливість розкрити свою індивідуальність, прищеплювати практичні навички, любов та повагу до майбутньої професії;

– проаналізувати причини вибуття студентів із навчального закладу;

– практичному психологу надавати кваліфікаційну допомогу щодо вивчення проблем, пов'язаних з адаптацією студентів.

Зазвичай, під час першої зустрічі з першокурсниками (після ознайомлення з особовими справами вступників) куратор проводить анкетування. Основні питання анкети:

1. Вам подобається навчатися в коледжі:
 - так;
 - ні;
 - власний варіант _____ .

2. З якими незвичними для себе подіями Ви мали справу в коледжі:
 - нові норми спілкування в студентському середовищі;
 - вимоги щодо організації навчально-виховного процесу;
 - власний варіант _____ .

3. Порівняйте шкільне життя зі студентським:
 - в школі було краще;
 - в коледжі краще;
 - ще не визначився/лась.

4. Як Вас зустріли в коледжі:
 - доброзичливо;
 - неприязно;
 - власний варіант _____ .

5. Якщо виникне проблема, до кого Ви звернетесь:
 - куратор групи;
 - одногрупники;
 - батьки;
 - власний варіант _____ .

Педагогічна діяльність куратора групи в період адаптації повинна бути націлена на індивідуальний підхід до кожного студента. Вважаємо, що це основний принцип роботи. Куратор має знайти спільну мову з кожним, поговорити відверто, дати пораду або рекомендації як до вивчення дисциплін, так і організації їхнього дозвілля, розвинути об'єктивне оцінювання своїх знань і можливостей [7].

Спільно з практичним психологом коледжу із результатів анкетування складаються висновки і плануються напрями подальшої роботи в групі щодо адаптації студентів з урахуванням корекції хибних очікувань і типових ілюзій щодо навчання. В плані виховної роботи куратора навчальної групи ці аспекти обов'язково відображаються. Практичним психологом, паралельно з роботою куратора, проводяться діагностика та вивчення індивідуально-психологічних особливостей студентів пільгових категорій, індивідуальні бесіди та консультації. В групах нового набору практикується також проведення тренінгових занять «Наша група», «Стратегія успішного навчання», «Мотиваційний поштовх», спрямованих на покращення адаптаційного процесу.

Отже, актуальність цієї проблеми є досить високою, адже студент, приходячи в коледж, може гостро відчувати невпевненість у собі, хвилювання, тривогу за створення нових контактів, які і є складовими процесу адаптації [3]. Тому куратор, як сполучна ланка у стосунках «студент-викладач», повинен так побудувати роботу, щоб всі кращі якості студента були розкриті, кожна особистість мала можливість себе реалізувати, мати позитивні перспективи для подальшої плідної професійної діяльності. Основними завданнями куратора саме в цей період є:

- розвиток навичок адаптивної поведінки першокурсників;
- налагодження ефективних комунікацій між учасниками освітнього процесу;
- створення умов для формування групової згуртованості;
- забезпечення в студентському середовищі групи атмосфери психологічної підтримки всіх її членів.

В подальшому позиція куратора стосовно студентів різних курсів буде змінюватися: з активізацією діяльності органів студентського самоврядування роль куратора полягає, насамперед, у підтримці ініціатив студентів, як невід'ємної складової сучасного виховання – становлення студента як особистості та як фахівця.

Література:

1. Блажівський М. І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 233–242.
2. Закалик Г. М. Психологія розвитку та успіху особистості. Видавництво Львівської політехники, 2019. 488 с.
3. Коць М. О., Коновал Ю. Ю. Адаптація студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. *Infogum.in.ua*, 2014–2020.
4. Кулик Т. Психологічна адаптація першокурсників / Т. Кулик, І. Попик. *Наш університет*. 2012. № 10. С. 5–7.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія особистості і спілкування. Книга 1 : підручник. Академвидав. Видавництво «Книги – XXI», 2010. 448 с.
6. Ткачишина О. Р. Проблема соціально-психологічної адаптації студентів – майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5406/1/O_Tkachyshyna_PN_41_PL.pdf
7. Шевченко С. В. Тренінг підвищення особистісного адаптаційного потенціалу студентів та рівня їх розумової працездатності. *Практична психологія та соціальна робота*. 2012. № 11. С. 17–30.

РОЗВИТОК ДУХОВНИХ ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Лаппо В.В.

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і психології Коломийський навчально-науковий інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Коломия, Україна

Професійне становлення особистості передбачає вдосконалення її духовної царини. Позаяк розвиток інтелектуальних, моральних, творчих якостей майбутнього фахівця сприяє якомога кращому виконанню професійних завдань і формує стале відчуття задоволення своєю працею. Розвиток особистості детермінує діяльність, в тому числі, професійну. Вона ж є і засобом формування суб'єкта діяльності, може стати потребою, ціллю, цінністю і смыслом життя. Професійну діяльність визначають як цілеспрямовану діяльність суб'єкта, в якій до нього постійно ставляться ті чи інші вимоги, що стають стимулами для розвитку особистості, для формування певних рис і якостей суб'єкта праці.

Історичний досвід й сучасні наукові дослідження засвідчують – духовний світ особистості є провідною передумовою професійної зрілості особистості. Саме високо розвинута духовність вирізняє визначних представників різноманітних професій, що своєю працею посприяли цивілізаційному і культурному поступу людства.

Дослідники проблеми інтеграції духовного і професійного вважають, що предметом вивчення мають стати особливості внутрішнього світу людини, її самосвідомість і суб'єктивні шляхи сходження до духовних вершин буття. Отже, духовність постає підґрунтям саморозвитку і самореалізації людини – зверненням до вищих ціннісних інстанцій конструювання особистості.

Розвиток і самореалізація духовного «Я» суб'єкта починається тоді, коли він усвідомлює необхідність визначення для себе того, як конкретно він повинен розуміти загальнолюдські духовні цінності (наприклад, істину, добро, справедливість, толерантність...).

Мотиваційною основою психологічної готовності до засвоєння духовних цінностей є духовні потреби суб'єкту. «Духовні потреби – це прагнення до пізнання певного стану буття і до присвячення себе тому стану, який проявляється в цінностях: релігійних, естетичних, етичних чи таких, які належать до поглядів суб'єкта на істину і які переживаються як абсолютні» [1, с. 81]. Духовні потреби відображають складну психічну реальність, витоки якої слід шукати у глибинному смислі вчинків людей.

Така інтерпретація сутності духовних потреб дає змогу виділити в їх структурі два провідні компоненти:

1) рецептивний (можливість сприймання духовних цінностей, емоційне ставлення до них, задоволення від побаченого, почутого);

2) продуктивний (виявляється у творчості, духовній діяльності, створенні духовних цінностей) [2, с. 19].

Аналіз різноманітних підходів до визначення духовності дозволяє розглядати останню як процес особистий, зумовлений нейродинамічною організацією людини, спрямований на добро, моральність, альтруїзм; духовність – це внутрішнє життя суб'єкта, його почуття, думки, погляди, стосунки, що спрямовані на усвідомлення та засвоєння Істини, Добра і Краси.

Отже, на підставі викладених узагальнень, духовну потребу можна охарактеризувати як специфічну форму самореалізації особистості, що пов'язана з її світоглядом, свідомістю, співчуттям; як первинну детермінанту активності особистості, що відрізняється цілісністю рецептивного та продуктивного структурних компонентів і виявляється в практичній духовній діяльності.

Дослідження сутності духовних потреб, їх ролі у формуванні особистості студента як майбутнього фахівця, визнання можливості цілеспрямованого педагогічного впливу на його особистість надають підстави до окреслення визначальних чинників формування духовних потреб:

– духовні потреби виховуються під впливом суспільних відносин та цінностей;

– студент сприймає, засвоює потреби через усвідомлення, оцінку потреб мікросередовища – малих соціальних спільностей, членом яких він виступає; визначальну роль при цьому відіграє особистісне референтне оточення, насамперед сім'я, академічна група, гурток за інтересами, спортивна секція тощо;

– при формуванні духовних потреб важливою є орієнтація на духовні цінності людства, стимулювання самоцінних форм активності; цілеспрямоване послідовне моделювання ефекту катарсису; створення розвиваючих завдань, які ведуть до самостійного відкриття, до духовної діяльності [3; 4].

Означені чинники вимагають розробки процесуальної моделі формування духовних потреб студентів, структуру якої утворюватимуть три взаємопов'язані змістовні компоненти в певній логіці та послідовності їх реалізації: від сприймання інформації, через її інтерпретацію до активної творчої, моральної та пізнавальної діяльності. При цьому необхідна циклічна повторюваність даних елементів, що на кожному етапі мала б тенденцію до ускладнення та нового якісного виходу.

Формування духовних потреб має катарсичну основу, позаяк орієнтоване на сприйняття різноманітних почуттів, явищ духовного життя. Починаючи з юнацьких років, свідомість людини має образно-емоційний характер, тобто вже до початку навчання у особистості студента є база для переживання стану духовного очищення. Отже, регулювання контрастних духовних станів – умова ефективного формування духовних потреб.

Процес формування духовних потреб в умовах ЗВО повинен складатися з трьох етапів.

1-й етап – *орієнтаційно-спонукальний*, що передбачає підготовку викладачів, насамперед кураторів академічних груп до формування у студентів загальної установки на зацікавленість та позитивне ставлення до свого духовного зростання. На цьому етапі варто створити творчу групу психологів та педагогів, які запропонували б колегам розроблені ігрові та навчальні програми морально-духовного виховання.

2-й етап – *оволодіння засобами оптимізації стосунків між викладачами та студентами*, збагачення духовного осередку академічної групи, цілеспрямована спільна діяльність з метою формування духовних потреб, надання студентам можливості (на підставі індивідуальних духовних вражень та емоційно-чуттєвих переживань) формулювати власні судження, впливати на загальну духовну атмосферу своєї групи. На цьому етапі доцільно проводити години академнаставника за тематикою: «Осмислення сенсу життя», «Доброта й милосердя», «Що таке справжня шляхетність?», «Кожна людина цікава й цінна», «Гра, що вчить, як стати розкутим» тощо.

3-й етап – *перевірка на ефективність засобів педагогічної діяльності* спрямованої на формування духовних потреб студентів. За для цього психологи спільно з кураторами академічних груп повинні укласти розробити спеціальну програму духовного розвитку кожного члена академічної групи. Програма спрямовується на підготовку студентів до життя в соціумі через надання їм максимальних можливостей для визначення власних духовних потреб. Предметом особливої уваги має стати забезпечення пізнавальних інтересів особистості, духовне керівництво повсякденним спілкуванням, діяльністю у сфері смисловитих цінностей, пов'язаних з процесами культурного самовдосконалення.

Реалізація означеної моделі формування духовних потреб особистості студента в осередку вищої школи уможливується за дотримання низки умов:

- гуманітаризація освітнього процесу всіх напрямів навчання;
- інтенсифікація культурного життя, насичення її культурними заходами, до яких би залучалось якнайбільше студентів, викладачів і співробітників;

– поєднання зусиль професорсько-викладацького складу, діячів культури, представників мистецької і наукової еліти у плануванні і проведенні різноманітної поза аудиторної виховної роботи.

Саме позааудиторна виховна робота має створювати комфортну атмосферу для неформального спілкування, стимулювати студентів і викладачів до взаємообміну духовним досвідом, формувати відчуття причетності до професійного середовища;

3-поміж усталених форм означеного різновиду виховної роботи в контексті формування духовних потреб особливої значущості набувають:

- 1) участь студентів у внутрішньо інститутському самоврядуванні;
- 2) цілеспрямована пропаганда різних форм спілкування з одногрупниками, куратором, викладачами, досвідченими фахівцями, що досягли значних успіхів у професійній діяльності;
- 3) створення стимулів до розумової праці в межах обраної професії: конкурси, олімпіади, інтелектуальні ігри;
- 4) розробка академічного кодексу поведінки;
- 5) відродження і розвиток традицій, що відображають історію і дух навчального закладу, систему цінностей, повагу до наукових здобутків, а також до осіб, які створювали розвивали наукову, освітню, матеріальну базу ЗВО;
- 6) формування іміджу «справжнього студента» здатного гідно представляти свій навчальний заклад.

Освітнє середовище в навчальному закладі – це індивідуально-розвиваючий феномен. Адже саме в ньому акумулюються наукові, освітні, етичні та естетичні здобутки минулих поколінь викладачів і студентів. Перебування в ньому нового покоління студентів має збагатити їх не лише професійними знаннями та вміннями, а й спонукати до особистісного духовного самовдосконалення.

Література:

1. Артемонова Т. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації. *Вища освіта України*. 2018. № 1. С. 72–75.
2. Караульна Н. Духовність: сфера сутності чи існування людини? *Вісник НАН України*. 2017. № 1. С. 18–22.
3. Мельниченко А. Ціннісні виміри духовної культури студентів технічного ВНЗ у трансформаційному суспільстві. *Український соціум*. 2015. № 1. С. 31–43.
4. Москаленко В. Формування ціннісної системи молоді в умовах трансформації українського суспільства. *Науковий вісник Нац. мед. ун-ту ім. О. О. Богомольця*. 2019. № 1/2. С. 95–100.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Матвєєв К.М.

*викладач кафедри теоретичних основ фізичного та адаптивного виховання
Інституту здоров'я спорту та туризму імені Тетяни Самоленко
Класичний приватний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Актуальні дослідження науковців і практиків свідчать, що впровадження гейміфікації трансформується у повноцінний предмет дослідження [1–5]. Причиною є зміни в освіті, обумовлені стрімким розвитком цифрових технологій, трансформацією ринків праці, високим рівнем запитів сучасних студентів. Застосування гейміфікації в процесі професійної підготовки є однією з відповідей на ті виклики, які висуває нове покоління студентів до організації навчання, яке б ефективно сприяло подальшій успішній соціалізації, можливостям швидко інтегруватися у професійній спільності, побудові конкурентної власної професійної освітньої практики.

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо впровадження гейміфікації закладами вищої освіти дозволяє розглядати її в якості інновації, яка має різносторонній потенціал – з позицій управління освітнім закладом в цілому; організаційного супроводу освітнього процесу; дидактичного і методичного інструментарію забезпечення оптимальних результатів професійної підготовки. Перевага гейміфікації полягає в забезпеченні модернізації навчального процесу, сприянні підвищенню внутрішньої мотивації студентів до навчання, більш активній їхній залученості і особистісній зацікавленості в результатах професійної підготовки.

Метою презентованої статті є узагальнити особливості впровадження гейміфікації у сучасну професійну підготовку майбутніх учителів закладами вищої освіти.

Сьогодні закладами вищої освіти формується особливе інформаційне освітнє середовище, яке при належній організації процесу навчання, змінить характер навчальної діяльності, скоротить кількість репродуктивної діяльності викладачів, посилить роль дослідження, експерименту і творчості студентів під керівництвом науковців, а також забезпечить тим самим реалізацію умов для якісної професійної підготовки майбутніх учителів. Гейміфікації у цьому середовищі відведена значуща роль.

У представленому дослідженні гейміфікацію в освіті ми розглядаємо як «введення елементів ігрового дизайну та ігрового досвіду в процес навчання» [2, с. 155]. До категоріального апарату відносимо: неігровий контекст (тематика навчання, цілі навчання, кількість і структура модулів, результати навчання, сертифікування), ігрові компоненти, ігрову механіку, ігрову динаміку, типологію учасників гейміфікованого навчального процесу [4, с.167].

Пріоритетними особливостями впровадження гейміфікації як елементів ігрового дизайну та ігрового досвіду у навчальний процес професійної підготовки майбутніх учителів закладами вищої освіти нами із врахуванням виокремлених дослідниками О.Н. Коберніком, І.І. Осадченко критеріїв [1, с. 15], визначено такі:

1. Включення ігрових елементів має відбуватися на усіх етапах навчального процесу – від мотивації до оцінювання результатів навчальних досягнень, із дотриманням визначених освітніми програми професійної підготовки цілей, змісту, результатів. Рівні / етапи, стрічки прогресу або таблиці лідерів, призи, значки, нагороди за окремі і системні навчальні успіхи.

2. Розробка і пропонування студентам логічних, послідовних, зрозумілих ігрових правил опанування певним навчальним курсом, що задають обмеження змагального характеру і встановлюють рамки досягнення поставлених навчальних результатів.

3. Створення історій, легенд, метафор, різноманітних сюжетів, які супроводжуватимуть підготовку професійного вчителя, викликатимуть почуття причетності до професійної спільноти, участі у спільній освітній справі, емоційну зацікавленість задля особистісного і професійного зростання.

4. Збереження ігрової естетики, яка забезпечується ігровим дизайном запропонованого навчального курсу. Ця особливість стосується перш за все онлайн середовища, хоча може бути впроваджена і офлайн.

5. Забезпечення постійного вимірюваного зворотного зв'язку гарантує досягнення студентами проміжних і довгострокових навчальних цілей і дозволяє своєчасно коригувати навчальну поведінку студентів.

6. Врахування характерологічних рис суб'єктів навчального процесу закладів вищої освіти, зокрема тих, що пропонують У. Штраус і Н. Хаув у своєму дослідженні теорії поколінь. Викладацький склад закладів вищої освіти, студенти, які навчаються, і та учнівська аудиторія, з якою майбутнім учителям доведеться працювати значно відрізняються своїми характеристиками відповідно до цієї теорії: покоління XYZ і нове покоління Альфа, яке веде відлік від 2010 р. Майбутнім учителям – магістрам вже на етапі професійної підготовки необхідно оволодіти інструментами застосування гейміфікації,

розраховуючи на учнівську аудиторію покоління Альфа, до характерних рис якого відносять: рівнозначна цінність віртуальної і фізичної реальності; вмиле користування гаджетами; безперервність віртуального спілкування, в якому перевагу віддають фото і відео, ніж написанню текстів; багатозадачність, виконують кілька завдань одночасно; вчаться із задоволенням, якщо їм цікаво; мають проблеми з концентрацією, проте швидкі, енергійні і знають, де знайти потрібні дані тощо.

7. Ще однією особливістю впровадження гейміфікації у професійну підготовку магістрів є створення спеціальних умов для опанування майбутніми учителями професійними вміннями користуватися різноманітними цифровими платформами, сервісами, онлайн програмами, які активно використовують елементи гейміфікації в освітній діяльності. Серед таких, наприклад, Coursera, Codecademy, Code Schools, Motion Math Games, Mathletics, Spongelab, Foldit, Radix, Zombie-Based Learning, MinecraftEdu, World Classcraft (WoC) тощо.

Реалії впровадження гейміфікації у професійну підготовку майбутніх учителів відрізняються у різних закладах вищої педагогічної освіти. Широкого поширення гейміфікація поки не отримала, що пов'язано з багатьма причинами. Серед таких: слабе технологічне програмне забезпечення закладів вищої освіти; відсутність тісної взаємодії закладів вищої освіти зі спеціальними науковими центрами, які спрямовано займаються проблематикою гейміфікації; не високий рівень компетентності професорсько-викладацького складу щодо гейміфікованого інформаційно-комунікаційного середовища; «англомовність» переважної більшості інтернет-платформ; методичні труднощі у використанні інструментарію гейміфікації і значний часовий ресурс, якого потребує модернізація навчальних курсів для впровадження гейміфікації тощо.

Узагальнені нами особливості дозволяють зробити висновки про потребу організації подальшого спрямованого наукового дослідження застосування гейміфікації у сучасній професійній підготовці майбутніх учителів закладами вищої освіти. Безперечним є те, що гейміфікації належить значуща роль урізноманітнити навчальний процес професійної підготовки, зробити його більш мобільним і динамічним задля кращої залученості майбутніх учителів до активної навчальної діяльності, суттєвого підсилення їхньої мотивації, підвищення вірогідності успішного досягнення навчальних цілей професійної підготовки.

Література:

1. Коберник А.Н., Осадченко И.И. Геймификация учебного процесса в высшем учебном заведении: теория и методология. *Научен*

вектор на Балканите. 2021. Т. 5. № 1(11). С.12–17. DOI: 10.34671/SCH.SVB.2021.0501.0002

2. Самодумська О. Л. Упорядкування термінів гейміфікації до тезауруса освіти дорослих. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 46. Том 2. С.153–159. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-25>

3. Samodumska O., Zarishniak I., Tarasenko H., Buchatska S., Budas I., Tregubenko I. Gamification in Non-Formal Adult Educational Practices. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. 14 (2), p. 156–176. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/573>

4. Samodumska O., Pushkarova T., Hrytsenko O., Zahorulko M., Pshenychna I. Professional and pedagogical training of future students of higher education with elements of gamification. *Revista Eduweb*. 2022. 16 (4). P. 52–64. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.04.5>

5. Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П., Кабанова М. Р. Гейміфікація в навчанні іноземних мов у вищій школі. *Іноземні мови*. 2018. № 3. (95). С. 15–22. DOI: <https://doi.org/10.32589/im.v0i3.142589>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-19>

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Сосницький І.О.

*старший викладач, ф-т РГФ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

В умовах глобалізації та міжнародного обміну інформацією вскрай важливим стає вивчення англійської мови, особливо фахівців з економіки та міжнародних економічних відносин. Підвищені вимоги до комунікації та розуміння англомовних джерел інформації вимагають адаптації методів викладання, щоб забезпечити студентів високоякісною підготовкою. Головною метою вивчення англійської мови студентами, які навчаються на спеціальності «Міжнародні економічні відносини» в університетах, є розвинення навичок мовлення, які дозволяють їм ефективно спілкуватися в різних сферах життя. Однак особлива увага приділяється поглибленому вивченню англійської мови, спеціально орієнтованої на їхню майбутню професійну діяльність. [1, с. 59].

Підвищення міжнародного співробітництва вітчизняних підприємств ставить нові вимоги до рівня підготовки фахівців, особливо в економічній та правовій галузі, яка є однією з найактивніших у сучасному світі. Сучасні здобувачі вищої освіти повинні не лише мати глибокі професійні знання, навички та вміння, але й бути готовими застосовувати ці знання на практиці в змінному економічному середовищі [2, с. 185].

В нашому дослідженні ми розділяємо наукову точку зору Р. Майбороди, який визначає основні навички, необхідні майбутнім фахівцям у галузі економіки та міжнародних економічних відносин: здатність вести науковий та діловий діалог у формах монологу та діалогу; вміння аргументувати свої ідеї у письмовій формі, наприклад, у формі есе; здатність проводити наукові та проектні роботи, використовуючи інформаційні ресурси; ефективне спілкування з іноземними партнерами у своїй подальшій професійній діяльності; різні методи читання текстів, як зі словником, так і без нього, з метою систематизації, аналізу та інтерпретації професійної інформації; глибоке розуміння професійних текстів; розвинуте творче самостійне мислення, професійна культура і здатність до наукової дискусії [3, с. 15].

Аналіз наукових джерел дає нам змогу виокремити такі психолого-педагогічні та методичні особливості навчання англійської мови здобувачів вищої освіти, що вивчають міжнародні економічні відносини: 1) урахування особливостей професійних інтересів студентів. Викладачам англійської мови слід бути чутливими до конкретних інтересів і професійних потреб студентів зазначеної спеціальності, коли вони розробляють навчальний матеріал. Наприклад, наша пропозиція передбачає акцент на термінах і виразах, які використовуються в міжнародних угодах або фінансових звітах, що мають велике значення для їхньої майбутньої професійної діяльності; 2) використання інтерактивних методів навчання. Для підтримки активної участі та комунікації студентів англійською мовою викладачі повинні впроваджувати інтерактивні методи навчання. Стимулюючи рольві ігри, дебати та симуляційні вправи, вони допомагають студентам розвивати навички комунікації, які стануть важливими в їхній подальшій професійній практиці; 3) використання автентичних матеріалів. Підкреслюється важливість надання студентам можливості працювати з автентичними джерелами, такими як статті, відео та аудіозаписи, пов'язані з питаннями міжнародної економіки. Це сприяє розвитку навичок розуміння реального англійськомовного контенту та поліпшує їхню здатність адаптуватися до різних мовних ситуацій; 4) система оцінки та зворотній зв'язок. Система оцінки студентів повинна бути створена з урахуванням особливостей вивчення англійської мови у галузі міжнародних економічних відносин. Важливо

гарантувати об'єктивну оцінку їхніх комунікативних навичок і практичних знань. Зворотній зв'язок від викладачів також грає значущу роль у процесі поліпшення методів навчання.

Таким чином, хочемо зазначити, що вивчення англійської мови майбутніми фахівцями у галузі міжнародних економічних відносин потребує удосконалення методів навчання, спрямованих на врахування їхніх професійних потреб та специфіки професійної діяльності.

Література:

1. Майборода Р. Конкурентоспроможність, академічна та професійна мобільність студентів економічних спеціальностей у контексті вивчення іноземних мов. *Молодий вчений*. 2019. № 4.3(68.3). С. 15–18.

2. Гришкова О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів]. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 220 с.

3. Чорній В. Професійно-орієнтований підхід до викладання іноземної мови студентам нелінгвістичних спеціальностей. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*, 2018. № (1)15. С. 25–28.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-20>

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Федорчук Н.А.

*кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри педагогіки, психології та фахових методик
Комунального закладу вищої освіти
«Барський гуманітарно-педагогічний коледж
ім. М. Грушевського»
м. Бар, Україна*

Законом України «Про вищу освіту» закладам вищої освіти нині надається автономія як їх самостійність, незалежність і відповідальність у прийнятті рішень, зокрема, стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень [1].

Відтак, заклад вищої освіти має право самостійно визначати форми навчання та форми організації освітнього процесу, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану в Україні. Зважаючи на безпекову ситуацію і побажання здобувачів вищої освіти з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України Комунальним

зкладом вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського» прийнято рішення про провадження освітнього процесу в дистанційному форматі.

Відповідно до «Положення про дистанційне навчання» [3] мета дистанційного навчання полягає в наданні Коледжем освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій відповідно до державних стандартів вищої освіти [2].

Навчальний процес за дистанційною формою навчання здійснюється у таких формах: самостійна робота; навчальні заняття; практична підготовка; професійно-практична підготовка; контрольні заходи [3].

Зосередимо увагу на особливостях організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання.

Загалом взаємодія усіх учасників освітнього процесу здійснюється у інформаційному освітньому середовищі Коледжу на платформі Google Workspace for Education з використанням сервісів Google Classroom, Google Meet, Google Forms, Google Disk, Gmail, You Tube тощо. Отримання навчальних матеріалів, спілкування між суб'єктами дистанційного навчання під час навчальних занять, що проводяться дистанційно, забезпечується передачею відео-, аудіо- графічної та текстової інформації з використанням інших сучасних комунікаційних засобів спілкування (Skype, Zoom, Viber, WhatsApp) та освітніх платформ. Таким чином забезпечується синхронна та асинхронна взаємодія між учасниками освітнього процесу [3]. З метою забезпечення умов для самостійного опанування змісту навчальних дисциплін студентам пропонуються відповідні веб-ресурси, дистанційні курси.

Самостійна робота студентів Коледжу регламентується «Положенням про організацію освітнього процесу в КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського»» [4], «Положенням про організацію самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи в КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського»» [5].

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни. Серед них: державні, галузеві стандарти освіти навчального закладу вищої освіти; освітньо-професійні програми, навчальні плани; робочі програми з навчальних дисциплін. Зокрема, в робочій програмі з навчальної дисципліни визначається кількість годин на самостійну роботу, конкретизовано завдання для самостійної роботи, кількість годин на їх виконання та кількість балів, завдання для індивідуальних навчально-дослідних завдань та вимоги до їх виконання, методичне забезпечення самостійної роботи.

З метою належної організації самостійної роботи студентів розроблено картки самостійної роботи, в яких визначено різноманітні

завдання, кількість максимально можливих балів за їх виконання. Обов'язковими для виконання є аналіз нормативних освітянських документів, виконання лабораторних та практичних робіт, укладання словника опорних термінів, проходження тестування, написання модульної контрольної роботи. Студентам дається право вибору тем реферативних повідомлень, творчих робіт, навчально-дослідницьких робіт, фахових видань, інтернет-ресурсів тощо. Для належного виконання лабораторних та практичних робіт студентам запропоновано інструкції із чіткими вказівками щодо виконання визначених завдань.

На сайті кафедри педагогіки, психології та фахових методик у розділах «Нормативні навчальні дисципліни» та «Вибіркові навчальні дисципліни» розміщено силабуси, переглянувши які, студенти зорієнтуються у змісті самостійної роботи та політиці її оцінювання (URL: <https://kppfmbgpk310321.wixsite.com/my-site-1>). Також для ознайомлення студентів із особливостями вивчення вибірових навчальних дисциплін на сайті розміщено їх анотацій та презентації (URL: <https://cutt.ly/ZwnHErKQ>).

Самостійна робота студента забезпечується програмами практик, які розміщені на сайті кафедри (URL: <https://cutt.ly/WwnHEUrP>). В програмі певного виду практики окреслено зміст практики, основні навчальні та виробничі завдання, очікувані результати її проходження, визначено перелік звітної документації та критерії оцінювання результатів роботи студентів. Програма містить методичні матеріали для поліпшення самостійної роботи студентів (зразки конспектів уроків, вимоги відповідних освітніх програм для початкової школи, схеми аналізу уроків, перелік звітної документації, зразки написання студентських звітів про проходження практики, зразки оформлення щоденників практики). Важливою є розробка методичних рекомендацій щодо проходження відповідних видів практики (URL: <https://cutt.ly/MwnHEXLy>).

Самостійна робота студента забезпечується шляхом створення електронних дистанційних курсів. З метою ґрунтовного самостійного засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу з педагогіки, наприклад, розроблено навчально-методичний посібник «Педагогіка: матеріали для самостійного вивчення», в якому вміщено матеріали для самостійного вивчення педагогіки [6]. Посібник призначений для провадження дистанційного навчання шляхом самостійного аналізу студентами електронних фахових ресурсів та опорних навчальних матеріалів, забезпечення відеосупроводу тем курсу, доступу до авторського фахового сайту «ПЕДАГОГІКА-ONLINE» (URL: <https://nataliafedorchuk10.wixsite.com/-----online/about-5>).

Окремим напрямком самостійної пізнавальної діяльності студентів є їх неформальна освіта (професійно спрямовані й загальнокультурні курси навчання в центрах освіти, курси інтенсивного навчання,

семінари, майстер-класи, короткотермінові курси, конференції, семінари, олімпіади, тренінги тощо). Інформація про можливі форми такої освіти розміщена на сайті Кафедри педагогіки, психології та фахових методик (URL: <https://cutt.ly/pwnHR3L3>).

Слід відзначити активну участь студентів педагогічних спеціальностей у різноманітних науково-методичних заходах: Міжнародний online- марафон «Дошкільна освіта в епоху постмодернізму: європейський досвід, інноваційні практики»; Всеукраїнський марафон «Практичні кейси: освітній менеджмент та управління, психолого-педагогічна підтримка, інклюзивний підхід»; вебінар «Практика реалізації інтегративного підходу до навчання учнів мовно-літературної освітньої галузі»; вебінар «Професійна компетентність вихователів ЗДО в контексті воєнного часу» від ТОВ «На урок»; вебінар «Методична скарбничка вихователя: практика ігротерапії у роботі з дітьми дошкільного віку?»; онлайн-курс «Word та Excel: інструменти і лайфхаки»; онлайн-курс «Кіберняни» на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності веб-порталу «Дія. Цифрова освіта» тощо.

Студенти беруть активну участь у науково-практичних конференціях: II Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії модернізації педагогічної освіти в Україні та країнах європейського союзу» (м. Чернівці, 20-21.10.22 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав, 2022 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Культура, освіта, творчість: світові технології, авторські ідеї, традиції і новаторство» (м. Одеса, 01-02.12.2022 р.); III Міжнародна студентська наукова конференція «Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки» (м. Дніпро, 06.05.22 р.).

Загалом, можна стверджувати, що дистанційне навчання – це сучасна альтернатива класичному формату організації освітнього процесу, що потребує ґрунтовного вивчення та широкої апробації на науково-педагогічному й методологічному рівнях. Студентсько-педагогічний Коледжу доводить, що ефективне дистанційне навчання можливе. Воно дозволяє якісно та успішно організувати самостійну роботу студентів в умовах воєнного часу.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

2. Положення про дистанційне навчання в Комунальному закладі вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського». URL: <https://drive.google.com/file/d/1roAnbwyvnXlrsr9jUeF5iYwGt0QY7nS/view> (дата звернення: 06.10.2023).

3. Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>. (дата звернення: 06.10.2023).

4. Положення про організацію освітнього процесу в КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського». URL: <https://drive.google.com/file/d/1oYhohAJ1KQJxRxucpqaFuPrZuFcoargI/view>. (дата звернення: 06.10.2023).

5. Положення про організацію самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи в КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського». URL: <https://drive.google.com/file/d/1gOIHUPb6UNbka44DJ1S7xNSHQDEtUjZo/view?usp=sharing> (дата звернення: 06.10.2023).

6. Федорчук Н. А. Педагогіка: матеріали для самостійного вивчення : навчально-методичний посібник. Бар : Видавничий центр КЗВО «Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського», 2023. 399 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-21>

ДОСТУП ДО МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ. ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Янішен І.В.

*доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри ортопедичної стоматології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Томілін В.Г.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри ортопедичної стоматології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Дюдіна І.Л.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри ортопедичної стоматології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Кожен із нас в дитинстві мріяв про якусь професію. «Ким ти хочеш стати?» [1]. На це питання ми давали різні відповіді в залежності від віку та тимчасових уподобань: коли згадували першу вчительку, то

хотіли бути вчителем, коли бачили героїчних людей, то мріяли про професію пожежника, поліцейського, військового, коли грали в лікаря, то хотіли бути лікарем. В професію можна погратися декілька днів, а коли набридне, швидко її змінити. Потім все одно настає той момент, коли треба серйозно задуматися про дійсно цікаву та перспективну професію, від вибору якої залежить наше майбутнє.

Освітній процес в університеті відрізняється від навчання в середній школі своїми методами, формами, режимом, обсягом навчального матеріалу. Здобування вищої освіти потребує високої моральної поведінки, свідомого та відповідального виконання кожним студентом своїх обов'язків, підтримування атмосфери доброзичливості, взаємодопомоги, взаємної відповідальності та академічної доброчесності.

Події, що передували запровадженню карантину навесні 2020 року, та наполегливі вказівки з боку керівництва університету щодо швидкого оволодіння курсом дистанційного навчання, показали, що це рішення було правильним і прийнято своєчасно. Думка про те, що упереджене ставлення до прискореного опанування методів дистанційного навчання, ґрунтувалося на повній впевненості того, що це стане в нагоді найближчим часом.

Головні виклики для навчання, які виникли після пандемії COVID-19, вимусили пристосуватися до нових умов проведення освітнього процесу в Україні, а також дозволили використати досвід дистанційного формату до швидкої адаптації під час воєнного стану, пов'язаного з повномасштабною військовою агресією.

Є думка, що освіта в Україні оновиться і стане новою поп культурою за рахунок модернізації на базі інновацій, глобальної цифровізації. Цей новий освітній проект стане продовженням «ДІІ» та буде мати назву «МРІЯ» [2]. Але з іншого боку, як прив'язати цю «МРІЮ» до медичної освіти?

Станом на січень 2023 року майже 60% пошкоджених шкіл було відновлено в Чернігівській області, 71% – у Київській області. Натомість у Харківській області відновлення практично не відбувається (близько 5%) внаслідок постійних мілітаризованих дій з боку агресора [3]. Фахова експертиза довела, що дві школи міста взагалі відновленню не підлягають. Що стосується закладів вищої освіти в Харкові, то лише одиниці з них не зазнали ушкоджень, решта – потребує відновлення більшою або меншою мірою. Іншими словами, необхідність відновлення освітньої інфраструктури міста поки ще не дозволяє організувати повноцінний освітній процес. Не лише ці труднощі турбують освітян та здобувачів освіти. За даними дослідження Державної служби якості освіти при МОН, на рівень успішності здобувачів освіти впливають не лише зміна форми навчання з очної на дистанційну, а також більшою або меншою мірою наступні чинники: психологічний стан, повітряні тривоги, відсутність

електрики, інтернету та опалення, бойові дії на території, брак підручників та якісних гаджетів для навчання, брак робочого місця вдома, знаходження за кордоном. Тривожність, втомленість та напруженість відчують у 1,5 рази більше здобувачів освіти за період з лютого 2022 року [4].

В Україні є три види формальної після середньої освіти: професійна, фахова–передвища та вища. Вища освіта – це також: наукові дослідження (аспірантура, докторантура). [5, с. 9]. Медична спеціальність «Стоматологія» має п'ятирічну магістерську програму підготовки, без бакалаврату. Але неможливо уваяти собі цю підготовку без опанування практичних навичок з боку здобувачів освіти [6, с. 94].

Варто зазначити, що повномасштабне військове вторгнення суттєво змінило перебіг усіх процесів в Україні, вища освіта не стала винятком. Потрібно висловити слова подяки основним державним інституціям за публічну політику в сфері освіти, яка була спрямована на мінімізацію шкідливих наслідків від цих подій. Припинення освітнього процесу та оголошення двотижневих канікул, дострокова атестація, законодавче закріплення державою гарантій для учасників освітнього процесу, вирішення питання академічної мобільності, зниження вимог щодо атестації здобувачів освіти та інші кроки – все це дозволило впоратися з викликами воєнного стану та максимально зберегти систему від можливих суттєвих втрат. Висловлюємо слова подяки бійцям Збройних сил України, завдяки зусиллям яких ми маємо можливість вчитися та навчатися, вшануємо пам'ять тих, хто віддав своє життя задля нашого майбутнього.

Вклад кожного, хто має відношення до освітнього процесу, в спільну справу, підтримка міжнародної спільноти, допомога з боку партнерів, розширення співпраці між українськими та іноземними закладами вищої освіти повинні мати на меті удосконалення стратегії відновлення, модернізації та розвитку системи вищої освіти України.

Література:

1. Наскільки справдилися очікування щодо навчання в університеті. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/> (дата звернення 13.10.2023).
2. На часі? Освіту в Україні робитимуть новою поп культурою. URL: <https://www.dw.com/uk/na-casi-ci-ni-osvitu-v-ukraini-robotimut-novou-popkulturou/a-66634720> (дата звернення 13.10.2023).
3. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/>
4. Як війна змінила систему освіти в Україні. URL: <https://insidermedia.net/news/po-polickax-yak-viina-zminila-sistemu-osviti-v-ukrayini>

5. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2023. 94 с.

6. Янішен І. В., Томлін В. Г., Дюдiна І. Л. Освітній процес в медичних закладах вищої освіти в сучасних умовах. *Інноваційна стоматолгічна наука. Аспекти і тенденції розвитку теорії та практики* : тези доповідей у НПК, м. Харків, 16–17 грудня 2022. С. 93–96.

СЕКЦІЯ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-22>

КАРТОГРАФУВАННЯ СЕРЕДОВИЩА ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ PHD : ДОСВІД КНЕУ ІМ. В. ГЕТЬМАНА

Антонюк Л.Л.

*проф., проректор з наукової роботи
Київський національний економічний університет
імені В. Гетьмана
м. Київ, Україна*

Лігоненко Л.О.

*проф. д.е.н., професор, гарант PhD
Київський національний економічний університет
імені В. Гетьмана
м. Київ, Україна*

Горбова Ю.С.

*доц. к.с.н., директор Інституту соціологічних досліджень
Київський національний економічний університет
імені В. Гетьмана
м. Київ, Україна*

Підготовка наукових кадрів є пріоритетним завданням для будь-якої держави світу, а реалізація інноваційної моделі післявоєнного відновлення України можлива завдяки примноженню наукового потенціалу та створенню ефективної наукової екосистеми для збереження та залучення талантів з усього світу. Тому розробка нових та удосконалення діючих програм підготовки докторів філософії PhD має враховувати не тільки нормативні вимоги, досвід інших університетів, запити роботодавців, а й враховувати потреби та інтереси здобувачів освіти. Це обумовлює інтерес до проведення різноманітних опитувань здобувачів освіти та інших стейкхолдерів процесу їх підготовки.

Європейською Асоціацією докторських програм в сфері менеджменту та бізнес-освіти (European Doctoral programs Association in Management & Business Administration – EDAMBA) в 2021 році було проведено Міжнародне дослідження «Mapping the Global Landscape of Business Doctoral Programs». КНЕУ ім. В. Гетьмана отримав запрошення долучитися до цього дослідження. Науковцями КНЕУ було розроблено українську версію опитувальника, яка поряд з питаннями

міжнародного дослідження, містить додаткові питання, які віддзеркалюють українські реалії та проблеми підготовки здобувачів PhD.

Суб'єктами опитування були не тільки аспіранти, а й їх наукові керівники, випускники освітньо-наукових програм, викладачі цих програм та інші зацікавлені стейкхолдери- організатори процесу підготовки докторів філософії. Широкий перелік респондентів опитування обумовлює можливість не тільки оцінити в динаміці сприйняття здобувачами освіти різних аспектів їх реалізації протягом періоду навчання (випускники), а також визначити гармонійність сприйняття одних і тих самих явищ та процесів здобувачами та освітянами (гарантами, членами проектних груп, викладачами та науковими керівниками).

Опитування було розпочато на початку лютого 2022 р. в КНЕУ, а на наступному етапі планувалося ініціювати відповідне всеукраїнське опитування, яке не вдалось реалізувати через масштабне вторгнення рф. Метою цих тез є оприлюднення інсайтів, отриманих нами завдяки опитуванню 74 респондентів – аспірантів та освітян-науковців КНЕУ протягом лютого 2022 р. , які на наш погляд, не втратили своєї актуальності.

Найбільш важливі результати дослідження, як мають бути враховані про проектуванні чи удосконаленні освітньо – наукових програм (ОНП), полягають у наступному.

По-перше, бачення перспектив працевлаштування. Як засвідчило опитування, за час навчання в аспірантурі, бачення перспектив подальшого працевлаштування майже не змінюється. Пріоритет надається працевлаштуванню в приватному (бізнес)- несуттєві коливання 29–30%; державному (урядові структури) секторі (скорочення з 20% до 15%), продовженню та започаткуванню власного бізнесу (скорочення з 17%до 20%). В якості викладача себе бачить тільки кожен 5-тий респондент (скорочення з 18,8% до 17,2%).

Як свідчить відповідь на запитання «Наскільки Ви задоволені своїм поточним працевлаштуванням, якщо Ви зараз працюєте порівняно з Вашими планами та очікуваннями на момент вступу на ОНП?» дві третини респондентів висловлюють абсолютну (30%) та майже повну (32,5%) задоволеність результатами свого поточного працевлаштування. Не працює тільки 12.5% респондентів. Основними причинами такого становища найчастіше називається гнучкий графік освітнього процесу, он-лайн фора проведення занять, турботливе ставлення працівників відділу аспірантури, баланс між навантаженням в аспірантурі та роботою.

Вплив навчання на ОНП на працевлаштування оцінює як нейтральний 75% респондентів. Це є одночасно викликом та можливістю. Оскільки поточне працевлаштування не пов'язано з навчанням на ОНП, набуті під час навчання нові знання

та компетенції (які обумовлюються змістовним наповненням ОНП) будуть відігравати вирішальну роль в процесі майбутнього працевлаштування. Вимоги, озвучені аспірантами, прості та очікувані: цікава, гарно оплачувальна робота, можливість кар'єрного зростання, заснування власної справи. Перелік дисциплін ОНП має створювати передумови для реалізації цих побажань з врахуванням світових трендів зайнятості.

Тільки 7,5% респондентів зазначили, що працевлаштування без навчання в аспірантурі було б неможливим, та тільки 12,5% – що навчання в аспірантурі сприяло працевлаштуванню в даній організації/на посаді. Тільки два респондента (2,5%) відмітили негативний вплив навчання на працевлаштування (бажання працедавця залучити співробітника на повну зайнятість, що не легітимно для очної форми навчання).

По-друге, організація та інструментарій навчального процесу в умовах пандемії COVID-19. Відповіді респондентів на питання цього блоку опитувальника мали встановити найпоширеніші форми та інструментарій проведення занять в умовах ковідних обмежень. Як підтвердили 70% респондентів, навчальний процес здійснювався за допомогою різноманітних засобів віддаленої он-лайн взаємодії; 17,5% респондентів зазначили використання змішаної форма (залежно від епідеміологічної ситуації та карантинних обмежень).

До топ-3 інструментів (хмарних сервісів), які використовуються, увійшли: ZOOM та інші аналогічні засоби проведення онлайн зустрічей, нарад тощо – 45,3% респондентів; TMS (постійний канал для розміщення матеріалів та комунікації) – 31,3%; MOODLE – платформа для дистанційного навчання – 28,1%. Тобто для окремих видів занять та взаємодій використовуються різні інструменти. Це підтвердили 17,2% респондентів, які зазначили, що базовий засіб комунікації не визначений, кожен викладач вирішує це питання самостійно та доводить відповідну інформацію до аспірантів. Така «демократія» є не дуже зручною як для аспірантів (необхідність користування багатьма сервісами, розпорошеність навчальних матеріалів, складність планування навчального навантаження тощо), так і для контролю навчального процесу. Тому доцільним пріоритетом подальшого розвитку ОНП ми вважаємо здійснення вибору на користь одного базового інструменту. Найкращим вибором, на наш погляд, є TMS Office 365.

До ТОП-5 засобів комунікації з викладачами ОНП увійшли Електронна пошта та Viber (по 53% респондентів), Telegram (47%), телефон (40,9%), ZOOM та інші аналогічні засоби (39,4%). Створення команди в TMS для спілкування (консультацій) з викладачем, розміщення там файлів, користування чатом поки що практикує тільки кожен третій респондент опитування. На наш погляд, саме цей варіант

є оптимальним для сторін, які взаємодіють, тому заслуговує на більш активну популяризацію для усвідомлення усіх переваг, які він надає.

По-третє, модель наукового керівництва та напрями підтримки з боку наукового керівника. Найпоширенішою моделлю (67,5%) є призначення науковим керівником окремої особи. Проте наявні приклади і альтернативних підходів- кілька осіб (наукові керівники та консультанти з різними правами та повноваженнями) – 12,5%; науковий керівник, при потребі- консультанти – 7,5%; гнучка модель, яка передбачає поєднання різних варіантів протягом навчання – 7,5%.

Вибір наукового керівника у більшості випадків здійснюється на розсуд самого аспіранта (55%). У третині випадків аспірант погоджується на пропозицію кафедри і тільки кожному восьмому аспіранту (12,5%) науковий керівник призначений рішенням кафедри.

Основним фактором, який вплинув на вибір наукового керівника виявилися особистісні відносини, досвід попередньої співпраці під час написання магістерської роботи (40%), тобто «науковий тандем» склався та вже був результативним; спільні цінності та наукові інтереси (30%). Кафедральні обмеження (наявність вільного часу для здійснення керівництва в межах навантаження викладача) дуже рідко (7,5%), але впливають на вибір : для 12 аспірантів цей чинник обмежив вибір наукового керівника. Це обумовлює доцільність ініціювання можливості погодинної оплати наукового керівника, який поза межами планового навантаження «обраний» аспірантом.

Аспіранти КНЕУ підтвердили, що за заявою аспіранта можлива зміна наукового керівника (47,5%). Кожен 5-тий зазначив, що це не тільки можливість, а й реальна практика (тобто йому відомі такі випадки). Крім того, типовою ситуацією для КНЕУ виявилось проживання аспіранта х науковим керівником в одному населеному пункті (72,5% респондентів), проте кожен 5-ий (20%) проживають у різних населених пунктах, що обумовлює ще більшу актуальність налагодження ефективної он-лайн взаємодії . 2 аспіранта (2.5%) мали наукових керівників поза межами України, проте це не заважає їх науковій комунікації.

До топ-5 видів діяльності, які потребують підтримки наукового керівника увійшли підтримка процесу підготовки дисертації (зауваження, поради та рекомендації) – 54,7%, підтримка/досвід процесу наукових публікацій – 48,4%, фокусування на проведенні дослідження – 31,3%.

По-четверте, частота зустрічей з науковим керівником. Як показало дослідження, якщо до пандемії третина (35%) респондентів зустрічалися з науковим керівником один раз на місяць, то в умовах обмежень та завдяки он-лайн інструментам взаємодії кожен третій (30%) зустрічаються з науковим керівником кожного дня., а кожен четвертий (25%) – раз на тиждень . Частка аспірантів, яким достатньо

3–4 зустрічі протягом семестру, не змінилася – 10,5% респондентів. Таким чином, навантаження на наукових керівників реально збільшилося завдяки більш інтенсивній співпраці та суттєво перевищує 5 годин на місяць.

По-п'яте, готовність до педагогічної діяльності. 65% аспірантів зазначили, що вони відчувають свою готовність до педагогічної діяльності (відповіді «так» і «мабуть так»). Сприяє цьому як окрема дисципліна, так і педагогічна практика, які визначені обов'язковими компонентами ОНП в КНЕУ. Проте, як вже було визначено вище, академічна кар'єра не є пріоритетною для здобувачів освіти (тільки 18,8% планують роботу в закладах освіти). В той же час, як вірно зазначають респонденти, набуті навички будуть корисні при корпоративному навчанні, а також для подальшому підтримання зв'язків з університетом (різноманітні форми позанавчальної роботи).

По-шосте, критерії успішності навчання в аспірантурі. З значним відривом від інших головним критерієм успіху здобувачі вважають захист дисертації – 50%, інші позитивні наслідки та впливи отримали суттєво меншу підтримку, зокрема: Здійснення публікацій у престижних фахових виданнях (32,8%), здобуття навичок підготовки наукових статей, науково-аналітичних звітів тощо (31,3%), знайомство та налагодження ділових стосунків для подальшої співпраці/ консультування (29,6%), можливість працевлаштування, виходячи з ваших очікувань та бажань, або формування передумов для успішного розвитку власного бізнесу (21,6%).

По-сьоме, позиціонування по завершенню аспірантури. Найбільш поширеним уявленням респондентів опитування щодо майбутнього профілю (образу) докторанта PhD виявилися такі. Стати визнаним викладачем – новатором, який захоплює викладає (прагнуть стати 62,5%, хоча тільки 18,8% планують в подальшому роботу в закладах освіти); стати визнаним експертом з прикладних питань свого дослідження прагне стати 40,6%; стати експертом у своїй сфері, до якого часто звертаються журналісти та ЗМІ – мета майже третини (29,7%) респондентів; співпрацювати в чисельних науково-дослідних, бізнес- та суспільно значимих проєктах хотіли б 28,1% аспірантів. Високу суспільно значиму мету- впливати завдяки проведеному дослідженню на державну політику – поділяють 23,4% респондентів. Обрані «профілі майбутнього», на наш погляд, слід враховувати при формуванні варіативної частини освітньої траєкторії. Каталог вибіркового дисциплін підготовки доктора філософії PhD у КНЕУ містить більше 60 дисциплін, що дозволяє кожному аспіранту належним чином готуватися до набуття відповідно «образу», однак пропозиції щодо розробки нових та уточнення змісту окремих дисциплін були спрямовані відповідним кафедрам.

Критично оцінюючи отримані результати дослідження необхідно зазначити, що настав час їх перевірки на адекватність сучасним вимогам, зокрема реаліям підготовки аспірантів в умовах військової агресії. Вони виявилися ще більш важкими, непередбачуваними та складними в усіх аспектах освітньо-наукового процесу, обумовили нові виклики та проблеми для усіх учасників даного процесу. Проте життя триває, підготовка аспірантів та захисти PhD дисертацій продовжуються. В цих умовах базові детермінанти організації навчального процесу мають ще в більшій мірі відповідати очікуванням та можливостям усіх учасників, що є запорукою життєздатності та вектором успішного розвитку ОНП.

У вересні 2023 р. нами була розроблена уточнена та доповнена версія опитувальника, який покладе початок новому всеукраїнському дослідженню питань, що пов'язані з підготовкою докторів філософії та забезпечення якості наданих послуг.

**СТАНДАРТИЗАЦІЯ Й УНІКАЛЬНІСТЬ
ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ: ДОСВІД НДІ ВИВЧЕННЯ
ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В.В. СТАШИСА
НАПРН УКРАЇНИ**

Батиргарєєва В. С.

доктор юридичних наук, професор, старший науковий дослідник, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПРН України
<https://orcid.org/0000-0003-3879-2237>

Євтєєва Д. П.

кандидат юридичних наук, старший дослідник, заступник директора з наукової роботи, гарант освітньо-наукової програми «Право» Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПРН України,
<https://orcid.org/0000-0003-0593-1632>

Бабенко А. М.

доктор юридичних наук, професор, директор Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, стейхолдер освітньо-наукової програми «Право» Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПРН України,
<https://orcid.org/0000-0002-9498-2484>

Ворожбіт-Горбатюк В. В.,

доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник член ради з якості освіти та освітньої діяльності Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПРН України,
<https://orcid.org/0000-0002-5138-9226>

У часи трансформації суспільних відносин і додання криз, обумовлених девальвацією цінності миру в усьому світі, особливої значущості набуває правова освіта, що виражається в підготовці фахівців у галузі знань 081 – «Право», зокрема й на третьому (освітньо-науковому рівні).

Однією з авторитетних вітчизняних правничих шкіл, в якій здійснюється підготовка докторів філософії, є Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України (далі – НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПРНУ, Інститут), м. Харків. Основний фокус освітньо-наукової програми «Право», що реалізується в Інституті, зосереджено на дисциплінах кримінально-правового циклу галузі 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Пріоритетними в її змісті

визначено такі напрями: кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність [1]. Підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня відбувається відповідно до чинного законодавства, а також локальних документів на реалізацію програми в Інституті: положень про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук, про організацію освітнього процесу, про Раду з якості освітньої діяльності, про порядок реалізації права на академічну мобільність наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів наукових ступенів, про систему внутрішнього забезпечення якості освіти та освітньої діяльності [1]. У 2021 р. освітньо-наукова програма «Право» з підготовки докторів філософії Інституту здобула акредитацію, успішно пройшовши процедуру оцінювання її якості.

В умовах повномасштабного вторгнення, що супроводжується руйнуванням соціальної й освітньої інфраструктури, здійснені реформи в освіті свідчать про апріорність поступального інтегрування України у світову демократичну спільноту. Знаковим у цьому аспекті є прийняття 31.07.2023 р. стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 «Право» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти [4]. У НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПрНУ освітньо-наукову програму «Право» було приведено у відповідність до затвердженого стандарту, зокрема, шляхом скорочення обсягу програми з 48 до 45 кредитів ЄКТС, а також корегування переліку обов'язкових компетентностей та результатів навчання [3].

Як відомо, стандартизація увиразнює унікальність кожної освітньої програми. Особливості освітньо-наукової програми «Право» НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПрНУ полягають передусім у підготовці висококваліфікованого дослідника у галузі права, набуті компетентності якого дозволяють займатися науковою, науково-педагогічною діяльністю і застосовувати дослідницькі навички у практичній площині. Також виразною особливістю цієї освітньо-наукової програми є акцент на формуванні системи особистісних якостей успішного сучасного науковця [3]. Унікальність освітньо-наукової програми «Право» в НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПрНУ пов'язана також з її фокусом і полягає в її реалізації у тісному зв'язку з фундаментальними і прикладними дослідженнями з актуальних тем боротьби зі злочинністю, що проводяться в Інституті, а також з нормопроектною і консультативною діяльністю його фахівців. Орієнтація програми передбачає розв'язання теоретико-прикладних проблем боротьби зі злочинністю, у тому числі із використанням сучасних досягнень науки і техніки, сучасних цифрових сервісів, потенціалу штучного інтелекту з суворим дотриманням норм академічної доброчесності.

Здобувачі, їхні наукові керівники та викладачі програми мають змогу долучитися до наукової співпраці і педагогічного партнерства у спільному Науково-освітньому центрі на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого і НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПрНУ у межах укладеного договору, а також до співробітництва з іншими закладами освіти, установами й організаціями, з якими Інститутом укладено відповідні меморандуми. Це розкриває додаткові перспективи для апробації поточних і підсумкових результатів авторських досліджень, сприяє створенню спільного дослідницького простору відповідно до положень Європейської Хартії дослідників та Кодексу працевлаштування наукових працівників [2].

Фахова спрямованість освітньо-наукової програми «Право» повною мірою узгоджена з місією Інституту, яка полягає в розвитку наукового знання у сфері протидії злочинності, застосуванні цього знання на користь кожної людини, суспільства, держави і світової спільноти. Значущим елементом місії визначено також якісну підготовку наукових кадрів, які продукують таке знання, адже системне дослідження наук кримінально-правового циклу є необхідним важелем встановлення миру і стабільного прогресу в усіх напрямках суспільних відносин на теперішній час і у період повоєнної відбудови України. Інститут є однією з провідних наукових установ юридичного профілю в Україні та єдиною спеціалізованою науковою установою в академічній і професійній спільноті, в якій здійснюються фундаментальні та прикладні дослідження у сфері боротьби зі злочинністю, виконуються аналітико-консультативні роботи в галузі нормативного регулювання цієї сфери, а також видається наукова продукція. Навіть у фази активного вторгнення Інститут не припиняв своєї роботи, усі його структурні підрозділи продовжували працювати в надскладних умовах, які посилюються через географічну наближеність Харкова до кордонів з державою-агресором. Підтвердженням якості роботи Інституту є висока наукова репутація його фахівців, активна увага здобувачів та зовнішніх стейкхолдерів до програми, перманентні практики з популяризації академічної доброчесності в науковій спільноті, креативний підхід академічної спільноти Інституту до організації навчального та наукового процесу, проведення низки корисних науково-практичних і освітніх заходів для здобувачів.

В установі на засадах паритетності об'єднуються фахівці зі значним досвідом й академічними досягненнями, дослідники-початківці, працівники державних інституцій і громадських спільнот. Інститут є завжди відкритим для реалізації дослідницьких, соціальних та освітніх проєктів за ініціативи членів освітньої спільноти та спільно з установами-партнерами.

Література:

1. Аспірантура. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України. 2023. URL: <https://ivpz.kh.ua/uk/%d0%b0%d1%81%d0%bf%d1%96%d1%80%d0%bd%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0/>

2. Європейська хартія дослідників та Кодекс працевлаштування наукових працівників: рекомендації Європейської комісії від 11 березня 2005 р., відкритий лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-275 від 03.05.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/reforma-nauki/evropejska-hartiya-doslidnikiv-ta-kodeks-pracevlashtuvannya-naukovih-pracivnikiv>

3. Освітньо-наукова програма «Право» з підготовки докторів філософії Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України. 2023. URL: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/10/%D0%9E%D0%9D%D0%9F-2023-2024.pdf>

4. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України № 924 від 31.07.2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdeni%20standarty/2023/02.08.2023/081-pravo-dok.filosofiyi-924-31.07.2023.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-24>

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ У ЗВО

Винник Т.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна*

Організація ефективної підготовки докторів філософії передбачає інтенсифікацію процесів інформатизації та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес та наукову діяльність. Цифрова трансформація освіти і науки обумовлена, насамперед, потребами інформаційного суспільства, як носія нового мислення і свідомості, у сучасних підходах до навчання, досліджень, життя загалом.

Цифровізація в Україні розпочалася ще у вересні у 2019 р. створенням Міністерства цифрової трансформації України [1]. 03 березня 2021 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 167-р схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року [2], а 10 березня 2021 року постановою Кабінету Міністрів України № 184 затверджено Положення про Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта» [3]. У цьому ж 2021 році Міністерство освіти і науки України запропонувало Концепцію цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. Підготовлено також проєкт цифрової трансформації фінансування та послуг у сфері науки [4]. У лютому 2023 року розроблено та схвалено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, однією з операційних цілей якої у 2022–2024 рр. є створення умов для розвитку інновацій, ефективного впровадження нових знань і технологій за участю закладів вищої освіти, зокрема шляхом цифровізації послуг, сервісів (зокрема бібліотечних) та управлінських процесів у закладах вищої освіти [5].

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (ТНТУ) є флагманом у діджиталізації освітнього процесу в Україні, адже елементи дистанційного навчання в Університеті почали впроваджувати ще у 2011 році. Сьогодні в ТНТУ сформовано унікальне освітньо-інформаційне середовище Університету, яке базується на двох базових складових:

- адміністративній, яка розгорнута на базі автоматизованої системи управління (АСУ) «Університет». АСУ містить 14 модулів: «Документообіг», «Абітурієнт», «Деканат», «Кафедра», «Аспірантура», «Відділ кадрів», «Навчальний відділ», «Студентський сектор», «Планово-фінансовий відділ», Відділ працевлаштування», «Гуртожиток», «Архів», «Відділ міжнародного співробітництва», «Тест-сервер»;

- освітній, реалізованій на основі системи управління навчанням (learning management system) «ATutor».

Система електронного навчання (СЕН) «ATutor» побудована таким чином, що кожен учасник освітнього процесу має персональний кабінет, у якому він отримує доступ до ресурсів системи відповідно до його статусу та наданих повноважень а також до хмарних ресурсів «Microsoft 365» за освітнянською ліцензією. Ресурси СЕН доступні через усі сучасні браузері, на мобільних пристроях в тому числі. Ресурсами СЕН для здобувачів вищої освіти усіх рівнів є:

- електронний навчальний курс (збірка методичного забезпечення в електронній формі);
- середовище відеоконференцій;
- файлообмінник для завантаження необхідних в освітньому процесі документів;

- скринька для завдань (з можливістю безкоштовної перевірки робіт на плагіат);
- тести і анкети;
- залікова книжка;
- інструмент формування вибіркової частини навчального плану;
- індивідуальний навчальний план;
- індивідуальний план наукової роботи (для здобувачів ступеня доктора філософії);

– електронний розклад.

Контроль за якістю дистанційного навчання передбачає:

- перепідготовку та сертифікацію викладача;
- моніторинг стану та сертифікацію електронного навчального курсу;
- вхідний та вихідний контроль знань здобувача освіти та анкетування випускників електронного навчального курсу.

Також для моніторингу належного проведення занять у режимі он-лайн використовується автоматизована система, яка фіксує часові показники проведення занять відповідно до розкладу, відвідуваність занять учасниками освітнього процесу, частоту використання інструментарію, призначеного для роботи у дистанційному режимі протягом заняття тощо.

СЕН тісно взаємодіє з АСУ «Університет», зокрема з питань формування контингенту здобувачів вищої освіти, успішності їх навчання, складання розкладу, освітніх програм, навчальних планів, відображення наукових публікацій здобувачів ступеня доктора філософії тощо [6].

Пріоритетними напрямками подальшого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у ТНТУ є підтримка науково-дослідної роботи, зокрема огляду та систематизації літератури, збору та аналізу даних, написання дослідницьких проєктів та заявок на гранти, написання та редагування наукової роботи шляхом впровадження:

- технологій туманних та хмарних обчислень;
- розподілених обчислень;
- чат-ботів;
- VR/AR – віртуальної та доповненої реальностей.

Інформаційно-комунікаційні технології в цифровізації освітньо-наукової діяльності – це, насамперед, перспективність, відповідність високим сучасним вимогам, які висуваються учасниками освітнього процесу, позитивний імідж закладу вищої освіти та важливий інструмент досягнення стратегічних цілей.

Література:

1. Положення про Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-ministerstva-cifrovoyi-t180919>

2. Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року та її значення. URL: <https://everlegal.ua/kontseptsiya-rozvytku-tyfrovyykh-kompetentnostey-do-2025-roku-ta-yiyi-znachennya>

3. Положення про Єдиний державний веб-портал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/184-2021-%D0%BF#n11>

4. Проекти цифрової трансформації. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki>

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#n12>

6. Електронне навчання в ТНТУ. URL: Головні можливості. <https://dl.tntu.edu.ua/downloads/Main-features.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-25>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УТВОРЕННЯ РАЗОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВЧЕНИХ РАД У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дюдiна I.O.

*кандидат медичних наук,
провiдний фахiвець вiддiлу аспiрантури та докторантури
Нацiонального медичного унiверситету iменi O.O. Богомольця
м. Київ, Україна*

Напочатку 2022 року відбувся перехід на утворення разових спецрад та супровід їх діяльності за новим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (далі – Порядок). Однією з основних вимог Порядку є необхідність підбору науковців та перевірка їх публікацій на відповідність п. 14 Порядку, а саме:

«...Компетентність членів разової ради за тематикою дослідження здобувача визначається наявністю не менше трьох наукових публікацій за тематикою дослідження здобувача за умови їх опублікування протягом останніх п'яти років до дня утворення разової ради та після присудження вченому ступеня доктора філософії...».

Слід зазначити, що публікаційна активність науковців в останні роки знизилась через пандемію COVID-19 та військовий стан. Це суттєво утруднило підбір кандидатів у члени разових спецрад, в т.ч. за тематикою дослідження.

Для вирішення цього питання в майбутньому, можна рекомендувати, планувати тему наукової роботи аспіранта, в основному, в межах наукової-дослідної роботи кафедри.

Також, доцільно залучати до підготовки пропозицій щодо складу разових спецрад та попередньої перевірки відповідності кандидатур їх членів вимогам п. 14 «Порядку присудження ступеня доктора філософії...», перевірки пакету документів, який подається до Вченої ради разом із Заявою аспіранта про утворення разової спецради для присудження ступеня доктора філософії фахівцям із відповідною медичною / фармацевтичною освітою. Особливу увагу при перевірці кандидатів у члени спецради необхідно приділяти відповідності їх публікацій тематиці дисертації аспірантів.

Джерела, які можна використовувати для пошуку публікацій членів разової спецради:

- актуальні портфоліо науково-педагогічних працівників, оприлюднені на сторінках кафедр закладів вищої освіти (ЗВО), що містять вичерпну інформацію про їх публікації та профілі науково-педагогічних працівників в ЄДЕБО;
- Репозитарії ЗВО, де працюють потенційні кандидати у члени разових спецрад;
- Профілі науковців в ORCID, Google Scholar, Scopus Web Of Science Core Collection, базі даних «Науковці України», тощо;
- репозитарії університетів, де працюють потенційні кандидати в члени спецради;
- ресурси Національної наукової медичної бібліотеки України;
- профільні фахові журнали.

Контроль перевірки поданих до Вченої ради пропозицій складу разових спецрад медичних ЗВО та супровід їх діяльності доцільно доручити посадовим особам з відповідною медичною / фармацевтичною освітою (Проректор з наукової роботи, керівник наукового відділу ЗВО, Вчений секретар Вченої ради ЗВО), а у випадку значного збільшення кількості здобувачів ступеня доктора філософії у ЗВО – вченим радам факультетів або спеціально утвореним структурним підрозділам, в яких працюють фахівці з профільною медичною / фармацевтичною освітою.

**OFFICE SKILLS У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ
ПРОГРАМИ «ПРАВО/LAW» У НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ
ІНСТИТУТІ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗЛОЧИННОСТІ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА В.В. СТАШИСА НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

Калініна А.В.

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень,
інспектор з аспірантури
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України
м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8015-0807>*

Трансформації в організації освітнього процесу і створення середовища науково-дослідницької діяльності для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня в сучасних умовах набуло виразних ознак міждисциплінарності і транспрофесіоналізму. Як відомо, 31 серпня 2023 року прийнято стандарт вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. У ньому визначено цілі навчання і відповідно – теоретичний зміст предметної області як інтегроване цілісне пізнання теоретичних і практичних проблем у галузі права, прикладного аспекту методології наукової і педагогічної діяльності, осмислення і продукування правових доктрин, цінностей, принципів творення і реалізації права в усіх сферах суспільних відносин [3].

У контексті інтеграційних процесів, що відбуваються в царині вищої юридичної освіти, у Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України (далі – НДІ ВПЗ) реалізується освітньо-наукова програма «Право/Law» [4]. Реалізуючи принципові положення аспірантоцентричного навчання, для творення творчого середовища, згуртування здобувачів першого року навчання, ознайомлення їх із корисними практиками партнерської взаємодії з фахівцями-практиками, науковцями, які мають визначні наукові досягнення і дослідниками-початківцями, упродовж 2023 року систематично організовувалися інформаційні вебінари, науково-практичні заходи, а також практичні тренінги. Особливу увагу в організації навчальної і наукової комунікації з учасниками реалізації освітньо-наукової програми в Інституті приділяється формуванню нових і вдосконаленню набутих навичок, які відносяться до груп *hard skills*, *soft skills*, *office skills*, які вартісні для розроблення стратегій

кар'єрного розвитку молодого науковця. Якщо перші дві групи уже досить широко відомі здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, то office skills лише останнім часом набувають конкретизації і поширення через опанування навчального і методологічного контенту комунікативного менеджменту, практики розроблення іміджевих стратегій, налагодження багатоканальних способів навчальної взаємодії, створення дослідницьких спільнот. У НДІ ВПЗ усі форми і види взаємодії із здобувачами PhD мають професійно зорієнтований характер. Це обумовлено специфікою контингенту здобувачів (у переважній більшості це фахівці-практики, які мають досвід адміністративної роботи, чи випускники ВНЗ, які мають досягнення в статусі молодих науковців тощо), змістом самої освітньо-наукової програми, що реалізується в НДІ ВПЗ, характером професійної діяльності науково-педагогічних працівників групи забезпечення, які розробляють фундаментальні теми.

Зазначимо, що група навичок office skills передбачає набуття досвіду ефективної організації роботи в офісі (у тому числі з використанням цифрових сервісів і застосунків комунікації), а також – конструктивного ділового спілкування. Ця група навичок певною мірою систематизує групи hard skills, soft skills, передбачає професійне спрямування й урахування фахової специфіки комунікацій [1]. Так, для науковця у галузі права, маркерними для кар'єрного руху можна визначити: володіння навичками впевненого користувача Google Docs, продуктами Microsoft Office, Google Workspace, PowerPoint, Canva, Google Presentations, Piktochart, Haiku Deck, інші технічні навички; навички системної організації багатоканального неконфліктного спілкування в мережевому просторі (уміння формувати розклад, робочі та індивідуальні плани, оперативно знаходити і аналітично опрацьовувати інформацію, вести облік і графіки корпоративних заходів, зустрічей, відстежувати граничні терміни робочих завдань), використовувати онлайн-застосунки для спільної роботи; комунікативні навички, у тому числі – навички невербального спілкування і комунікацій, опосередкованих мобільними застосунками, двомовність чи багатомовність.

Послугуючись пропонованою класифікацією Madeline Miles [1], звернемо увагу на те, як доцільно фіксувати синтезовані office skills дослідника у галузі права під час розроблення самопрезентаційних документів, що традиційно формуються під час кар'єрного руху (таблиця 1).

**Фіксація груп навичок office skills в CV і резюме дослідника
у галузі права**

Структурні елементи документів	CV	Резюме
Розмір документа	Обсяг документа може досягати кількох десятків сторінок, і це буде нормально сприйнято роботодавцем.	Оптимальний розмір резюме – 1 сторінка A4, максимально допустимий обсяг – 2 сторінки друкованого тексту.
Розміщена інформація	У CV міститься як основна інформація про освіту та місця роботи, дані про опановані тренінги, курси, вебінари, конференції, громадську діяльність із зазначенням переліку набутих компетентностей office skills у кожному сертифікаті чи документі, що підтверджує успішне опанування програми, за потреби чи наявності – список публікацій.	Резюме структуроване і складається з кількох пунктів: персональних даних та контактів претендента, його попередніх місць роботи та освіти, стисло перерахованих професійних компетентностей та особистісних якостей. У цьому випадку office skills структуруються залежно від кваліфікаційних вимог чи професіограми посади.
Адаптивність	На всі вакансії, що розглядаються, відправляється однаковий документ. Щоб кастомізувати CV, можна надсилати супровідний лист, у якому розкрити всі деталі, які можуть бути цікавими працедавцю у кожному конкретному випадку. У супровідному листі доцільно наголосити на найбільш затребуваних в обраній галузі office skills.	Висвітлення фактів, які відповідають конкретній вакансії. Для заміщення різних посад можуть бути складені різні резюме, кожне з яких буде правдивим. Перелік office skills – у суворій відповідності кваліфікаційних вимог
Сфери використання	CV зазвичай надсилають претенденти на заміщення вакансій у сфері наукової чи викладацької діяльності, журналістики, медицини, юриспруденції.	Буде достатнім для претендентів у всіх інших областях.

Зовнішній вигляд	CV – нагадує біографію претендента, лише обмежується інформацією з професійної сфери. Складається у хронологічному порядку, office skills відтворюються якнайповніше.	Стисло викладені дані про кар'єру та отриману освіту в порядку зворотної хронології, office skills зазначаються лише ті, які вигідно підкреслюють переваги особи як претендента на конкретну посаду.
------------------	---	--

Матеріали, викладені у таблиці 1, були презентовані здобувачам третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у межах Освітнянських студій для аспірантів і слухачів з установ і організацій – партнерів Інституту на вебінарі «Hard skills та soft skills у кар'єрі молодого науковця», проведеного авторкою цих тез 16 травня 2023 року [5].

Підсумовуючи, зазначимо, що office skills надзвичайно корисні для роботи в системі багатозадачності, що останнім часом супроводжує не лише галузь права, а й інші людинознавчі, суспільні науки. Для цієї групи навичок вкрай цінним є увага до дрібниць, деталей, що традиційно характеризує особистісні і професійно спрямовані якості юриста. Також значимим є орієнтування на вирішення проблем і щирю позитивну комунікацію. Ці умови будуть благодійними, якщо здобувачі третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти активно включені в усі аспекти діяльності закладу вищої освіти чи наукової установи, в якій опановують освітньо-наукову програму. У цьому аспекті НДІ ВПЗ можна віднести до амбасадорів наскрізного процесу формування office skills у процесі реалізації освітньо-наукової програми «Право/Law».

Література:

1. Cultivate the top 10 office skills to improve your resume By Madeline Miles. April 13, 2023. URL : <https://www.betterup.com/blog/office-skills>
2. Аспірантура. Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України. 2023. URL: <https://ivpz.kh.ua/uk/%d0%b0%d1%81%d0%bf%d1%96%d1%80%d0%b0%d0%bd%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0/>
3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України №924 від 31.07.2023. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2023/02.08.2023/081-pravo-dok.filosofiyi-924-31.07.2023.pdf>
4. Освітньо-наукова програма «Право/Law», Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса

НАПрН України. 2023. URL: <https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/10/%D0%9E%D0%9D%D0%9F-2023-2024.pdf>

5. Hard skills та soft skills у кар'єрі молодого науковця. Вебінар. <https://www.youtube.com/watch?v=WW3wcbxmejM>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-27>

РОЛЬ НАУКОВОГО СЕМІНАРУ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Карліна О.М.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

У ході підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти науковий семінар може виконувати кілька функцій. Найперше він слугуватиме майданчиком перевірки гіпотез й обговорення результатів наукових досліджень.

Іншою важливою функцією семінару є виявлення цікавих спільних наукових проєктів для подальшої реалізації. Історики переважно займаються індивідуальними дослідженнями. Однак у гуманітаристиці можливі колективні проєкти. Насамперед ідеться про порівняльні історичні дослідження. Саме на семінарі виявляються такі напрями і потенційні учасники дослідження. До прикладу, схожі теми з порівняльної історії можуть бути в істориків і культурологів, істориків і політологів, істориків й антропологів.

Семінар за участю науковців із зарубіжних університетів сприяє розвитку міжнародної наукової кооперації, яка реалізується в проведенні спільних конференцій, підготовці колективних монографій, виданні історичних джерел.

На наукових семінарах відкривається для аспірантів кухня історика, показується, як формулюють проблему і напрями нових досліджень.

Наукові семінари – це також спосіб інтегрувати аспірантів у колективи кафедр та факультету. На засіданнях кафедр не завжди виходить обговорити наукові досягнення. Регулярні семінари дозволяють краще пізнати своїх колег і поговорити про зміст спільної наукової діяльності.

Важливо, щоб семінар мав назву, яка би відображала коло проблем для його роботи. Наприклад, «Предметне поле історії» або «Межі історії».

Без наукових семінарів неможливе академічне життя. Вони – важлива частина академічної культури і один із гнучких її інструментів. Організувати семінар дещо легше, ніж круглий стіл чи конференцію. Одночасно його можна пристосувати до завдань різного рівня – від підготовки з кількох семінарів колективної монографії кафедри чи факультету до конкретніших, наприклад, семінар з новітніх методів історичного дослідження. На відміну від конференції, де доповідачі завжди обмежені в часі презентації наукового доробку, семінар дозволяє представити свою тему досить розлого і отримати багатоплановий фідбек, в тому числі проблемний і критичний. Отримання такого фідбека в процесі роботи над темою або на стадії завершення підготовки дисертації для аспіранта неоціненно, як і для будь-якого науковця, коли, до прикладу, обговорювався чернетковий варіант майбутньої монографії. Для самих учасників такого семінару розгорнуте обговорення завжди є перевіркою їхніх теоретичних можливостей і конкретних знань. Особливо яскраво це видно на семінарах міждисциплінарного характеру, там, де межі дисципліни не захищають доповідачів від складних питань. Тому науковий семінар – це й багато в чому вияв професіоналізму кафедри/кафедр, своєрідна платформа, на якій різними учасниками твориться наукова історія.

Семінар повинен бути ретельно підготовлений. Попередньо можна докладно обговорювати тему і тези доповідей у вузькому колі, перш ніж виносити їх на публічний семінар. У ході такого обговорення може виявитись, що тема надто вузька або мало перспективна для дослідження. Може бути й навпаки: одна проблема обговорюється на кількох семінарах і закінчується колективною монографією.

Важливо, щоб на семінарах виступали як відомі науковці, так молоді дослідники й аспіранти. Попередньо слід розсилати тези й матеріали до доповіді; на кожний семінар назначати модератора; запрошувати опонентів для розгорнутих виступів; дотримуватись принципу міждисциплінарності. Незмінною повинна бути атмосфера доброзичливої зацікавленості й щирого наукового азарту. Семінари можуть бути як справжньою інтелектуальною пригодою з великою чисельністю учасників, результат якої наперед невідомий, так і бути камерним, мати попередній робочий характер.

На науковому семінарі аспіранти у вузькопрофільному товаристві мають можливість викласти результати своїх досліджень, принести на обговорення свої перші статті тощо; поглибити свої вміння критично працювати з джерелами, навчитися академічної коректності та етики, оформлювати опрацьований матеріал у теоретично цілісний і системний науковий текст з дотриманням наукового стилю. Науковий семінар сприяє формуванню академічної комунікативної культури аспірантів, уявлень про сучасний стан наукових досягнень в гуманітаристиці, індивідуального стилю науково-дослідної

діяльності; знайомить зі специфікою науково-дослідної роботи, з вимогами до наукового тексту, з технологією ведення наукової дискусії; підвищує науковий кругозір, розвиває практичні й творчі навички; стимулює зростання інтересу до наукової роботи.

Регулярні виступи аспірантів на семінарі сприяють розвитку вмінь підготовки наукових доповідей на конференціях різних рівнів і спілкування з аудиторією.

За своєю природою науковий семінар – це інтегрована форма навчання, адаптована до сучасних реалій, яка дозволяє поєднати формування значимих для майбутнього дослідника компетенцій з активним науковим пошуком; здійснити як апробацію окремих розділів дисертації, так і узагальнити результати своєї роботи. Разом з тим семінар дозволяє перевірити систематичність науково-дослідної роботи аспіранта, визначити якість її виконання, рівень готовності аспіранта до захисту дисертації.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-28>

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

Кузьменко А.О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки
Університету митної справи та фінансів*

*Дніпро, Україна
anastasiakuzmenko90@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1189-1438*

Акмеологічний підхід у процесі підготовки майбутніх докторів філософії посідає провідну роль. Завдяки ньому формується соціалізована особистість, яка зможе реагувати на швидкоплинні зміни соціального організму та суспільства загалом. Самовдосконалення протягом всього життя, формування чіткої мотивації щодо необхідності постійного саморозвитку, проектування особистості на досягнення успіху стануть запорукою постійного поновлення та розвитку життєвих сил майбутнього доктора філософії, його якісної академічної діяльності.

Сучасні вимоги до майбутніх докторів філософії передбачають здатність до неперервної освіти та самовдосконалення. Змінився акцент і на перший план вийшли педагогічна майстерність у формуванні особистості здобувача третього рівня освіти через показ міждисциплінарних зв'язків, формування вміння пошукових операцій та подальшого аналізу інформації, розвиток критичного мислення та под.

Акмеологічний підхід – базисна узагальнююча категорія, що передбачає сукупність принципів, прийомів, методів наукового дослідження, які дозволяють вивчати й вирішувати наукові та практичні проблеми в обсязі їх реального онтологічного буття. Суть акмеологічного підходу, як стверджує О. Антонова, у дослідженні природи обдарованості полягає у вивченні особистості як цілісного феномена в єдності її суттєвих сторін (індивід, особистість, індивідуальність, суб'єкт життєдіяльності); орієнтації людини на постійний саморозвиток і самовдосконалення, мотивації високих досягнень, прагненні високих результатів, життєвих успіхів; організації творчої діяльності особистості на всіх етапах її неперервної освіти, створенні необхідних умов для самореалізації її творчого потенціалу. За умов застосування акмеологічного підходу домінуючу роль відіграє проблематика розвитку творчих здібностей професіоналів з урахуванням різних аспектів їх підготовки і вдосконалення. При цьому творчий потенціал визначається як об'єктивними можливостями, так і внутрішньо особистісними чинниками, серед яких провідну роль відіграють здібності і особисте ставлення особистості до творчої діяльності [1, с. 17].

У цілому, акме-цільовий, розвивальний, стратегічно-орієнтований підхід орієнтує процес професійної підготовки на акмеологічну (творчо-вершинну, самоактуалізаційну, самореалізаційну) якість особистісного та професійного становлення людини-майбутнього доктора філософії, тобто на досягнення вершин у процесі всебічного розвитку особистості. Відтак, цей підхід спрямовує учасників освітнього процесу на досягнення певних цілей, на відміну від процесуального підходу, який орієнтує їх на процес як даність, як перманентну самодостатню сутність: «рух – все, мета – ніщо»; подібним чином на Сході зустрічається орієнтація на процес діяльності, а не на отримання її плодів [2, с. 19].

Для самих здобувачів третього рівня освіти важливим є демократичний підхід у навчанні та створення атмосфери «патрерства», співтворчості в рамках застосування акмеологічного підходу. Рушійними силами розвитку довіри здобувачів освіти до професорсько-викладацького складу, на думку О. Лашко, виступають: зміст Я-концепції здобувачів освіти (самоприйняття, впевненість у собі, довіра до себе, позитивні відносини з іншими та інтернальність); комунікативні характеристики здобувачів освіти (схильність до саморозкриття, настановлення щодо престижності довіри у суспільстві, автономність здобувачів освіти, настановлення щодо неупередженості і партнерства як детермінант авторитетності викладача); професіоналізм діяльності викладача (вплив довіри до викладача на інтерес до вивчення навчальної дисципліни, на врахування здобувачів освіти настанов і вимог викладача; майстерність подачі матеріалу; схильність

піддаватися умовлянням здобувачів освіти щодо отримання бажаної оцінки); критичність мислення здобувачів освіти (настановлення здобувачів освіти щодо соціального престижу довіри; їхня можливість висловити альтернативну точку зору; внутрішня конформність здобувачів освіти); авторитетність викладача (доброзичливість викладача, прояв ним поваги до здобувачів освіти, толерантності; фахова компетентність викладача; можливість звернутися до викладача за консультаціями; настановлення здобувачів освіти щодо значущості довіри до викладача у їхньому професійному становленні); міжособистісні відносини здобувачів і викладача (настановлення студентів щодо ролі відносин з викладачем у їхньому професійному становленні; ставлення викладача до здобувачів освіти; настановлення щодо соціального престижу довіри; можливість поставити викладачу запитання); фасилітація викладачем навчальної діяльності здобувачів освіти (вплив довіри до викладача на якість виконання здобувачами домашніх завдань; можливість звернутися до викладача з проханням; вплив довіри до викладача на психологічне самопочуття здобувачів освіти під час занять, на сприймання та розуміння ними навчального матеріалу) тощо [3].

Отже, акмеологічний підхід у процесі професійної підготовки та за своєю сенсом відіграє важливу роль у формуванні соціалізованої особистості майбутнього доктора філософії, котра не просто набуде компетентностей щодо володіння певною спеціальністю, фахом, навіть набором знань, а стане стим соціальним індивідом, що буде здатен реагувати на швидкі зміни соціального організму та суспільства загалом, адже це є основною характеристикою розвитку сучасного світу. Самовдосконалення протягом всього життя, формування чіткої мотивації щодо необхідності постійного саморозвитку, проектування особистості на досягнення успіху стануть запорукою постійного поновлення та розвитку життєвих сил людини, її якісної діяльності, продукує оптимістичний погляд на людину та її майбутнє, а також сприяє всебічному розвитку діяльності груп. Таким чином, відбувається безперервна освіта та розвиток особистості майбутнього доктора філософії протягом усього життя.

Література:

1. Антонова О. Є. Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. *Акмеологія – наука XXI століття* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. / за ред. В. О. Огнев'юка. К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. С. 17–22.

2. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11–18.

3. Лашко О. В. Психологічні чинники розвитку довіри до викладача у студентів технічного університету. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/40828/1/Lashko_dys.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-29>

РОБОТА НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА З АСПІРАНТАМИ В УМОВАХ РЕЛОКАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТУ

Мандич Т.М.

*голова Наукового товариства студентів, аспірантів,
докторантів і молодих учених
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

Дистанційне навчання в умовах воєнного стану й релокація освітніх закладів із тимчасово окупованих територій **актуалізували** питання організації освітнього процесу за допомогою цифрових технологій і пошуку шляхів для уможливлення та збереження якісної підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема третього (освітньо-наукового) рівня. Напрацьований досвід попередніх років дозволив швидше адаптуватися до переведення освітнього процесу в цифрове середовище, однак додаткові психологічні, гуманітарні, технічні чинники періодично ускладнювали навчання і викладання.

Робота Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених Херсонського державного університету (далі – Наукове товариство ХДУ) з аспірантами у період тимчасової окупації Херсона та Херсонської області, деокупації правобережжя Херсонщини, в умовах переміщення університету, відірваності від матеріально-технічної бази та розпорошеності здобувачів освіти і науково-педагогічних працівників, виявила стійкість колективу, який знаходив різні формати задля інформування, підтримки аспірантів і створення можливостей для їх розвитку й досягнення поставлених цілей, попри ризики та негативний вплив воєнного сьогодення.

Поділяємо своєчасні ідеї Ю.Лебедевої, яка зазначає, що «в умовах воєнного стану нагальним є створення онлайн-приймалень для аспірантів та докторантів, організація онлайн- та офлайн-консультацій. Доцільним є активне ведення навчальними закладами своїх офіційних сторінок у соціальних мережах з метою постійної комунікації зі здобувачами, надання психологічної підтримки та дотримання правил медіагігієни» [1, с. 221–222]. У своїй діяльності можемо виокремити декілька основних векторів, спрямованих на такі процеси:

- інформування → планування → реалізація;
- організація → презентація → популяризація.

Інформування→планування→реалізація. У період часткової або повної відсутності мобільного зв'язку та інтернету, організаційно-побутових проблем та інших щоденних ризиків було суттєво погіршено можливість вчасно отримувати актуальну інформацію, брати очну й дистанційну участь в освітніх і наукових заходах, відвідувати бібліотеки, архіви та інші установи, шукати й опрацьовувати наукову літературу, мати доступ до матеріально-технічної бази, безперешкодно спілкуватися з учасниками освітнього процесу тощо. Науковці, які вимушено змінили місце перебування, також потребували адаптації, своєчасної підтримки та консультування. Від 24 лютого до 11 листопада 2022 р. інформаційні ресурси Наукового товариства ХДУ регулярно оновлювались та відображали анонси подій, відкриті листи та звернення, добірки грантів для підтримки вчених, новини щодо активностей за участі наших представників: на Facebook-сторінці протягом зазначеного періоду опубліковано 178 дописів [4].

Через місяць після деокупації Херсона аспіранти долучилися до регіональної онлайн-зустрічі координаторів Офісу підтримки вченого з науковцями Херсонщини (13.12.2022 р.) та ініційованої Науковим товариством ХДУ онлайн-зустрічі аспірантів із Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України (15.12.2022 р.). Інформування про спектр можливостей у межах України та підтримку молодих учених за кордоном, обговорення діяльності, проблем і перспектив мало продовження й у межах Регіональної зустрічі рад молодих учених Херсонської області з Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України (11.07.2023 р.).

В умовах дистанційної взаємодії посилено увагу до сторінок Наукового товариства ХДУ на офіційному сайті університету та в соціальних мережах. А.Яцишин, аналізуючи роль соціальних мереж у підготовці аспірантів і докторантів, схематично подає низку функцій, серед яких «відстеження новин про наукові масові заходи, організація та підтримка тематичних груп чи сторінок, підготовка та проведення опитувань, підтримка наукових контактів, пошук наукового матеріалу, самопрезентація вченого» [6, с. 22].

Для інформування зацікавлених осіб, зокрема аспірантів, щодо участі в університетських, всеукраїнських і міжнародних заходах Наукове товариство ХДУ презентує інформацію у вигляді дорожньої карти й публікує її на Facebook-сторінці [4]. Такий формат допомагає візуалізувати алгоритм дій, є зручним інструментом планування та ефективної самоорганізації завдяки чіткому висвітленню ключових даних щодо подій, їх зв'язку з дедлайнами та формами реєстрації. Перехід до форм реєстрації та інших необхідних вебресурсів подано на карті у вигляді QR-кодів, що робить зображення поліфункціональним.



Рис. 1. Дорожня карта, розроблена Науковим товариством ХДУ

Організація→презентація→популяризація. У 2021 р. Започатковано проєкт «Тематичні зустрічі з Науковим товариством», до якого долучаються як аспіранти, так і студенти та запрошені спікери. Його формат передбачає презентування дотичних до науки та молодіжних активностей тем із подальшим їх обговоренням. Під час воєнного стану було проведено вже 2 події: «Підтримка бізнесу в умовах війни» (13.05.2022 р.) та «Наука і тоталітаризм: кейс третього рейху» (08.03.2023 р.). Такі зустрічі стали предтечею більш масштабної серії заходів для аспірантів у форматі лекторію.

«Аспірантський лекторій» – 2-тижневий проєкт, який організувало Наукове товариство ХДУ до Днів науки в Україні 2023 року. Загалом до участі в лекторії долучилися 25 аспірантів, 7 із яких були спікерами, а 18 – слухачами. За роком підготовки розподіл учасників представлено так: I курс – 13 осіб (52%), II курс – 5 осіб (20%), III курс – 3 особи (12%), IV курс – 4 особи (16%). Запропонований формат передбачав 40-хвилинний виступ аспірантів із мінілекцією, що розкриває окремі аспекти досліджень, потенційно цікаві не лише фахівцям відповідної галузі, а й більш широкій аудиторії. За регламентом передбачено й обговорення та дискусію до 20 хвилин, що повною мірою реалізовано під час проведення запланованих заходів.



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



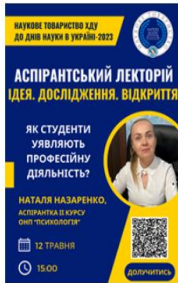
ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС



ПРО ПОДІЮ - У НОВИНАХ ХДУ

ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОЗАПИС

Рис. 2. Інформація про «Аспірантський лекторій» на сайті [3]

Як зауважує В.Меняйло, «на формування комунікативних та презентативних навичок майбутніх науковців спрямовані такі заходи як презентації, публічні виступи, PhD-колоквіуми, де аспіранти представляють отримані ними результати, обмінюються думками, вчаться відстоювати власну позицію тощо. Важливою характеристикою цих заходів є їх міждисциплінарність, що дозволяє з різних боків поглянути на проблему та сприяє трансферу знань з однієї галузі в іншу» [2, с. 259]. Ми пересвідчилися, що запропонований формат лекторію спрямований на розвиток умінь планувати та самоорганізовуватись, виступати публічно та взаємодіяти з аудиторією, вести дискусію та презентувати результати наукової роботи. Зі свого боку, Наукове товариство створило онлайнвий майданчик для виступу, висвітлює результати кожної зустрічі на інформаційних ресурсах та опублікувало відеозаписи апробаційних виступів на офіційному YouTube-каналі університету [5].

Отже, воєнний стан, небезпечна ситуація в Херсонській області, переміщення університету та низка супутніх чинників, що впливають на освітній процес і наукову діяльність, стали викликами, із якими вдалося впоратися і, незважаючи на які, було продовжено активну взаємодію Наукового товариства ХДУ з аспірантами для їх інформування, підтримки та створення можливостей, спрямованих на розвиток навичок, необхідних майбутнім докторам філософії.

Література:

1. Лебедева Ю. В. Діяльність аспірантури і докторантури в умовах воєнного стану. *Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 червня – 7 серпня 2022. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2022. С. 220–222.

2. Меняйло В. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх докторів філософії до дослідницько-інноваційної діяльності : дис. на здобуття наук. ст. д. п. н., спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Запоріжжя, 2020. 756 с.

3. Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХДУ [сторінка на офіційному сайті]. URL: <https://www.kspu.edu/NewScienceActivity/CouncilYoungScientists.aspx> (дата звернення – 30.09.2023 р.).

4. Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХДУ [Facebook-сторінка]. URL: <https://www.facebook.com/youngscientists.ksu/> (дата звернення – 30.09.2023 р.).

5. Херсонський державний університет [YouTube-сторінка]. URL: <https://www.youtube.com/@KSU1917> (дата звернення – 30.09.2023 р.).

6. Яцишин А. В. Використання цифрових відкритих систем під час підготовки аспірантів і докторантів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2018. № 1(68). С. 18–24.

PROJECT-BASED LEARNING
У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
(КЕЙС ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

Меняйло В.І.

*доктор педагогічних наук, професор
кафедри загальної та прикладної фізики,
координатор PhD-програм
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Курінна А.Ф.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

За визначенням А. Морган [1], Project-Based Learning (PBL) – це діяльність, в якій здобувачі освіти розвивають своє розуміння того чи іншого явища через залучення до вирішення реальної (або імітаційної) проблеми й при цьому несуть відповідальність за організацію цієї діяльності.

Зазначений метод навчання може бути реалізований у процесі підготовки здобувачів ступеня вищої освіти через:

- **Project exercise** – виконання запропонованих викладачем проєктних вправ в межах певної навчальної дисципліни;
- **Project component** – проєктний компонент, який має міждисциплінарний характер;
- **Project Orientation** – проєктно-орієнтований освітній процес, у якому робота над реальним проєктом стає основою формування навчального плану.

У Запорізькому національному університеті **PBL**-метод знайшов своє практичне застосування в освітньо-наукових програмах підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти ступеня доктора філософії через введення проєктного компоненту міждисциплінарного характеру.

За основу було взято модель соціального підприємництва, реалізовану в Університеті Південної Індіани (США) [2]. Запровадженню цього методу сприяв факт наявності спільної освітньої складової (цикл загальної підготовки) у навчальних планах аспірантів усіх спеціальностей. Технологія проєктно-орієнтованого навчання майбутніх докторів філософії реалізується в ЗНУ через:

– **формальну освіту** – викладання курсу «Основи європейської проєктної діяльності», запровадженого в рамках реалізації міжнародного проєкту «Європейська проєктна культура» [], який отримав грантову підтримку за програмою Єразмус+, напрямом «Модуль Жана Монне». Підсумковим контролем за цим курсом є захист групових проєктів, розроблених здобувачами освіти з подальшим пошуком фінансування на їх реалізацію;

– **неформальну освіту** – проведення тренінгів щодо написання проєктних заявок, майстер-класів, Єразмус-ланчей, організаційно-дальнісних ігор тощо;

– **познавчальну діяльність** – участь здобувачів освіти у круглих столах, презентаціях, конференціях на проєктну тематику, залучення їх до виконання реальних соціальних, освітніх, наукових проєктів, що реалізуються в університеті.

Застосування **Project-Based Learning** у підготовці здобувачів вищої освіти дозволили не лише підвищити якість їх підготовки, розвинути проєктні компетентності та гнучкі навички, але й сприяло активізації грантової та проєктної діяльності в університеті, значно наростивши кількісні показники міжнародних проєктів, які реалізуються Запорізьким національним університетом.

Література:

1. Morgan A. Theoretical aspects of project-based learning in higher education. *British Journal of Educational Technology*. 1983. Vol. 14. No. 1. P. 66–78.
2. Celuch K., Bourdeau B., Khayum M., Townsend L. The role of the university in accelerated learning and innovation as a regional ecosystem integrator. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*. 2017. Vol. 10. Iss. 1. P. 34–47.
3. Європейська проєктна культура (сайт проєкту). URL: <https://europroc.znu.edu.ua/>

**РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ
НА КАФЕДРІ ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ
ТА ЗАХИСТУ НАУКОВИХ РОБІТ**

Панишко Г.Т.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та публічного управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки*

«Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою та держави» [1, с. 32]. Результативність третього рівня освіти залежить від доктринальних досліджень, необхідності формування зваженої стратегії, подальшої розбудови національної системи вищої освіти, переосмисленні підходів щодо підготовки здобувачів як в освітній, так і науковій складовій. Розвиток вищої освіти в Україні відзначається загальноєвропейським інтеграційним контекстом і масштабується процесом глобалізації та інтеграції демократичних перетворень соціально-політичного та економічного життя. Кафедри університетів є складовою як освітнього, так і наукового процесу, на які покладено одне з найважливіших питань та завдань – адаптації до вимог глобалізаційної епохи задля того, щоб мати можливість знайти себе в реаліях сьогодення. Випускники закладів вищої освіти під час навчання прилучаються до ефективних форм організації самостійної наукової роботи: участі в наукових конференціях, виконання проєктних завдань, тренінгових вправ та різного роду активних форм, що реалізуються як цілісна система.

Навчання та третьому (освітньо-науковому) рівні освіти в Україні в наш час – це результат кількарічної кропіткої роботи освітян, науковців та інших спеціалістів, щодо системи підготовки кадрів, яка б відповідала сучасним реаліям та вимогам світового науково-дослідницького простору [1, с. 64].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності. Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей,

достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення [1, с. 115].

Роль кафедри та наукового керівника є органічно присутньою у проміжку наукового життя здобувача третього рівня освіти. Роль наукового керівника під час написання дисертаційної роботи і підготовки наукового та науково-педагогічного працівника згідно нових вимог значно зросла. Зокрема, у нормативних документах неодноразово наголошувалося на персональній відповідальності наукового керівника щодо якості дисертаційної роботи аспіранта. Зважаючи на загальний тренд підвищення кваліфікації дисертаційної роботи та вчасного її захисту, аспіранти мають досить виважено підходити до обрання наукового керівника [2, с. 144].

Кафедра політології створена наказом № 14-к від 16 вересня 1993 р. у складі правничого факультету університету. Її працівники забезпечували викладання нормативного курсу «Політологія» на всіх спеціальностях університету.

У 1996 році було ліцензовано спеціальність «Політологія», кафедра отримала статус випускової і розпочала підготовку фахівців за освітнім рівнем «бакалавр». У 2001 р. відбувся перший випуск спеціальності «Політологія» із кваліфікацією «Бакалавр з політології». Наказом №66К/В від 17 квітня 2001 р. «Про створення кафедр історичного факультету» на базі кафедри політології створено дві випускові політологічні кафедри – кафедру теорії та історії політичної науки і кафедру політичних інститутів та процесів. Кафедра політології, управління та державної безпеки створена рішенням Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки від 28 травня 2020 року. Діяльність кафедри невід'ємна від процесу становлення та розвитку освітніх процесів незалежної України.

На кафедрі із 1997 року готуються наукові кадри, функціонує аспірантура із спеціальності 23.00.02. – політичні інститути та процеси (очної та заочної форми навчання). Спочатку вона була створена як разова, а з 2007 року діє постійно [3; 35, 36, 37]. За роки існування кафедри були підготовлені і захищені та докторські дисертації науковцями, що є штатними працівниками кафедри:

– Ярош Б. О. «Тоталітарний режим на західноукраїнських землях в 30-50-х роках ХХ ст. (політичний аспект)».

– Ярош Я. Б. У 2005 році захистив кандидатську дисертацію «Політична суб'єктність молодіжних об'єднань у державотворчих процесах України (період незалежності)» зі спеціальності «Політичні інститути та процеси» в Чернівецькому національному університеті

імені Юрія Федьковича. У 2019 році захистив докторську дисертацію «Політична конкуренція парламентських партій» за спеціальністю «Політичні інститути та процеси» у спеціалізованій вченій раді Львівського національного університету імені Івана Франка [4, с. 266].

Кандидатські дисертації захистили викладачі кафедри політології та є нині штатними працівниками кафедри політології та публічного управління:

Бусленко В. В. «Становлення та трансформація політичних інститутів західного регіону України в 90-х роках ХХ ст.».

Малиновський В. Я. «Оптимізація функцій органів виконавчої влади: теоретико-методологічні засади».

Ярош Я. Б. «Політична суб'єктність молодіжних об'єднань у державотворчих процесах України (період незалежності)» [5, с. 516].

Ярош О. Б. захистила кандидатську дисертацію «Жіночі об'єднання в Україні як суб'єкти державотворення». У 2013 році в Інституті держави та права імені В. М. Корецького НАН України захистила докторську дисертацію «Політика гендерної рівності: зарубіжний та вітчизняний досвід» за спеціальністю «Політичні інститути та процеси» [4, с. 265].

За роки існування кафедри підготовлено та захищено 7 докторських (Б. Ярош, В. Бортніков, В. Малиновський, О. Ярош, Р. Коцан, Я. Ярош, В. Бусленко) та 26 кандидатських (С. Кулик, В. Надольський, М. Кравчук, М. Іванюк, Ю. Федчик, В. Пахолок, А. Митко, Ю. Пивоваров, В. Троценко, Б. Мойса, С. Байрак, Т. Мишляев, І. Мельник, М. Лісовська, С. Михальчук, В. Мельник, І. Патлашинська, Т. Майко, М. Шваб, Н. Назарук, М. Розік, В. Стрелков та ін.) дисертацій.

Деякі науковці у різні роки закінчили навчання як здобувачі першого і другого рівня, а також здобули третій рівень освіти та успішно працюють на кафедрі політології та публічного управління.

Література:

1. Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 18–20 листопада 2022 р. с. Світязь Шацького району Волинської області. Львів – Торунь : Liha-Press, 2022. 128 с.

2. Політичні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. пр. / за заг. ред В. І. Бортнікова, О. Б. Ярош, Я. Б. Яроша. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. Вип.9. 284 с.

3. 75 років успішної історії факультету історії, політології та національної безпеки / упор. Я. Б. Ярош, В. К. Баран, В. А. Білик та ін. Одеса : Видавничий дім «Гельватика», 2021. 106 с.

4. Золотий фонд університету імені Лесі Українки: енциклопедія випускників / керівник Анатолій Цьось, упорядник і редактор Лариса

Понедельник. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 280с: іл.

5. Бортніков В. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. *Політична наука в Україні*. 1991–2016 : у 2 т. Т. 1. Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка / НАН України. Ін-т політ. й етн. досліджень ім. І. Ф. Кураса ; редкол.: чл. кор НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О. Майборода ; відпов. ред. і упоряд. М. Кармазіна. Київ : Парлам. вид-во, 2016. 656 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-32>

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ: КОНСТРУКТИВНІ ПРАКТИКИ З ДОСВІДУ АСПІРАНТУРИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Разуменко І.В.

*кандидат філологічних наук, професор,
завідувач відділу аспірантури і докторантури
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди*

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди аргументовано є амбасадором в підготовці здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Відлік історії відділу аспірантури починається від 1916 року [1].

На теперішній час відділ аспірантури і докторантури не лише забезпечує системну роботу з підготовки наукових і викладацьких кадрів, але й створює простір для особистісного і професійного зростання кожного учасника освітнього процесу. Запровадженій військовій ситуації не став на заваді реалізації освітньо-наукових програм. В останні роки стала помітною тенденція активізації абітурієнтського середовища і цілеспрямованого свідомого вибору саме освітньо-наукових програм в нашому університеті. Це – яскраве свідчення високої репутації і системної роботи щодо забезпечення якості освітніх програм. Переважна більшість абітурієнтів уже під час вступної кампанії демонструє усвідомлений вибір напряму дослідження, висловлює своє бачення щодо кандидатів наукових керівників, презентує дослідницьку пропозицію. Реалізація особистісно орієнтованого підходу є апріорною.

Важливим аспектом усіх реформ і трансформацій сьогодні і в планах повоєнного відновлення України [3] є орієнтування в програмах підготовки науковців досягнення мети: підготувати компетентного фахівця в обраній галузі знань, дослідника, здатного вирішувати складні комплексні професійні і завдання міждисциплінарного, міжгалузевого порядку, особистість з високим рівнем національної, громадянської і професійної ідентичності, яка здатна і прагне успішно реалізовувати персональну програму особистісного і кар'єрного зростання.

Безумовно, солідний кадровий потенціал педагогів-практиків, науковців з різних галузей знань дозволяє акумулювати в групах забезпечення освітньо-наукових програм Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди фахівців високого рівня, харизматичних і відповідальних персон в освіті і науці, які мають визначні наукові досягнення, методичні напрацювання з використанням новітніх педагогічних і комунікаційних технологій, високі показники професійного рейтингу, індекси цитувань і високу репутацію в наукових і професійних спільнотах. Фактично кожна освітня компонента освітньо-наукових програм покликана допомогти здобувачеві, досліднику-початківцю розкрити той чи інший аспект предмета авторського дослідження. На це завдання також спрямовано активності з академічної мобільності в університеті, івенти з ініціативи Ради молодих учених, центру інноваційної діяльності та трансферу технологій. Так, надзвичайною популярністю користуються інформаційні вебіари і консультування з питань науково-інформаційного супроводу навчальної діяльності, алгоритму роботи з електронним репозитарієм, публікаційних можливостей здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти в авторитетних виданнях категорії Б, А, Web of Science/Scopus директорки наукової бібліотеки і редакторки центру інноваційної діяльності та трансферу технологій А. Коробкіною; практичним досвідом щодо можливостей реалізації авторських проєктів та розроблення грантових заявок поділилася головина Ради молодих учених при Харківській обласній державній адміністрації О. Мандич [2]. Залучення аспірантів до подібних заходів дає змогу кожному здобувачеві не лише системно здійснювати апробацію поточних і підсумкових результатів свого дослідження, але послідовно працювати над формуванням чи вдосконаленням набутих соціально значимих навичок *soft skills*, набувати досвіду комунікативного менеджменту, самоорганізації і психологічної підтримки.

Індивідуальна освітня траєкторія кожного здобувача достатньою мірою конкретизується в індивідуальному плані аспіранта, який узгоджується з індивідуальним графіком. Крім наукового супроводу кожен аспірант має змогу ознайомитися з актуальними техніками самодіагностування психологічних станів, опанувати технологіями

оцінки цілей наукової роботи SMART, GROW. Завдяки системній залученості до роботи профільних кафедр та інших структурних підрозділів університету можливе моделювання індивідуальної карти успіху та стратегій кар'єрного зростання кожного здобувача третього (освітньо-наукового) рівня. Контекстно місії, яку реалізує колектив працівників і здобувачів вищої освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, першочергова увага в розробленні карт успіху і стратегій кар'єрного зростання приділяється врівноваженню персональних прагнень і вироблення активної громадянської позиції, оскільки в період кризи, що обумовлена провадженням воєнним станом, науково-педагогічні працівники, дослідники різних галузей знань є носіями і виразниками демократичних цінностей, правової та академічної культури, людяності і справедливості, сприяють утвердженню стабільності сталого розвитку в національному контексті, підвищенню репутації держави на світовому рівні.

Література:

1. Відділ аспірантури і докторантури. Офіційна сторінка. 2023. URL : <http://hnpu.edu.ua/uk/division/viddil-aspirantury-i-doktorantury>
2. Новини відділу аспірантури і докторантури. 2023. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/division/novyny-viddilul-aspirantury-i-doktorantury>
3. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Освіта і наука». 2022. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/education-and-science.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-33>

ЛОГІКА, ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ В ГАЛУЗІ ПОЛІТОЛОГІЇ В ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Рубанов В.В.

*доктор політичних наук, професор кафедри політології
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Теоретична та практична цінність наукової складової програми підготовки докторів філософії в галузі політології, яка сформована в нашому університеті, обумовлена двома важливими обставинами. З одного боку, для її підготовки та реалізації політологами

університету було використано відповідний досвід формування таких програм в Європі та США, а, з іншого, – вона обумовлена багатьма традиціями організації наукового процесу підготовки фахівців – політологів саме в Харківській школі політичного аналізу. Ця школа, як було доведено нами в одній із спеціальних робіт, вже з моменту свого виникнення в першій половині 19 століття, завдяки професійній діяльності та творчим зусиллям її засновників – професорів університету Йосипа Ланга, Тихона Степанова та Андрія Каченовського з питань якраз наукового дослідження політики цілком відповідала його найкращим європейським та американським зразкам. До того ж, не лише для того часу, але й сьогодні.[1, с. 10].

В чому ж конкретно полягала і полягає сьогодні її наукова цінність? Насамперед, у обов'язковому використанні в процесі дослідження та вирішення політичних проблем профільних можливостей усіх трьох рівнів реального функціонування політології – теоретико-фундаментального, інструментально-емпіричного та практично-прикладного. Якраз цю традицію – традицію системного підходу в дослідженні політичних проблем, було закладено нами і в логіку, зміст та структуру освітньо-наукової програми підготовки сучасних докторів філософії в галузі політології в Харківському національному університеті імені В. Каразіна. При цьому потрібно зазначити те, що окрім обов'язкового набуття нашими випускниками такої інтегральної компетенції як здатність розв'язувати комплексні спеціалізовані завдання [2], в ній передбачено і систему взаємопов'язаних між собою конкретних процедур, націлених якраз на оптимальну, с точки зору реально існуючих можливостей і часу, профільну фахову підготовку майбутніх докторів філософії в галузі політології. А саме:

1-й рік навчання в аспірантурі – це вибір аспірантом теми та визначення основних параметрів майбутньої дисертації з обов'язковим урахуванням профільної кафедральної теми наукового дослідження. Розробка індивідуального плану реалізації обраної теми, з обов'язковим проектуванням частини необхідної емпіричної бази наукового дослідження та узгодження з керівництвом кафедри можливих фінансових затрат. Виступ з обґрунтуванням теми та її затвердженням на засіданні кафедри та Вченої ради факультету. Підготовка проекту першого розділу дисертації та публікація не менше 1-ї статті, або фахових тез у наукових закордонних або вітчизняних фахових виданнях.

Затвердження теми наукового дослідження та індивідуального плану роботи аспіранта та його звітування про їх реалізацію на засіданні кафедри та Вченої ради факультету.

2-й рік навчання – це проходження аспірантом обов'язкової асистентської педагогічної практики під керівництвом провідних викладачів кафедри. Участь аспіранта в реалізації кафедральної теми

наукового дослідження та підготовка на основі зібраного теоретичного та емпіричного матеріалу другого розділу дисертації. Формування проекту авторського дизайну наступних розділів дослідження та пошук, сумісно з науковим керівником дисертації, майбутніх її рецензентів та опонентів. Підготовка та публікація не менш двох наукових статей та тез доповідей з теми дослідження

Звітування про хід виконання індивідуального плану аспіранта на засіданнях кафедри політології та Вченої ради факультету.

3-й рік – формування та реалізація аспірантом, на базі зібраного теоретичного та емпіричного матеріалу, змісту третього розділу дисертації та її загальних основних висновків та практичних рекомендацій. Підготовка та публікація на основі сформованого матеріалу третього розділу дисертації, не менш однієї наукової статті або фахових тез.

Звітування про хід виконання індивідуального плану аспіранта на засіданнях кафедри політології та Вченої ради факультету.

4-й рік – узгодження аспірантом загального дизайну, змісту, висновків, рекомендацій дисертації та висновків і рекомендацій окремих її розділів. Підведення підсумків щодо повноти висвітлення результатів дисертації в наукових фахових статтях. Апробація її результатів на наукових заходах та впровадження в профільну політико-управлінську практику. Подання документів на попередню експертизу дисертації. Проходження попереднього захисту дисертації на засіданні кафедри. Доопрацювання та підготовка дисертації до основного захисту. Затвердження опонентів.

Звітування про хід виконання індивідуального плану аспіранта на засіданнях кафедри політології та Вченої ради факультету. Затвердження опонентів. Подання у відповідну структуру документів на попередню експертизу дисертації. Надання відділу аспірантури університету кафедрального та факультетського висновків про наукову новизну, теоретичну та практичну значущість результатів дослідження здобувача наукового ступеню доктор філософії в галузі політології.

Як показує багаторічна практика реалізації відповідної освітньо-наукової програми, усі перелічені складові реально створюють необхідну теоретико-методологічну, науково-методичну та практично-прикладну базову основу для проведення здобувачем не тільки власного самостійного політологічного дослідження в процесі навчання в аспірантурі, але і розширення його реальної наукової мобільності та можливості участі в реалізації сумісних міжнародних наукових проектів з вирішення політичних проблем, – необхідного продукту творчої діяльності кожного здобувача наукового ступеню доктор філософії в галузі політології.

Література:

1. Рубанов В. В. Витоки харківської школи політичного аналізу та її вплив на формування теорії та методології політичної аналітики. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Ссерія «Питання політології»*. 2017. Вип. 31. С. 5–11.

2. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03. 2016. Р. № 261 (зі змінами). Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-n#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-34>

САМОСТІЙНА РОБОТА АСПІРАНТІВ І ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ

Скакальська І.Б.

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та методики навчання,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка, Україна*

Левчук А.В.

директор Кременецького краєзнавчого музею

Для успішної трансформації системи національної освіти України до європейського соціально-культурного простору необхідно активно шукати та впроваджувати нові педагогічні підходи і технології для підготовки майбутніх докторів філософії. Ці підходи повинні сприяти розвитку самостійності та пізнавальної активності аспірантів. Однією з ключових складових цього процесу є переосмислення організації освітнього процесу. Замість традиційних лекційно-інформативних методів, слід акцентувати увагу на індивідуально-орієнтованих формах навчання, де здобувачі можуть активно впливати на власну траєкторію навчання. Це означає, що аспіранти, крім обов'язкових освітніх компонентів, повинні мати можливість обирати предмети, поглиблювати знання у вибраних областях та самостійно визначати свій темп навчання.

Реалії сучасного життя такі, що аспіранти будь-якого напрямку підготовки повинні бути готові до регулярної самостійної професійної освітньої діяльності. Динамічні зміни на ринку праці, поява нових

інформаційних технологій, накопичення величезних баз даних вимагають не лише знань, а й умінь реагувати на професійні ризики, оперувати великими обсягами інформації, вивчати суміжні галузі тощо. Крім того, сучасний професіонал повинен вміти працювати в тимчасових проєктних групах, колективах, бути готовим до професійних дискусій і вирішення складних проблем і питань.

ОНП зосереджена на опануванні здобувачами компетентностей, достатніх для проведення оригінальних наукових досліджень, під час вивчення освітніх компонентів. Відповідно, додатково необхідно відвести більше часу на самостійну роботу аспірантів. Це допоможе їм розвивати аналітичні та критичні навички, вирішувати завдання самостійно. Важливо створити умови, щоб здобувач мали доступ до необхідних ресурсів та підтримку в цьому процесі.

У світовій практиці зараз адмініструються цілі програми курсів онлайн, а деякі викладачі використовують онлайн-дискусійні форуми, щоб доповнити взаємодію віч-на-віч. До таких заходів додаються списки літератури, щоб здобувачі їх опрацювали самостійно. Корисним кейсом, як доповнення до онлайн-занять, є письмові завдання та роботи з коментарями інструктора й обговореннями, які пов'язані з розвитком критичного мислення здобувачів [1].

Методи проєктного навчання спрямовані на досягнення прогнозованих результатів самостійної роботи аспіранта на основі вже здобутого досвіду. Їх використання недоцільне та неможливе без чіткого визначення дидактичних завдань, які здобувачі вирішують у навчальній діяльності за різними типами проєктів [2]. Правильне впровадження методів проєктного навчання також передбачає підтримку аспірантів в процесі роботи над проєктами, можливість консультацій та зворотного зв'язку для досягнення кращих результатів. Таким чином, методи проєктного навчання можуть бути ефективними, якщо вони правильно структуровані і підтримуються відповідними навчальними та методичними ресурсами.

Під час вивчення освітніх компонентів «Методика організації історико-педагогічних досліджень» та «Основи дослідницької діяльності в музейних та архівних установах» передбачено самостійне виконання низки практичних завдань здобувачами. Зокрема, аспіранти аналізують та вивчають документи, артефакти. У багатьох музеях наукові розвідки проводяться в колективному форматі, де відділи або секції спільно займаються дослідженнями. Деякі теми вимагають формування тимчасових колективів у вигляді проблемних творчих груп для їх розробки, до яких включають й аспірантів. Ця колективна організація дослідницької роботи дозволяє об'єднувати зусилля різних фахівців та спеціалістів для ефективного вивчення і дослідження різних аспектів колекцій музею, історії, культури та інших суттєвих аспектів. Такий підхід сприяє обміну знаннями і дослідницькими підходами,

а також сприяє більш глибокому розумінню та вивченню об'єктів, які представлені в музейних колекціях [3, с. 85]. Так, у Кременецькому краєзнавчому музеї створена науково-дослідна група з вивченням нематеріальної спадщини краю та її популяризація в педагогічному середовищі. Важливо для аспірантів комунікувати з освітянською спільнотою, співпрацювати з колегами та обмінюватися ідеями і дослідженнями у ході виконання завдань самостійної роботи.

Отже, актуальною є проблема організації самостійної роботи аспірантів в умовах особистісно-орієнтованого навчання, яка вимагає нових підходів та стратегій для успішної реалізації реформ у вищій освіті України. Самостійна робота аспірантів є важливою складовою їх освіти та дослідницької підготовки. Вона дозволяє аспірантам глибше вивчати обрану галузь науки, розвивати аналітичні та дослідницькі навички, а також активно приймати участь у створенні нових знань.

Література:

1. Nold H. Using Critical Thinking Teaching Methods to Increase Student Success: An Action Research Project. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 2017, Volume 29, Number 1, 17–32. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1136016.pdf>
2. Положення про організацію самостійної роботи студентів у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка. 2018. <http://www.kogpi.edu.te.ua/images/stories/me/dokumentu/polozhenya/2019-2020/pol%20sam%20rob%20styd.pdf>
3. Салата О. О. Основи музеєзнавства : навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 164 с.

**АНДРАГОГІКА ЯК НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ОСНОВА
ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ**

Тюріна В.О.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6,
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Марченко О.Г.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Баранник М.О.

*кандидат фізико-математичних наук,
старший викладач кафедри фундаментальних
та суспільно-гуманітарних наук
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна*

Як свідчать результати спостережень, відразу після закінчення вищу до аспірантури вступають близько 10% випусників, решта здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня починають писати дисертацію значно пізніше, будучи дорослішими та досвідченішими людьми. Тому ми вважаємо, що у виборі цільових орієнтирів, змісту, форм, методів, прийомів реалізації освітньо-наукової програми третього рівня доцільно спиратися на концептуальні основи андрагогіки як галузі педагогіки, яку називають «освітою дорослих», «педагогікою дорослих», «фаховим удосконаленням», «підвищенням кваліфікації» тощо.

Андрагогіка (від грец. *ανρος* – доросла людина, *αγωγη* – керівництво, виховання) – це розділ теорії навчання, який розкриває специфічні закономірності засвоєння знань і умінь дорослим суб'єктом навчальної діяльності, а також особливості управління (керування) цією діяльністю професійним педагогом, з'ясовує психолого-педагогічні закономірності, соціальні і психологічні чинники набуття освіти та здійснення наукового дослідження, принципи організації науково-дослідної роботи з особами зрілого віку. Різні галузі андрагогіки вивчають зв'язок між фізичним станом, здоров'ям людини, її сімейним, соціальним становищем і здатністю до сприйняття навчальної та наукової інформації, орієнтацією на використання

різноманітних джерел її отримання, роль бібліотеки та Інтернету у зборі інформації. Зазначені особливості зумовлені не тільки віком, індивідуальними особливостями та досвідом, а й специфікою освітніх і життєвих потреб, наявних і прихованих здібностей, можливостей, психіки та фізіології особи. У європейських країнах та Сполучених Штатах Америки андрагогіку розглядають як науку про розуміння та підтримку освіти дорослих, тобто теорію та практику освіти протягом усього життя [1, с. 2].

Сучасна андрагогіка визначає такі принципи:

- принцип пріоритетності самостійного навчання;
- принцип використання наявного позитивного життєвого досвіду (перш за все соціального і професійного), практичних знань, умінь, навичок того, хто навчається, в якості бази навчання і джерела формалізації нових знань;
- принцип коригування застарілого досвіду і особистісних установок, що перешкоджають освоєнню нових знань;
- принцип індивідуального підходу до навчання на основі особистісних потреб, з урахуванням соціально-психологічних характеристик особистості і тих обмежень, які накладаються його діяльністю, наявністю вільного часу, фінансових ресурсів і т. д.;
- принцип елективного навчання;
- принцип рефлексивності;
- принцип затребуваності результатів навчання професійно-практичною діяльністю здобувачів освіти;
- принцип системності навчання;
- принцип актуалізації результатів навчання;
- принцип розвитку здобувача освіти та ін.

Широкий простір щодо реалізації принципів андрагогіки створює аспірантура закладів вищої освіти та наукових установ. У контексті дослідження під аспірантурою будемо розуміти основну форму підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації. Аспірантура створює умови для безперервної освіти, фахового підвищення особи, поглиблення, збагачення й удосконалення професійної компетентності та кваліфікації. Це забезпечує набуття освітньо-наукового рівня доктора філософії (PhD), який водночас є й вченим ступенем. Провідна суб'єктна позиція в освітній структурі аспірантури належить здобувачеві освіти третього (освітньо-наукового) рівня – аспірантові. За Енциклопедію освіти, аспірант (лат. *Aspirans / Aspirantis* – той, хто чогось прагне) – особа, яка має повну вищу освіту та освітній рівень магістра або спеціаліста, навчається в аспірантурі закладу вищої освіти або наукової установи [2, с. 32–33].

В андрагогічному контексті підготовка PhD є чинником розвитку та актуалізації потреби особистості у збагаченні загальних і професійних знань, розкритті потенційних дослідницьких можливостей. Тому,

як правило, освітніми результатами дослідницької діяльності аспіранта є набуті інтегральна, загальні, специфічні (фахові, предметні) компетентності. Науковим доробком є дисертація (від лат. *dissertatio* – розвідка, дослідження), тобто наукова праця, підготовлена до привселюдного захисту у спеціалізованій вченій раді закладу вищої освіти або науково-дослідної установи з метою одержання вченого ступеня.

Так, дисертація на здобуття вченого ступеня PhD є науковою кваліфікаційною роботою, в якій міститься розв’язання задачі, яка має суттєве значення для відповідної галузі знань. Невід’ємними вимогами до дисертації є наявність наукової новизни, оригінальності, самостійності у розкритті теми. Значущість внеску здобувача в науку та освітню практику визначається публікацією матеріалів дослідження у необхідній кількості статей, зокрема, у фахових журналах, виданнях, які зареєстровані в науково-метричних базах, апробацією під час виступів на науково-практичних конференціях, круглих столах тощо.

За своєю структурою навчання в аспірантурі є комбінованим, оскільки реалізується у двох відносно автономних освітніх системах: традиційній і розподіленій. За першою схемою (*face-to-face learning system*) відбувається переважно живе спілкування наукового керівника, викладачів, співробітників відділу аспірантури зі здобувачем освіти. У центрі розподіленої (*distributed learning system*) – знаходиться технологія, переважно інформаційно-комунікаційна (ІКТ). ІКТ актуальні при реалізації як освітнього, так і наукового блоків програми підготовки аспіранта, публічної презентації результатів і захисту дисертації. Йдеться, насамперед, про такі широко вживані в освітньому процесі оболонки, як комп’ютерно-дидактичне середовище MOODLE (від. англ. *Module object orient dynamic learning environment* – модульне об’єктно орієнтоване динамічне навчальне середовище), а також платформу Zoom – Zoom Video Communications, яка надає послуги віддаленої відеоконференції з використанням хмарових оболонок.

Отже, комбіноване навчання є науково-методичним забезпеченням андрагогічної моделі аспірантури, де навчання організовується не як трансляція інформації та її запам’ятовування, а представляє собою втілення так званої педагогіки співробітництва з урахуванням принципів і положень проблемного навчання (М.І. Махмутов), гуманної педагогіки (Ш.О. Амонашвілі), значення цілепокладання, перспективності, мимовільного запам’ятовування, пізнавальної мети і пізнавального інтересу у навчанні (П.І. Зінченко, О.К. Дусавицький, Г.К. Серета), принципів і прийомів раціональної організації навчально-пізнавальної діяльності (Г.К. Серета, В.О. Тюріна) [3], а викладач виконує роль фасилітатора (від англ. *facilitation* – допомога, сприяння, полегшення) [1, с. 34].

На наш погляд, перспективними є наукові розвідки щодо уточнення структурних компонентів цієї моделі та зв'язків різного роду (причинно-наслідкових, управління тощо).

Література:

1. Марчук А. В. Андрагогіка : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 300 с.
2. Кремінь В. Г. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Тюріна В. О. Формування пізнавальної самостійності учнів загальноосвітньої школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 386 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-36>

ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ КАДРІВ: КОЛІЗІЇ ТА НОРМИ

Філіпович М.Б.

*кандидат історичних наук, доцент, докторантка,
професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

За часів Радянського союзу перебування в аспірантурі не гарантувало отримання диплома кандидата наук. Закінчення аспірантури давало право на викладання у закладах вищої освіти (вищому навчальному закладі) без здобуття наукового ступеня. Чимало тогочасних випускників аспірантури так і не отримали наукове звання, але були визнаними науково-педагогічними працівниками і авторитетними викладачами.

Зі здобуттям незалежності Україна стала готувати самостійно свої науково-педагогічні кадри і створювати умови для здобуття наукових ступенів. Це призвело до того, що підготовці здобувачів через аспірантури стали приділяти більшу увагу і вимагати вже більш якісного її закінчення, а саме з закінченням у зв'язку з захистом дисертації. Станом на 2015 рік ефективність аспірантури по Україні в середньому становила 37 відсотків. Ще 30 відсотків захищалося протягом кількох років після закінчення аспірантури. І третина не досягала мети – перейшовши, здебільшого, в інші сфери економічного та соціального життя.

Однак, той відсоток який забезпечував ефективність аспірантури дозволи більшості класичних закладів вищої освіти, як і академічних

установ забезпечувати свій науковий та науково-педагогічний якісний склад саме з успішних випускників аспірантури. Процес підготовки наукових кадрів супроводжувався нормативними документами, зокрема «Положенням про підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів» № 309 1 березня 1999 р. Як зазначалось у преамбулі дане Положення регламентувало діяльність у галузі підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Згідно статті 1 аспірантура і докторантура бали формами підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів вищої кваліфікації [3].

У більшості країн науковий ступінь пов'язується перш за все не з освітою, а досягненнями дослідника у певній галузі науки, має особливий статус і надається за НАУКОВІ досягнення, що включають проведення дослідження, написання дисертації, монографії або статей та атестацію, тобто захист. Про освітню складову зазвичай не згадується, або вона є така, що сприяє при потребі перш за все науковій діяльності.

Розпочинаючи з 2016 року, з моменту коли у сфері підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів стали впроваджуватися реформи якось непомітним стала заміна поняття «наука» на поняття «освіта».

У 2016 році в дію вступив новий порядок підготовки, який ввів в обіг такі поняття як «доктор філософії» та «освітньо-наукова програма». Вже у статті 1 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» вказується, що цей Порядок визначає механізм підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях вищої освіти з метою здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії та доктора наук відповідно [2]. Тобто мова вже не ведеться про сферу підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів, а про підготовку здобувачів вищої освіти.

Цікавим є те, що поступово в нормативних документах відбувається заміна понять «наукового ступеня» на «освітній рівень», «захист дисертацій» на «захист здобувачі третього рівня освіти». Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, що аспірант – це вчений, який проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження у рамках підготовки в аспірантурі у закладі вищої освіти/науковій установі для здобуття ступеня доктора філософії [5]. Постає питання якого ступеня і навіщо аспіранту/вченому освітній ступінь доктора філософії?

Не дає визначеності щодо того що присуджується здобувачеві – «науковий ступінь» чи «освітній рівень» і «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 [7].

Далі, з введенням у дію акредитаційного процесу поняття «наука» витісняється ще більше. На перший погляд акредитацією займається Національне агентство з забезпечення якості ОСВІТИ, і акредитує воно лише складову освітню. Таке витіснення поняття «наука», «наукове дослідження», «науковий ступінь» стає зрозумілим, коли, розпочинаючи з 2022 року, НАЗЯВО, агентство з ОСВІТИ, розпочинає контролювати процес захисту здобувачів третього рівня освіти.

У Наказі МОН України від 25.01.2021 р. «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) та додатка до них, зразка академічної довідки» у формі диплома доктора філософії вказується ступінь доктора філософії який згідно Закону України «Про вищу освіту» п. 6 ст. 5 це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра [4; 6]. При тому нормотворець на перше місце ставить поняття «освітній» ступінь, а не «науковий».

Ще однією причиною вважати, що проведеними реформами руйнується система підготовки наукових кадрів, є зміни від 19 травня 2023 р., що вносяться до постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів [8]. Зокрема, внаслідок зміни п. 19 відбулося, на мою думку, погіршення умов праці наукового керівника аспіранта, оскільки знято 50 годин оплати за керівництво, яке передбачалось раніше на здійснення наукового керівництва роботою над дисертацією одного аспіранта (ад'юнкта, здобувача ступеня доктора філософії). Така оплата встановлюється закладом в якому працює науковий керівник. Таким чином, все перекладається на спроможність та автономію закладів вищої освіти. І сьогодні, вже відомі випадки коли призначається 36 годин (ЗНУ), або взагалі відмові від оплати (Одеська національна музична академія імені А.В.Нежданової), більше того навантаження має плануватися у межах норм часу наукової роботи, встановлених закладом для науково-педагогічних працівників. Це викликає як мінімум подив – адже, керівництво магістерськими, бакалаврськими та курсовими роботами в межах освітньо-професійної програми вноситься у навчальне навантаження. Отже, можна прогнозувати, що кількість науково-педагогічних працівників, які б хотіла здійснювати підготовку наукових кадрів, при такій ситуації буде катастрофічно зменшуватися, що у свою чергу призведе до голоду на наукові кадри.

Окрім фінансового питання, щодо наукових керівників занепокоєння викликає і те, що зазначені зміни обмежили коло наукових керівників штатними працівниками закладами вищої освіти чи наукових установ. Тобто тут розходиться задекларована свого часу теза про інтеграцію науки у світовий та економічний простір, і є абсолютно

протиленною тезі Всесвітньої конференції з вищої освіти 2009 р. «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» яка проводилася під егідою ЮНЕСКО, згідно якої навчання, дослідження і інновації визнані орієнтирами у діяльності вищих навчальних закладів (закладів вищої освіти). Науковий форум рекомендував: «навчальні заклади мають шукати нові шляхи збільшення досліджень і інновацій через співпрацю державних та приватних товариств як зацікавлених сторін;...системи досліджень потрібно організувати більш гнучко, щоб просувати науку і міждисциплінарність в обслуговуванні суспільства» [1].

Таким чином, можемо констатувати, що в Україні в наслідок проведених змін сфера підготовки науковців перетворилася у сферу отримання вищої, третього рівня, освіти. А отже, науковими ступенями на даний час залишаються кандидати та доктори наук. Зміни, які вносяться не сприяють розвитку наукової сфери, обмежуючи її академічними та формалізованими рамками.

Література:

1. The 2009 World Conference on Higher Education: Reacting to New Dynamics.

https://www.immagic.com/eLibrary/ARCHIVES/GENERAL/UNESCOAQ/UNESCO_183274e.pdf

2. Постанова КМУ від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

3. Постанова КМУ від 1 березня 1999 р. № 309 «Про затвердження Положенням про підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309-99-%D0%BF#Text>

4. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

5. Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

6. Наказ МОН України від 25.01.2021 р. «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) та додатка до них, зразка академічної довідки». https://zakononline.com.ua/documents/show/492860__739788

7. Постанова КМУ від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text>

8. Постанова КМУ від 19.05.2023 р. № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів».
<https://document.vobu.ua/doc/19455>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-37>

**ЗБАГАЧЕННЯ РЕПЕРТУАРУ МИСТЕЦЬКИХ КОЛЕКТИВІВ
ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ ДОСТОЙНИМИ ЗРАЗКАМИ
УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ (НА ПРИКЛАДІ СОЛОСПІВУ
«ДО МІСЯЦЯ» ЯКОВА ЯЦИНЕВИЧА
НА СЛОВА ГРИГОРІЯ ЧУПРИНКИ)**

Чамахуд Д.В.

*викладач кафедри теорії, методики музичної освіти
та інструментальної підготовки,
викладач циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна
аспірантка III року навчання кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського
м. Київ, Україна*

Урізноманітнення та оновлення музичного репертуару мистецьких колективів та здобувачів освіти третього рівня, які навчаються за спеціальністю «Музичне мистецтво», є одним із важливих питань. Особливої актуальності цей аспект набуває в умовах сучасного воєнного стану, адже постає проблема збагачення музичного звучання українських творів. Саме тому повернення із забуття творчості багатьох українських композиторів є вкрай необхідним.

Серед талановитих діячів кінця ХІХ – першої половини ХХ століття важливе місце займав помічник М. Лисенка, композитор, диригент, фольклорист, автор музики у різноманітних жанрах – Яків Яциневич (1869–1945). Процес дослідження життєтворчості митця є надзвичайно клопітким, адже відомості про нього знаходяться у різних архівах України.

У процесі створення музики зі словом не оминув увагою Я. Яциневич і невелику музичну форму – камерно-вокальні твори. У нього нараховується близько двадцяти композицій цього жанру, серед яких – сімнадцять солоспівів та три вокальні ансамблі. Більшість

творів написані в одеський період життєтворчості Я. Яциневича впродовж 1925–1929 рр., ще два – у 1919 р. у другий київський та у 1935 р. у запорізький періоди. Уточнення дат створення окремих солоспівів становить труднощі, оскільки у жодних архівних документах не зазначено цієї інформації.

Для музичного втілення солоспівів Я. Яциневич обирав поезії переважно ліричного змісту. Серед авторів віршів – сучасники композитора старшого та молодшого покоління (І. Франко, Г. Чупринка, Н. Кибальчич, Л. Українка, П. Тичина, Д. Фальківський, В. Алешко). Незважаючи на різну тематику та стилістику поезій згаданих митців, вірші об'єднує часте забарвлення змісту драматичними настроями, нерідко – наявність підтекстів, багаті образні характеристики. Окрім того, більшість поезій зазнали впливу українського літературного модернізму.

Очевидно, вибір віршів із зазначеними особливостями пов'язаний із особистісними поглядами Я. Яциневича, його творчими задумами і переконаннями, що відображено у музичній мові солоспівів. Адже лірична сфера літературних першоджерел отримала у композитора яскраве втілення, знайшла нові смисли і відтінки, втілені різноманітними музичними прийомами. У музичній мові солоспівів поруч з більш традиційними засобами межують новаторські, серед яких – зміна ролі гармонії на колористичну, довольний розвиток мелодії.

Для аналізу у дослідженні було обрано солоспів одеського періоду життєтворчості Я. Яциневича, віднайдений у рукописному вигляді у Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), – «До місяця» на слова Г. Чупринки. Музична мова солоспіву заслуговує уваги, саме тому вдамося до деталей в аналізі композиторських прийомів твору.

Рукопис солоспіву для сопрано або тенора у супроводі ф-но «До місяця» поруч з іншими творами Я. Яциневича збережено у фонді документів письменника Є. Кротевича [1, арк. 1]. Для написання композиції автор обрав однойменний модерний вірш поета-новатора Г. Чупринки, створений у 1909 р. На жаль, точної дати написання солоспіву Я. Яциневичем не відомо. Проте, зважаючи на дату написання поезії, можемо встановити орієнтовний період його музичного втілення композитором – не раніше 1909 р.

Творча діяльність Г. Чупринки, який належав до першої хвилі українського музичного модернізму, була надзвичайно відомою за життя поета, особливо серед жителів Києва і Київщини. Тому обрання Я. Яциневичем вірша митця було не випадковим рішенням. Разом з тим, любовно-пейзажна лірична поезія Г. Чупринки характеризується музичністю, її легкі ритми, вдалі строфи й рими («місяченьку – височенько», «на поляни – срібляний»), дзвінкі асонанси («кинь ласкавий, блиск яскравий», «снитися, що здійснить-

ся»), складні, часто новоутворені самим поетом слова («срібновидий», «спочуванням») справляють безпосереднє враження на слухача. Тому не дивно, що вірш поета не зміг залишити композитора байдужим.

Для реалізації композиторського задуму Я. Яциневич обрав вісім строф вірша, викладені Г. Чупринкою у специфічній, характерній для його стилю, формі – короткі трирядкові побудови, у яких один рядок утворюють одне-два слова (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння розподілу тексту солоспіву «До місяця» Я. Яциневича з першоджерелом вірша Г. Чупринки

Розподіл на строфи у вірші Г. Чупринки	Частини у творі Я. Яциневича	Розподіл на розділи у творі Я. Яциневича
Виглянь, вийди, Срібновидий Місяченьку!	Музичний вступ Куплет I	Виглянь, вийди, Виглянь, вийди, Срібновидий Місяченьку!
Загорися, Підберися Височенько.		Загорися, Підберися Височенько.
На дороги, На облоги, На поляни		На дороги, На облоги, На поляни
Кинь ласкавий Блиск яскравий, Світ срібляний.		Кинь ласкавий Блиск яскравий, Світ срібляний.
Глянь в садочок, Мій куточок Беззахисний.	Куплет II	Глянь в садочок, Мій куточок Беззахисний.
Із-за хмари Моїй парі В очі блисни.		Із-за хмари Моїй парі В очі блисни.
Хай коханням, Спочуванням Грають очі.		Хай коханням, Спочуванням Грають очі.
Хай їй сниться, Що здійсниться Сон дівочий.		Хай їй сниться, Що здійсниться Сон дівочий. Хай їй сниться, Що здійсниться Сон дівочий.

З усіх строф композитор створив *двокуплетну форму з заключенням*, об'єднавши по чотири строфи у кожному куплеті. Фортепіанний короткий чотиритактовий вступ на повторюваній витриманий тонічній квінті одразу апелює до інтонацій народної музики. Народні музичні мотиви з'являються і у вокальній партії: розвиток мелодії у межах квінти у високому регістрі на межі першої та другої октав, змінність паралельних тональностей *g-moll – B-dur*.

Куплет викладено у формі періоду з повторенням кожного чотиритактового речення, що обумовлено змінністю гармоній та відхиленнями. Подібна мелодія першого і другого речень відтіняється різними ладовими нахилами. Завершення куплетів домінантовою гармонією сприяє плавному переходу між ними, а також логічній появі заключної побудови наприкінці солоспіву, яку утворює повторення словесного тексту восьмої строфи на музичному матеріалі початку твору.

Фортепіанну партію утворюють два фактурні пласти: переважно статичний бас у вигляді тонічного органного пункту та мелодична опора для соліста з терцієвою второю, підголосками і фактурними заповненнями у правій руці акомпанементу. Створення досить прозорого інструментального супроводу вдало підкреслює делікатну мелодію солоспіву та доповнює любовно-пейзажну замальовку тексту вірша.

У доробку Я. Яциневича є ще один варіант цього ж твору, проте написаний для мішаного хору *a cappella*. При збереженні музичної форми, мелодії, гармонії, піснеспіви різняться фактурним наповненням: якщо фортепіанна партія солоспіву виконує роль гармонічної підтримки соліста з заповненням звучання довгих звуків мелодії, то у хоровій версії усі партії утворюють єдине цілісне звучання з розвиненими мелодичними лініями у кожній партії.

Таким чином, розгляд камерно-вокальної творчості Я. Яциневича свідчить про утворення окремого важливого пласта у жанровій спадщині митця. Зважаючи на багату музичну мову, цікаве композиторське переосмислення вербальних текстів, солоспіви Я. Яциневича заслуговують на їх виконання та звучання на сцені, входження до репертуару виконавських колективів і здобувачів освіти третього рівня.

Література:

1. Я. Яциневич. Рукопис солоспіву у супроводі фортепіано «До місяця» на слова Г. Чупринки. *IP НБУВ*. Архів Є. М. Кротевича. Ф. 45. Спр. 194. Арк. 1.

СЕКЦІЯ 4. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-38>

ПРАВОВІ ОРІЄНТИРИ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ТА НАУКОВИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

Берзіна А.Б.

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри судової медицини та медичного права
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Право на освіту – це конституційне право, основною метою реалізації якого є всебічний розвиток інтелектуальних, творчих та фізичних здібностей людини, формування цінностей та компетентностей учасників освітнього процесу. Підвищення якості освіти на сьогоднішньому етапі розвитку української держави можливе, якщо підґрунтям цього стануть фундаментальні цінності, в основі яких знаходиться академічна доброчесність та академічна свобода.

Самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності є ні що інше, як академічна свобода. У Законі України «Про освіту» визначається, що кожен має право на якісну та доступну освіту [1].

Однією із засад державної політики у сфері освіти та принципом освітньої діяльності є академічна доброчесність. Академічна доброчесність – це порівняно новий законодавчий орієнтир для забезпечення якості освіти. Система й механізми забезпечення академічної доброчесності повинні гарантуватись у закладах освіти.

У 2020 р. до Закону України «Про освіту» були внесені зміни, якими прописувався механізм забезпечення академічної доброчесності. Так, в ст. 42 зазначеного закону визначено, що «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Окрім того, законодавець вдало прописав випадки порушенням академічної доброчесності та негативні наслідки, які можуть наставати у випадку таких порушень.

За ч. 4 сі. 42 Закону України «Про освіту», порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;
- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не

передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

– вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Якщо будуть виявлені такі підстави, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності у формі:

– відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання;

– позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання;

– відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

– позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [1].

Закон гарантує кожному науково-педагогічному чи науковому працівнику, якщо щодо нього порушується питання про порушення ним академічної доброчесності, право на:

– ознайомлення з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;

– надання особисто або через представника усних та письмових пояснень або відмову від надання будь-яких пояснень, участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;

– повідомлення про дату, час і місце та на присутність під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності;

– оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду [1].

Аналіз положень статті 42 Закону України «Про освіту» дає підстави зробити висновок, що дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними та науковими працівниками є обов'язковим. Це обумовлює декілька факторів: *по-перше*, академічна доброчесність є важливою складовою забезпечення безпечного освітнього середовища; *по-друге*, академічна доброчесність – це не лише нормативно визначені правила поведінки, але і сукупність етичних принципів, якими керуються учасники освітнього процесу; *по-третє*, право на якісну освіту передбачає, що учасники освітніх правовідносин повинні дотримуватись вимог академічної доброчесності; *по-четверте*, законодавець пропонує виокремлювати новий вид юридичної відповідальності – академічну відповідальність. Така відповідальність

може бути застосована до науково-педагогічних та наукових працівників у разі порушення ними вимог академічної доброчесності. Водночас, законодавець визначає й інші види юридичної відповідальності за порушення академічної доброчесності за діяння (активні дії чи бездіяльність), визначені в Законі України “Про освіту”. Це, у свою чергу, повинно стимулювати суб’єктів освітніх правовідносин дотримуватись вимог академічної доброчесності.

Література:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/card2#Card> (дата звернення: 13.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-39>

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Бундак О.А.

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та фінансів,
заступник директора з науково-методичної роботи
ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Луцький інститут розвитку людини,
м. Луцьк, Україна*

Запропонована тематика наукової розвідки не є абсолютно новою та невідомою. XXI століття надає величезні можливості писати все і всім, проте наскільки така робота буде якісною та науково обґрунтованою, залежить від автора роботи. Адже не секрет, що маючи доступ до засобів комунікації, живучи в глобалізованому суспільстві, людина отримує велику спокусу «щось писати» і саме розуміння «власної відповідальності» повинне лежати в основі особистісного підходу до наукової роботи будь-якого характеру.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1, ст. 42]. Отже, академічна доброчесність – багатовимірна категорія, яка є важливою складовою сучасного освітнього середовища, що відображає сукупність етичних і моральних норм, які регулюють наукову діяльність і є дієвим інструментом забезпечення і посилення якості вищої освіти загалом.

Окреслена проблематика є предметом різностороннього дослідження низки різнофахових науковців та об'єктом розгляду наукових заходів: конференцій, семінарів науково-практичного спрямування, тренінгів, наукових розвідок, шкіл молодих науковців тощо [2–17].

Академічна доброчесність своїм корінням сягає в давні часи, коли ідея істини і знань була важливою для розвитку людства.

У давньогрецькому світі, зокрема в Афінах, де народився і розцвів античний грецький університет, академічна доброчесність була основою філософської та наукової діяльності. Однією з ключових концепцій академічної доброчесності в античній Греції було прагнення до пошуку істини. Такі філософи, як Платон і Аристотель, вели активний діалог та обмінювалися ідеями у своїх академіях і ліцеях. Вони вважали, що науковці та дослідники повинні бути віддані пошуку знань та правди, незалежно від політичних чи релігійних впливів, а тому прагнули розвивати спільний розум і об'єктивність в дослідженнях. У цьому контексті академічна доброчесність включала у себе відданість пошуку істини, відкритість до інших точок зору і обов'язок ділитися знаннями.

Платон, у своїй роботі «Республіка» висловив ідею, що філософи повинні бути пастухами світу, які дбають про духовний розвиток суспільства, підкреслюючи важливість пошуку істини та знань через діалог і обговорення. Ця ідея пошуку істини, яка лежить в основі академічної доброчесності, передбачала, що наука та освіта повинні ґрунтуватися на об'єктивності. Платон прагнув до створення інтелектуального середовища, де істина шукається через розум і обговорення, а не диктується ззовні.

Аристотель у «Етиці Нікомаховій» розглядав справедливість як важливу моральну цінність. Філософ вважав, що справедливість полягає у здатності робити правильні рішення і діяти відповідно до закону. А ідея справедливості викликає важливий аспект академічної доброчесності: дотримання правил та етичних стандартів. Академічна доброчесність передбачає, що науковці та студенти повинні діяти справедливо, дотримуючись правил цитування, уникати плагіату та представляти свої результати досліджень чесно.

У Китаї академічна доброчесність має власні традиції, які відображають культурний і філософський контекст. Засновник конфуціанства, Конфуцій, покладав основну увагу на моральну цілісність та гармонію в суспільстві. Учені вважали своєю обов'язковою моральною практикою розвивати свої вміння та знання, а також сприяти гармонії в суспільстві. Вивчення класичних текстів та етичних норм було важливою частиною академічної підготовки. В Китаї здійснювалися покарання до людей, які не дотримувалися академічної доброчесності, зокрема, в період правління династії Хань (206 до н. е.–220 н. е.), в Китайській імперії, при вступі на державну службу

працівник повинен був складати тести. «Люди, які вдавались до шахрайства та були виявленні в ньому, були покарані. Їм заборонялось продовжувати іспит, та проходити його наступного разу» [15, с. 164].

В епоху середньовіччя академічна доброчесність знайшла свій вираз у вченні ісламського світу, де університети вели свою діяльність відповідно до принципів чесності і справедливості. Вчені Багдадського халіфату створили великі бібліотеки, такі як «Будинок мудрості», де зберігалися рукописи та тексти з різних галузей знань [18]. Важливим аспектом академічної доброчесності в ісламському світі була концепція іджтіхаду, що передбачала інтерпретацію релігійних і правових текстів науковцями з метою виявлення істини. Це сприяло розвитку наукових досліджень і вільному обміну ідеями.

Проте з погляду історії, саме період Середньовіччя і був тим «темним періодом», коли людство послуговувалося творами, документами (різними паперами) писаними від руки, що давало можливість робити багаторазові копії, видаючи їх за свої. Тим більше, наукові дослідження проводилися в іншій площині та в інших форматах. Адже поширеними були переписи книг чи написання нових з посиланням на античних філософів та цитуванням висловлювань святих отців церкви, що аж ніяк не могло розглядатися як плагіат у тогочасному суспільстві.

Після періоду темряви та середньовіччя в Європі наступив Ренесанс, а потім Просвітництво, які характеризувалися зростанням інтересу до науки і освіти. Університети стали важливими центрами, де практикувалася академічна доброчесність, яка проявлялася у вільному обміні інформацією, публічною доступністю знань, прозорістю у науковій діяльності та поширенням друкованих книг. Академічна доброчесність була закріплена в кодексах етики та нормах поведінки науковців. Важливим стало цитування джерел і чесність у представленні результатів досліджень.

Зокрема, родоначальник німецької класичної філософії Іммануїл Кант вніс свій вклад у філософські корені академічної доброчесності через впровадження поняття категоричного імперативу. Він стверджував, що дії повинні бути морально обґрунтованими і універсальними, що в свою чергу означає, що науковці та студенти повинні вести себе так, ніби їхні дії стануть загальними правилами для всіх. Ця ідея відображається в академічній доброчесності через вимогу до стандартів поведінки та етичних норм, які є загальноприйнятними в науковому співтоваристві. Дотримання цих норм дозволяє забезпечити довіру до науки та освіти [19, с. 57].

XIX–XX століття, які характеризуються розвитком комунікаційних технологій, розширили можливість доступу до знань, але з іншого боку, збільшили ризик використання інформації без належної атрибуції. Тобто з'явилися нові можливості для плагіату та недобросовісного цитування. Все це викликало до життя створення та

реалізацію різних документів, якими керувалися ЗВО: «Етичних кодексів», «Кодексів академічної чи наукової етики», «Політики академічної доброчесності» тощо. Проте їх дотримання залежало від самої системи освіти, ставлення професорсько-викладацького складу до виконання внутрішніх документів та специфіку наукової атмосфери в закладі освіти.

В умовах глобалізації науки та освіти, з'явилися міжнародні організації та стандарти, які регулюють академічну доброчесність та етику досліджень [20–22].

Використання технологій та доступ до масштабних джерел інформації створили нові виклики для академічної доброчесності, тому сучасні дослідники повинні бути особливо обережними та відповідальними у своїй діяльності. Зростання конкуренції в академічному світі призвело до конфліктів інтересів та етичних дилем. Науковці та дослідники стали стикатися з питаннями, пов'язаними з правами на інтелектуальну власність, авторськими правами та розповсюдженням результатів досліджень. Але ця сторона академічної доброчесності не є предметом нашої розвідки.

Сьогодні академічна доброчесність є необхідною складовою будь-якої цивілізованої суспільної діяльності, яка допомагає забезпечити розвиток науки та освіти на основі довіри, а також гармонії між ідеалами духовного розвитку та наукового пошуку знань. Тому одним з найважливіших чинників розвитку науки та показником якості освіти у ХХІ столітті є поширення та дотримання академічної доброчесності серед всіх учасників освітнього процесу. Адже академічна доброчесність завжди була фундаментом науки і освіти, незалежно від епохи та культурного контексту.

Отже, історія академічної доброчесності свідчить про те, що цей етичний принцип має столітні коріння і є невід'ємною частиною розвитку науки та освіти. Від античних філософів до сучасних дослідників, прагнення до істини, чесності та етичної поведінки завжди були важливими цінностями.

Сучасний світ зацікавлений на глобальному обміні знаннями і співпраці між вченими з різних країн та культур. У цьому контексті академічна доброчесність залишається ключовим фактором забезпечення довіри до наукової та освітньої діяльності. Вона слугує фундаментом, на якому будуються нові знання та досягається науковий прогрес.

Перші концепції академічної доброчесності в різних культурах і епохах спільно вказують на важливість дотримання моральних і етичних норм у науці та освіті. Незалежно від культурного контексту, академічна доброчесність завжди була важливою для забезпечення об'єктивності та пошуку істини у наукових та освітніх дослідженнях. Досягнення академічної доброчесності в античній Греції, Китаї та Індії

стали важливими вкладами у розвиток наукового та освітнього процесу і вплинули на сучасну концепцію академічної доброчесності.

Спільним елементом цих різних концепцій була відданість пошуку знань та розвитку, дотримання моральних інструкцій та прагнення до гармонії в суспільстві. Вони відображають загальну переконаність у важливості об'єктивності у науковому та освітньому процесі.

Сучасний світ покладає великі надії на академічну доброчесність, як фактор очищення науки та внутрішній фільтр для справжніх науковців. Наразі існують етичні кодекси та стандарти для дослідників, студентів та викладачів, які визначають правила гри в науці та освіті. Дотримання академічної доброчесності включає у себе запобігання плагіату, чесне цитування джерел, відсутність фальсифікації результатів досліджень та відкритий обмін інформацією.

Усі ці концепції інформують сучасну наукову та освітню спільноту та нагадують нам, що академічна доброчесність є необхідною складовою будь-якої цивілізованої суспільної діяльності.

Хотілося б завершити нашу розвідку словами. В. Сацика «Доброчесність в сучасному цивілізованому суспільстві є тим наріжним каменем, який складає фундамент внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність морального образу» [17].

Література:

1. Закон України «Про освіту» редакції від 09.08.2019 року. Стаття 42. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm

2. Академічна доброчесність: виклики сучасності : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 10.08 – 18.09.2020) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2020. 182 с.

3. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.

4. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

5. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К. : Таксон, 2016. 234 с.

6. «Академічна доброчесність у вищій школі: виклики та інструменти впливу». Конференція *Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (25 червня 2023 р.)*. URL: (АЮКУ)<https://nlu.edu.ua/uni/akademichna-dobrochesnist-u-vyshhij-osviti-vykyky-ta-instrumenty-vplyvu/>

7. «Академічна доброчесність. Виклики сучасності». Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих учених (20–21 квітня 2023 р.). Українська академія друкарства. URL: <https://pmtp.uad.lviv.ua/mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiya-studentiv-ta-molodyh-uchenyh-akademichna-dobrochesnist-vyklyky-suchasnosti-2023-r/>

8. «Академічна доброчесність: практики українських ВНЗ». Конференція. Науково-технічна бібліотека КПІ ім. Ігоря Сікорського (20 квітня 2017 р.) URL: <https://kpi.ua/2017-04-20-conference>

9. Академічна доброчесність: виклики сучасності / збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 1 – 13.10.2018). Варшава, 2018. 162 с. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/akademichna-dobrochesnist_naukovi-es.pdf/

10. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «Академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 11. С. 192–195.

11. Малогулко Ю. В., Затхей М. В. Проблеми академічної доброчесності в вищих навчальних закладах. Знання. Освіта. Освіченість : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з різноманітних проблем сучасної освіти, 28–29 вер. 2018 р. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/ISSN%2522-185X>

12. Чумак О. В. Концепт категорії академічної доброчесності у вищій освіті. Теорія та методика управління освітою. 2017. № 2 (20). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v2_17%D0%A7%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BA.pdf.

13. Іщенко Т. Д., Шишкіна Г. В., Ніколаєва І. В. Академічна доброчесність як складова забезпечення якості освіти. АгроТерра. 2018. № 2 (5). С. 19–23.

14. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньонауковому просторі: проблеми та соціальні загрози. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2019. Вип. 24. С. 122-129.

15. Яригіна Н. М. Історичний дискурс академічної доброчесності. Наука та освіта в дослідженнях молодих учених : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молодих учених, Харків, 13 трав. 2021 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. С. 163–165.

16. Шейко К. В. Академічна доброчесність як структурний елемент якісної вищої освіти. Наука та освіта в дослідженнях молодих учених : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молодих учених, Харків, 13 трав. 2021 р. / Харків. нац.

пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін.]. Харків, 2021. С. 166–172.

17. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichnadobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennyayakosti-vishchoji-osviti>.

18. https://hmn.wiki/uk/House_of_Wisdom

19. Данильян О.Г., Тараненко В.М. Філософія : підручник. 2ге вид., допов. і переробл. Х. : Право, 2012. 312 с.

20. Сервіс перевірки на плагіат Unicheck : веб-сайт. URL: <https://unicheck.com> Про освіту: Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

21. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

22. Крок за кроком до нової академічної культури (за результатами року роботи Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP). URL: <https://americancouncils.org.ua/programs/proekt-sprijannja-akademichnij-dobrochesnosti-v-ukraini-saiup/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-40>

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ПЕРШОГО НАУКОВОГО СТУПЕНЯ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ» В УМОВАХ ВІЙНИ

Вакуленко В.Л.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
імені професора Й.С. Завадського*

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

Значимість питання академічної доброчесності для сучасних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) підтверджується безперервною увагою глобальної спільноти до загально визнаних етичних цінностей, таких як чесність, відповідальність, довіра, повага та справедливість [1]. Розвиток науково-дослідницької компетентності ґрунтується на принципах орієнтації на здобувача освіти, впровадженні індивідуальних освітніх траєкторій, встановленні взаємозв'язку між теоретичними знаннями та практичним застосуванням, наданні академічної волі і дотриманні етичних норм в науковій роботі [2].

Під академічною доброчесністю розуміють дотримання набору етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим

Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися всі учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та проведення наукових (творчих) досліджень з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3; 4].

Проблема академічної доброчесності має свою правову основу в ряді законодавчих актів, зокрема: Конституція України [5], Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про авторське право і суміжні права» [6], Закон України «Про освіту» [3], Закон України «Про вищу освіту» [7], Етичний кодекс ученого України, Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі, Європейська хартія дослідників, Європейський кодекс дослідницької доброчесності та інші нормативно-правові акти. У відповідності до ст. 69 діючого Закону України «Про вищу освіту», яка називається «Права інтелектуальної власності та їх захист», пункт 6 вказує на те, що «заклади вищої освіти та наукові установи вживають заходів для запобігання академічному плагіату» [6].

Забезпечення академічної доброчесності у науковій діяльності здобувачів першого наукового ступеня «Доктор філософії» передбачає використання принципів повної прозорості та відкритості у проведенні наукових досліджень, з урахуванням обмежень, пов'язаних із збереженням державної таємниці. Наукові роботи здобувачів першого наукового ступеня «Доктор філософії» публікуються в авторитетних наукових виданнях, де існує практика строгого рецензування наукових праць, які обов'язково проходять інтерну та зовнішню експертизу.

Наукові керівники здобувачів першого наукового ступеня «Доктор філософії» є частиною редакційних колегій видатних наукових журналів, що вимагає бездоганної репутації з погляду академічної доброчесності. Крім того, дисертаційні дослідження широко обговорюються на наукових семінарах і конференціях з участю провідних фахівців у галузі, а тексти дисертацій піддаються систематичній перевірці на виявлення академічного плагіату.

У закладі вищої освіти встановлена певна процедура для запобігання порушенням академічної доброчесності, де під час перевірки наукових робіт здобувачів першого наукового ступеня «Доктор філософії» використовуються щонайменше дві програми для виявлення академічного плагіату. Особа, яка проводить перевірку, самостійно обирає методи, які дозволяють дотримуватися вимог щодо збереження державної таємниці, де зазвичай для незасекреченої інформації використовується ресурс UNICHECK.

Протидія академічному плагіату при роботі з документами, що містять конфіденційну інформацію, проводиться під час обговорення наукових результатів дисертаційних робіт на наукових семінарах кафедр і розширених засіданнях кафедр, а також під час рецензування

дисертаційних робіт провідними фахівцями, які мають здатність визначити наявність академічного плагіату. Додаткові заходи включають в себе використання контрольних завдань, попереджень та обмежень участі в різних академічних органах ЗВО.

Вважаємо за необхідність відзначити, що впровадження принципів академічної доброчесності в освітній і науковій діяльності ЗВО передбачає застосування різноманітних заходів: інформаційно-консультативне супроводження учасників освітнього процесу, програми підвищення кваліфікації, проведення відкритих лекцій, тренінгів і навчальних заходів. Процедура розгляду фактів порушення академічної доброчесності включає в себе етапи інформування особи, підготовку акту з результатами перевірки та визначення виду академічної відповідальності. Дані види відповідальності включають анулювання результатів, позбавлення права на отримання стипендій, проведення додаткових заходів, надання письмових попереджень, обмеження участі в роботі академічних органів тощо [8].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами першого наукового ступеня «Доктор філософії» в умовах війни є важливим і складним завданням, оскільки воєнні конфлікти можуть створити ряд викликів для наукової спільноти. В першу чергу, важливо, щоб здобувачі у своїй дослідницькій роботі дотримувалися високих етичних стандартів. Враховуючи можливий ризик доступу до даних інших осіб, здобувачі повинні ретельно захищати результати своїх досліджень, особливо ті, які можуть містити конфіденційну інформацію.

Таким чином, дотримання академічної доброчесності в умовах війни вимагає від здобувачів першого наукового ступеня «Доктор філософії» ретельної підготовки та високої моральної та етичної стійкості, які повинні бути обережними щодо збереження власної безпеки та дотримуватися етичних стандартів у науковій роботі.

Література:

1. Rezvan O. O., Volkova N. P., Kozhushko S. P., Marusynets M. M. Problems of academic dishonesty in higher education: ways of its preventing and eliminating. *Revista ESPACIOS*. 2020, 41(28), pp. 194–206.

2. Бойчук Ю., Боярська-Хоменко А., Рибалко Л. Формування науково-дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії в умовах упровадження технологій дистанційного навчання. *Методологія освіти*. 2023. № 3. С. 74–81. DOI:10.30837/nc.2023.3.74 (дата звернення: 10.10.2023).

3. Положення про організацію освітнього процесу для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії) у Київському національному лінгвістичному університеті: протокол № 60 від 20 травня 2020 р. 65 с.

4. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.10.2023).

5. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.10.2023).

6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (Редакція станом на 05.01.2022) / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3792-12> (дата звернення: 10.10.2023).

7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / *Відомості ВРУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення: 10.10.2023).

8. Відомості про самооцінювання освітньої програми. Національний університет оборони України. 2023. 61 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/vid4-253-2023.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-41>

МЕТОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПЛАГІАТУ В НАУКОВИХ РОБОТАХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Гончарова О.С.

*кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Брагін Ю.А.

*кандидат культурології, доцент,
доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Брагіна Т.М.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри народної хореографії
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна*

Плагиат – найгірше із лих у сучасному освітньому та науковому середовищі. З цим явищем активно ведеться боротьба на всіх рівнях. Справа не лише у порушенні авторських прав. Насамперед, йдеться про

цінність науки та практичну значущість результатів дослідження та навчання. Вартісною є наукова праця не просто для звіту; значення наукової розвідки полягає у теоретичному та практичному аспектах. Інтернет рясніє повідомленнями про гучні скандали навколо виявлення плагіату, в тому числі й в наукових дослідженнях українських вчених. Зокрема, одна з останніх таких справ пов'язана з докторською дисертацією «Інститут уповноважених у здійсненні Голодомору-геноциду 1932–1933 років в УСРР» керівниці Музею Голодомору-геноциду О. Стасюк [1]. При цьому ми маємо можливість спостерігати певну закономірність – плагіат частіше за все виявляють особи, що найбільше постраждали в цій ситуації – самі автори «запозиченої» без посилання на джерело інформації роботи. Другу сходинку посідають журналісти, які в пошуках «сенсаційної» інформації про ту чи іншу особу перевіряють тексти на плагіат, і виявивши його, роблять відомою широкому загалу. Однак, дуже рідко до кола зору громадськості потрапляє інформація про виявлення плагіату експертами, вченими радами, редакціями наукових журналів. Більше того, досить часто колеги стають на захист тих осіб, в роботах яких виявлено факти порушення доброчесності, навіть коли продемонстровано беззаперечні факти цього. Ще рідше говорять про факти виявлення плагіату у роботах здобувачів першого чи другого рівнів вищої освіти.

Про плагіат, його причини, правові та морально-етичні проблеми пов'язані з ним, написано досить багато. Однією з причин появи плагіату називається невміння працювати з інформацією та опрацьовувати велику кількість матеріалу, наслідком чого є буквально перенесення чужих думок до тексту власної роботи. Другою проблемою можна вважати несформованість культури роботи з чужим текстом та обов'язковості посилань на джерело використаної інформації. Та й суспільство довгий час толерантно ставилось до тих, хто порушує правила наукової доброчесності, що було спричинено відсутністю нормативно-правового регулювання у цій сфері. Визначаючи засоби боротьби з плагіатом, акцент робився на поінформованні громадськості щодо фактів плагіату та створенні моральної атмосфери, яка покликана запобігти крадіжці чужих текстів. Всі ці фактори були зазначені у звіті міжнародними фахівцями, які у 2017 році проводили в Україні дослідження на тему «Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017» [3, с. 147]. Було визначено, що таких заходів недостатньо. Тим більше, що факти плагіату у масовому порядку почали зустрічатися у роботах здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти та дисертаційних дослідженнях здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня. Заклади вищої освіти, намагаючись досягти високих показників «ефективності» діяльності аспірантури та докторантури, допускали до захисту роботи низької якості, у тому числі з елементами плагіату.

Це продемонструвало, що саме в закладах вищої освіти під час навчання здобувача за першим освітнім рівнем слід приділяти багато уваги формуванню основ академічної культури, в тому числі роботи з чужими текстами. Здобувач, який отримує звичку видавати чуже за своє навряд зможе стати високоякісним, ініціативним, креативним працівником у майбутньому, підготувати ґрунтовне, інноваційне наукове дослідження за час навчання в аспірантурі. Проблема плагіату у роботах здобувачів освіти існувала завжди, однак особливої гостроти вона набула на сучасному етапі, коли проводиться модернізація освітньої системи та всіма учасниками освітнього процесу широко використовуються інтернет ресурси. Осучаснюючи освітні технології, заклади вищої освіти почали змінювати системи контролю академічної успішності. Хоча на сьогоднішній день ще найбільш поширеною його формою є залік та іспит у традиційній їх білетно-усній формі, поряд з цим набирає популярності у рамках бально-рейтингової системи оцінка досягнень здобувача за результатами різноманітних письмових робіт як форми рубіжного контролю. Аналіз її змісту дає можливість скласти повне уявлення про обсяг успішності здобувача, ступінь розвитку інтелектуальних здібностей (логіка викладу матеріалу, структурованість, узагальнення), частково – про сформованість професійних компетентностей. Окрім того, робота над письмовою роботою сприяє формуванню таких важливих для подальшої успішності в кар'єрі навичок, як: здатність шукати та відбирати релевантну інформацію й використовувати її для ухвалення рішень [2, с. 103]. Не дивно, що в європейських університетах саме письмовим роботам як формам контролю надають перевагу.

Широке використання здобувачами матеріалів з інтернету породило нову проблему. Вони, досить часто замість творчої роботи з доступними їм матеріалами, відшукують спосіб представити їх як свою оригінальну роботу. При цьому прояви таких дій ми можемо спостерігати як при написанні невеликих за обсягом есе, так і курсових, дипломних, випускних кваліфікаційних робіт. Процес виявлення фактів недоброчесності ускладнювався тим, що викладач не в змозі фізично дослідити весь спектр інформації, що розміщена в інтернеті для того, щоб зрозуміти звідки здобувач взяв той чи інший текст. Тож, Законом України «Про вищу освіту» перед закладами вищої освіти було поставлено задачу – виховання у здобувачів культури роботи з чужими текстами та «створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату» [4]. Для запобігання випадків плагіату у закладах вищої освіти на адміністративному рівні розробляються нормативні документи, що визначають ставлення вишу до плагіату і фіксують санкції за їх недотримання. Окрім того розробляються чіткі правила написання робіт з дотриманням академічної доброчесності, та ознайомлюють

з ними здобувачів на початку навчання. Забезпечується здійснення технічної перевірки на плагіат за чітким алгоритмом, який регламентує: які роботи підлягають перевірці (всі, чи лише курсові та дипломні); який допустимий відсоток запозичень; у яких категорій здобувачів та на яких етапах проводиться перевірка; як буде організований її процес; хто і в який спосіб буде перевіряти роботи та контролювати цей процес. За останні десятиріччя розроблено велику кількість програмних продуктів, що дозволяють виявити запозичення в тексті. Більшість закладів вищої освіти надають перевагу сервісу Unicheck. Не зважаючи на те, яку систему перевірки на плагіат використовує заклад освіти, остаточне рішення ухвалює викладач. Звіт програмного продукту – це документ, який демонструє запозичення чужих текстів, однак він не ідентифікує їх як плагіат. Якщо запозичений фрагмент супроводжується посиланням на джерело інформації, якщо вказано автора/авторів цього фрагменту, то зрозуміло, таке запозичення не може визначатись як плагіат. Це ж саме стосується офіційних назв установ, сталих словосполучень. Обсяги, доцільність, коректність їх використання у роботах здобувачів може оцінити лише викладач. Для перевірки самостійності роботи над представленим здобувачем текстом можна запровадити додаткові способи перевірки: усне опитування за змістом роботи. Однак це приведе до суттєвого збільшення навантаження на викладача. Запобігти плагіату можна й формулюючи питання так, щоб він не мав змоги отримати пряму відповідь в інтернеті; надавати перевагу творчим, професійно спрямованим завданням.

Таким чином, застосування якоїсь однієї групи методів запобігання плагіату недостатньо. Ефективним може бути лише запровадження комплексу адміністративних, технічних, морально-психологічних заходів. У закладі вищої освіти слід створити атмосферу неприйняття плагіату, ефективно виявляти його випадки в роботах здобувачів, охоплювати перевіркою всі їх роботи. Зрозуміло, що центральне місце при цьому відводиться технічній перевірці, що дає можливість масово, з мінімальною витратою часу виявити запозичення в текстах, визначити їх об'єми, забезпечити керівнику надійні аргументи при оцінці оригінальності тексту, поданого на перевірку та дасть можливість прийняти виважене рішення щодо загальної оцінки. Досить ефективним засобом можна вважати й відмову від стандартних тем письмових робіт й запровадження таких завдань, під час виконання яких здобувач міг продемонструвати здатність не копіювати, а самостійно мислити, аналізувати та узагальнювати. Виховання на засадах необхідності дотримання правил академічної доброчесності здобувача освіти першого та другого рівнів дасть можливість сформуванню у нього стійкі переконання, яких він буде дотримуватися,

навчаючись на третьому (освітньо-науковому) рівні, та підготовлене ним дисертаційне дослідження не буде містити елементів плагіату.

Література:

1. Брехуненко В. «Переяславська зрада». Аналіз наукової роботи очільниці Музею Голодомору. Історична правда. 2021. 23 грудня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/12/23/160695/> (дата звернення: 01.09.2023)

2. Гончарова О. С. Особливості оцінювання знань здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання (на прикладі історичних дисциплін). *Новий колегіум*. 2023. № 3. С. 101–106.

3. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017 / пер. з англ. К. : Таксон, 2017. 184 с. URL: [http://iro.org.ua/uploads/OECDrev_ua_K+P293_out2_\(1\).pdf](http://iro.org.ua/uploads/OECDrev_ua_K+P293_out2_(1).pdf) (дата звернення: 02.09.2023).

4. Про вищу освіту. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 02.09.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-42>

ФАКТОРНИЙ ПІДХІД ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИЧИН АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

Колісник В.Ю.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
м. Черкаси, Україна*

У сучасному суспільстві академічна недоброчесність набула глобального розмаху, починаючи зі шкільної лави і закінчуючи захистом дисертацій. Україна у тісній співпраці зі світовою науковою громадою досліджує причини та шукає шляхи подолання цього ганебного явища. Тому з'ясування причин його виникнення може створити міцну основу для побудови академічної культури споживання інтелектуального надбання, а також регулювати випадки порушень у цій сфері.

Існують різноманітні підходи до класифікації причин академічної недоброчесності серед науковців різних країн. Тому розглянемо деякі з них.

Так, учений Юрій Федорченко використовує узагальнюючий підхід у класифікації і вважає зростання масштабів академічної нечесності в сучасній вищій освіті глобальною проблемою, яка має три основні

причини: втрата вищою освітою самодостатньої цінності, ставлення до неї як до бізнес-проєкту; масовізація вищої освіти, результатом якої є поступове зниження освітніх стандартів; бюрократизація вищої освіти [3].

Дослідниця Н. Болтянська із колегами аналізує ключові можливості академічної сфери й називає такі причини існування академічної недоброчесності:

1) технічний, інформаційний прогрес та глобалізація (зараз доступність до будь-якої інформації створила умовно право на використання чужої інтелектуальної праці на власний розсуд);

2) темпоральність (мається на увазі темп життя суспільства, швидка зміна умов та актуальності, що передбачає стрес для студентів на науково-викладацького складу). Велике навантаження, недостатня кількість часу на виконання проєкту, змушує людей порушувати науковий етикет і переймати чужий матеріал.

3) недостатня і дуже низька оплата праці академічних працівників. Така життєва ситуація змушує фінансово нестійких осіб зважуватися на певні кроки, які нівелюють поняття освіти, поняття етики та моралі, що в свою чергу створює з освіти бізнес проєкт з торгівлею оцінками, дипломними, кандидатськими тощо» [1]. У результаті – падає повага студентів до викладачів, викладачів до колег, до самих себе і взагалі до своєї роботи. А це своєю чергою породжує появу абсолютно неконкурентних людей із вищою освітою та слабких науковців.

У своєму дослідженні на базі НМУ ім. Богомольця науковець Олена Стеченко використовує практичний підхід у класифікації й наводить наступні причини поширення академічного шахрайства в студентському середовищі:

1) необхідність виконання значного обсягу письмових робіт упродовж навчального семестру;

2) повторюваність та неактуальність тем письмових робіт із року в рік;

3) відсутність практичного застосування результатів;

4) відсутність розуміння мети та необхідності написання письмових робіт;

5) звичка використовувати плагіат, сформована в середній школі;

6) нейтральне ставлення викладачів до плагіату;

7) низький рівень професіоналізму та зацікавленості викладачів;

8) відсутність зв'язку між оригінальністю текстів та оцінкою за письмову роботу [2].

Однак найбільш комплексно підійшли до класифікації причин академічної недоброчесності дослідники О. Холден, М. Норіс та В. Кулмаер, застосувавши факторний підхід до класифікації причин академічної недоброчесності. Ця група дослідників виокремила чотири основні категорії факторів (індивідуальні, інституційні, фактори

середовища та специфічні фактори оцінювання), котрі безпосередньо впливають на появу випадків навчального шахрайства [6]. Розглянемо їх детальніше.

1. *Індивідуальні фактори.* Їхнє дослідження ґрунтується на так званому «трикутнику обману». Як стверджують Д. Бекер із колег, для появи обману потрібні три умови: можливість, спонука, тиск чи потреба і раціоналізація чи ставлення [4]. Можливість трапляється, коли студенти розуміють, що можливо обманути без небезпеки бути спійманим. Спонука, тиск чи потреба може з'явитися від розмаїття джерел тиску таких як сама особа, батьки, однолітки, роботодавці та університети. Раціоналізація поведінки обману може відбуватися, коли студенти сприймають списування як явище, сумісне з їхніми персональними етичними нормами.

2. *Інституційні фактори.* Студенти є частиною великої університетської культури. Якщо заклад має встановлену культуру обману, або принаймні сприйняття культури обману, студенти можуть толерувати списування, вважати, що списування необхідне для досягнення успіху та вважають, що списують усі студенти [5].

3. *Фактор сприятливого середовища.* Проведені дослідження стосовно порівняння академічної недоброчесності в аудиторії та онлайн показали, що різниця є несуттєвою, хоча все ж такі обман частіше відбувається за умов онлайн навчання ніж у класі [7].

4. *Специфічні фактори оцінювання.* Існує більша ймовірність, що студенти будуть вдаватися до академічної недоброчесності на підсумкових заходах оцінювання (наприклад екзаменах), ніж на звичайних перевірках впродовж семестру.

Отже, відсутність уніфікованої класифікації до причин академічної недоброчесності уможливорює наявність різноманітних підходів у пошуку чинників і спонук до прояву обману.

Література:

1. Болтянська Н. І. Академічна культура в науці та освіті: причини академічної недоброчесності / Н. І. Болтянська, О. В. Болтянський, О. І. Подашевська, Н. Г. Серебрякова, О. І. Субочев. *Збірник науково-методичних праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*. 2021, Вип. 24. С. 121–128.

2. Стеченко О. В. Проблема академічної чесності в навчальному процесі та науці: досвід *Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*. *Медична освіта*. 2016. № 3. С. 93-98.

3. Федорченко Юрій. Академічна недоброчесність у вищій школі як системна проблема. *Освітня політика. Портал громадських експертів*. [Електронний ресурс]. Опубліковано 23.12.2017. Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/1105-akademichna-nedobrochesnist-u-vishchij-shkoli-yak-sistemna-problema>

4. Becker, D., Connolly, J., Lentz, P., and Morrison, J. (2006). Using the Business Fraud triangle to Predict Academic Dishonesty Among Business Students. *Acad. Educ. Leadersh. J.* 10(1), 37–52.

5. Crittenden, V. L., Hanna, R. C., and Peterson, R. A. (2009). The Cheating Culture: a Global Societal Phenomenon. *Business Horizons* 52, 337–346. doi:10.1016/j.bushor.2009.02.004

6. Holden, O., Norris, M.E., Kulhmeier, V.A. (2021) Academic Integrity in Online Assessment: A Research Review. REVIEW article. *Front. Educ.*, 14 July 2021. Sec. Higher Education. Volume 6 – 2021 <http://doi.org/10.3389/feduc.2021.639814>

7. Lanier, M.M. (2006). Academic Integrity and Distance Learning. *Criminal Justice Edu.* 17, 244–261. doi:10.1080/10511250600866166

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-43>

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ ЯК СТАНДАРТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Коцюрба Н.С.

*концертмейстер кафедри музичного мистецтва,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Коцюрба Б.Б.

*старший викладач циклової комісії народних інструментів,
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

П'явка К.М.

*викладач другої категорії кафедри теорії, методики музичної освіти
та інструментальної підготовки,
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Академічна доброчесність – це система моральних та етичних принципів, які регулюють поведінку в академічному середовищі. Ці принципи включають в себе чесність, дотримання правил та норм, відсутність плагіату і фальсифікації даних. Академічна доброчесність сприяє відкритості та прозорості у науковій діяльності, забезпечує розвиток науки і навчання на високому рівні. Законом України «Про академічну доброчесність» поняття трактується наступним чином: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів

та визначених законом правил провадження академічної діяльності, які є обов'язковими для всіх учасників (суб'єктів) такої діяльності та спрямовані на забезпечення довіри до результатів навчання, досліджень та творчості» [1, с. 1]. Одним з основних аспектів академічної доброчесності є чесність в навчанні і дослідженнях: науковці, викладачі, здобувачі освіти, учні повинні виконувати свою роботу самостійно, не копіюючи здобутки інших, не представляючи чужі ідеї, тексти або дослідження як власні. Відповідно до Статті 42 Закону України «Про освіту» педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники повинні коректно вказувати посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права; надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контролювати дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивно оцінювати результати навчання [2, с. 1]. З Кодексом академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки можна ознайомитись на сайті закладу [3].

Одним з основних видів порушень академічної доброчесності є академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [2, с. 3].

Тереза Фішман сформулювала п'ять ознак академічної поведінки при недотриманні норм та порушенні правил академічної доброчесності з появою плагіату: «коли певна особа (1) використовує слова, ідеї чи результати праці, (2) що належать іншому визначеному джерелу чи людині (3) без посилання на джерело, з якого вона була запозичена, (4) у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу (5) з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру» [4].

У Стенфордському університеті академічним плагіатом називають «використання без надання обґрунтованого та належного цитування або визнання автором чи джерелом оригінальної роботи іншої людини незалежно від того, чи є ця робота кодом, формулою, ідеєю, мовою, дослідженням, стратегією, текстом тощо» [5].

Академічна доброчесність у музичному мистецтві є важливою складовою етики і професійної поведінки музикантів, а також викладачів та здобувачів освіти мистецьких навчальних закладів вищої та передвищої освіти. Вона визначається певними нормами, цінностями та стандартами, які допомагають підтримувати високу якість надання та отримання знань у музичній сфері. Варто зазначити, що Закон

України «Про авторське право і суміжні права» не є досконалим і потребує доопрацювання стосовно захисту інтелектуальної власності та притягнення порушників до відповідальності.

Музиканти повинні поважати авторські права і утримуватися від крадіжки чужих музичних творів або ідей. Вони мають належним чином цитувати та вказувати джерела, коли використовують чужі ідеї або композиції, не можна використовувати свої власні раніше опубліковані твори без належного повідомлення про це та без згоди відповідних сторін. Виконавці повинні уникати використання підготовлених аудіозаписів або інших методів покращення виконання музичних творів під час живих виступів. Викладачі музичного мистецтва повинні надавати здобувачам освіти правдиву інформацію, відповідати на їхні запитання, чесно та прозоро оцінювати досягнення у музичному розвитку даного здобувача освіти.

Навчання та оцінювання мають відбуватися відповідно до установлених стандартів і правил. Музиканти повинні підтримувати здорову конкуренцію, доброзичливу атмосферу в освітньому середовищі, уникати недостойних методів отримання переваги або суперництва. У музичних дослідженнях важливо дотримуватися наукової етики та чесності, чітко вказувати методи роботи, джерела і засоби збору даних, а також унеможливлувати маніпуляції.

Академічна доброчесність у музичному мистецтві сприяє збереженню високого стандарту професійної поведінки, розвитку музичної культури і довіри в аудиторії. Вона покликана створити музичну спільноту, яка ґрунтується на чесності, справедливості та повазі до мистецтва.

Література:

1. Закон України Про академічну доброчесність. Додаток 3 до протоколу від 30.08.2022 №13(18) URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/> (дата звернення 10.10.2023).

2. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf> (дата звернення 10.10.2023).

3. Кодекс академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки URL: https://ra.vnu.edu.ua/akademichna_dobrochesnist/kodeks_akademichnoi_dobrochesnosti/ (дата звернення 11.10.2023).

4. Fishman T. «We know it when we see it» is not good enough: toward a standard definition of plagiarism that transcends theft, fraud, and copyright. 4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI). 28–30 September 2009, University of Wollongong NSW Australia.

2010. P. 1–4. URL: <http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/37> (дата звернення 9.10.2023).

5. What Is Plagiarism? URL: <https://communitystandards.stanford.edu/student-conduct-process/honor-code-andfundamental-standard/additional-resources/what-plagiarism> (дата звернення 9.10.2023).

6. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Стаття 50 «Порушення авторського права і суміжних прав». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page3> (дата звернення 11.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-44>

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Немченко Т.А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Сучасна академічна спільнота виступає одним із рушійних факторів соціально-економічного поступу, а відповідно, розвиток освіти та науки має стимулюватися для формування передумов подальшого процвітання та забезпечення суспільного добробуту. Процеси цифровізації, з одного боку, суттєво спростили доступ до інформаційних та наукових джерел, новітніх досліджень, розширивши, таким чином, можливості для творчості, генерації нових ідей, розвитку освітньої та наукової діяльності. З іншого боку, можливості застосування штучного інтелекту та наявність великої кількості інформації, що знаходиться у вільному доступі поставили під загрозу питання дотримання академічної доброчесності, загострили проблеми присвоєння чужих інтелектуальних надбань, формування «псевдо-наукових» досліджень, втрати цінності наукової роботи, порушення норм наукової етики, отримання освітніх результатів нечесним шляхом, тощо. Тож, одним із способів утримання якісного рівня провадження наукової діяльності виступає, власне, популяризація та свідоме дотримання принципів академічної доброчесності в умовах стрімкого розвитку технологій штучного інтелекту.

Зокрема, штучний інтелект здійснює суттєвий позитивний вплив на систему освіти, насамперед під час впровадження технологій, насамперед, застосування адаптивного, персоналізованого,

інтервального навчання, застосування технологій ШІ задля автоматичного оцінювання навчальних досягнень з метою проведення аналізу отриманих відповідей та формування індивідуального підходу до кожного здобувача освіти, надання персоналізованої допомоги, тощо [1].

Із розвитком цифрових технологій питання дотримання академічної доброчесності набуло актуалізації та нового бачення із появою у широкому доступі спеціалізованих програм та онлайн-сервісів, які допомагають виявити плагіат та спроби неправомірного копіювання чужих праць. Ці інструменти зумовили перегляд суспільного ставлення до цитування та правомірного використання джерел інформації, стимулювали формування автентичних наукових досліджень внаслідок можливості виявлення маніпуляцій з даними та під час їх обробки.

В той же час наявність доступу до багатьох джерел інформації може підштовхувати до неправомірного її використання за допомогою подальшої обробки у відповідних програмах, а також для списування під час іспитів, можливість штучного інтелекту вирішувати задачі поставило під загрозу самостійність розв'язування багатьох завдань та тестів, а наявність автоматизованих програм із виставлення оцінок загрожує суб'єктивізацією та несправедливим оцінювання результатів роботи здобувачів, порушуючи, таким чином, академічну доброчесність та знижуючи бажання розвиватися та створювати нову цінність під час інтелектуальної діяльності. Окрім цього, варто підкреслити і ризик використання недостовірної інформації або неіснуючих джерел під час застосування систем штучного інтелекту для написання наукових текстів [2].

Окремим питанням варто виділити недостатню етичну обізнаність учасників освітньо-наукового процесу щодо дотримання академічної доброчесності, зменшення впливу педагогічних працівників на процес формування моральних цінностей, а також ризик уповільнення формування соціальних та комунікативних навичок внаслідок безособовості навчального процесу, що в свою чергу також негативно впливає власне на розуміння необхідності дотримання етичних принципів здійснення наукової діяльності.

Враховуючи вказані позитивні та негативні аспекти застосування штучного інтелекту та ІКТ, важливо розробити систему заходів щодо підтримки академічної доброчесності в освітньому середовищі.

Зокрема, дотриманню академічної доброчесності сприятимуть наступні дії: популяризація заходів, спрямованих та інформування учасників освітньо-наукового процесу з питань академічної доброчесності та етичних принципів її дотримання; застосування систем перевірки на плагіат, які окрім виявлення збігів, спрямовані на визначення походження тексту (написаний він людиною чи ШІ); одночасна перевірка наукового тексту на плагіат за допомогою кількох платформ; використання засобів відеофіксації під час проведення

контрольних заходів, особливо за умови їх онлайн здачі; креативність під час формулювання індивідуальних завдань здобувачам для максимального унеможливлення застосування ШІ, тощо.

Вказані заходи слугуватимуть розвитку культури дотримання академічної доброчесності, знижуватимуть ризик неправомірного застосування ІКТ та ШІ під час освітньо-наукового процесу, що в кінцевому результаті посилять якість освітньої та наукової діяльності, а отже сприятимуть становленню суспільного добробуту.

Література:

1. Добровольська О. В., Штанько В. І. Філософський аналіз еволюції штучного інтелекту. *Дослідження з історії і філософії науки і техніки*. 2019. Т. 28, № 1. С. 10–19.

2. Філіпенко Л. В., Думанський О. В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні Візії*. 2023. Випуск 19. URL: DOI:<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7966703> (дата звернення: 12 жовтня 2023 р.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-45>

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК НАПРЯМ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Нестерчук В.В.

*науковий співробітник відділу організації наукової роботи
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Сьогодні академічна доброчесність стоїть перед закладами вищої освіти як завдання першочергового значення. У сучасному освітньому середовищі, на фоні різноманітних викликів та специфічних умов навчання, вона набуває ще більшої актуальності і суттєвого значення.

Академічна доброчесність є краєвидною цінністю та моральним кодексом, який визначає поведінку студентів, викладачів та дослідників в університетському і науковому середовищі в закладах вищої освіти.

В Законі України «Про освіту», академічну доброчесність визначено як сукупність етичних принципів і правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу [1].

Невід'ємною складовою академічної доброчесності є чесність, етика, відповідальність.

Основна мета академічної доброчесності полягає в тому, щоб забезпечити довіру до результатів навчання та наукових досягнень. Зокрема, академічна доброчесність визначається як засіб боротьби з плагіатом [2].

Поняття плагіату розглядається як акт шахрайства і фальсифікації наукових та освітніх результатів, який виявляється в студентських роботах, дисертаціях, наукових дослідженнях тощо, що включає в себе обман, списування та хабарництво.

Академічну доброчесність як необхідну складову для забезпечення якісної та етичної діяльності закладів вищої освіти у сучасному світі вивчали Балабан С.М, Бойван О.С, Малогулко Ю.В., Казначеева Д.В, Колесніков А.П., Романюк Н.В. та ін.

Роль академічної доброчесності в освітньому і науковому середовищі не може бути переоцінена, адже вона сприяє створенню довіри між всіма учасниками процесу навчання і досліджень. Коли всі дотримуються академічної доброчесності, можна бути впевненим, що оцінки і результати відображають справжні знання і досягнення студентів та дослідників, що сприяє підтримці інтегритету наукових досліджень та запобігає поширенню плагіату та фальсифікації даних.

Система академічної доброчесності є невід'ємною складовою внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти ЗВО МВС, які повинні дотримуватися рекомендацій щодо розроблення та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності, розробленої Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [3, с. 117].

Однак, коли мова йде про роботи, які тільки для службового користування або навіть містять державну таємницю, процес перевірки стає набагато складнішим та вимагає ретельного планування і дотримання особливих вимог забезпечення безпеки та конфіденційності, а академічна доброчесність набуває ще більшого значення.

Основні напрями та заходи запобігання порушенням академічної доброчесності в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання/, перш за все, спрямовані на дотримання високих стандартів безпеки та забезпечення конфіденційності.

Серед основних напрямів та заходів дотримання академічній доброчесності особлива увага приділяється:

- спеціалізованим програмам з інформаційної безпеки щодо розробки та впровадження програм з навчання з інформаційної безпеки для студентів і фахівців, які працюють з секретною інформацією;
- створенню захищених навчальних середовищ, яке гарантує захист секретної інформації в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

– співпраці між закладами вищої освіти та правоохоронними органами для забезпечення безпеки інформації та розслідування можливих інцидентів;

– проведенню регулярних аудитів систем інформаційної безпеки для виявлення потенційних порушень та забезпечення їхнього вирішення;

– розвитку кадрового потенціалу в галузі сучасних технологій з інформаційної безпеки;

– правилам обробки та зберігання інформації;

– системі моніторингу та виявлення загроз.

Як зазначає Казначеева Д. реформування національної системи освіти є надзвичайно важливим та складним кроком, оскільки сучасне суспільство і сучасна держава потребують нових підходів і стандартів в освіті з урахуванням нагальних потреб сьогодення та використання міжнародного досвіду в освітній сфері [4, с. 239].

Отже, академічна доброчесність є фундаментальною складовою вищої освіти та наукових досліджень, що сприяє створенню культури інтелектуальної чесності, що допомагає забезпечити високу якість освіти, наукових досліджень та збереження державної довіри до закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

2. Етичний кодекс вченого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etichnyj-kodex-uchenogo-Ukrajiny.pdf>

3. Романюк Н. В. Дотримання академічної доброчесності як складова підготовки правоохоронців у системі МВС України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*. 2022. С. 116–118.

4. Казначеева Д. В., Казначеев В. М. Академічна доброчесність як фактор забезпечення якості вищої освіти в системі МВС України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. 2020. С. 239–241.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Сердюк Г.А.

*аспірантка Інституту професійної освіти НАПН України,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗ «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради
м. Чернігів, Україна*

Запровадження якісної профільної середньої освіти в Україні передбачає створення мережі академічних та профільних ліцеїв. Зазначимо, що заклади, які забезпечують здобуття спеціалізованої освіти наукового спрямування (наукові ліцеї), мають особливе призначення. «Система цінностей здобувачів освіти, яка формується в ліцеї, сприяє готовності до різних видів діяльності, які потребують критичного мислення, відповідальності, вміння долати труднощі та вирішувати проблеми» [6, 85]. Дослідження академічної доброчесності в системі загальної середньої освіти набули актуальності із запровадженням Державної служби якості освіти. Тому на сьогодні мають фрагментарний характер. Це обумовлює актуальність теми з урахуванням викликів у системі старшої профільної школи.

Відповідно до Положення про науковий ліцей освітня діяльність спрямована на підготовку учнівської молоді до наукової і науково-технічної діяльності та здійснюється «на засадах загальнонаціональних цінностей, формування громадянської позиції, власної гідності, патріотичного виховання, академічної доброчесності» [3]. Усвідомлюючи нову парадигму освіти в старшій профільній школі, визначаємо важливість введення дослідницької компоненти в освітній процес. «Дослідницьку компетентність розглядаємо як важливу умову реалізації індивідуальної дослідницької траєкторії вчителя та системного залучення учнів до навчально-дослідницької роботи» [5, 36]. Відтак, спираючись на ст.42 Закону України “Про освіту”, розуміємо академічну доброчесність не просто як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил», а як дієвий інструмент налагодження довіри, чесності, справедливості, відкритості між усіма суб’єктами освітньої діяльності та забезпечення якості освіти. Із цією метою в КЗ «Чернігівський обласний науковий ліцей» Чернігівської обласної ради розроблено внутрішнє Положення про академічну доброчесність та систему заходів, що забезпечують її дотримання. Аналізуючи дискусійні питання щодо означеної проблеми, Осадченко І., Маслюк Р. привертають увагу до необхідності «формування

спеціальних професійних і загальнокультурних цінностей» у всіх учасників освітнього процесу та дієвості механізмів покарання за вияв академічної недоброчесності [2]. Саме просвітницька діяльність, що передбачає формування фундаментальних цінностей, ознайомлення зі стандартами академічної доброчесності, може сприяти засвоєнню основних вимог. Дослідно-орієнтоване навчання допоможе практикувати дії, визначені правилами Положення про доброчесність. Дотримання академічної доброчесності в старшій профільній школі потребує наявності відкритої та зрозумілої для учнів системи оцінювання їхніх навчальних досягнень, що ґрунтується на компетентнісних засадах. Ідеться про критерії, правила та процедури оцінювання. Інформування учнів про критерії – це перший етап, з якого розпочинається навчальний рік, а простеження системності в оцінюванні учнів та динаміки досягнень – це наступний етап у процесі освітньої діяльності закладу. Прозорість системи оцінювання забезпечує не тільки відстеження результатів кожного учасника освітнього процесу, але й сприяє формуванню позитивної мотивації учнів до навчання. Система оцінювання повинна показати перспективу досягнень та забезпечити оптимізацію мотивів навчання. Здійснюючи порівняльний аналіз результатів НМТ та річного оцінювання, аналіз середнього балу класів за підсумками семестрового і річного оцінювання, порівняльний аналіз результатів за курс базової школи (з профільних предметів) і результатів навчання в старшій школі (10–11 класи), підсумкового оцінювання результатів класів відповідно до профілю й галузі знань, вивчаємо якість освітнього процесу в ліцеї, визначаємо шляхи вдосконалення системи оцінювання та формування відповідального ставлення до результатів навчання. Стандартом спеціалізованої освіти наукового спрямування визначено вимоги щодо дослідницької компетентності здобувачів освіти відповідно до профілів навчання. Вивчаються здатності здобувачів освіти застосовувати в дослідницькій діяльності теоретичні та емпіричні методи дослідження, здійснювати пошук, технічну обробку, узагальнення та застосування інформації, результатів досліджень, організувати власну дослідницьку діяльність, планувати та провадити її, аналізувати та контролювати результати власної діяльності, ефективно взаємодіяти з іншими (письмово та усно формулювати свої думки, вести дискусію, діалог у процесі спільної діяльності або під час презентації її результатів тощо), продукування нових ідей та нестандартного розв’язання дослідницьких навчальних завдань [4]. У Стандарті розроблено вимоги щодо результатів дослідно-орієнтованого навчання здобувачів освіти за техніко-технологічним, природничо-математичним, суспільно-гуманітарним профілями навчання. З огляду на вищезазначене, формуємо проблему розробки критеріїв оцінки дослідницької компетентності здобувачів освіти. Науковий ліцей

забезпечує поглиблене вивчення профільних предметів та набуття компетентностей, необхідних для подальшої наукової і науково-технічної діяльності. Заклад сприяє організації роботи наукових товариств учнів, гуртків, секцій та забезпечує проведення освітніх заходів з відповідної наукової (науково-технічної) проблематики, тижнів науки, конференцій, конкурсів, виставок, турнірів, дебатів, зустрічей з науковцями тощо. Вивчивши коло інтересів учнів (діагностичне анкетування), маємо можливість забезпечити їхню участь у I етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових навчальних предметів та підготувати команду учасників III етапу. Досвід організації освітнього процесу та олімпіад у дистанційному режимі виокремив проблему дотримання академічної доброчесності. Так, у 2021/2022 н.р. було проведено опитування учнів 10–11 класів ліцею, які брали участь у дистанційних олімпіадах. З 95 респондентів 62,1% учасників відповіли, що під час олімпіад поклалися винятково на себе та власні знання, 12,6% користувалися конспектами, 11,6% учнів використовували пошукову систему Google, 13,7% учасників – допомогу батьків, підручники та інші засоби.

Вивчаючи проблему дотримання академічної доброчесності в системі професійної підготовки майбутнього педагога, Сопова Д. зазначила, що «в нашій країні суспільство починає сприймати академічну доброчесність у формуванні морально-етичної компетентності майбутніх педагогів як освітнє правило» [7, с. 53]. Ідеться про загальну академічну культуру закладу освіти та внутрішню культуру учасників освітнього процесу. А системна робота щодо формування особистості майбутнього науковця, розвитку критичного мислення, що здійснюється в рамках роботи наукових студій ліцею «Азбука дослідження», закладає фундамент відповідальної поведінки учнів. «Базою для формування доброчесного академічного середовища має стати усвідомлення, що ... всі – і викладачі, і студенти – повинні дотримуватись норм академічної доброчесності, виховувати в собі високу академічну культуру, культивувати чесність, порядність і професіоналізм» [1, 201]. Можемо констатувати результати системної роботи з дотримання принципів академічної доброчесності з учасниками ліцейної академії наук «ВЄДІ», які у 2022/2023 н.р. здобули 10 перемог на II етапі конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України та вибороли три дипломи переможців на II етапі конкурсу. Роботи відзначалися оригінальністю та успішно пройшли перевірку на плагіат. У підсумку зазначимо, що освітнє середовище наукового ліцею забезпечує самостійність, незалежність, свободу вибору видів інноваційної діяльності всіх учасників освітнього процесу.

Література:

1. Зінченко В. Академічна доброчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2020. Вип 31, том 3. С. 198-205. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214118>
2. Осадченко І., Маслюк Р. Сутність та дискусійні питання проблеми академічної доброчесності. *Гірська школа українських Карпат*, 2020. 22. С. 19–35. 2020.
3. Про затвердження Положення про науковий ліцей та науковий ліцей-інтернат (зі змінами). Постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 438. *Офіційний вісник України*. 2019, № 43, ст.1507.
4. Про затвердження Стандарту спеціалізованої освіти наукового спрямування (2019). Наказ МОН України від 16 жовтня 2019 р. № 1303. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-specializovanoyi-osviti-naukovogo-sp> (дата звернення: 30.09.2023).
5. Сердюк Г. А. Аналіз основних дефініцій дослідження розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури. *Професійна педагогіка*, 2023. 1(26). С. 31–40. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2023.26.31-40>
6. Сердюк Г. А. Компетентнісний підхід у формуванні гнучких умінь (soft skills) як передумова професійного самовизначення учнів у наукових ліцєях. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*, 2022. 1(4). С. 82–91. <https://doi.org/10.15804/ve.2022.04.10>
7. Сопова Д. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 3–4 (56–57). С. 52–56. [https://doi.org/10.28925/1609-8595.2018\(3-4\)5256](https://doi.org/10.28925/1609-8595.2018(3-4)5256)

НОРМАТИВНА БАЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Топольник Я.В.

*доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна*

Наявність нормативно-правової бази є необхідною умовою ефективного функціонування системи забезпечення академічної доброчесності університетської спільноти.

До такої нормативно-правової бази варто віднести:

- Закон України «Про освіту»;
- Закони України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту»;
- Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність»;
- нормативні акти Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади;
- статuti та інші внутрішні нормативні документи (кодекси честі, правила внутрішнього розпорядку, процедури прийняття рішень з питань імовірних порушень академічної доброчесності тощо) закладів освіти та наукових установ.

У ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» розроблено та затверджено наступну нормативну документацію, у якій висвітлено питання дотримання норм та принципів академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу:

- Статут ДДПУ;
- Правила внутрішнього розпорядку;
- Кодекс честі та гідності ДДПУ;
- Положення про комісії з питань етики та академічної доброчесності в ДДПУ;
- Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів у ДДПУ.

Так у Кодексі честі та гідності ДДПУ зазначено, що підґрунтям для його створення стали виклики сьогодення щодо розвитку освітньої та наукової діяльності в умовах реформування освіти, постійне підвищення вимог до її якості, усвідомлення великої ролі педагогічних закладів освіти як простору спілкування викладачів, учених, здобувачів вищої освіти, громадськості, які повинні бути еталоном високо-моральності, узірцем для суспільства [1, с. 2].

У вказаному нормативному документі наведено визначення основних понять таких, як: автономія закладу вищої освіти, академічна доброчесність, академічна спільнота, гідність, етичні принципи, честь, якість вищої освіти та інші.

Зазначено, що *метою* Кодексу є створення між членами університетської спільноти ДДПУ системи демократичних, партнерських взаємин, що ґрунтуються на етичності, доброзичливості, толерантності та справедливості; регулювання названих відносин у сфері захисту честі та гідності членів університетської спільноти; формування усвідомлення особистого внеску кожного в розвиток закладу вищої освіти [1, с. 9].

Основними етичними принципами в ДДПУ є принципи: законності, взаємної довіри, чесності та порядності, прозорості, справедливості, взаємодопомоги, компетентності та професіоналізму, відповідальності, безпеки та добробуту університетської громади.

Нормами етичної поведінки членів університетської спільноти ДДПУ визначено що є гідною поведінкою, а що – неприпустимою. Закцентовано увагу, що для вивчення питань щодо дотримання членами університетської спільноти норм, правил, принципів та положень Кодексу в ДДПУ створюють Комісію з питань етики та академічної доброчесності.

Варто відмітити, що члени університетської спільноти зобов'язані визнавати принципи та норми Кодексу, неухильно його дотримуючись, згоду про що кожен працівник та здобувач вищої освіти засвідчує власним підписом. Дотримання Кодексу є обов'язковим для всіх членів університетської спільноти як на території ДДПУ, так і поза його межами [1, с. 14].

Отже, наявність нормативних документів в освітньому закладі дозволяє сформувати в усіх учасників освітнього процесу чітке уявлення щодо норм та принципів академічної доброчесності.

Література:

1. Кодекс честі та гідності ДДПУ. Слов'янськ, 2020. URL: <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/038.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).

2. Положення про академічну доброчесність педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів у ДДПУ. Слов'янськ, 2020. URL: <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/012.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).

3. Положення про комісії з питань етики та академічної доброчесності в ДДПУ. Слов'янськ, 2020. URL: <https://ddpu.edu.ua/images/stories/news/normativ/013.pdf> (дата звернення: 12.10.2023).

СЕКЦІЯ 5. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ШКІЛ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-48>

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК НАУКОВИХ ШКІЛ ЯК СКЛАДОВА МЕХАНІЗМУ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ В УКРАЇНІ

Арістова І.В.

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету
м. Суми, Україна*

На актуальність зазначеної проблематики зверталася увага у авторській публікації тез доповіді на міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання підготовки дисертації в умовах воєнного стану» 30 вересня 2023 р. Враховуючи те, що збірник тез конференції ще не розміщений на відкритій платформі українсько-польського видавництва «Liha-Pres», вважаємо за можливе навести окремі положення роботи, присвяченій дослідженню механізму підготовки дисертацій в Україні. Було запропоновано розглядати механізм підготовки дисертацій в Україні як системне утворення, невід’ємними складовими якого постають дві підсистеми: механізм написання дисертацій та механізм забезпечення написання дисертацій. Важливо підкреслити, що ці підсистеми мають взаємодіяти між собою (прямі та зворотні зв’язки) з метою отримання актуального, науково обґрунтованого, новаційного дослідження та формування науковця нового покоління. З нашої точки зору, до структури кожної із підсистем механізму підготовки дисертацій варто включити наступні частини: правову, інституційну та організаційно-наукову. Надано характеристику кожній частині системи.

На нашу думку, важливим елементом організаційно-наукової частини механізму підготовки дисертацій в Україні має бути розвиток наукових шкіл, що сприяє формуванню так званої «критичної наукової маси» у закладах вищої освіти задля забезпечення належного рівня підготовки дисертацій. У роботі відстоюється позиція, що для переходу від інформаційного суспільства до суспільства знань [1] не лише має бути забезпечено загальний доступ до знань (у тому числі і юридичних) та спільне використання знань, але й має формуватися так звана «нова етика знань» [1]. У зв’язку з цим вельми актуальним постає завдання

щодо створення ефективних інструментів впровадження нової етики знань. На нашу думку, одним із таких інструментів має стати формування наукових шкіл.

Слід зазначити, що протягом останніх п'яти років у різноманітних авторських публікаціях (зокрема, [2–4]) акцентувалася увага на формуванні наукових юридичних шкіл, у тому числі, з інформаційного права. У роботах відстоювалася позиція, що розвиток системних юридичних знань у галузі інформаційного права потребує формування наукових шкіл, які взаємодіють між собою задля забезпечення правопорядку, зокрема, в інформаційній сфері. Зазвичай, під науковою школою розуміється форма організації колективної наукової праці співробітників наукової установи чи навчального закладу під керівництвом лідера (лідерів) школи, як правило, із числа відомих учених [5, с. 31]. З моєї точки зору, наукова школа як неформальний творчий колектив дослідників, які об'єднані загальною програмою і стилем дослідницької роботи та діють під керівництвом визнаного лідера, не повинна обмежуватися «стінами» певної установи. Вважаю, що саме основна ідея має поставати системоутворюючим чинником виникнення та функціонування наукової школи. На моє переконання, реалізація основних функцій наукової школи (виробництво наукових знань; поширення наукових знань; підготовка обдарованих фахівців [5, с. 32]) в умовах розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, має здійснюватися з урахуванням нової етики суспільств знань – «єдність у різноманітті». На мою думку, у випадку формування наукових юридичних шкіл, впровадження нової етики суспільства знань має відбуватися наступним чином. Кожна галузь («різноманіття») національної системи права, виробляючи різноманітні юридичні знання, має виходити не із галузевих (локальних) цілей, а із спільної загальної мети («єдність») – забезпечення належного правопорядку у суспільстві, заснованому на знаннях. Водночас, цілісність («єдність») системи національного права повинна забезпечуватися взаємодією (взаємосприяння) галузей права, які (хоч і мають у своєму арсеналі різноманітні правові засоби та способи («різноманіття»)) упорядковуються завдяки спільній меті – забезпечення правопорядку.

З нашої точки зору, наукова школа повинна спиратися на фундаментальні засади, а також мати єдину дослідницьку програму наукової школи, що має належним чином реалізовуватися. Варто підкреслити, що наукова школа, яку я маю честь очолювати, з початку свого виникнення і до сьогодні має своє «обличчя», спираючись на наступні фундаментальні засади [2]. А саме: 1) методологічний плюралізм у юриспруденції; 2) системне світорозуміння; 3) системність юридичної науки, що потребує взаємодії (дій, що сприяють) галузевих юридичних наук (у тому числі і науки «інформаційне право») з метою забезпечення належного правопорядку у суспільстві; 4) положення

загальної теорії держави і права – це фундамент будь-якої галузевої юридичної науки (у тому числі і науки «інформаційне право»); 5) формування методології наукових досліджень у галузі інформаційного права, яка розуміється як вчення про організацію наукової діяльності та наукових знань у галузі інформаційного права, що включає суб'єкт (науковець, вчений), об'єкт, мету, методи наукової діяльності; 6) наука «інформаційне право» має враховувати інформаційні закономірності, яким підпорядковується еволюція розвитку суспільства, а також філософсько-методологічний аспект інформації – забезпечення «випереджаючого» відображення дійсності у самокерованих системах, який знаходить своє відображення в інформаційних процесах та позначається на сутності інформаційних відносин; 7) орієнтиром для визначення ролі та місця науки «інформаційне право» у загальній системі юридичних наук мають бути основні засади розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях (суспільство знань), а саме: а) загальний доступ до знань; б) спільне використання знань; в) загальна участь у суспільствах знань; г) реальне забезпечення прав людини; д) міжнародна сутність інформаційного права, яка зумовлена, серед іншого, особливостями формування суспільств знань, які передбачають міжнародне співробітництво. Вважаємо, що зазначені вище постулати наукової школи можна розглядати як «спільність наукових поглядів» та «спільність дослідницької роботи», на обов'язковість існування яких акцентується увага у визначенні поняття «наукова школа» [2].

На нашу думку, спеціальної уваги потребує питання розробки єдиної дослідницької програми наукової школи, яка, до речі, має назву «Правові засади інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, та інформаційної держави», яка зумовлена необхідністю реалізації спільної ідеї [2]. Тобто, дослідницька програма формувалася, виходячи із необхідності проведення наукових досліджень в галузі інформаційного права, а також з урахуванням взаємодії інформаційного права з іншими галузями права (адміністративним, фінансовим, екологічним, аграрним та ін.) в умовах розбудови інформаційного суспільства, заснованого на знаннях, та інформаційної держави в Україні. Зважаючи на вихідні положення системного підходу, єдність дослідницької програми наукової школи забезпечується визначенням спільної мети, яка ефективно досягається завдяки системній формі організації дослідницької програми. Водночас, у залежності від критеріїв класифікації, можна отримати різні структурні елементи (напрями) дослідницької програми [2]. Аналіз встановлених критеріїв класифікації дозволив встановити доцільність їх комбінації, що і зумовило наступну структуру єдиної дослідницької програми: 1) теорія інформаційного права України; 2) теоретико-правові й методологічні основи інформаційного суспільства, заснованого на

знаннях, та інформаційної держави; 3) національне та міжнародне інформаційне законодавство; 4) розбудова інформаційної держави в Україні. Більш детально структура програми висвітлена у відповідній статті [2], у якій також зазначено і результати опрацювання окремих елементів дослідницької програми.

У роботі пропонується ініціювати взаємодію різноманітних наукових шкіл, передусім у межах конкретного закладу вищої освіти задля проведення міждисциплінарних наукових досліджень задля розв'язання завдань, визначених у Національній доповіді – Цілі сталого розвитку: Україна [6]. Наприклад, розкриття предмету дисертаційного дослідження може вимагати використання, як лише юридичних інструментів, так і комплексного використання інструментів юридичної науки та комп'ютерних наук (чи екологічної науки, чи фінансової науки та ін.). Водночас вважаємо, що перспективним напрямом постає співпраця наукових шкіл із різних закладів вищої освіти та наукових установ. Сподіваємося на підтримку зазначеної ініціативи та налаштовані до співробітництва.

Література:

1. До суспільства знань: Всесвітня доповідь ЮНЕСКО. Париж : Вид-во ЮНЕСКО, 2005. 211 с.
2. Арістова І. В. Наука школа у галузі інформаційного права: на шляху до розбудови суспільства знань в Україні (частина перша). *Публічне право*. 2017. № 2(26). С. 9–19.
3. Арістова І. В. Роль наукових шкіл у становленні інформаційного права в Україні. *Актуальні проблеми права на сучасному етапі розвитку державності* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Люблін, Республіка Польща 20-21 жовтня 2017 р.). Люблін : Вид-во «Люблінський науково-технологічний парк» ; ун-т Марії Кюрі-Скłodовської, 2017. С. 120–123.
4. Арістова І. В. Розвиток наукових юридичних шкіл як інструмент впровадження нової етики знань в Україні. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний вимір* : матеріали другої міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 25 квітня 2019 р.). Вид-во : Суми, СНАУ, 2019. С. 6–9.
5. Пилипчук В. Г., Фурашев В. М. Трансформація Центру правової інформатики в Науково-дослідний інститут інформатики і права: становлення, здобутки, пріоритети (2011–2015 рр.). К. : ТОВ «ПанТот», 2016. 106 с.
6. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://goo.su/mcoIJDc>

ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ПЕТРЕНКА ВІКТОРА ПАВЛОВИЧА «УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ІНТЕЛЕКТОКОРИСТУВАННЯ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ»

Баран М.П.

*к. держ. упр., доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Оскільки «людські ресурси планети – множина елементарних носіїв і, одночасно, користувачів інтелекту, є тим ресурсним джерелом, яке забезпечує існування і постійний розвиток або стагнацію, деградацію і занепад суспільства» [1], то досягнення наукової школи «Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах» ми вважаємо незаперечно важливою складовою і основою успішного функціонування та розвитку соціально-економічних систем. Сьогодні актуальність звернення до людського розуму і належного управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах в умовах збільшення потенційних ризиків, пов'язаних з новітніми технологіями (для прикладу, штучним інтелектом), посиленням руйнування екосистем, перенаселенням планети, дезінформації, агресії не викликає сумніву.

Наукова школа «Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах» створена у вересні 2016 р. На момент її створення під керівництвом професора Петренка В. П. уже було захищено 14 кандидатських дисертацій з економіки і управління, 2 кандидатські дисертації з державного управління та 4 докторські дисертації з економіки. Після її створення до цього переліку додано ще 2 дисертації докторів філософії з менеджменту і 1 з публічного управління, а 3 дисертації на здобуття наукового ступеня докторів філософії з менеджменту захищено уже під керівництвом учнів професора.

Підрунтям низки цих досліджень стали авторські монографії Петренка В. П., його докторська дисертація, статті й тези доповідей за напрямом інтелектуалізованого управління людськими ресурсами та ефективного використання їх інтелектуального потенціалу. Сьогодні в роботі наукової школи беруть участь 25 науковців і 7 здобувачів наукових ступенів як з України, так і з поза її меж.

Впродовж 7-ми років функціонування цієї наукової школи при кафедрі публічного управління та адміністрування за участю її

керівника, викладачів, здобувачів ступенів бакалавра, магістра і доктора філософії за спеціальністю «Публічне управління і адміністрування» опубліковано понад 110 наукових праць, з яких 2 монографії, 2 навчальних посібники, понад 60 статей у вітчизняних та закордонних наукових журналах, десятки тез доповідей на різноманітних конференціях, співавторами яких стали 33 майбутні бакалаври, магістри і доктори філософії та 14 викладачів кафедри.

Керівником школи вперше на імперативі «інтелектуалізованому суспільству – інтелектуалізоване управління» було запропоновано нову управлінську парадигму ефективного використання інтелектуальних ресурсів соціально-економічних систем, покликану забезпечити інтелектуальне управління інтелектуальними ресурсами для отримання інтелектуальної продукції, а також впроваджено в науковий обіг такі нові поняття, як «інтелектокористування», «управління процесами інтелектокористування», «інтелектуальна стратифікація», «інтелектуальна мобільність», «субократія» та ін.

У численних роботах учасників школи продемонстровано залежність соціальних, економічних і екологічних результатів діяльності соціально-економічних систем від умілого використання їх керівниками технологій мислення, моделей і стилів управління, апробовані на практиці моделі і умови забезпечення парето-ефективних відносин між суб'єктами національного господарства, його галузевих і регіональних складових, територіально-адміністративних одиниць і окремих підприємств. Створено й апробовано оригінальні моделі стилів керівництва і лідерства з інтелектоінтегруючим та інтелектомотивуючим впливом на людські ресурси, розроблено управлінські технології мотивації інтелектуальної праці, інтелектуалізації управління і лідерства, гармонізованого менеджменту, стратегічного управління соціально-економічним розвитком галузей і підприємств, регіонів і територіальних громад на засадах синархо-сінтелекто-синергічної моделі лідерства і управління взаємодією керівного та функціонального персоналу їх органів управління з людськими ресурсами підпорядкованих систем [2].

Теоретичні моделі, технології і рекомендації, генеровані членами наукової школи, використовувались в процесах стратегічного планування і управління розвитком Івано-Франківської області, м. Івано-Франківська, міського Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП), утворенні нових територіальних громад в області, навчанні і розвитку їх населення, керівників і функціонерів органів управління територіальними громадами (зокрема, у рамках реалізації проєкту «Обізнані мешканці – сильна громада»), в навчальному процесі кафедри публічного управління та адміністрування.

Основним напрямом досліджень наукової школи залишається розвиток теоретичних основ, експериментальної апробації та

впровадження в практику управління людськими ресурсами соціально-економічних систем моделей, технологій та інструментів інтелектуалізованого управління соціумом епохи економіки знань [3].

Література:

1. Петренко В. П., Кісь С. Я., Гуменюк В. В. Інтелектокористування як функція життєвої активності соціуму. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 1(13) February. 2018. URL: <https://rsglobal.pl/index.php/ijite/article/view/630/614>

2. Наукова школа «Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах» (керівник – д.е.н., професор В. П. Петренко) *Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*. URL: <https://nung.edu.ua/department/kafedra-publicnogo-upravlinnya-ta-administruvannya/naukova-shkola>

3. Петренко В. П. Наукова школа як технологія модернізації процесу реалізації освітніх програм бакалавра, магістра і доктора філософії з публічного управління та адміністрування. *Scientific and pedagogical internship «Modernization of professional education in the field of public management and administration: the case of Ukraine and the Republic of Poland»*. Internship proceedings, August 29 – October 9, 2022. Wrocław, 2022. С. 32–37.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-50>

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ЗБРОЄЗНАВСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ЗАВДАННЯ

Верхотурова М.А.

кандидат історичних наук, доцент,
керівник відділу організаційного забезпечення наукових проєктів
та міжнародної діяльності
Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

Дослідження історії зброї в Україні в умовах російсько-української війни стають вкрай актуальними і набирають практичного значення. Історія має властивість до повторень. Яскравим прикладом є два бої під Крутами, які розділяє понад столітній відтинок часу. Так, у січні 16(29) – 17(30) січня 1918 року силами УНР було призупинено просування більшовиків до Києва, що дало змогу підписати Брестейський мирний договір. 28 лютого і 1 березня 2022 року відбувалися бої між ЗСУ та зс рф, результатом яких теж стало зупинення просування колони противника в сторону Києва. Згадані події є одним, але не єдиним

прикладом, коли дослідження воєнної історії набирає практичного значення. Дослідження боїв, які відбувалися на території України в різний історичний період дає можливість аналізу тактики застосування озброєння в різний час, що, в свою чергу, дозволяє робити висновки про ефективність тактики ведення бою в тих чи інших умовах.

Термін «історичне зброєзнавство» вперше визначив у XIX ст. Венделін Бехайм, заклавши основу для подальших досліджень історії зброї та військової техніки. В Україні вперше визначив цей термін В. Сидоренко. Авторству вченого належить і перший український курс лекцій «Зброєзнавство як історична дисципліна» [4].

Приємно відзначити, що Україна зараз стає одним із центрів європейського історичного зброєзнавства, – раз на два роки на базі Інституту історії України НАН України у партнерстві з низкою провідних військово-історичних установ проводиться Міжнародна зброєзнавча конференція, учасниками якої є провідні вітчизняні та зарубіжні науковці [2]. Майданчиком для поглиблення досліджень з історії зброї українського війська є Міжнародна науково-практична «Зброяря: історія озброєння та військової техніки» [1]. Проведення тематичних наукових конференцій є важливим кроком в накопиченні фахової української історіографії в галузі, що є безумовно важливим для інтеграції історії зброї в навчальні програми вищих навчальних закладів.

Завдяки накопиченій базі знань української тематичної історіографії, було розроблено навчальний курс «Історія озброєння та військової техніки» для курсантів Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного [5]. Вивчення курсу передбачає набуття курсантом низки умінь та навичок. Насамперед, прищеплюється світоглядне розуміння сутності етапів історії озброєння та військової техніки, необхідне для формування професійних якостей військового командира. У ході навчання курсанти аналізують вплив війн, окремих воєнних кампаній, операцій, збройних конфліктів на розвиток озброєння та військової техніки. Це формує розуміння значення стратегічного планування, окремих тактичних дій та «військової винахідливості» для дослідження вдосконалення зброї. Навчальний курс побудований таким чином, щоб курсант отримав розуміння зміни тактики застосування озброєння та військової техніки в історичній ретроспективі. У контексті вивчення історичних етапів розглядається зміна стратегічних напрямків розвитку видів зброї, вплив на цей процес воєнно-політичних чинників, рівня науково-технічного прогресу, розвитку промисловості та ін.

Накопичення масиву досліджень історії зброї дає можливість використання фахової вузькогалузевої наукової інформації при написанні узагальнюючих праць з історії українського війська [3].

Окремим аспектом проблематики історичного зброєзнавства є дослідження збережених пам'яток зброї в українських музеях. Колекції зброї завжди є особливо цінними у фондах, викликають значний інтерес відвідувачів та професійних дослідників. Саме тому гостро постає проблема фахової атрибуції та цікавої подачі інформації про зібрання. Зброєзнавчі дослідження дозволять якісно вплинути на побудову експозиції і подачу інформації оглядачу. Важливим моментом є процес напрацювання каталогів зброї, адже, каталогізація дозволяє в повному обсязі ввести в науковий обіг збірку, якісно вплинувши на джерельну базу військово-історичних та зброєзнавчих студій. Провідні історичні музеї світу візитують свої зібрання зброї каталогами, значно підвищуючи до них інтерес професійної спільноти науковців та всіх зацікавлених.

Як не парадоксально це звучить, та зброєзнавство сьогодні в Україні є досить молодою наукою. В останнє десятиліття спостерігаємо їх стрімкий розвиток – проводяться фахові конференції, побачили світ глибокі наукові дослідження в галузях, напрацьовується методичний матеріал, поступово уніфікується термінологія. Ціла плеяда науковців на базі низки українських університетів та музеїв працює над виведенням цих наук на якісно новий рівень розвитку.

Література:

1. Зброярня: історія розвитку озброєння та військової техніки : збірник матеріалів конференції / укл. Харук А., Верхотурова М. та ін. Львів : НАСВ, 2020. 274 с.
2. Історія давньої зброї. Дослідження 2016 : збірник наукових праць / упорядник Д. Тоїчкін ; Інститут історії України НАН України. К. : Ін-т історії України НАНУ, 2017. 476 с.
3. Історія українського війська / М. Відейко, С. Синиця, Б. Черкас, К. Галушко, О. Сокирко, А. Руккас та ін. Харків : Видавництво «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 416 с.
4. Сидоренко В. О. Зброєзнавство як спеціальна історична дисципліна (За матеріалами історії України XVI – першої половини XVII ст.). *Історичні джерела та їх використання*. К., 1966. Вип.2. С. 269–279.
5. Харук А., Верхотурова М. Навчальний курс «Історія озброєння та військової техніки» в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. *Історія давньої зброї. Дослідження* : збірник наукових праць 2020 / упорядник Д. Тоїчкін ; Інститут історії України НАН України. К. : Ін-т історії України НАНУ, 2023. С. 209–216.

**НАУКОВА ШКОЛА ДЛЯ АСПІРАНТІВ
ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ:
З ДОСВІДУ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**

Чистякова І.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач аспірантури і докторантури
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
м. Суми, Україна*

Інтеграція України у світовий освітній простір, постійні соціально-економічні перетворення та зміни, діджиталізація суспільства зумовили необхідність реформування й модернізації підготовки здобувачів вищої освіти. Констатуємо, що Законом України про вищу освіту (2014) [1] передбачено реформування української системи вищої освіти, а також автономія закладів вищої освіти, що уможливило надання широких можливостей університетам щодо підготовки конкурентоспроможних і високкокваліфікованих майбутніх фахівців.

На наше глибоке переконання, саме інтеграція формальної та неформальної освіти під час підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня сприятиме формуванню фахівця нового покоління. Таким чином, вважаємо для розв'язання поставленого перед педагогами завдання слід активізувати використання потенціалу неформальної освіти в закладах вищої освіти.

У контексті нашого дослідження хочемо зупинитися на використанні неформальної освіти в підготовці аспірантів Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Усе зазначене вище визначає підвищення вимог до якості підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, що передбачає її фундаменталізацію, посилення методологічної складової, залучення аспірантів до науково-дослідницької роботи, формування вмінь адаптуватися до постійних змін, прогнозувати результати власної діяльності тощо.

Для забезпечення якісної освіти та індивідуальної освітньої траєкторії аспірантів у процесі навчання використовуються різноманітні форми неформальної освіти, як-от: тренінги, вебінари, воркшопи, наукові школи тощо.

У межах даного дослідження зацентруємо увагу на такій інноваційній формі неформальної освіти, як наукова школа.

У результаті аналізу наукової літератури та власного досвіду проведення наукових шкіл для аспірантів і магістрантів у Сумському

державному педагогічному університеті нами було виведено визначення досліджуваного поняття. Так, під наукової школою для здобувачів вищої освіти ми розуміємо інноваційну форму неформальної освіти, орієнтовану на створення інноваційного освітнього середовища для підготовки висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, здатних комплексно вирішувати проблеми професійного та дослідницько-інноваційного характеру в галузі професійної діяльності.

Далі представимо досвід Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка щодо проведення наукових шкіл для аспірантів.

Насамперед зазначимо, що проведення наукових шкіл було започатковано викладачами кафедри педагогіки у 2021 р. Цільовою категорією стали магістранти та аспіранти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Нині наукові школи для аспірантів охоплюють всі спеціальності, за якими здійснюється підготовка докторів філософії в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка.

Серед проведених наукових шкіл назвимо такі, як:

1. Літня наукова школа для аспірантів (25–27 серпня 2021 року) (рис. 1).

Літня наукова школа для аспірантів (25–27 серпня 2021 року)		
Організатор: кафедра педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка		
Мета: удосконалити компетентності аспірантів у сфері проведення дослідження, у тому числі написання наукової роботи та представлення наукових результатів		
Цільова аудиторія: аспіранти		
<p>ДЕНЬ 1 <i>25 серпня 2021 року</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Відкриття Літньої наукової школи - Скринька запитань - Інтерактивна лекція «Вимоги до докторів філософії як суб'єктів дослідницької діяльності» - Готовність аспірантів до здійснення дослідницької діяльності (проведення анкетування) - Тренінг з тайм менеджменту - Майстер-клас «Академічна українська мова» - Підведення підсумків. - Д/з: створити Портрет ідеального дослідника 	<p>ДЕНЬ 2 <i>26 серпня 2021 року</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Скринька запитань - Дебатний турнір між викладачами та аспірантами «Чесна освіта: міф чи реальність» - Тренінг з формування дослідницької компетентності майбутнього доктора філософії - Практичний тренінг «Оформлення списків літератури» - Тренінг «Швидкий та ефективний пошук інформації для наукових робіт» - Підсумки 	<p>ДЕНЬ 3 <i>27 серпня 2021 року</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Скринька запитань - Тренінг з емоційного та професійного вигорання - Тренінг з подолання страху публічних виступів - Майстер-клас «Ефективні презентації» - Квест «У пошуках скарбів науки» - Підведення загальних підсумків. - Презентація портрету ідеального дослідника.

Рис. 1. Літня наукова школа для аспірантів 2021

2. Зимова наукова школа для аспірантів 1 року навчання (10–11 лютого 2022 року) (рис. 2).

Зимова наукова школа для аспірантів 1 курсу (10-11 лютого 2022 року)	
<p>Організатор: аспірантура та докторантура, кафедра педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка</p> <p>Мета: удосконалити компетентності аспірантів у сфері проведення дослідження, у тому числі написання наукової роботи та представлення наукових результатів</p> <p>Цільова аудиторія: аспіранти 1 курсу</p>	
<p>ДЕНЬ 1 10 лютого 2022 року</p> <ul style="list-style-type: none"> - Відкриття Зимової наукової школи - Скринька запитань - Інтерактивна лекція «Вимоги до докторів філософії як суб'єктів дослідницької діяльності». - Тренінг з тайм менеджменту - Майстер-клас «The main characteristics of Academic Writing» - Майстер-клас «Міжнародні наукометричні бази даних: ефективне користування» - Підведення підсумків 	<p>ДЕНЬ 2 11 лютого 2022 року</p> <ul style="list-style-type: none"> - Скринька запитань - Інтерактивна лекція «Управління державно-регіональної політики: здобутки і виклики на прикладі Сумської області» - Майстер-клас «Базові кейси грантрайтингу» - Тренінг «Як презентувати власні наукові здобутки» - Тренінг «Розвиток критичного мислення майбутнього доктора філософії» - Підсумки

Рис. 2. Зимова наукова школа для аспірантів 1 року навчання 2022

3. Осіння школа для аспірантів 1 курсу (28 вересня 2022 року) (рис. 3).

Осіння наукова школа для аспірантів 1 курсу «Путівник аспіранта Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка» 28 вересня 2022 року
<p>Організатор: аспірантура та докторантура, кафедра педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка</p> <p>Мета: адаптувати аспірантів 1 курсу до освітньо-наукового процесу</p> <p>Цільова аудиторія: аспіранти 1 курсу</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Вітальне слово - Довідник доктора філософії. - Дорожня карта освітньо-наукового процесу в аспірантурі. - Путівник академічної доброчесності. - Довідник з пошуку наукової інформації - Онлайн-квест

Рис. 3. Осіння школа для аспірантів 1 курсу 2022

4. Зимова школа для аспірантів 1–2 курсів (28 лютого – 1 березня 2023 року) (рис. 4).

Зимова наукова школа для аспірантів I–II курсів
з розвитку навичок дослідника
28 лютого – 01 березня 2023 року

28 лютого 2023 року

14.30-15.10 Самопрезентація аспірантів (1 хвилина)

15.10-16.10 Майстер-клас «Як готувати наукову публікацію». Ведуча: д.п.н., професор **Бойченко М.А.**

16.10-17.10 Майстер-клас «Особливості оформлення списку джерел». Ведуча: к.п.н., доцент **Чистякова І.А.**

01 березня 2023 року

14.30-15.30 Інтерактивна лекція «Цифрова ідентифікація дослідника». Лектор: д.п.н., професор **Бойченко М.А.**

15.30-16.30 Інтерактивна лекція «Тайм-менеджмент молодого дослідника». Лектор: к.п.н., доцент **Чистякова І.А.**

16.30-17.00 Бліц-форум «Q&A»

Рис. 4. Зимова школа для аспірантів 1-2 курсів

5. Осіння школа для аспірантів першого курсу (14 вересня 2023 року) (рис. 5).

Осіння школи для аспірантів першого року навчання всіх спеціальностей (14 вересня 2023 року)

НАУКОВА ШКОЛА ДЛЯ АСПІРАНТІВ 1-ГО КУРСУ
14 вересня 2023 року

БОЙЧЕНКО М. А.
Д. ПЕД. Н., ПРОФ.

ЧИСТЯКОВА І. А.
К. ПЕД. Н., ДОЦ.

ПОЧАТОК 10:00

- СЕРІЯЛЬ ЗАПИТАНЬ 10:15 - 10:30
- ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТРЕТЬОГО ПОСІДІННЯ НАУКОВОГО ЗІВНА ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ 10:30 - 11:00
- Спелек: д. мед. н., проф. **Бойченко М. А.**
- ПУБЛІКАЦІЯ АСПІРАНТА 11:30 - 12:00
- Принимал: к. мед. н., доц. **Чистякова І. А.**
- ПЕРЕРВА 12:30 - 13:30
- МАЙСТЕР КЛАС "ЯК ГОТУВАТИ НАУКОВУ ПУБЛІКАЦІЮ" 13:30 - 14:30
- Тренер: д. мед. н., проф. **Бойченко М. А.**
- ІНТЕРАКТИВНА ЛЕКЦІЯ "АКАДЕМИЧНА ДОРОЧІВІСТЬ АСПІРАНТА" 14:30 - 15:30
- Деплектор: к. мед. н., доц. **Чистякова І. А.**
- РЕФЛЕКСІЯ 15:30 - 16:00

Рис. 5. Осіння школа для аспірантів першого курсу 2023

Зауважимо, що кожна наукова школа мала свою мету та була спрямована на формування професійних компетентностей майбутнього доктора філософії, а саме на викладацьку й дослідницьку складові.

Наголосимо, що вибір напрямів і тем наукових шкіл здійснювався на основі діагностування потреб аспірантів. Так, визначалися:

- мотивація вступу аспірантів;
- рівень організаційних і комунікативних практичних навичок аспірантів;
- рівень дослідницьких та інформаційних практичних навичок аспірантів;
- рівень творчого потенціалу аспірантів.

Переконані, що така форма неформальної освіти дозволяє не лише допомогти аспірантові зорієнтуватися в освітньо-науковому процесі, але й використати практико орієнтований підхід до процесу навчання, а також формувати ключові компетентності доктора філософії.

Література:

1. Про вищу освіту: закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38, ст. 2004.

СЕКЦІЯ 6. АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФОРМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-52>

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ФОРМИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Курман І.Ю.

*магістр Навчально-наукового інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
кафедра методики музичного виховання та диригування
м. Івано-Франківськ, Україна*

Тема мобільності учителя музичного мистецтва в умовах воєнного стану цікава і важлива в контексті забезпечення якісної музичної освіти в умовах конфлікту та війни. Дослідження вивчає, як учителі музики можуть адаптувати свою педагогічну практику та навчання в умовах військового стану.

Форми мобільності для учителів музики під час війни можуть бути різноманітними і залежать від конкретних умов та можливостей.

Визначимо основні форми мобільності, які можуть бути використані вчителями музики в умовах воєнного стану:

1. Віддалена освіта. Учителі музики можуть надавати уроки та консультації віддалено за допомогою інтернету та відеозв'язку. Це дозволяє здійснювати навчання навіть у зонах активних бойових дій або в ізоляції.

2. Обмін вчителями. Учителі музики можуть організувати обміни досвідом та знаннями між різними школами, включаючи школи у зонах військового конфлікту. Це дозволяє педагогам навчатися один від одного та надавати свіжі підходи до музичної освіти.

3. Мобільні уроки. Учителі можуть проводити мобільні уроки, відвідуючи різні місця та школи. Це особливо корисно для роботи з дітьми в зонах конфлікту, де доступ до освіти може бути обмеженим.

4. Робота з внутрішньо переміщеними особами. Учителі музики можуть працювати з внутрішньо переміщеними особами, які втекли від війни. Вони можуть організувати музичні заняття в прифронтових місцях або в тимчасових установах для переселенців.

5. Інтернаціональні проекти: Вчителі музики можуть брати участь у міжнародних освітніх проектах, спрямованих на надання допомоги дітям в зонах конфлікту. Це може включати навчання дітей, підтримку музичних груп або організацію концертів та вистав.

Ці форми мобільності дозволяють учителям музичного мистецтва продовжувати свою роботу в умовах військового стану та надавати музичну освіту дітям, які знаходяться в тяжких умовах.

Академічна мобільність вчителів музики в умовах воєнного конфлікту є складним завданням через обмеження доступу та загрози безпеці. Однак існують деякі методи та підходи, які можуть допомогти вчителям музики здійснювати навчання в різних місцях, навіть в умовах конфлікту:

1. Віддалене навчання: Використання онлайн-платформ та відео-конференційних інструментів для навчання школярів на віддалі. Це дозволить учителю викладати навчальну програму навіть з іншого міста або навіть з іншої країни.

2. Записи уроків. Учителі можуть записувати свої уроки та передавати їх учням, які можуть переглядати їх у зручний для них час. Це може спростити навчання в умовах воєнного конфлікту.

3. Використання платформ для навчання на відкритому повітрі. Якщо можливо, учителі можуть організовувати заняття на вулицях або в парках, де учні можуть збиратися на навчання безпечно.

4. Робота з місцевими громадами та неприбутковими організаціями. Учителі можуть співпрацювати з місцевими громадами та організаціями, які надають підтримку дітям та освітнім ініціативам в умовах конфлікту. Вони можуть надавати приміщення для навчання, інструменти та ресурси для вчителів музики.

5. Волонтерська допомога. Вчителі можуть шукати допомогу волонтерів та інших фахівців у галузі музики, які готові допомогти в проведенні занять.

6. Звернення до міжнародних програм та організацій. Деякі міжнародні програми та організації надають підтримку освіті в країнах, що переживають конфлікт. Вчителі можуть дослідити можливості для участі в таких програмах.

Для успішного здійснення академічної мобільності в умовах воєнного конфлікту вчителі музичного мистецтва повинні бути творчими та відкритими до нових методів навчання, а також активно співпрацювати з учнівською молоддю, їхніми батьками і громадами.

Академічна мобільність вчителя музики в умовах воєнного стану є досить складною через обмеження на безпеку та доступ до освітніх ресурсів. Проте існують деякі можливості, які можуть допомогти вчителям музики продовжувати навчання та викладання в цих умовах:

1. Використання онлайн-платформи та інтернет-технології для проведення віддалених уроків музики. Це дозволяє вчителям і учням

зберігати зв'язок та продовжувати навчання, навіть якщо вони розташовані в різних місцях.

2. Створення відеозаписів своїх уроків та надсилання їх учням для подальшого вивчення. Це дає школярам можливість переглядати матеріали в зручний для них час.

3. Використання музичних програм. Учителі можуть навчати учнів використовувати музичні програми та інструменти для створення та запису музики, навіть якщо вони не можуть зустрічатися особисто.

4. Співпраця учителя з місцевими громадами та організаціями, які підтримують мистецтво та освіту. Вони можуть шукати можливості для організації музичних заходів та вистав.

5. Використання мобільних музичних лабораторій, які дозволять учителям надавати уроки в різних місцях. Це може бути корисним для досягнення учнів, які не можуть прийти, наприклад, до музичної школи.

6. Наявність міжнародних освітніх програм та організацій, як можуть надавати можливості для академічної мобільності вчителів музики в умовах конфлікту. Вони можуть надавати фінансову підтримку, можливості для навчання за кордоном чи в інших регіонах.

Загалом, академічна мобільність вчителя музики в умовах воєнного стану вимагає творчих рішень та співпраці з іншими освітніми та культурними організаціями, а також готовності до адаптації до незвичайних обставин.

Література:

1. Горбачов С. Освітній процес, дистанційне навчання в умовах воєнного стану та отримання документів про освіту. Сайт «*Нова українська школа*». URL: <https://nus.org.ua>

2. Мистецтво та освіта: новації і перспективи : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (8 грудня 2022 року, м. Чернігів) / упор. Дорошенко Т. В., Солдатенко О. І., Силко Є. М., Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2022. 184 с.

**МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ АД'ЮНКТІВ
ТА АСПІРАНТІВ ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

Попович В.В.

*доктор технічних наук, професор,
тимчасово виконуючий обов'язки проректора з науково-дослідної роботи
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

Копистинський Ю.О.

*кандидат технічних наук, начальник докторантури, ад'юнктури
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

Беседа А.В.

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії пожежної безпеки
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

Питання академічної мобільності ад'юнктів та аспірантів Львівського державного університету безпеки життєдіяльності в умовах війни є досить актуальним та важливим. Адже війна вносить не тільки руйнівні зміни у соціальну та економічну сфери, але й безпосередньо впливає на академічну спільноту.

Зокрема, основні виклики, із якими зіштовхнулись науковці, можна класифікувати наступним чином:

- знищення, руйнування, пошкодження академічних будівель і споруд, лабораторій, тощо;
- обмеження можливості виїзду за межі України;
- труднощі отримання дозвільних документів на виїзд;
- зменшення бюджету на освіту та на наукові дослідження;
- психологічний тиск і стрес;
- відсутність мотивації.

За час повномасштабного вторгнення, відрядження ад'юнктів та аспірантів для участі у проєктах, конференціях, форумах, стажуваннях у країні іноземних партнерів стало дедалі складнішим. Здебільшого ад'юнкти та аспіранти прийняли участь в конференціях на безпеку орієнтовану тематику.

Керівництво Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Державної служби України з надзвичайних ситуацій

та Міністерства внутрішніх справ сприяють міжнародній академічній мобільності ад'юнктів (аспірантів).

Ад'юнкти та аспіранти взяли участь у низці міжнародних заходів у Німеччині, Литві та Польщі, де обговорювались питання наукових стажувань, технологічних інновацій, та екологічних досліджень.

У Німеччині відбулося короткострокове наукове стажування за програмою Erasmus+ (м. Дрезден) [1], де було представлено сучасний план стану галузі інформаційних технологій в Україні, зокрема у сфері управління життєвим циклом безпекоорієнтованих сервісів та інформаційних систем запобігання надзвичайним ситуаціям. Також проведено наукове стажування та налагодження міжуніверситетської співпраці з метою реалізації навчальних мобільностей для здобувачів 1-го, 2-го та 3-го рівнів вищої освіти (м. Дрезден) [2]. Під час візиту було відвідано лекційні заняття, за такою тематикою як «Обробка даних в розподілених системах та мережах» та «Сучасні підходи аналізу якості програмного забезпечення».

У Литві проведено дослідження з модифікування природних сорбційних матеріалів (м. Вільнюс) [3] та прийнято участь в 12-тій Міжнародній конференції з інженерії довкілля («Environmental Engineering»), де представники університету змогли виступити із доповіддю щодо особливостей ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій під час війни, а також було продемонстровано результати досліджень у межах виконання українсько-литовського проєкту;

Реалізовується українсько-литовський науково-дослідний проєкт «Природозберігаюча технологія очищення стічних вод екологічно чистими модифікованими природними сорбентами від азоту, фосфору та поверхнево-активних речовин» [5]. Організаторами є Міністерство освіти і науки України, Міністерство освіти, науки та спорту Литовської Республіки і Науково-дослідна рада Литви. Партнером проєкту є кафедра охорони навколишнього середовища і водного господарства Інституту охорони навколишнього середовища Вільнюського технічного університету імені Гедимінаса.

У Польщі ад'юнктом денної форми навчання прийнято участь в Міжнародній науковій конференції «Технологічні, технічні та стратегічні інновації в рятувальній справі» (м. Варшава) [6]. Також докторантом відвідано міжнародний форум «Безпечна колекція – безпечна спадщина. Музеї, бібліотеки, архіви перед обличчям загроз» (м. Краків) [7]. Метою візиту була презентація поточної ситуації в Україні в контексті діяльності ДСНС України в умовах війни, висвітлення актуальних проблем забезпечення заходів цивільного захисту та заходів, спрямованих на захист культурних цінностей в зонах збройного конфлікту.

Таким чином, попри всі виклики академічна спільнота університету демонструє стійкість та готовність до розвитку, активно використовуючи можливості для наукової діяльності в умовах війни.

Література:

1. Продовжується академічна мобільність ад'юнкта Університету Юлії Кордунової у Дрезденському технічному університеті в рамках програми "Erasmus+". Електронний ресурс. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/6657>

2. Представники ЛДУ БЖД перебувають з робочим візитом у Дрезденському технічному університеті у межах програми ERASMUS+. Електронний ресурс, URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7570>

3. Ад'юнкт Ірина Федів переймала досвід у Вільнюському технічному університеті імені Гежемінаса (Литовська Республіка). Електронний ресурс, URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7066>

4. У Вільнюсі науковці ЛДУБЖД обговорили проблеми інженерії довілля на міжнародній конференції. Електронний ресурс. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7426>

5. Ад'юнкт кафедри екологічної безпеки отримала грант на виконання наукового дослідження у Вільнюському технічному університеті ім. Гедимінаса. Електронний ресурс. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/6321>

6. "Технологічні, технічні та стратегічні інновації в рятувальній справі": молоді вчені Львівського державного університету безпеки життєдіяльності у Варшаві. Електронний ресурс. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7100>

7. Представник ЛДУ БЖД взяв участь у Міжнародному форумі «Безпечні колекції – безпечна спадщина. Музеї, бібліотеки, архіви перед обличчям загроз». Електронний ресурс. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7710>

АКАДЕМІЧНА МІГРАЦІЯ ЯК НЕГАТИВНЕ ЯВИЩЕ ДЛЯ НАУКИ УКРАЇНИ

Смутчак З.В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва та менеджменту
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
м. Київ, Україна*

Клюха О.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

В сучасній економічній теорії людський капітал визначається як одна зі складових стабільного довгострокового зростання (разом з новими технологіями через інновації). Саме тому суспільство повинно акцентувати увагу на формуванні людського капіталу та ефективному його використанні. Варто наголосити, що збільшенню людського капіталу сприяє не лише якісна освіта на всіх рівнях, а й здатність проводити науково-дослідну роботу безпосередньо на підприємствах [1, 2].

Зауважимо, що формування людського капіталу відбувається за рахунок таких факторів, як: доступна робоча сила, кваліфікація робочої сили та якість освітніх інститутів. Ринок праці національної економіки не може розвиватись без стабільно високих інвестицій в освітні установи та без формування концепції безперервного навчання впродовж життя (*life-long learning*). Інтелектуальний капітал формується на основі науково-дослідних інституцій, які розширюють знанню базу національної економіки та є ключовими для довгострокового економічного зростання.

В даному контексті важливим є безпосереднє залучення науковців в економічну систему. В суспільстві має панувати стратегія стосовно важливості науки для добробуту країни, без цього – науковці та високоосвічені громадяни емігруватимуть в країни, де вони зможуть отримати більшу віддачу від своєї кваліфікації. Проблему академічної міграції слід розглядати в двох аспектах, а саме: як невід'ємну (і позитивну) складову наукової спільноти сьогодні з одного боку. В той же час академічна міграція однозначно є негативним явищем для науки для країни, з якої виїжджають, у випадку, якщо науковці-

емігранти не планують повертатись з набутим за кордоном досвідом. Слід виділити академічну професуру (теоретичні розробки, фундаментальна наука), академічних експертів («дослідники») та менеджерів (управлінців у вищій школі). Саме поняття академічної міграції є складовою ширших міграційних проблем, які насамперед стосуються «відтоку мізків» (*brain drain*) – аналогії до руху капіталу, який відбувається в одному напрямку – з країни. Проте з розгортанням досліджень у цій сфері почали виокремлювати такі поняття, як «обмін мізками» (*brain exchange*), «відтік мізків» (*brain drain*), «розтрата мізків» (*brain waste*), «приріст мізків» (*brain gain*). Відповідно, останнє з цих понять позначає приплив у країну високоосвічених та висококваліфікованих мігрантів. «Розтрата мізків» – це неможливість реалізації високоосвічених осіб на ринку праці, що може відбуватися внаслідок браку робочих місць, які потребують високої кваліфікації, а також внаслідок неможливості знайти роботу, яка відповідає освітньому і кваліфікаційному рівню мігрантів після переїзду. «Обмін мізками» означає двосторонній обмін між країнами, коли відсутнє суттєве викривлення міграції в одну сторону. Традиційно виїзд науковців та інших талановитих громадян для країн-експортерів вважається негативним явищем, звідси і негативні конотації терміну «відтік мізків» (*brain drain*). На противагу цьому, країни з браком кваліфікованих професіоналів, зокрема в академічній сфері, завжди були зацікавлені в припливі нових кадрів. Саме через це створювалися численні дослідницькі програми та здійснювалися інвестиції, які приваблювали вчених з інших країн [3].

Повномасштабне вторгнення стало величезним ударом для української науки. На початок 2023 року від обстрілів росіян постраждав 91 науково-дослідний та заклад вищої освіти, чотири з них повністю знищені [4]. Практично повністю припинилося науково-освітнє життя на Донеччині та Луганщині, які перебувають у зоні бойових дій. Багато науковців, рятуючись від війни, були вимушені евакуюватися в інші регіони України або виїхати за кордон: на сьогодні за межами України перебувають близько 6000 науковців. Згідно з нещодавнім опитуванням серед науковців, проведеним у рамках проєкту *UA Science Reload*, матеріальний стан погіршився у 83,8% вчених. Через війну українські науковці втратили роботу, частину зарплати, кошти на проєкти [5].

Незважаючи на засудження дій країни-агресора, запровадження санкцій і надання підтримки українським студентам, науковцям та інституціям, проблеми і загрози для української вищої освіти залишилися. Відтік кадрів з українських ЗВО через вимушену міграцію студентів та викладачів став головним викликом. На початку повномасштабного російського вторгнення вважалося, що так звана проблема «*brain drain*» (відтоку мізків) може мати негативні наслідки як

у короткостроковій, так і довгостроковій перспективі. Внаслідок агресії, значних руйнувань та вимушеної міграції українська вища освіта в довготривалій перспективі стикнеться з проблемою відтоку мізків. Окрім негативного ефекту на довгострокове економічне зростання, академічна міграція має згубний вплив на фіскальну систему країни, оскільки освіта складає чималу частину бюджетних витрат з розрахунком на майбутнє відшкодування цих витрат громадянином, який буде працювати на благо економіки країни. Тому міграція високоосвічених осіб несе прямі збитки для бюджету країни – фактично, уряд країни за свої кошти готує високоосвічених працівників для іншої країни [3].

Окремі дослідники вбачають і деякі позитивні наслідки еміграції. Серед них грошові перекази з-за кордону, повернення емігрантів з додатковими навиками, набутими закордоном, налагодження академічних та бізнесових мереж. Тим не менше, суспільні втрати від міграції, а насамперед міграції науковців та інших висококваліфікованих осіб, значно перевищують згадані позитиви.

Література:

1. Barro R., Sala-i-Martin X. *Economic Growth*. Cambridge : MIT Press, 1999. 539 с.
2. Romer P. Endogeneous Technological Change. *The Journal of Political Economy*. Vol. 98, No. 5. Part 2. 1990. P. 71–102.
3. Академічна міграція. URL: <http://surf.li/mcyof>
4. Офіційний сайт МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua>
5. Майбутнє думки: як українську науку підтримують під час війни. URL: <https://rubryka.com/article/science-support-in-ukraine/>

СЕКЦІЯ 7. МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-55>

ФОРМИ ТА МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ, НАУКИ ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ.

Головенко М.Я.

*доктор біологічних наук, професор, академік НАМН України
Голова наукової ради освітньо-науково-виробничого інноваційного
Комплексу «МедХімФарм», завідувач відділом біомедицини
Фізико-хімічного інституту НАН України
м. Одеса, Україна*

В останні роки інноваційний розвиток у світі визначається тотальним суперництвом за технології та людський капітал оскільки забезпечує економічне зростання в довгостроковому періоді і дає імпульс виробничої активності у майбутньому і сприймається як повноцінна наукова модель. Війна, вимушена міграція, руйнівний вплив корупції в Україні, і світова глобалізація та євроінтеграція, вимагає пошуку використання інноваційного підходу, які відповідатимуть на запити сучасності.

Проблемою інновацій опікується держава, але існує й «зона відповідальності» тих організацій та їх співробітників, які безпосередньо відповідають за освіту, науку та бізнес. На сьогодні, економічний розвиток нашої країни може бути досягнутим завдяки значному використанню таких продуктів інтелектуальної праці, як знання, технології, науково-технічні розробки для їх комерціалізації, які є моделлю інноваційного розвитку економіки Євросоюзу. Успішність інноваційної діяльності країни досягається при інтеграції інтересів держави, бізнес-структур, наукових та професійних освітніх закладів. Держава та бізнес виступають у ролі замовників, споживачів та співінвесторів інноваційних розробок.

Проте, в Україні процеси зацікавленості у співпраці організацій та підприємств різної форми власності у сфері інноваційного розвитку поки що розвинені недостатньо, попит на наукові розробки невисокий. Основними перешкодам у цій сфері є те, що більшість досліджень, які проводяться в університетах та академічних установах, не відповідають запитам промисловості та реального сектору. Більш того, НДР, які розробляється у рамках грантів, не спрямовані на подальшу їх комерціалізацію або впровадження на виробництві.

Власне, така зацікавленість може мати місце там, де сфери інтересів та компетенцій закладів освіти, науки та підприємства перетинаються та забезпечують безперервний науково-виробничий ланцюжок «від ідеї до втілення» у конкретному продукті. Безумовно, функціонування такого ланцюжка є безперервним циклом взаємодії і повинен бути забезпеченим необхідними ресурсами. Водночас, як показує досвід першої декади 21 століття, основним чинником економічного зростання провідних країн світу виступає не стільки фінансовий капітал та засоби виробництва, скільки знання та інноваційні ідеї, що забезпечують створення інтелектуальної, конкурентоспроможної продукції, яка є необхідною на ринку. Через те, основним завданням науковців є продукувати ідеї, шукати й знаходити шляхи реалізації у тих умовах, які є. Здебільшого вважається, що ідея забезпечується науковою сферою, яка її і продукує задля знань про об'єктивну дійсність та шляхи і засоби її перетворення.

Інноваційний процес є циклічним явищем і вміщує в себе взаємодію науки і технології, технології та виробництва, виробництва та маркетингу, у якому ідеї створюють нові концепції, успіхи створюють нові завдання, а невдачі – нові ідеї. Інноваційний процес у вигляді ланцюжка має наступні стадії: виникнення знань, трансформація знань та експлуатація знань і їх вплив на зростання продуктивності на підприємстві.

Велике значення у розвитку людського капіталу та отриманні сталого зростання конкурентноздатної економіки і якості життя належить державній політиці у сфері освіти і науки, для реалізації якої необхідним є політична воля, ефективні управлінські рішення та довгострокові інвестиції. Тривала відсутність зазначеного привела до того, що сьогодні українська освіта та наука не відповідають сучасним світовим тенденціям та запитам з боку суспільства і потребам економіки. У наслідок чого виникає **необхідність подальших реформ (системної зміни сфер), які забезпечать нові якості освіти та науки на всіх рівнях**. Такі реформи повинні зупинити застій у сфері досліджень, сформулювати запит на добротну підготовку дослідників та якісні розробки в галузі фундаментальних і прикладних наук, скоротити невідповідність між дослідженнями та впровадженням їх результатів, інтегрувати вищу освіту й науку України у відповідний простір ЄС.

Вирішення проблем інноваційного розвитку в Україні теоретично гарантовано відповідними законодавчими актами

За останні роки ситуація у цих сферах, заслуговує на кращу долю тому сьогодні розпочався новий етап їх реформування. Чудово, що науковці приймають активну участь в обговоренні можливого проекту реформування. Втім, більшість з них характеризують причини та наслідки сучасного положення науки і освіти, не пропонуючи підходів

щодо мінімізації зазначених негативних факторів в межах сучасності. Навіть якщо уявити собі що результатом реформи з'являться більш сприятні умови для інноваційної діяльності в Україні, найближчим часом надіятись на їх втілення в життя немає надії.

Саме тому, розуміючи сьогоднішня, у якому «порятунок потопаючих – справа рук самих потопаючих», Фізико-хімічний інститут ім. О.В. Богатського НАН України (ФХІ), Одеський національний університет імені І.І.Мечникова (ОНУ) та Товариство з додатковою відповідальністю «ІНТЕРХІМ» (ТДВІ) підписали договір та розробили Положення про співпрацю у межах заснованого освітньо-науково-виробничого інноваційного Комплексу «МедХімФарм». В системі управління Комплексом, закладено декілька таких базових елементів як організаційна структура, кадри, методи ведення інноваційної діяльності, інструменти інноваційної діяльності та інформаційна підтримка. Зрозуміло, він не може вирішити усіх проблем, однак, по можливості буде допомагати рухатись вперед науковцям та наблизити студентів до наукової діяльності і виробництва.

Важливим аспектом такої кооперації є те, що вона не вмщує широке коло проблем, які склалися в зазначених організаціях, а опікується тільки однією галуззю – фармацевтикою. Така увага до неї не є випадковою оскільки, фарміндустрія є важливим локомотивом розвитку країни і здоров'я нації, пов'язаною з використанням ефективних і безпечних лікарських засобів. Фармацевтична технологія має найвищий експортний потенціал, а також високу прибутковість. Розвинута фармпромисловість у сучасному світі – це ще й потужний геополітичний фактор. Володіння ефективними технологіями отримання ліків стає одним із найважливіших чинників глобального значення, поряд з озброєннями, економічною потужністю, ресурсними та іншими аспектами.

У функціонування та розвиток Комплексу МедХімФарм нами покладено наступні конкретні орієнтири:

- впровадженню системи ступеневої підготовки фармацевтів фахівців за наскрізними навчальними планами та освітньо-професійними програмами, (ОПП) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Хімія», «Фармацевтична хімія», освітньо-наукової програми (ОНП) другого (магістерського) рівня вищої «Фармацевтична хімія», ОПП «Хімія» та «Фармація»; ОНП третього рівня вищої освіти «Хімія», створенню навчально-методичного забезпечення тощо;

- ефективному використанню наукових та педагогічних кадрів, навчально-лабораторної та виробничої бази, підвищення кваліфікації викладачів навчальних закладів і працівників підприємств, спільне проведення науково-дослідних робіт, апробацію та використання результатів наукових досліджень, підготовку наукових кадрів;

– підвищення ефективності взаємодії ринку праці та ринку освітніх послуг, напрацювання сучасних принципів формування державного замовлення з урахуванням загальнодержавних і регіональних потреб підготовки фахівців з вищою освітою, створення передумов для посилення мобільності студентів, розширення їхніх можливостей працевлаштування після закінчення навчання, забезпечення навчання протягом життя;

– розробці, затвердженні, впровадженні та реалізації спільних програм у сфері підготовки здобувачів ступеня доктор філософії між ОНУ та ФХІ, відповідно до державних та міжнародних стандартів вищої освіти, утворення разових спеціалізованих вчених рад за участі їх представників;

– формування тематичних мереж для проведення досліджень за пріоритетними напрямками в поєднанні з сучасними формами освітньої діяльності.

Для здійснення адміністрування взаємодії учасників у межах Комплексу створена наукова Рада із представників організацій, що входять до складу комплексу, яка обрала її голову терміном на 2 роки. Комплекс МедХімФарм працює згідно з планами, затвердженими його Радою. Крім того, у Положенні зазначено, що прийом нових членів Комплексу здійснюється рішенням Ради на підставі письмових заяв.

Таким чином, Комплекс це проект, цілями якого є створення постійно діючої платформи задля ефективних взаємодій у науковому та освітньому середовищах, а також вирішення проблем комунікації вчених із фахівцями суміжних сфер промисловості та бізнесу, розвиток уміння комерціалізації результатів досліджень. Значне місце при цьому приділяється питанню належного управління науково-практичними дослідженнями, що забезпечує відповідний організаційний контроль на всіх етапах розвитку досліджень та прискорення термінів реалізації інвестиційного проекту. До речі, в його основу покладено принцип: «при плануванні досліджень не повинно бути нічого зайвого, але необхідне слід виконувати в повному обсязі», що дозволяє досягти економії початкових витрат та зменшення інвестиційних ризиків учасників Комплексу.

До завдань належать також забезпечення притоку молодих спеціалістів у сферу досліджень і розробок та демонстрація їх можливого кар'єрного зростання, а також популяризація науки. Комплекс МедХімФарм буде сприяти більш ефективній реалізації пріоритетів державної політики в інноваційній сфері за рахунок гнучкості, мобільності та більшої свободи дій, з урахуванням світових поточних тенденцій. У цих умовах важливого значення буде мати процес удосконалення механізмів інтеграційної взаємодії освітян, науковців та індустріальних партнерів, визначення їх найбільш оптимальних моделей та тиражування найбільш перспективного досвіду.

ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ

Гордієнко Л.А.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри маркетингу, фінансів, банківської справи та страхування
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту
м. Черкаси, Україна*

Пасічник Ю.В.

*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу соціально-економічного розвитку сільських територій
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна*

Фінансування підготовки наукових кадрів в Україні завжди було у фокусі уваги державних структур. Перманентно продовжується пошук оптимальних схем фінансового забезпечення наукових установ та наукових підрозділів вищих навчальних закладів. У цьому контексті зауважимо, що основним джерелом фінансування залишається Державний бюджет України.

У Державному бюджеті України на 2023 рік видатки на наукову і науково-технічну діяльність передбачено в обсязі 11,9 млрд грн, із яких за загальним фондом державного бюджету – 8,2 млрд гривень.

Кошти передбачено:

- 8,5 млрд грн – на «академічну науку» (близько 72 % загального обсягу видатків спрямовано Національній академії наук України та п'яти національним галузевим академіям наук);
- 1,1 млрд грн – на «університетську науку» (близько 10 % обсягу видатків на заклади вищої освіти та наукові установи сфери управління Міністерства освіти і науки України);
- 0,6 млрд грн – на «галузеву науку» (близько 5 % загального обсягу видатків на наукові установи сфери управління інших органів виконавчої влади).

Серед основних пріоритетів підтримки у 2023 році реалізації наукової та науково-технічної діяльності, зокрема, є:

- підтримка проведення Національною академією наук України пріоритетних для держави наукових досліджень;
- грантова підтримка Національним фондом досліджень України реалізації наукових досліджень і науково-технічних розробок;
- підтримка наукових досліджень на антарктичній станції «Академік Вернадський» [1].

Також для забезпечення діяльності Національного фонду досліджень України та надання ним грантової підтримки науковим установам незалежно від їх відомчого підпорядкування у держбюджеті на 2023 рік передбачено 505 млн гривень [1].

Оцінюючи важливість фінансування науки, заступник Міністра фінансів Роман Єрмоличев так це прокоментував: «Для Мінфіну надзвичайно важливо, щоб спрямовані кошти на вітчизняну науку використовувались раціонально, а наукові дослідження, проведені в Україні, мали практичне значення для розвитку всіх сфер. Конкурсне фінансування наукової діяльності через Національний фонд досліджень – це правильний крок у напрямі створення конкурентного середовища в науковій сфері, що є орієнтацією на конкретний результат та інтеграцією у світовий науковий простір» [1].

Аспіранти та докторанти забезпечуються академічними та соціальними стипендіями згідно відповідних загальнодержавних та місцевих нормативно-правових актів [2].

Окрім традиційної фінансової підтримки існує певна кількість грантів, премій тощо для обдарованої наукової молоді, зокрема, Премія Президента України для молодих вчених, докторантів та докторів наук до 40 років, аспіранти та кандидати наук до 35 років, або іменні стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук доктори наук, докторанти та здобувачі, докторські дисертації яких прийняті до розгляду спеціалізованою вченою радою віком до 35 років.

За бажанням та можливостями здобувача відповідного ступеня оплата вартості підготовки в аспірантурі чи докторантурі може здійснюватись за його власний кошт.

Оцінюючи цю ситуацію констатуємо, що навіть, беручи до уваги військовий стан, наука отримує певну державну підтримку на забезпечення основних потреб.

Проте, незважаючи на наявне державне фінансування, зазначимо, що коштів є недостатньо для повноцінної наукової діяльності, зокрема:

- є обмеженість щодо фінансових ресурсів, які направляються на лабораторні дослідження, особливо для технічних та природничих наукових напрямів;

- проблематично відвідувати очні конференції, особливо у зарубіжних країнах;

- за власні кошти здобувачі мають друкувати необхідну кількість праць, особливо у виданнях, які включено до наукометричних баз. У цьому випадку мова йде про журнали, мережі видавництва ELSEVIER, де зосереджені Scopus і Web of Science;

- недостатність стипендіального забезпечення, враховуючи необхідність оплати відповідних особистих та інших побутових послуг.

Водночас, незважаючи на надзвичайно складні умови, коли окремі здобувачі, які розпочали підготовку у 2021 р. були вимушені покинути

свої постійні місця та виїхати в інші, безпечні місця України, або навіть за межі України, продовжується певна робота над дисертаціями та науковими працями.

Є певні проблеми також щодо фінансування фундаментальних та прикладних досліджень у структурах Національної академії наук та галузевих академіях.

Варто зауважити, що в таких складних умовах, як для всього українського народу, так і для науковців зокрема, вагому підтримку надають зарубіжні партнери – міжнародні організації, уряди країн, наукові та навчальні установи. Низка міжнародних видавництв на період війни в Україні погодилась друкувати праці українських науковців безкоштовно. Провідні навчальні заклади Європи, Америки пропонують оригінальні програми щодо стажування науковців, виконання спільних проєктів тощо. Періодично появляється інформація щодо конкурсів, грантів, проєктів від зарубіжних донорів. Так, прогресивний світ реагує на ситуацію щодо українських науковців.

Отже, в складних та непередбачуваних умовах, в яких тепер перебуває Україна, науковці знаходять можливості реалізувати свої здібності для продовження наукової роботи.

Література:

1. Мінфін: На фінансування науки у 2023 році спрямовано майже 12 млрд гривень. *Урядовий портал*. 06 лютого 2023 року. <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-na-finansuvannia-nauky-u-2023-rotsi-spriamovano-maizhe-12-mlr>

2. Деякі питання стипендіального забезпечення. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1050. Документ 1050-2016-п, чинний, поточна редакція від 04.03.2020, підстава – 132-2020-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2016-%D0%BF#Text>

ЕФЕКТИВНА СПІВПРАЦЯ З РОЗРОБНИКАМИ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ ЯК ПІДґРУНТЯ СТІЙКОСТІ ПЕРЕД ОСВІТНИМИ ВИКЛИКАМИ ВОЄННОГО ЧАСУ

Грабовська Л.Л.

кандидат технічних наук,

редакторка Освітньої платформи Edu Future 7W

Міжнародної освітньої корпорації «Гранд-Експо»

м. Київ, Україна

Війна ставить нові виклики не лише перед державою, армією та суспільством. Вона ініціює нові виклики і перед освітою на усіх рівнях, з усіма її елементами та складниками. Державна служба якості освіти України провела у грудні 2022 – січні 2023 років дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни. Результати дослідження свідчать, що у результаті повномасштабної війни росії проти України близько 800 тисяч школярів змінили форму здобуття освіти з денної на дистанційну (з 17 669 учнів у 2021 році до 772 909 у 2022) та сімейну (домашню) (з 4 695 до 64 409 учнів відповідно). Найбільше ці зміни стосуються Сходу та Півдня країни, звідки близько 40% та 30% учнів відповідно були вимушені виїхати за кордон чи в інші регіони країни [1–3].

Саме тому перед вчителями постала проблема навчання учнів в нових умовах. І перед діючими, і перед майбутніми вчителями. Якщо для працюючого вчителя існує достатньо широка і гнучка система підвищення кваліфікації, то студенти педагогічних спеціальностей почасти стають заручниками усталених програм.

Разом з тим в Україні існують компанії-розробники освітнього контенту та освітніх технологій, які мають тривалий міжнародний досвід. Наприклад, інтегрований сучасний та практично-орієнтований освітній контент, такий як інтегровані кейс-уроки, створений Освітньою платформою Edu Future 7W (Міжнародної освітньої корпорації «Гранд-Експо»). Інтегровані кейс-уроки (кейс-уроки Співаковського) дають можливість закрити більшість освітніх потреб та підлаштуватися під різні умови навчання. Інтегровані кейс-уроки ідеально підходять для навчання офлайн, онлайн, дистанційного та змішаного формату (за рахунок використання можливостей «перевернутого класу»). Вони стануть зручним інструментом для вчителів, які викладають у змішаному форматі, адже дають можливість поєднати попереднє самостійне опрацювання цікавого, системного та структурованого матеріалу з практичним закріпленням та обговоренням під час офлайн-занять). Наявність аудіо-відео формату та інтерактивних

кейс-уроки (уроки із вбудованими навчальними іграми) дають можливість вибудувати індивідуальні навчальні траєкторії учнів, ефективно організувати навчання навіть в дистанційному форматі. Інформація в таких інтегрованих кейс-уроках структурована і подана за авторською методикою.

Інтегровані кейс-уроки (кейс-уроки Співаковського) захищені авторським правом і зареєстровані Державною службою інтелектуальної власності України № 66082 від 16.06.2016, № 66083 від 16.06.2016 та №71681 від 03.05.2017, та отримали Сертифікат Реєстрації в США. Також команда 7W Education Platform є Членом Британської Торгової Палати.

При всій гнучкості інтегрованих кейс-уроків, можливості підлаштуватися під різні умови використання, вони легко та зручно втілюють ідеї, закладені в Концепцію «Нова українська школа»:

– *Інтеграція знань.* Тема кожного кейсу логічно та гармонійно інтегрується на всіх розгортках (предметні частини кейс-уроків). Такий підхід надає комплексну та системну картину світу.

– *Наповнення знань практичним сенсом.* Уся інформація кейс-уроків подається через її практичне значення, пошук відповідей на практичні питання та розв’язання прикладних, зрозумілих та цікавих завдань.

– *Педагогіка партнерства.* Формат кейс-уроків диктує необхідність бути партнерами з учнями. Учитель виконує роль коуча. Він мотивує, спонукає до спільного пошуку та розвитку, заохочує дитячий інтерес та креативність.

– *Розвиток компетентностей, навичок та скілів.* Комплекс питань та завдань кейс-уроків спрямовані на здобуття знань, набуття ключових компетентностей та навичок.

– *Педагогічна творчість.* Багатшаровість, інтеграція, комплексність та гнучкість – технології кейс-уроків – набір інструментів для педагогічної творчості вчителя. Кейс-уроки дають свободу ситуативно підлаштовувати методики та прийоми під потреби учнів.

Міжнародна освітня корпорація «Гранд-Експо» регулярно проводить вебінари, прямі ефіри, ініціює конкурси та здійснює підвищення кваліфікації для освітян. Зазначені заходи повністю відповідають вимогам Пункту 13 Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 800 від 21.08.2019 р., що набув чинності 03 вересня 2019 року, та завдяки наявності у ПП «МОК «Гранд-Експо» КВЕД 85.59 «Інші види освіти, н.в.і.у.» (КВЕД-2010), який передбачає діяльність курсів з підвищення професійної кваліфікації [4]. Цими заходами користуються переважно діючі вчителі-практики, адже для них важливо отримати інформацію та

досвід саме від розробників контенту, яким вони користуються. *Студенти педагогічних вишів є поодинокими учасниками таких заходів. І відбувається це переважно з їх власної ініціативи.*

Логічним було би, щоб, потрапляючи після випуску в умови реальної школи, в умови воєнних освітніх викликів, змінності та непередбачуваності сучасної ситуації, молоді вчителі-випускники володіли сучасними технологіями та контентом, який допоможе їм на ці виклики гідно відповісти, та розуміли методологію його ефективного використання.

Вирішенням ситуації стало би залучення студентів до заходів, що організують команди-розробники, гостьові лекції від розробників та навіть їх участь у розробці відповідних навчальних матеріалів для студентів.

Кожен вчитель тою чи іншою мірою стає розробником контенту, принаймні в межах підготовки до уроків. Водночас команди-розробники охоче залучають вчителів-практиків до створення контенту. Тому варто вважати розробників освітнього контенту не лише партнерами, але й стейкхолдерами для підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів [5, с. 215–226].

Саме в злагодженій співпраці представників усіх освітніх рівнів, представників освітнього бізнесу та державної освітньої системи полягає секрет стійкості перед викликами воєнного часу. І це те підґрунтя, що дасть змогу не лише втриматися, але й розвинути освіту, перейти до нової сучасної освітньої парадигми і допоможе впровадити реформу реальну за змістом, а не лише за «формою для звітів».

Література:

1. Освітній процес в умовах війни: тенденції та висновки. URL: <https://osvita.ua/school/88943/> (дата звернення: 8.10.2023).
2. Освіта в умовах воєнного стану. URL: <https://eo.gov.ua/osvitamovovakh-voennoho-stanu/2022/04/11/> (дата звернення: 10.10.2023).
3. Васильєва Д. Стан дистанційного навчання під час війни в Україні. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 38–47.
4. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. URL: Деякі питання підвищення кваліфі... | від 21.08.2019 № 800 (rada.gov.ua) (дата звернення: 8.10.2023).
5. Андрощук І. В., Андрощук І. П. Співпраця закладів вищої освіти із стейкхолдерами як умова підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2020. № 29. С. 215–226.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Захарова І.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка
м. Суми, Україна*

Сьогоднішній підхід до розвитку країни потребує нового, сучасного керівника, якого відрізняють особливі вміння та навички, що характеризує його як професійного управлінця. Тому значна увага в закладах вищої освіти приділяється формуванню професійної компетентності майбутніх менеджерів. Підготовка менеджерів вимагає таких форматів і методів навчання, які дозволяють їм швидко опанувати великий обсяг навчального матеріалу та відповідати вимогам сучасного цифрового суспільства.

Питанням формування професійної компетентності свої праці присвятили вчені: В. Беспалько, Т. Браже, О. Василенко, С. Вершловський, М. Галагузова, І. Котов, Д. Козлов, О. Козлова, М. В. Кларін, В. Кричевський, Т. Новикова, Р. Овчарова, Л. Пшенична, Г. К. Селевко, Н. Харитоновна, Д. Брител, Є. Джимез, Р. Квасниця, В. Ландшеер, М. Леннон, П. Мерсер, М. Робінсон та інші.

Про формування компетентностей майбутніх фахівців засобами інформаційних технологій в своїх наукових працях говорили Ю. Бадюк, В. Волинський, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Добровольська, М. Жалдак, Т.Ісаєва, А. Кирилова, М. Кадемія, Л. Карташова, В. Лапінський, Ю. Машбиць, Ю. Медведєва, А. Некос, О. Овчарук, П. Пахотіна, О. Пенковець, М. Пукало, С. Раков, Ю. Рамський, С. Сисоєва, М. Смульсон, Л. Сущенко, Л. Шевченко та інші.

Нині роботодавці дуже ретельно ставляться до змісту і якості підготовки менеджерів, які повинні бути озброєні не тільки теоретичними знаннями з управлінської діяльності, а й вільно володіти сучасними інформаційними технологіями, знати основні принципи роботи з ними, чітко розуміти їх призначення та галузі застосування.

У широкому розумінні менеджмент – це соціальне управління організаціями та управління людьми. Відповідно до освітньо-професійної програми «Менеджмент освіти» за спеціальністю 073 Менеджмент галузі знань 07 Управління та адміністрування, яку розроблено кафедрою менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, метою

практичної підготовки менеджерів є забезпечення базових знань, формування базових навичок і розвиток вмінь, компетентностей у галузі управління та адміністрування; підготовка фахівців, здатних ідентифікувати та розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту, що передбачають проведення досліджень та характеризуються невизначеністю умов і вимог. Підготовка менеджерів освіти на кафедрі менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка відбувається за двома рівнями вищої освіти: «бакалавр» та «магістр» за спеціальністю 073 Менеджмент.

Вважаємо, що сьогодні є актуальним перехід підготовки менеджера освіти від простого інформаційного рівня до вищих рівнів професійного становлення майбутніх менеджерів.

У короткий період часу на всіх рівнях підготовки важко внести серйозні зміни в підготовку майбутніх менеджерів. Насамперед це пов'язано з відсутністю належного програмно-методичного забезпечення підготовки майбутніх управлінців, низьким рівнем професійної підготовки педагогічних кадрів у цій галузі та слабкою матеріально-технічною та науково-методичною базою.

За період 2010–2022 років розроблено, апробовано та впроваджено в українську практику навчання низку навчально-методичних посібників, які на сьогодні є основними навчально-методичними посібниками програми підготовки майбутніх управлінців.

Вагомий внесок у розвиток теорії управління зробили і викладачі кафедри менеджменту освіти та педагогіки вищої школи Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. Протягом останніх п'яти років розроблено таке навчально-методичне забезпечення:

– Козлов Д. О. (2020) Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теорія та методика розвитку. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка;

– Козлов Д. О., Мармаза О. І. (2019) Інновації в управлінні закладом освіти в контексті гуманістичного підходу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 4(88), 289–299;

– Козлова О. Г., Сбруєва А. А., Лазарев М. О., Козлов Д. О. (2017) Інноваційний менеджмент в освіті : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка;

– Козлова О. Г., Сбруєва А. А., Козлов Д. О. (2017) Теорія організації : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка. 228;

– Пшенична Л. В. (2022) Діловий етикет менеджера освіти : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Перехід до системного впровадження інформаційних технологій у підготовку майбутніх менеджерів відбувається через створення

онлайн-платформ із навчальними та методичними матеріалами для здобувачів освіти і педагогів, уживання електронних підручників, контент-бібліотек, смарт-комплексів, нових ІТ-технологій, мультимедійних засобів навчання тощо [1, с. 90].

З метою формування професійної компетентності майбутніх менеджерів засобами інформаційних технологій необхідно:

- цілеспрямовано використовувати інформаційні технології у розвитку особистості майбутніх менеджерів;
- реалізувати компетентнісний підхід у формуванні готовності майбутніх менеджерів до управлінської діяльності;
- готувати викладачів до розвитку професійної компетентності майбутніх менеджерів засобами інформаційних технологій ;
- активізувати особистісно-орієнтований підхід через інформаційні технології для підготовки майбутніх менеджерів;
- активізувати використання інформаційних технологій у навчально-виробничих процесах;
- залучати роботодавців до активної участі у навчальному процесі та оцінки якості освіти [2, с. 5].

Використання інформаційних технологій для формування професійної підготовки майбутніх менеджерів здійснюється поетапно, з'ясовуються завдання, зміст та очікувані результати кожного етапу.

Вважаємо за доцільне продемонструвати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх менеджерів засобами інформаційних технологій.

- використання інформаційних технологій як засобу розвитку професійної компетентності майбутніх менеджерів;
- визначення методологічних підходів розвитку компетентностей майбутніх менеджерів за допомогою інформаційних технологій;
- оновити методи навчання у світлі досягнень сучасних інформаційних технологій.

Впровадження у власні навчальні ресурси інноваційних методів роботи зі студентами, переважно методів з використанням засобів ІКТ, дає можливість проєктувати освітні процеси, спрямовані на досягнення освітніх цілей згідно з навчальними програмами, а також ефективний розвиток професійних компетентностей. Варто зазначити, що організація та реалізація запропонованих умов є неможливими без відповідного технічного забезпечення закладу освіти, без його оснащення необхідною комп'ютерною технікою.

Використання засобів інформаційних технологій у підготовці майбутніх менеджерів вимагає умов для забезпечення якісного рівня різноманітних видів занять – лекцій, практичних, семінарських, лабораторних, самостійних робіт; забезпечення учасників навчального процесу сучасними виданнями, навчально-методичними засобами, створення новітньої матеріально-технічної бази.

Дистанційне навчання є одним із аспектів організації та контролю самоосвіти з використанням комп'ютерної техніки та мереж зв'язку. У Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка використовується система дистанційного навчання Moodle (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), яка надає викладачам і студентам надзвичайно розвинений набір комп'ютеризованих засобів навчання, особливо дистанційного навчання.

Система організовує онлайн-навчання в мережі з використанням Інтернет-технологій, пропонує різноманітні онлайн-навчальні програми, які в сукупності дозволяють організувати ефективне навчання. Moodle дає можливість встановлення освітніх ресурсів та забезпечує доступність методів використання та управління ресурсами; забезпечує комунікацію та взаємодію між учасниками навчального процесу, реалізовану у формі Інтернет-зустрічей, форумів, дискусій та обміну інформацією.

Проаналізувавши умови формування професійних компетенцій майбутніх менеджерів засобами інформаційних технологій, бачимо, що завдяки використанню навчально-методичного комплексу дистанційних курсів, розробленого за допомогою інструменту Moodle, з використанням модульного підходу, знання подаються динамічною, набутою мультимодальною структурою, майбутні фахівці набувають досвіду особистого поповнення та оновлення професійних знань, особисто беруть участь у таких процесах і несуть відповідальність за результати.

Література:

1. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. (2015). Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях. Вінниця. Україна: Планер.
2. Ягупов В. В., Свистун В. І. (2017). Компетентісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА*, 71, 3–8.

СТУДЕНТ – МАЙБУТНІЙ МЕНЕДЖЕР

Кобиляцька Г.С.

*викладач кафедри германської філології
Факультету романо-германської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Сьогодні потрібні фахівці з широкими за обсягом і глибокими за змістом знаннями та вміннями, які здатні їх застосовувати в нетиповій ситуації й разом із тим прагнуть до критичного осмислення буття, тобто є всебічно компетентними в галузі своєї професійної діяльності та суспільного життя [1, с. 189].

Тема є **актуальною**, адже якісна практична підготовка студентів є запорукою їхнього високого професійного рівня на робочому місці, що, в свою чергу, є запорукою успішного розвитку як працівника, так і компанії – в цілому.

Об'єкт дослідження – практичні навички, які потрібні студенту для опанування майбутньої професії. **Предмет** – методи формування практичних навичок та фахової компетентності студента як майбутнього менеджера.

Сьогодні на перший план виходять завдання щодо підготовки працівника нового типу, якому притаманна професійна гнучкість та мобільність, тобто здатність у разі потреби швидко перекваліфікуватися чи змінити професію. Серед інших обов'язкових елементів кваліфікації сучасного робітника Г. Щокін, наприклад, називає також солідну загальну освіту, широку професійну підготовку і високий культурно-технічний рівень, уміння швидко поновлювати та поповнювати знання [1, с. 189].

Наслідком професійного зростання особистості майбутнього фахівця та розвитку його професійних здібностей є **фахова компетентність**, яку набуває студент, тобто – здатність успішно виконувати професійні завдання й обов'язки тієї посади, на яку людина претендує [1, с. 189].

Поширення поняття **компетентність** у науці пов'язане із професійною діяльністю, що підтверджується думками вчених-педагогів, практиків-управлінців і досвідом європейських країн, а саме: «компетентнісний підхід» почав вивчатися і застосовуватися за вимогою роботодавців, яких не задовольняє ступінь практичної підготовленості випускників системи освіти – їх невміння взаємодіяти з людьми, створювати і працювати в команді, знаходити потрібну інформацію та використовувати її при вирішенні завдань виробництва» [1, с. 190].

Оскільки професійну компетентність розглядають як якісну характеристику особистості, то вища освіта має бути спрямована на підготовку фахівця, який відповідає таким кваліфікаційним характеристикам, як: ґрунтовні знання із загальноосвітніх і фахових дисциплін (загальна ерудиція); володіння професійною технологією – здатність мобілізувати знання та вміння для вирішення конкретних професійних проблем; уміння аргументувати способи вирішення проблеми на різних рівнях активності; уміння співпрацювати з колегами (співдружність, взаємодопомога тощо) [1, с. 190].

Держава прагне через вищу освіту забезпечити формування і розширене відтворення інтелектуального потенціалу нації. У вимогах освітнього стандарту зазначено, що в реалізації основних професійних функцій такому спеціалісту, як, наприклад, економіст, потрібні не тільки фундаментальна економічна підготовка, професійні знання, розрахунково-аналітичні вміння, а й фізичні якості, скажімо, сила, витривалість, гнучкість, оскільки його робота вимагає значних фізичних і психічних витрат енергії, великої концентрації уваги, пам'яті, спостережливості [1, с. 190].

Важливою складовою частиною якості вищої освіти і конкурентоспроможності випускників університету є **професійно-практична підготовка**, яка є потрібною передумовою працевлаштування випускників. Висока конкуренція на ринку праці змушує ВНЗ розробляти нові механізми співпраці з галузевими підприємствами, налагоджувати нові стосунки з роботодавцями, практикувати підготовку фахівця на замовлення бізнесових структур задля підвищення ефективності навчання [1, с. 190].

Знання є потрібним, але недостатнім результатом навчання на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки не забезпечує готовності студента до самостійної діяльності.

Важливим елементом упровадження компетентнісного підходу є **навчально-ознайомча практика** як початковий етап ознайомлення студентів з вибраною спеціальністю, із сучасними технологіями, що використовуються на підприємствах та в організаціях, отримання професійних знань та навичок, які допоможуть у вивченні теоретичних курсів. Адже знання основ етики ділового спілкування, культура та якість обслуговування клієнтів, вміння створювати консолідовану команду та працювати в команді; знайомство студентів з особливостями організації робочих місць у фінансових установах, на підприємствах; порядком оформлення ділової документації суб'єктів господарської діяльності; дотримання мовних норм під час оформлення ділової документації – це основа підготовки конкурентоспроможного фахівця [1, с. 191].

Щодо ефективності навчального процесу, то вона забезпечується *новітніми методиками, сучасними педагогічними та інформаційними*

технологіями, а саме: мультимедійні технології, елементи ділової гри, тренінгу, ситуаційних вправ, кейс-методи. Саме рольові та ділові ігри забезпечують організацію навчання через імітацію ситуацій професійного спрямування, в яких студенти можуть відчутти на собі «тягар обов'язків» і відповідальність за прийняті рішення; є різновидом проблемного навчання, оскільки спрямовані на розв'язання поставлених завдань, пошук правильних рішень, розв'язання професійних проблем тощо [1, с. 192].

Одним із найефективніших методів отримання практичних навичок студентами є **проекти та бізнес-кейси**.

Проект – це сукупність дій, обмежених у часі і спрямованих на вирішення проблеми або досягнення конкретної мети. Основні ознаки проекту, зазвичай, це обмежений час його виконання та ресурси, які часто також обмежені. Все це спонукає студентів мислити швидко, аналітично, оперативно.

Проект – це завжди керування змінами. Логіку проектного підходу добре описує так званий **трикутник проекту або трикутник проектного менеджменту, який включає: час (time)**, що завжди обмежений; **зміст проекту (scope)**, тобто завдання й активності проекту; **вартість (cost)**, тобто, всі ресурси проекту, в тому числі людські. Є також четверта, невидима грань – **якість (quality)**. Про неї далеко не завжди говорять в проектах, проте, в результаті ми оцінюємо проект, в тому числі, і за його якістю [2].

Трикутник добре описує існуючі в проекті обмеження. Керування цими обмеженнями для досягнення результату – і є завдання проектного менеджера.

Менеджер проекту – людина багатофункціональна, яка наділена широким спектром компетенцій. У будь-якому випадку, основні функції проектного менеджера співвідносяться з усіма процесами, які відбуваються в проекті, зокрема: керування комунікаціями; керування командою; керування змістом проекту; керування часом; керування вартістю; керування якістю; керування ризиками; загальний моніторинг і контроль виконання проекту, інтеграція усіх його компонентів та процесів задля досягнення цілей проекту.

Отже, лідерські якості, впевненість у собі та у своїй справі, аналітичні здібності, самоорганізація та бажання братися до роботи – ось ключові характеристики проектного менеджера [2].

Студент – це, в першу чергу, майбутній менеджер, якому необхідні всі перераховані навички та критерії. Всі описані процеси та навички потрібно формувати ще на стадії отримання теоретичних знань, тобто, – під час навчання у навчальному закладі.

Іншим, не менш важливим методом формування практичних навичок у студентів, є **бізнес-кейс**.

Бізнес-кейс надає обґрунтування реалізації проекту, програми чи портфолію. Він оцінює вигоду, вартість і ризик альтернативних варіантів і надає обґрунтування бажаного рішення. Бізнес-кейс містить **п'ять основних елементів**: стратегічний контекст (переконливі аргументи для змін тощо), економічний аналіз, комерційний підхід, фінансовий кейс, підхід до управління [3].

Студент – майбутній менеджер, який буде працювати з різною аудиторією: з клієнтами, партнерами, конкурентами, а отже *бізнес-кейс* – це невелика, але самодостатня історія про те, як ви вирішили (або не вирішили – іноді кейси пишуть про фейли) проблему, що виникла у вашого клієнта, наприклад [4]. Кейси демонструють, що всі ваші зусилля зосереджені навколо вирішення проблем клієнтів і орієнтовані на їх успішне вирішення.

Зазвичай, пошуку успішного рішення передують ланцюжок цілеспрямованих дій – інноваційний підхід до роботи, злагодженість взаємодії всіх відділів, успішна рекламна кампанія, вдало завершені переговори.

Особливо цінуються такі навички як вирішення проблеми нестандартним способом та створення нового продукту/послуги (або помітне удосконалення існуючого) [4].

Отже, формування ключових практичних навичок студента є запорукою успішного майбутнього бізнесу, та країни, – в цілому, адже аналітичне мислення, інноваційність, оптимізація рішень та пошук ефективних методів управління є ключовими ознаками успішного студента сьогодні, в умовах війни, і, таким чином, успішного менеджера – в майбутньому.

Література:

1. Шевчук Т., Сідельник О. «Практична підготовка студентів вищих навчальних закладів як невід'ємна детермінанта формування їхніх професійних компетенцій». *Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна*. 2017. Вип. 27, № 2. С. 189–193.

2. Лекція 2. Що таке проект? URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/publishing/project-management/lecture-17-2> (дата звернення 12.10.2023).

3. What is a business case? URL: <https://www.apm.org.uk/resources/what-is-project-management/what-is-a-business-case/> (дата звернення 14.10.2023).

4. Як писати кейси і навіщо це потрібно? URL: <https://five.media/ua/blog/how-to-write-case-studies-and-why-do-you-need-them/> (дата звернення 14.10.2023).

ПРОМОЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Понедельник Л.А.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України та археології
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Важливе унікальне і багатогранне явище становить культурна спадщина українського народу. Ми, українці, як і кожен народ, маємо свої неповторні цінності, які є невід'ємною складовою скарбниці світової культури. Зокрема, у складні для нашої країни часи, важливим чинником міжнародного іміджу України виступає нематеріальна культурна спадщина. Пропагуючи ознаки регіональної та локальної культурної ідентичності, ми викликаємо міжнародне визнання, а його розвиток сприяє туризму та успішному економічному розвитку регіонів. Серед об'єктів охорони нематеріальної культурної спадщини усні традиції, звичаї, обряди, свята; знання і звичаї, що стосуються природи; виконавські мистецтва; традиційні ремесла тощо.

На жаль, склалася ситуація, як зазначає Р. Харковенко, що ці традиції зовсім не відомі у світовому масштабі через відсутність українських об'єктів у Всесвітніх списках культурної спадщини, якими опікується ЮНЕСКО і які є відомими туристичними центрами Європи та Світу. Це сталося через відсутність комунікації між майстрами народного мистецтва, музейниками, вищими навчальними закладами, ЗМІ [8]. Відтак, одним з перших завдань у зазначеній сфері є активізація органів місцевого самоврядування у напрямку збору та дослідження фольклору та вивчення народної творчості.

Одним з інструментів популяризації народної творчості, який сприяв би наданню ефективних культурних послуг, є соціальні мережі. Вони слугують використанню інноваційних та культурних індустрій у впровадженні тематики збереження культурної спадщини, створення принципово нових підходів до культурного розвитку громад. На сьогодні люди, які працюють в галузі культури, громадські об'єднання, органи місцевого самоврядування повинні чітко володіти вмінням будувати стратегії розвитку ефективних культурних послуг, навиками щодо збереження культурної спадщини, а також бути фахівцями у нових підходах до культурного розвитку громад через культурну спадщину.

Соціальна мережа – це онлайн-платформа, веб-сайт (сайт), призначені для вільного віртуального спілкування осіб зі спільними інтересами чи потребами. До комунікації в соціальних мережах залучаються не лише окремі особи, а й інституції, політики, ЗМІ. Навіть офіційна державна інформація чи інформація ЗМІ доноситься, передається через соціальні мережі. Порівняно з іншими видами спілкування соціальні мережі характеризуються автентичністю, доступністю, неформальністю, оперативністю. Прикладом такої роботи може бути семінар представників робочої групи з підготовки Національного звіту України до міжнародної організації ЮНЕСКО з питань імплементації Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини за період 2016–2021 рр. на виконання наказу Міністерства культури України від 27. 07. 2015 р. № 548 «Про уповноваження Українського центру культурних досліджень на науково-методичне забезпечення реалізації Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини» та з метою налагодження взаємодії в процесі збору інформації для підготовки Національного звіту України про виконання вказаної Конвенції 21 квітня 2021 р. [3]. Така зустріч дала можливість обговорити результати щодо організації та установ, які подали на розгляд регіони України, діяльність яких безпосередньо пов'язана з нематеріальною культурною спадщиною.

Генерування та поширення інформації в інтернет-просторі є абсолютно безкоштовним і залежить лише від зусиль відправника. Контент інформації, що поширюється в соціальних мережах, називається контентом, створеним користувачами. Це одна з найважливіших особливостей соціальних мереж. Синонімами соціальних мереж називають соціальні медіа, що підкреслює різноманіття такого спілкування. Виділяють такі основні форми соціальних мереж: соціальні сайти (Facebook), Wiki-портали (Wikipedia), блоги, мікроблоги (Twitter), подкасти (YouTube), віртуальні соціальні світи та ігри (Second Life, World of Warcraft), інтернет-форуми, віртуальні спільноти. Останні дві форми здебільшого ідентичні, оскільки форуми є місцем спілкування віртуальних спільнот. Однак існують спеціальні інтернет-портали, створені саме для форумів. Віртуальні спільноти можна створювати за допомогою всіх інструментів, доступних в Інтернеті, створюючи власні окремі веб-сайти чи облікові записи, профілі на інших порталах або збираючи групи у Facebook. Найголовніше, щоб ці люди спілкувалися між собою, мали щось спільне, специфічні здібності чи потреби. Такі спільноти також можуть створюватися організаціями для досягнення різних цілей, оскільки зворотний зв'язок із такими спільнотами дає більш швидку та чесну інформацію.

На сайті Міністерства культури та інформаційної політики України 26 липня 2022 р. було оголошено про початок прийому заявок на здобуття премії за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини у 2022 р. [2]. Дане оголошення було поширене через мережі Facebook, Twitter, Instagram, Telegram, Youtube та ін.

Новостворені територіальні громади потребують власної ідентичності, яка може стати важливим фактором задля прискорення розвитку громади, сприяння налагодження комфортних і безпечних умов проживання жителів у всіх населених пунктах громади [4, с. 90]. Тому громади, громадські організації зацікавлені у створенні спеціальних онлайн-майданчиків для популяризації тих чи інших проєктів, зокрема і роботи над популяризацією нематеріальної культурної спадщини. Такий досвід неминуче викличе суспільний інтерес. Для цього потрібні різні спільні заходи та дії жителів сіл, селищ, містечок громад, які спрямовані на майбутній розвиток на основі спільних цінностей, спільної історії, спільного сьогодення та спільного майбутнього. На сьогоднішній день прикладом важливих елементів у побудові спільної ідентичності громади може стати «народний музей» територіальної громади. Досить об'єктивно у соцмережах (Facebook, Youtube) висвітлюється діяльність Торчинського народного історико-краєзнавчого музею імені Григорія Гуртового, зокрема питання збереження і пропагування традиційних ремесел, звичаїв і традицій, свят у виконанні Торчинського народного ансамблю пісні і танцю «Колос» та ін. [5].

Розрізняють два види організації соціальних мереж відповідно до діючих суб'єктів та їхніх взаємовідносин: а) мережі, сформовані фізичними особами, і б) мережі, сформовані організаціями. Причини створення соціальних мереж і мотиви їх учасників можуть бути найрізноманітнішими, звідси і різний їх зміст та цілі. Мережі, створені та підтримувані окремими особами, об'єднують суб'єктів, які мають культурну, духовну, професійну чи ідеологічну близькість для спілкування. Соціальні мережі також можуть об'єднувати людей, які переслідують певні цілі в певній діяльності: організація заходів, підготовка та реалізація соціальних проєктів, дослідження наукових проблем тощо. Українська етнографія Алла Дмитренко використовує соціальні мережі для ознайомлення з традиціями, звичаями та обрядами українців на регіональному рівні [6].

Оскільки соціальні мережі створюються на основі вільного та неформального обговорення, то в них можна подавати різноманітну інформацію, навіть маніпулятивного чи дослідницького характеру. На сторінці «Управління культури і мистецтв Вінницької області» (Facebook, Instagram,) подано перелік елементів нематеріальної культурної спадщини, повідомляються проблеми наукових досліджень [7].

Повідомлення, опубліковане в соціальній мережі, якщо воно актуальне або цікаве, розмножується і потрапляє в багато інших мереж і поширюється серед активних користувачів Інтернету. Чим вище трафік і рейтинг соціальної мережі, тим більше шансів на поширення інформації. І сьогодні, коли соціальні мережі також є одним із джерел медіапродукції, цілком імовірно, що несподіване, оригінальне повідомлення може потрапити в засоби масової комунікації. На веб-сторінках або профілях, вбудованих у соціальну мережу, відбувається пряме спілкування з користувачами, які можуть включати членів цільової аудиторії. Розміщене в соціальних мережах повідомлення про суспільно значущі та важливі питання є більш переконливим, ніж поширення такої ж інформації в ЗМІ, а участь у соціальних мережах сигналізує про публічність, ідентифікацію з масами. По суті, прагнення багатьох ініціаторів та учасників громадсько-орієнтованих мереж полягає в тому, щоб через комунікацію перенести ідеї в реальність і втілити в них обговорювані дії, проекти. Зокрема, це стосується і питання популяризації нематеріальної культурної спадщини в Україні.

Література:

1. Експерсія у Торчинському народному історико-краєзнавчому музеї : веб-сайт. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dXIV9mIk4f4&t=4s> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Початок прийому заявок на здобуття премії за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини у 2022 р. : веб-сайт. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7453.html> (дата звернення: 17.08.2023).
3. Семінар представників робочої групи з підготовки Національного звіту України до ЮНЕСКО : веб-сайт. URL: <http://www.zomc.org.ua/nematerialna-kulturna-spadhina> (дата звернення: 15.10.2023).
4. Ткачук А., Наталенко Н. Місцева ідентичність. Для територіальних громад і не тільки. Київ : ТОВ «Видавництво «Юстон»», 2020. 97 с.
5. Торчин. Історичний музей : веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/groups/3269381249763463> (дата звернення: 15.10.2023).
6. У Володимирі відгуляли Масляну : веб-сайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=vz_e4fVoXcg (дата звернення: 18.09.2023).
7. Управління культури і мистецтв Вінницької області : веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/ICHvinnytsiaregion/> (дата звернення: 18.09.2023).
8. Харковенко Р. Нематеріальна культурна спадщина – ресурс розвитку об'єднаних територіальних громад та малих міст України. URL: <https://uccs.org.ua/novyny/nematerialna-kulturna-spadshchyna-resurs-rozvytku-ob-iednanykh-terytorialnykh-hromad-ta-malykh-mist-ukrainy/> (дата звернення: 18.09.2023).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТАЛАНТ-МЕНЕДЖМЕНТУ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ

Сторожук О.В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Талант-менеджмент, як особливий напрям HR-менеджменту, відіграє важливу роль в досягненні успіху кожної організації, але в системі вищої освіти його значення неможливо переоцінити. Розвиток талантів в середовищі науково-педагогічних працівників є запорукою якісного навчання здобувачів освіти, створенні творчого освітнього та науково-дослідницького середовища, розвитку у студентів критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до генерування творчих ідей та креативу. Зрештою, талановиті викладачі сприяють підвищенню академічної репутації університетів та надають здобувачам освіти підтримку у виборі напрямку кар'єрного шляху.

Під талант-менеджментом в університетах авторкою розуміється сукупність інструментів управління науково-педагогічним персоналом, передусім для залучення, розвитку та утримання найбільш результативних викладачів. Необхідно підкреслити, що система талант-менеджменту має бути інтегрована до стратегії розвитку університету.

Управління талантами поряд із штучним інтелектом, великими даними, лідерством та соціальним впливом входить до кола 10 найнеобхідніших навичок майбутнього. Так, у звіті Всесвітнього економічного форуму «Future of Jobs Report 2023» бізнеси наголошують на виключній важливості креативного мислення, аналітичних навичок, творчості співробітників. Майже половина (48%) опитаних бізнес-лідерів вважають удосконалення процесів розвитку та активне заохочення талантів ключовою бізнес-практикою, яка може збільшити залученість талантів для їхніх компаній протягом найближчих п'яти років [1].

Талант-менеджмент – це складний процес, який вимагає залучення багатьох інструментів і ресурсів. Варто підкреслити, що талановиті працівники дуже чутливі до того, як їх сприймає керівництво і колектив. Для діагностування мотивації розвитку талантів у закладі вищої освіти авторкою було проведено опитування групи викладачів Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ) за допомогою анкетування. Опрацювання результатів опитування дало такі результати (рис. 1).

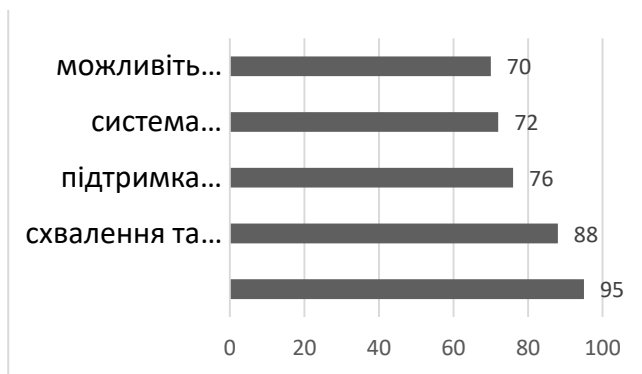


Рис. 1. Чинники позитивного впливу на розвиток талантів в університеті

Джерело: складено авторкою

Отже, на основі проведеного аналізу та результатів, зазначених на рис. 1, можна зробити висновок, що для абсолютної більшості опитаних викладачів чинниками позитивного впливу на їх бажання розвивати свої науково-дослідницькі та педагогічні таланти є творча атмосфера у колективі (95%), схвалення та заохочення творчої діяльності викладача (88%), підтримка керівництва (76%). Слід підкреслити, що успішність талант-менеджменту в університеті особливо залежить від лідерських якостей керівника, його уміння сформувати сприятливу для розвитку талантів атмосферу, здатності оцінити творчі ініціативи викладачів, спроможності підтримувати, мотивувати та надихати талановитих викладачів.

Для утримання талановитих викладачів в університеті можна запропонувати наступні напрями:

- матеріальне та моральне стимулювання прояву наукової та педагогічної творчості, інноваційних експериментів з методами навчання;
- участь у різних програмах розвитку, організація в університеті особливих, нішевих подій для талановитих викладачів – персональних або командних;
- фінансова підтримка індивідуального зовнішнього навчання;
- наставництво чи менторство найбільш результативних викладачів для здобувачів освіти та колег;
- залучення до масштабних цікавих проєктів університету;
- перегляд винагород та компенсацій на основі аналізу ефективності та виокремлення найбільш талановитих викладачів;
- своєчасне кар’єрне просування.

Резюмуючи, необхідно зазначити, що для розвитку талант-менеджменту в університетах України, передусім потрібно створити сприятливе творче середовище. Керівництво університетів має підтримувати інновації викладачів, створювати поле для обміну ідеями та командної роботи. Для цього в університеті має бути план дій з підтримки розвитку талентів, прокоментований з викладачами, що збільшить довіру та сформує очікування обох сторін.

Література:

1. Future of Jobs Report 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf (дата звернення: 15.10.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-62>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Яніцька Л.В.

*кандидат біологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри медичної біохімії та молекулярної біології,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна*

Малишевська Г.І.

*кандидат хімічних наук, старший викладач кафедри
медичної біохімії та молекулярної біології,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна*

Постернак Н.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
асистент кафедри медичної біохімії та молекулярної біології,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна*

З упровадженням воєнного стану в Україні актуалізувались проблеми пов'язані з організацією та реалізацією функціональних обов'язків науково-педагогічними працівниками (НПП), що пов'язано з частими обстрілами, їх наслідками та стресом. Останнім часом серед наслідків дефіциту часу, пов'язаних з війною, можемо назвати: поспіх

у виконанні справ, доопрацювання поточних завдань у вільний час, збільшений обсяг поточних справ, часто – термінових, виконання яких вимагає значного часу; хвилювання та емоційна нестійкість під час повітряних тривог; втома та стрес після нічних обстрілів. За таких наслідків опосередкований вплив на ефективне планування робочого та особистого часу мають «поглиначі часу» та спровокована умовами війни терміновість виконання поточних завдань науково-педагогічними працівниками [3].

В контексті зазначеного, звичайно, тайм-менеджмент виступає необхідним засобом для вирішення ефективності використання робочого часу НПП.

З метою дослідження та виявлення рівня ефективного використання робочого часу НПП в умовах воєнного стану було застосовано анонімне тестування за С. Гусейновим «Визначення ефективності використання робочого часу». Результати тестування наведено на рис. 1.

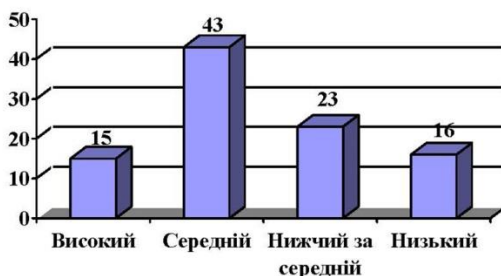


Рис. 1. Динаміка рівнів ефективності використання робочого часу (за С. Гусейновим)

Аналіз узагальнених результатів дозволяє констатувати високий рівень ефективності використання робочого часу у 15% учасників, середній рівень ефективності зафіксовано у 43% респондентів, у 23% опитаних учасників визначено рівень ефективності робочого часу нижчий за середній, та низький рівень ефективності робочого часу констатовано у 16% респондентів. Дуже низький рівень ефективності використання часу у дослідженні не виявлено.

Охарактеризуємо кожну з визначених груп. Високий рівень ефективності використання часу (15%) свідчить про те, що такі НПП вміють ефективно керувати своїм часом та тримати будь-яку ситуацію під контролем.

Група учасників, які відповідають середньому рівню ефективності використання часу (43%) можуть керувати своїм часом, проте їм варто застосовувати методи тайм-менеджменту щодо заощадження часу.

Науково-педагогічні працівники у яких виявлено рівень ефективності нижчий за середній (23%) піддаються впливу обставин. Це означає, що учасники зазначеної групи підлягають емоційному впливу від наслідків воєнних подій та їх наслідків, проте можемо зазначити, що звернення респондентів до методик тайм-менеджменту позитивно вплине не лише на ефективність організації робочого часу, а й сприятиме емоційній стабільності.

Низький рівень ефективності використання часу (16%) визначено в групі респондентів, які характеризується втратою контролю над ситуацією. Припускаємо, що така особливість може бути пов'язана з надмірним емоційним стресом від наслідків військових подій та їх наслідків, тому учасникам цієї категорії може бути рекомендовано спочатку подолання емоційного стресу, а лише потім застосовувати техніки ефективного використання часу.

Узагальнення результатів дослідження свідчить про те, що переважна більшість співробітників мають середній рівень ефективності використання робочого часу. Нагадаємо, що у такому випадку рекомендовано застосовувати методи тайм-менеджменту щодо заощадження часу. Серед них можуть стати ефективними методи «90 на 30» та «52 на 17». Сутність першого методу полягає у необхідності виділення 90 хвилин для роботи й 30 хвилин для відпочинку. Вченими доведено, що мозок людини може бути зосередженим упродовж 90 хвилин, далі він відволікається на дрібниці й ефективність роботи знижується. Тому, під час відпочинку (30 хвилин) мозок розвантажується і налаштовується на наступну ефективну роботу. Другий метод аналогічний до першого, проте часовий період для ефективної роботи складає 52 хвилини, відпочинку – 17 хвилин [2]. Цей метод буде ефективним для осіб, яким складно зберігати увагу тривалий час. Особливістю методу «52 на 17» є визначення пріоритетності завдань.

Вибір методів тайм-менеджменту суто індивідуальний і залежить від хронопиту особистості [1]. Учені довели, що існують декілька хронотипів: «жайворонок» (активний вранці); «голуб» (активний вдень); «сова» (активний ввечері) [2]. «Люди-жайворонки» мають два періоди розумової активності з 8.00 до 13.00 години, та з 16.00 до 18.00 години. Для категорії «людина-голуб» розумова активність визначається в період з 10 до 17 години. Категорія «люди-сови» виявляють розумову активність з 13.00 до 14.00 години, з 18.00 до 20.00, та з 23.00 до 01.00 години [4]. Можемо зазначити, що розуміння власного хронотипу стане необхідним у виборі ефективного методу тайм-менеджменту з метою оптимізації власного робочого часу в умовах воєнного стану.

В результаті здійсненого дослідження можемо констатувати, що в умовах воєнного стану переважна більшість науково-педагогічних

працівників мають середній рівень ефективності використання робочого часу. Для зазначеної категорії НПП рекомендовано використання методів тайм-менеджменту, які заощаджують час. Такі методи не є універсальними, а потребують врахування хронотипу людини, оскільки розумова активність виявляється у різні періоди часу. Тому, врахування власного хронотипу при виборі методів та технік тайм-менеджменту дозволить ефективно використовувати свої можливості й сприятиме ефективному розподілу робочого часу науково-педагогічних працівників у період воєнного часу: розставити пріоритети; досягти запланованих результатів; скоротити кількість виконуваних завдань за рахунок розподілу робочого часу відповідно до хронотипу; підвищити ефективність роботи і особистого життя.

Література:

1. Медична біологія / за редакцією В. П. Пішака, Ю. І. Бажори. Вінниця : Нова книга, 2017. С. 435.
2. Тимченко Г. М. Хронобіологічний парспорт як засіб оптимізації режиму дня студентів класичного університету. *Біологічні науки. Scientific Journal «ScienceRise»*. 2014. № 4/1(4). С. 27–32. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis
3. Яніцька Л. В., Малишевська Г. І., Постернак Н. О., Прадій Т. П. Особливості планування робочого часу науково-педагогічних працівників у період воєнного стану. *Матеріали ІХ Міжнародна науково-практична конференція «EUROPEAN SCIENTIFIC CONGRESS»* 2–4.10.2023 року. Мадрид, Іспанія. С. 237–242
4. Gui D, Xu S, Zhu S, Fang Z, Spaeth AM, Xin Y, Feng T, Rao H. Resting spontaneous activity in the default mode network predicts performance decline during prolonged attention workload. *Neuroimage*. 2015 Oct 15;120:323–330. doi: 10.1016/j.neuroimage.2015.07.030. Epub 2015 Jul 18. PMID: 26196666; PMCID: PMC4589485.

СЕКЦІЯ 8. ЄВРОПЕЙСЬКА І СВІТОВА ІНТЕГРАЦІЯ В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-63>

УДОСКОНАЛЕННЯ ВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В СВІТОВЕ СУСПІЛЬСТВО

Астапова Т.О.

*кандидат наук державного управління, доцент,
доцент кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна,
м. Харків, Україна*

Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в світі останні десятиріччя минулого та теперішнього століть свідчать про стійке бажання та прагнення світового співтовариства щодо об'єднання для розвитку та існування не тільки країн Європи, а й багатьох світових лідерів.

Виокремлюючи етапи становлення Європейського союзу як економічно – торговельного та культурно-освітнянського осередку розвитку, необхідно зазначити і багаторічні прагнення України – держави із потужними перспективами у багатьох сферах економічної, освітянської та культурної діяльності.

Отже, починаючи вже з 40х років післявоєнного періоду історії минулого сторіччя, визначається перша, так звана, початкова фаза утворення Євросоюзу. 1945–1949 роки відрізняються відбудовою Європи та багатьох її структур з метою утворення більш консолідованих процесів порівняно із колишніми імперіями на території Риму, Франкської держави та ін. Другий етап мав місце з 1950 по 1954 роки, коли було винесено пропозицію щодо утворення спільного вугільного ринку між такими країнами, як Франція, ФРН та Німеччина, підписання цілої низки договорів та домовленостей між Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Італією. Тобто, як ми бачимо, світові процеси об'єднання та співробітництва тривали та розвивалися із кожним роком. У 1952 р. країни «оборонної шістки» підписали договір щодо утворення Європейського оборонного співтовариства. Кінець 50х років був ознаменований також утворенням Європейського економічного співтовариства.

Кінець 60-х років визначається завершенням формування зони вільної торгівлі та митного союзу з подальшим формуванням спільного ринку та визначенням наступних завдань співтовариства. Подальші роки слугували гарним прикладом для приєднання все більшої кількості країн, таких як, перш за все, Великої Британії, Данії, Ірландії, Греції, Гренландії, Іспанії, Португалії.

Розширення союзу вже до південних та північних територій ознаменувало підписання Єдиного європейського акту у лютому 1986 року, який набув чинності на початку 1987 р. та підкреслив пріоритетні напрямки співпраці у економічній політиці, соціальній сфері, в галузі науково-технологічного розвитку, захисту навколишнього середовища та у сфері зовнішньої політики. Три так звані «колони ЄС» закріплювали та окреслювали каркас співробітництва у сфері юстиції та безпекової політики, внутрішніх справ кожної з країн-учасників.

Наприкінці 90-х років ХХ сторіччя з підписанням Амстердамського договору, який укріплював та зазначав механізми дії Маастріхтського, та Шенгенської угоди про безвізове пересування громадян стало зрозуміло, що Євросоюз – це не тільки економічно-правове утворення, а й союз, який допомагає втілювати світові людські цінності щодо прав та свобод громадян.

Європейська єдність із її ідеалами допомагала протистояти новим викликам світовому співтовариству, втілити в життя мрію про єдиний і мирний світ. Створення європейського полюсу на противагу тоталітаризму Радянської системи давало більше впевненості на мирне існування світу в майбутньому. Ціла низка конгресів та міжнародних угод, нарешті, визначила нагальні механізми вирішення питань існування в тогочасному світі.

Зазначаючи питання економічного та політичного співробітництва держав, необхідно згадати і гуманітарний розвиток. Саме підтримка загальнолюдських цінностей, таких як здоров'я, успіх, процвітання, щаслива сім'я, відсутність стресу, високий рівень освіти та матеріальний добробут, інтелектуальний та особистий розвиток, право на якісне медичне, соціальне обслуговування, пенсійне забезпечення, соціальні виплати, безпечну роботу та гарантовану трудову зайнятість роблять українську державу гідною членства у співтоваристві Європейських держав, не кажучи вже про оборону цих цінностей із повномасштабним вторгненням останніх років [1, с. 78]. Але найбільш визначним фактом на підтримку України є також одностайне висловлювання її громадян щодо слідування базовим, основним ідеям Євросоюзу, а саме – співіснування у суспільстві із правлінням закону, демократії, свободою слова, чесності, прозорості та забезпечення рівних прав та можливостей для всіх його членів.

Долучання до цих цінностей, розширення можливостей щодо існування та розвитку у будь-якій сфері економічного, соціального та культурно-освітнього розвитку, звичайно, не можливо без володіння хоча б одною із іноземних мов співтовариства. Тому функціонування союзу має своє вираження в ідеї мультилінгвізму, який став одним із політичних та ідеологічних напрямків руху його діяльності. Оголошено, що мета політики Євросоюзу в сфері мовних питань є збереження різноманітності мов, що важливо і для України, а також і сприяння вивченню громадянами Євросоюзу інших іноземних мов.

Низка інституцій, яка працює над перекладами документації Євросоюзу, підкреслює особливу важливість цього питання. Загальна кількість витрат на переклад усного та письмового характеру становить близько 1 відсотка його загального бюджету. Кожен акт, постанова чи розпорядження, яке видає союз, перекладається на 23 мови членів – країн одночасно. Європейська програма з підготовки магістрів – перекладачів створена для роботи саме в Євросоюзі.

При опитуванні більше 67 відсотків респондентів [2, с. 56], членів Євросоюзу, висловили свою впевненість щодо необхідності вивчення іноземної мови як політичного пріоритету розвитку країн ЄС. 84 відсотки підкреслили необхідність володіння хоча б однією іноземною мовою. Зараз, під час такої потужної допомоги Україні західними партнерами питання вивчення іноземної мови це не тільки питання розвитку та європейського співіснування України з країнами – партнерами, а також і нагальне питання самозахисту та підтримки національної та світової рівноваги, миру та, що найбільш важливо, цінностей, ідей, свобод демократичного суспільства, за яке так бореться наша держава та її громадяни.

У 2002 році відбулася значна подія щодо підтримки вивчення іноземних мов на теренах ЄС, а саме на Барселонському саміті Європейської ради глави держав або урядів було оголошено про введення до освітнянських програм країн – членів ЄС принципу «рідна мова і дві іноземні» та індикатору лінгвістичної компетентності. Ці програми працюють на всіх рівнях освітніх закладів – від дошкільного навчання до закладів вищої освіти. І Україна, маючи стільки викликів та борючись за загальні європейські ідеї та принципи, ще має долучитися до цього ключового процесу у більш масштабному обсязі.

Література:

1. Archick, K. European Union: Current Challenges and Future Prospects. Retrieved from: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44249>
2. Association agreement implementation report 2018. Available online: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018>

3. Obozna, A.O., and Klimova, M.V. (2017). Problems and prospects of economic development of Ukraine under European integration Eastern Europe: Economy, Business, Management, Retrieved from: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-64>

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ВИЩИМИ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ ІРЛАНДІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ОСВІТНІХ КУРСІВ

Богодист М.І.

*аспірант кафедри освіти та управління навчальними закладами,
Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя, Україна*

Підготовка педагогів у сучасному світі набуває нового виміру та значущості, особливо коли мова йде про професійну освіту. Майбутнім педагогам вкрай важливо окрім отримання фундаментальних знань, навчитися їх застосовувати у практичних реаліях зміненої парадигми неперервної освіти, швидкого виникнення нових і зникнення нещодавньо популярних професій, мобільності освоєння інноваційних методик викладання. Майбутнім випускникам закладів вищої педагогічної освіти потрібно бути готовими працювати на різноманітну аудиторію, актуальною часткою якої є дорослі люди, які прагнуть отримати нову професію, перекваліфікуватися чи пройти перепідготовку.

Сьогодні в Україні набуття професійних знань, умінь і навичок можливе як у межах формальної, так і неформальної професійної освіти. Визначальною характеристикою неформальної освіти є те, що вона є доповненням або альтернативою формальної освіти у навчанні протягом усього життя особи, являє собою багатосторонній процес навчання, виховання, розвитку в умовах вільного вибору неофіційних навчальних програм, результатом якого є досягнення визначених дорослими особистісних і професійних цілей, який не передбачає, але може завершуватися присвоєнням визнаних державою професійних та/або часткових освітніх кваліфікацій за рівнями освіти [1, с. 128].

Неформальні професійні курси є одним із видів сучасної професійної освіти, які проводяться в короткі періоди та почасти в умовах «безпечного простору», особливо якщо вони здійснюються закладами вищої освіти. Така практика набуває подальшого розвитку в Україні, тому особливо значущим є для нас розуміння позитивного досвіду

європейських країн, зокрема Республіки Ірландія (далі – Ірландії), яка його має.

Метою презентованих тез є ознайомитися з досвідом підготовки педагогів вищими закладами освіти Ірландії до реалізації неформальних професійних освітніх курсів.

Система впровадження професійних курсів у вищих закладах освіти Ірландії представляє собою комплексний механізм, спрямований на підготовку висококваліфікованих фахівців у різних галузях. Ця система базується на законодавстві та регулюючих документах, які забезпечують якість та ефективність професійної підготовки в країні.

Потрібно наголосити, що Ірландія є країною, яка має численні заклади вищої освіти та коледжі, які впроваджують неформальні професійні курси. Серед таких особливо можна виділити такі університети, як Trinity College Dublin, University College Dublin, National University of Ireland, Galway, University College Cork, Dublin City University та інші. Серед технічних та політехнічних університетів професійні курси яких користуються попитом є Technological University Dublin, Cork Institute of Technology, Institute of Technology Sligo та інші. Серед інших – такі коледжі та інститути, як Dublin Business School, Griffith College Dublin, National College of Ireland, Kerry College та інші.

Основні принципи функціонування вищих закладів освіти Ірландії визначає «Universities Act, 1997» (Закон про Університети, 1997 р.) [3]. Законом також встановлені стандарти якості освіти та врегульований процес акредитації навчальних програм.

Створення та впровадження професійних курсів в Ірландії регулюється ще кількома законами та регуляторними актами, які охоплюють різні сфери освіти та навчання, спільно встановлюють рамки та стандарти для створення та впровадження професійних курсів в Ірландії, зокрема: «Higher Education Authority Act, 1971» (Закон про управління вищою освітою, 1971 р.), «Qualifications and Quality Assurance (Education and Training) Act, 2012» (Закон про кваліфікації та забезпечення якості (освіта та професійна підготовка), 2012 р.), «Further Education and Training Act, 2013» (Закон про додаткову освіту та професійну підготовку, 2013 р.), «Qualifications (Education and Training) Act, 1999» (Закон про кваліфікації (освіта та професійна підготовка), 1999 р.) та ін. [2].

Процес впровадження професійних курсів включає такі етапи: акредитація та реєстрація програм, розробка професійних курсів та програм, власне етап навчання, оцінка якості, сертифікація та видача дипломів.

Акредитація та реєстрація програм: заклади вищої освіти подають програми для акредитації до «Quality and Qualifications Ireland» (QQI) – Державного агентства з якості та кваліфікації Ірландії, яке відповідальне: за підвищення якості, доброчесності та репутації ірландської системи додаткової та вищої освіти; за забезпечення того,

щоб ті, хто навчаються отримували кваліфікацію, яка цінується на національному та міжнародному рівнях; за надання достовірної інформації про кваліфікацію, включену до Національної системи кваліфікацій [4]. Після суворої експертної оцінки та відповідності стандартам якості, програми можуть бути реєстровані.

Розробка курсів та програм: заклади вищої освіти спільно з професійними організаціями та роботодавцями розробляють курси, що відповідають потребам ринку праці та стандартам галузі.

Навчання та оцінка: студенти проходять професійну підготовку від кваліфікованих викладачів та фахівців з певної галузі. Оцінка здійснюється відповідно до критеріїв, встановлених програмою.

Сертифікація та видача дипломів: після успішного завершення курсу та відповідної оцінки, студентам видається кваліфікаційний диплом, який свідчить про їхні здобутки.

Система підготовки педагогів для створення та впровадження професійних курсів у закладах вищої освіти в Ірландії є результатом десятиліть еволюції та адаптації до змін суспільних та економічних потреб. Цей процес включає в себе ретельне вивчення попиту ринку на конкретні курси, розробку унікальних педагогічних стратегій та тісну співпрацю з промисловістю та сферою бізнесу.

Визначення попиту ринку. Для реалізації цієї задачі і розуміння попиту ринку на конкретні професійні курси використовуються комплексні аналітичні методи, які включають: аналіз ринкових тенденцій: спеціалісти в області освіти та економіки досліджують поточні та майбутні тенденції на ринку праці, враховуючи динаміку змін в галузях економіки; опитування роботодавців: проводяться опитування представників компаній та підприємств, щоб з'ясувати конкретні потреби в кваліфікованих кадрах та навичках; аналіз кар'єрних траєкторій: вивчаються шляхи кар'єрного росту фахівців у конкретних галузях, щоб визначити необхідність спеціалізованих курсів; підготовка прогнозів: на основі отриманих даних розробляються прогнози щодо майбутніх потреб у кадрах та навчальних програмах.

Система навчання та методи підготовки педагогів має логічний ланцюг структурних елементів, який складається з університетської підготовки, практичного досвіду, співпраці з роботодавцями. *Університетська підготовка:* педагоги проходять спеціалізовану підготовку в університетах та вищих навчальних закладах, де вони засвоюють теоретичні та методологічні аспекти навчання та розробки курсів. *Практичний досвід:* важливу роль відіграє практика в реальних умовах, коли педагоги проходять стажування в компаніях, набувають практичних навичок та вивчають потреби ринку. *Співпраця з роботодавцями:* важливим елементом підготовки є тісна співпраця з представниками бізнесу та промисловості, які надають рекомендації щодо змісту та організації курсів.

Ірландська система навчання та підготовки педагогів є відмінним прикладом вдосконаленого підходу підготовки педагогів до впровадження професійних курсів. Ця система вирізняється кількома ключовими аспектами, які сприяють успіхові педагогів та покращенню якості освіти в цілому:

– *гнучкість та адаптивність*: у ірландській системі навчання надається педагогам можливість вибирати з різноманітності підходів та методів навчання, що дозволяє адаптувати навчання до індивідуальних потреб учнів та враховувати сучасні освітні та технологічні тенденції;

– *програми підготовки та розвитку*: в Ірландії існують спеціалізовані програми підготовки для педагогів, спрямовані на розвиток їхніх педагогічних навичок та професійного зростання, вони охоплюють широкий спектр тем, від педагогічного мистецтва до використання сучасних технологій у навчанні;

– *підтримка та обмін досвідом*: таку підтримку надає спільнота педагогів Ірландії – існують мережі професійного спілкування, семінари та робочі групи, що сприяють обміну досвідом та передовими педагогічними практиками;

– *застосування інновацій*: ірландська система навчання підтримує впровадження інновацій та сучасних педагогічних методик, що сприяє створенню стимулюючого та розвиваючого навчального середовища;

– *постійне оновлення курсів*: курси та програми навчання періодично переглядаються та оновлюються відповідно до сучасних вимог та потреб суспільства;

– *акцент на розвиток критичного мислення та творчості*: у навчальному процесі велика увага приділяється розвитку критичного мислення, творчості та навичок самостійної роботи.

Ірландський досвід підготовки педагогів становить цінний ресурс для розвитку системи підготовки педагогів закладами вищої освіти України до реалізації неформальних професійних освітніх курсів, який заслуговує детального дослідження з подальшою екстраполяцією кращих практик.

Література:

1. Самодумська О. Л. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти : дис... докт. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. 687 с.

2. Electronic Irish Statute Book (eISB). URL: <https://www.irishstatutebook.ie/> (дата звернення 12.10.2023).

3. Universities Act, 1997. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1997/act/24/enacted/en/pdf> (дата звернення 12.10.2023).

4. Quality and Qualifications Ireland. URL: <https://www.qqi.ie/> (дата звернення 12.10.2023).

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В'юник О.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки, менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

В умовах сучасних реалій якість освітніх послуг та провадження освітнього процесу загалом виступає одним із основоположних завдань в процесі функціонування закладів вищої освіти (ЗВО) України. Обраний нашою державою курс щодо європейської інтеграції посилює потреби у поліпшенні методів та інструментів управління якістю, гармонізації діяльності ЗВО відповідно до кращих практик європейського освітнього простору, аналізу та імплементації провідного зарубіжного досвіду, інтенсифікації міжнародної співпраці. Підготовка висококваліфікованих фахівців є запорукою розвитку і поствоєнного відновлення національної економіки завдяки забезпеченню кадрових потреб усіх галузей економічної діяльності, розвитку знань, умінь і компетентностей, що дозволятимуть виконувати професійні функції в умовах інновацізації, цифровізації, поширення технологій штучного інтелекту.

Лійчук Л. пропонує розглядати категорію якості вищої освіти «крізь призму можливих напрямів її прояву, зокрема у контексті позиціонування на рівні результату, процесу та освітньої системи» [2], тобто, беручи до уваги різноплановість та різноаспектність її прояву.

Аналізуючи стан розвитку системи вищої освіти України у порівнянні з країнами Європейського Союзу (ЄС), відзначимо, що за таким показником, як індекс розвитку вищої освіти (як складова глобального індексу знань) у 2022 році значення для нашої держави дорівнювало 43,5 бали (зі 100 можливих), тоді як у Франції – 51,8 бали, Польщі – 53,2 бали, Литві – 54,0 бали, Словаччині – 56,9 бали, Латвії – 58,6 бали, Німеччині – 59,2 бали, Естонії – 61,1 бали [5]. Отже, за цим міжнародним компаратором Україна відстає від держав-членів ЄС, що є свідченням доцільності продовження пошуку шляхів покращення стану системи вищої освіти.

Значна роль у забезпеченні якості вищої освіти в умовах сьогодення належить розвитку всебічних та взаємовигідних відносин з усіма категоріями стейкхолдерів, формуванню на базі ЗВО потужних науково-дослідних центрів. Наприклад, за рівнем співпраці університетів і промисловості у сфері досліджень та розробок

(як складової глобального інноваційного індексу) у 2022 році Україна отримала значення 41,5 бали (за 100-бальною шкалою), тоді як Литва – 53,7 бали, Чехія – 59,1 бали, Німеччина – 64,9 бали. Зауважимо, що відносно даного показника деякі країни ЄС мали значення дещо нижчі, чим в Україні (Хорватія – 33,2 бали, Польща – 37,1 бали, Словаччина – 37,5 бали, Румунія – 39,5 бали) [4], проте, теж існує доцільність посилення даного напрямку роботи вітчизняних ЗВО.

Дутчак Ю., Антоненць В. наголошують, що беручи до уваги досвід країн ЄС у сфері розбудови якості освіти, важливими є формування тісних взаємозв'язків «між навчальною, викладацькою та дослідницькою діяльністю», забезпечення академічної свободи тощо [1].

Погоджуємося з твердженням Кравченко Ю.П. щодо важливості врахування ризиків та ефективного управління ними в процесі функціонування системи забезпечення якості вищої освіти на рівні кожного ЗВО. Такі ризики можуть бути пов'язані з низькою якістю освітніх послуг в цілому, неналежним рівнем матеріально-технічного, фінансового, інформаційного, кадрового забезпечення, порушенням чинних вимог законодавчих норм, що стосуються різних аспектів провадження освітньої діяльності [3]. В умовах воєнного стану для вітчизняних ЗВО актуалізуються питання протидії впливу ризиків і загроз, що пов'язані із забезпеченням фізичної й психологічної безпеки учасників освітнього процесу, пошкодженням матеріально-технічної бази, дотриманням заходів кібербезпеки та захисту інформаційних ресурсів ЗВО.

На наше переконання, до основних напрямів підвищення якості вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів, що дозволять розвивати її конкурентні переваги у глобалізованому світовому освітньому просторі, слід віднести такі:

- подальшу розбудову відносин зі стейкхолдерами, включаючи роботодавців, здобувачів вищої освіти, випускників, академічну спільноту, громадянське суспільство та інші категорії;

- активізацію міжнародних зв'язків вітчизняних ЗВО із зарубіжними партнерами шляхом участі у спільних проєктах, грантах, програмах тощо;

- підвищення практичної спрямованості підготовки здобувачів, беручи до уваги поточні й перспективні запити і потреби ринку праці, конкретних роботодавців, прогностичні потреби трансформації професій і спеціальностей в умовах цифрового суспільства, імплементації штучного інтелекту;

- забезпечення широких можливостей для формування здобувачами індивідуальної освітньої траєкторії навчання та студенто-центрованого підходу в освітньому процесі;

- формування на базі вітчизняних ЗВО центрів науки та інновацій, інноваційних кластерів, сприяння виконанню ними наукових

досліджень і розробок на замовлення суб'єктів реального сектору економіки та держави (за пріоритетними для її потреб напрямками);

– сприяння розвитку культури якості й академічної доброчесності у ЗВО, популяризацію їх принципів серед здобувачів вищої освіти та академічної спільноти;

– впровадження дієвої, чіткої та справедливої системи стимулювання науково-педагогічних працівників за результатами діяльності (освітньої, наукової, інноваційної та ін.);

– всебічне залучення до освітнього процесу новітніх цифрових інструментів і технологій, які б враховували сучасні тренди становлення цифрової економіки в Україні і світі тощо.

Література:

1. Дутчак Ю., Антонєць В. Європейський досвід становлення та розвитку системи забезпечення якості вищої освіти. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2022. № 1. С. 20–26.

2. Ілійчук Л. Феномен якості вищої освіти у сучасному науковому дискурсі. *Проблеми освіти*. 2022. Вип. 2. С. 5–22.

3. Кравченко Ю. П. Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти як індикатор ризиків у діяльності закладу вищої освіти. *Науковий вісник: державне управління*. 2023. № 1. С. 259–273.

4. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovation-driven growth? 15th Edition. Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Lorena Rivera León and Sacha Wunsch-Vincent. World Intellectual Property Organization, 2022. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (Last accessed: 10.10.2023).

5. The Global Knowledge Index (GKI) 2022. United Nations Development Programme (UNDP), Regional Bureau for Arab States (RBAS), One United Nations Plaza, USA and Mohammed Bin Rashid Al Maktoum Knowledge Foundation (MBRF) Dubai World Trade Center, 2022. Available at: https://knowledge4all.com/admin/2022/Methodology/GKI2022_Methodology_EN.pdf. (Last accessed: 10.10.2023).

ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ЗМІСТОВНИЙ ДИСКУРС

Кісла Г.О.

*кандидат філософських наук,
професор кафедри соціології та публічних комунікацій
Український державний університет ім. М. Драгоманова*

Глобалізація як стратегія зміни світу передбачає трансформації в економічному, політичному культурному напрямку. Окрема стратегія інформаційних змін стосується «освітнього світу».

Трансформація «освітнього світу» є основою євроінтеграції у ХХІ ст. Євроінтеграція в загальному контексті розглядається українськими науковцями як формування в Європі найбільш динамічної, орієнтованої на знання економіки, яка забезпечує економічне зростання, створення більшого числа привабливих робочих місць і соціальну злагоду. Євроінтеграційна стратегія передбачає чотири ключових цілей: перетворити навчання протягом життя та освітню мобільність на реальність; підвищити якість і результативність освіти та професійної підготовки; утвердити рівність, соціальну злагоду та активне громадянство; сприяти розвитку креативності, включно з підприємливістю, на всіх рівнях освіти [1, с. 12].

Зміни «освітнього світу» ґрунтуються на основі нової парадигми з такими характеристиками: приваблива та інклюзивна професійна освіта, легкодоступна та орієнтована на кар'єру професійна освіта протягом життя, гнучка система професійної освіти, що ґрунтується на навчальних досягненнях і орієнтована на визнання результатів неформальної та інформальної освіти, загальноєвропейський освітній простір для підвищення можливостей міжнародної мобільності студентів і викладачів сектора професійної освіти [1, с. 13].

Трансформація «освітнього світу» головною стратегією передбачає якісні зміни методів навчання. Традиційно українська вітчизняна система освіти робила акцент на передачі знань від викладача студентам. Проте необхідно не тільки передати знання, але й відпрацювати навички їхнього використання в реальних ситуаціях. Необхідно, щоб активно формувався досвід мислення (особливо творчого, продуктивного) та досвід соціального спілкування. Для цього потрібні специфічні форми взаємодії викладачів і студентів [2, с. 48]. Серед них головна – це інтерактивна форма навчання. Українські дослідники визначають – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови колективного навчання, за яких кожен студент

відчуває себе успішним, інтелектуально спроможним. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії усіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання [2, с. 48].

Європейські науковці підкреслюють інноваційність методу он лайн в інтерактивному навчанні. В умовах війни для українського суспільства, це має велике значення. Онлайн-навчання довело світові свою силу, надавши студентам надзвичайно ефективні та цікаві способи отримання знань. Навіть для педагогів і інструкторів у всьому світі онлайн-навчання виявилось більш керованим, менш трудомістким і ефективнішим способом [3, с. 24].

Ми проаналізували сучасні методи навчання в онлайн-освіті, які запропонував дослідник з Великої Британії Snehnath Neendoor. Його стаття «13 Modern Teaching Methods Revolutionising Online Education» була надрукована в серпні 2023 р. на порталі hurixdigital. Вони наступні. Перевернуті класи. Тактильне навчання. Проектне навчання. Проблемне навчання. Навчання на основі запитів. Спільне навчання. Ігрове навчання. Навчання на основі компетентностей. Самостійне навчання.

Перевернуте навчання. Студенти читають попередньо записані лекції або читають прописані матеріали у своєму власному темпі та в свій час. Потім онлайн-клас інвестується у взаємодію зі студентами.

Тактильне навчання. Онлайн цей метод навчання залучає студентів до завдань, призначених для пояснення освітніх концепцій.

Проектне навчання. Проектно-орієнтоване навчання передбачає створення проектною роботою для студентів. Ці проекти, як правило, базуються на реальних ситуаціях і спрямовані на покращення спілкування та командної роботи між студентами, якщо це командний проект. Студенти повинні застосовувати критичне мислення та стратегічні підходи для розробки рішень для реальних проблем. Допомогає кардинально а також розширює перспективи студентів через обмін ідеями.

Проблемне навчання. Проблемне навчання, по суті, те саме, що й проектне. Проте є одна критична відмінність у методиці навчання. Під час проектного навчання студенти навчаються концепції та пропонують проект для роботи; проблемна модель представляє проблему студентам перед тим, як навчати їх чогось. Їм дозволяється працювати разом або окремо, щоб прийти до найкращого можливого рішення, поступово засвоюючи концепцію предмета.

Навчання на основі запитів. Навчання, засноване на запитах, спрямоване на стимулювання допитливості та вільного мислення студентів. У цьому методі викладачі надають учням відкритий запит,

який вони повинні розробити самостійно. Студенти можуть вільно теоретизувати та надавати свої докази концепції. Вони можуть починати з нуля і розвивати свої аналітичні методології та працювати над оптимальним результатом, будучи винахідливими та інноваційними водночас.

Спільне навчання. Спільне навчання допомагає розвивати в учнів ключові навички: Лідерські навички. Оскільки ці проекти передбачають формування та керівництво командою, лідерським навичкам можна навчитися попутно. Співпраця та командна робота: проект або діяльність можна завершити винахідливо, коли всі члени команди працюють разом. Співпраця – це не лише спільна робота, а й внесення унікальних здібностей кожної людини в проект.

Ігрове навчання. Гейміфікація виявилася надзвичайно ефективною для підвищення залучення студентів до навчання. Педагоги можуть використовувати весь онлайн-клас зі спеціально розробленими іграми та навчати поняттям на основі ігор. Це може включати аналітичні вікторини або ігри на логічні міркування – варіанти безмежні. Цей метод навчання також сприяє здоровій конкуренції та заохочує кожного учня виконувати все краще і краще з кожною грою.

Навчання на основі компетентностей. Навчання на основі компетентностей є найпопулярнішим методом доповнення інших методів навчання. У цьому методі викладачі пропонують студентам тест або оцінку. Залежно від результатів роботи викладачі оцінюють, чи зрозумів студент те, що було задумано на заняттях, перш ніж дозволити йому перейти до наступного модуля.

Самостійне навчання. Самостійне навчання – це метод, де єдина участь викладача полягає в тому, щоб забезпечити курс і бути присутнім, щоб відповісти на запитання. Студенти вирішують, чому вони навчатимуться, як вони навчатимуться та розвиватимуться, як вони будуть оцінювати свою роботу тощо. Студенти отримують повний контроль над своїми заняттями. Викладач може втрутитися, якщо студент стикається з труднощами [3, с. 25].

Література:

1. Локшина О. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/621/6117>

2. Ващук Ф. Інтеграція в європейський освітній протсріп: здобутки, проблеми, перспективи. <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/3717>

3. Snehnath Neendoor | E-learning, Higher Education | Comments are Closed | 30 August, 2023. Modern Teaching Methods Revolutioniising Online Education. URL: <https://www.hurix.com/13-modern-teaching-methods-revolutionising-online-education/>

ГРАНТОВІ ПРОГРАМИ ЄС ДЛЯ СТУДЕНТІВ ТА НАУКОВЦІВ З УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Крамар Ю.В.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

В умовах повномасштабної війни рф з Україною сфера освіти, науки та інновацій зазнала значних втрат. Станом на липень 2023 р. в країні зруйновано 337, пошкоджено 3 199 закладів освіти [1, с. 7]. Істотно постраждала інфраструктура науково-дослідних установ (унікальне наукове обладнання й устаткування, дослідні лабораторії, центри колективного користування науковим обладнанням). На сьогоднішній день за даними МОН України повністю зруйновано – 4, частково пошкоджено – 114 будівель наукових інституцій, 13 – опинились на тимчасово окупованій території [1, с. 44]. Складною є ситуація з молодими вченими, котрі залишають сферу наукової діяльності. Так, понад 5 % молодих науковців, які працювали у ЗВО України, змінили місце перебування та виїхали за кордон. Ще загрозливішою є ситуація з вченими, котрі працюють в системі академії наук. За період війни 43 % молодих науковців виїхали з території України [1, с. 44].

Світова наукова спільнота не лише рішуче засуджує війну, розпочату рф проти України, а й докладає чимало зусиль для допомоги тим студентам і науковцям, які змушені були виїхати за межі України. Ще 4 березня 2022 р. окрема Директива ЄС тимчасово надала біженцям з України такі ж права, як і громадянам країн – членів ЄС, що гарантувало їм вільний доступ до ринку праці та освітніх послуг [2, с. 39.] Підтримка вимушено переміщених українських вчених, дослідників в Європі координується низкою наукових, освітніх інституцій, а також фондів. Серед них, Університет Латвії, Польська академія наук, Інститут Макса Планка, Лейденський університет, Шведський фонд стратегічних досліджень, фонд Александра фон Гумбольта (Німеччина). Спеціальні програми для українських дослідників запровадили академії наук Австрії, Ізраїлю, міністерство вищої освіти Франції [3, с. 287].

Окрім фінансової допомоги для студентів та науковців – вихідців з України, європейська наукова спільнота пропонує велику кількість програм для українців на стажування, роботу чи навчання в рамках міжнародної співпраці та академічних обмінів між вітчизняними закладами вищої освіти України та їхніми зарубіжними партнерами.

Лише у 2023 р. різноманітна підтримка сферам освіти та науки України здійснювалась у рамках понад **160 проєктів і програм** із загальним обсягом фінансування бл. **1,2 млрд євро** [1]. До них залучені більш як **50 організацій** та урядів іноземних країн, серед яких спеціалізовані структури ООН, органи ЄС, міжнародні громадські організації.

Центральне місце в підтримці української освіти посідають чинні програми допомоги від Європейського Союзу. Найважливішими освітніми програмами ЄС є наступні: *Erasmus*, *Tempus*, *Horizon 2020*, програми Європейської дослідницької ради, а також ті, що підтримуються Німецькою службою академічних обмінів *DAAD*, стипендіальна програма *Fulbright*, програми Інституту відкритого суспільства (Вашингтон), Шведського інституту та Фонду імені Александра фон Гумбольдта. Академічній мобільності студентів та викладачів сприяють й такі міжнародні грантові програми і стипендії як *Стипендіальна програма імені Лейна Кірккланда* (Польща), *Нова дослідницька програма від Польської національної агенції з академічних обмінів (NAWA)* (Польща), *Програма Лізи Майтнер* для науковців (*Lise Meitner Program for scientists from abroad*) (Австрія), *стипендія Фінського центру міжнародної мобільності (Center for International Mobility)* (Фінляндія), *творчі стипендії від Дослідницького центру Fabrica* (Італія), *стипендії й фінансова підтримка від Фонду імені Фріца Тіссена (Fritz Thyssen Foundation)* (Німеччина), *Міжнародного Вишеградського фонду* (Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина), *стипендія факультету «Artes Liberales»* Варшавського університету (Польща), *стипендії на публікації «Долаючи кордони»* (Німеччина) [4, с. 322]. Є серед них й абсолютно нові програми для українців. Наприклад центр міської історії у Львові, що активно співпрацює із зарубіжними інститутами пропонує цілу низку стипендій для науковців з України, які постраждали від війни. Серед них – *стипендія на документування війни в Інституті наук про людину у Відні* [5, с. 277]. Спеціальну програму під назвою «*Horizon4Ukraine*» започатковано в рамках загальноєвропейської програми «*Horizon Europe*» [2, с. 40].

Найпотужнішою є підтримка українських учасників і закладів освіти в рамках програми ЄС з освіти, навчання, молоді та спорту «*Erasmus+*». Ще на початку повномасштабного вторгнення рф в Україну в своїй заяві від 3 березня 2022 р. Єврокомісарка Марія Габріель анонсувала надання більшої підтримки українським студентам у рамках програми «*Erasmus+*», які на той час перебували за кордоном [2, с. 39]. На користь українських студентів та викладачів перерозподілено кошти, які передбачалися для дослідників рф за європейськими освітніми програмами (зазначимо, що ще на початку квітня 2022 р. рамках п'ятого пакету санкцій проти росії та білорусі, Європейська комісія призупинила виплати в рамках програм ЄС

«Еразмус+», «Горизонт-2020», «Горизонт Європа» та «Euratom», а також укладання нових договорів чи угод). За словами Світлани Шитікової – координатора програми «Erasmus+» Офісу в Україні у 2022 р. за рахунок перерозподіленого бюджету замість проєктів рф було профінансовано 38 українських проєктів, а 93 – рекомендовано до підписання [2, с. 42]. 64 українці отримали стипендії спільної магістерської програми «*Erasmus Mundus*», тоді як попереднього року – лише 36 студентів [2, с. 42]. Усього в 2022 р. за результатами конкурсів у рамках програми «Erasmus+» було підтримано безпрецедентну кількість проєктів, представлених українськими учасниками (лише за напрямом Jean Monnet – 94 проєкти [1, с. 9]).

У 2023 р. оновлено робочу програму «Erasmus+». Вона, зокрема передбачає 100 млн євро на підтримку проєктів, які сприяють освітній діяльності та інтеграції людей, що рятуються від війни в Україні, а також заходи з підтримки організацій, учнів і працівників закладів освіти України. На 31 млн євро збільшено бюджет міжнародного компонента програми «Еразмус+», який планується використати на розширення проєктів із мобільності, розвитку потенціалу вищої освіти, а також на підтримку проєктів міжнародної співпраці. На 2023 р. для України передбачено фінансування в обсязі 5 млн євро для створення цифрового освітнього середовища у сфері вищої освіти [1, с. 10]. Проєкт мав розпочатись в серпні 2023 р. після оголошення результатів відбору.

У програмі Єврокомісії на 2023 рік передбачено 100 млн євро цільової допомоги Україні для відбудови українських шкіл, збільшено фінансування студентської та академічної мобільності та створено окремих проєкт для українських науковців «*Marie Skłodowska-Curie Actions for Ukraine*» в межах програми «Горизонт-Європа» [2, с. 42–43].

Таким чином, міжнародна академічна мобільність і співпраця в умовах війни залишаються невід’ємними чинниками інтеграції України до європейського освітнього і культурного простору. Українським студентам та науковцям надається допомога та підтримка на двох рівнях: сприяння рівного доступу до освітніх послуг у країнах їх перебування та збільшення фінансової підтримки в рамках грантових програм ЄС для України.

Література:

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. К., 2023. 64 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

2. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

3. Дмитренко К. А., Кашуба Л. С. Міжнародна допомога українському освітньому простору в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

4. Самко А.М. Міжнародна академічна мобільність як невід’ємний чинник євроінтеграції України. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

5. Калюжна Т. Г. Можливості взаємодії українських науковців із міжнародною науково-освітньою спільнотою в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти* : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/book-of-abstracts_ssi-iea_2022.pdf (дата звернення: 28.09.2023).

«LIFELONG LEARNING» ЯК ПРІОРИТЕТНА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ТЕНДЕНЦІЯ

Лещенко Н.А.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки педагогічного факультету
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

Успішність самореалізації людини залежить від її готовності до самостійної пізнавальної та дослідницької діяльності, побудови гнучкої траєкторії особистісного та професійного розвитку, безперервного навчання.

Ідея навчання впродовж життя («Lifelong learning»), як ключова тенденція освіти, висвітлена у доповіді Європейської комісії (2018 р.), Міжвідомчої мережі освіти у надзвичайних ситуаціях (2019 р.) та підкріплена результатами студентських опитувань 2016–2018 рр. [3; 7; 9]. Вона знаходиться у полі зору інституційних і некомерційних організацій Європейського союзу, серед яких: Асоціація професійної освіти і навчання, Європейська Комісія DG EAC, Європейський парламент, Європейський центр розвитку професійної освіти, Рада ЄС у справах молоді, освіти та культури, Європейський фонд якості у сфері електронного навчання, Європейський Міжнародний центр освіти та ін.

Над актуальністю навчання та освіти дорослих для подальшого розвитку дискутує сучасна міжнародна освітня спільнота. Її прагнення спрямовані на підвищення обізнаності ключових учасників щодо змін в навчанні та освіті й, відповідно, залученні держави до розгляду даної проблеми.

Міжнародна комісія з майбутнього освіти [4] вивчає окреслене нами питання в контексті підписання нового соціального контракту на освіту, який передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) підтвердження права кожної особистості на освіту;
- 2) осмислення навчання впродовж життя як загальної цінності;
- 3) досягнення Цілей сталого розвитку.

Саме оновлення освіти на глобальному рівні, як доводять науковці Інституту освіти впродовж життя ЮНЕСКО, потребує укладання нового соціального договору. В означеному контексті важливе значення надається концепту Lifelong learning. Девід Атчоарена, директор Інституту, підкреслює [4], що навчання протягом усього життя повинно стати пріоритетом на фоні світової рецесії, зростаючої нерівності та кліматичної кризи. Лише безперервна освіта здатна

підвищити конкурентноспроможність майбутнього фахівця, його затребуваність на ринку праці, а це, в свою чергу, дозволить перебалансувати відносини в системі «людина-людина», «людина-природа», «людина-техніка».

Відповідаючи на тенденції європейської освітньої спільноти, Міністерством освіти і науки України розроблено законопроект «Про освіту дорослих» (2022 р.), в якому основною метою названо завдання формування у дорослих осіб ключових компетентностей, рекомендованих Європейським Союзом як необхідних для освіти впродовж життя. Законопроект пропонує нову ідеологію освіти дорослих, що передбачає реіндустріалізацію всієї системи. Він сприяє задоволенню потреб дорослих в особистому інтелектуальному, культурному і духовному розвитку; формуванню і розвитку культури навчання впродовж життя; здоровому довголіттю, активній участі дорослих у суспільному житті, формуванню і розвитку їхніх громадянських компетентностей; створенню сприятливих умов для економічної активності, здобуття нових освітніх та/або професійних кваліфікацій, забезпечення можливостей для зміни місця роботи, сфери зайнятості, підприємницької діяльності людини протягом життя [5].

З метою впровадження процесу «Lifelong learning» особистості доцільними є:

- формування потреби людини у самонавчанні та створення необхідних умов для її реалізації;
- впровадження дистанційної освіти для здобувачів;
- оптимізація процесу перепідготовки працівників різних сфер діяльності та підвищення рівня їх кваліфікації [6, с. 187].

Відтак стає зрозумілим, що норми законопроекту фіксують освіту дорослих як окремий складник освіти і окреслюють її суспільну цінність.

Дотичною до досліджуваної проблематики є питання геронтоосвіти. Наразі в Україні відмічається активізація неформальної освіти для людей похилого віку. Відкриваються освітні курси, дозвілєві центри, Університети третього віку, метою яких є розвиток особистості, її соціальна адаптація та збереження активної життєвої позиції в літні роки.

Геронтоосвіту слід розглядати як чинник повноцінного довголіття, активної старості, шлях подолання соціальної обмеженості після завершення професійного шляху, можливість переформатувати життя, наповнити його новими сенсами та суспільною активністю.

Тож, слідуючи ідеї навчання впродовж життя, ми створюємо умови для поглиблення й розширення загальної освіти, професійної компетентності, культури, виховання, громадянської та моральної зрілості особистості протягом усього життєвого циклу, що відповідає сучасним євроінтеграційним тенденціям.

Література:

1. Дзвінчук Д. Роль безперервної освіти в стратегії розвитку людського капіталу. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Випуск 29. С. 53–60.
2. Лещенко Н. А. Академічна мобільність в освітньому просторі ЗВО України. *Історико-педагогічні студії : Науковий часопис / гол. ред. Н. М. Дем'яненко*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2022. Вип. 15–16. С.87–90.
3. Лещенко Н. А. Формування трансверсальних компетентностей у здобувачів вищої освіти: Європейський досвід. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Українська освіта: аксіологія європейського вибору» для студентів, здобувачів, молодих учених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів, представників громадянського суспільства*. м. Київ, 21–22 жовтня 2021 р. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. С. 260–264.
4. Сайт Institute for Lifelong Learning UNESCO. URL: <https://www.uil.unesco.org/>
5. Закон України «Про освіту дорослих» (від 22.02.2022 р.). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ06948А?an=6>
6. Ткачук М. Безперервна освіта як загальноосвітня людиноцентристська тенденція сучасності. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. № 2(6). С. 186–192.
7. Council of the European Union. Annex to the Council Recommendation of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning: Key Competences for Lifelong Learning, a European Reference Framework. *Off J Eur Union*, 2018.
8. Leshchenko N., Anosova A., Drachuk O., Semenog O., Vaidych T., Ruskulis L. Current trends in training in continuing education: theoretical principles. *Laplace in Journal*. 2021. 7(3C). P. 506–511. DOI: <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202173C1653p.506-511>
9. Leshchenko N. A. The importance of soft skills for the professional development of a future teacher. *The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society* : International scientific conference, July 30–31, Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 243–246.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Пріма Р.М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Передусім відзначимо, що в сучасних реаліях вища освіта є одним із провідних інститутів, який слугує підґрунтям наукового поступу держави, віддзеркаленням її економічної стабільності та політичної безпеки, оскільки показником розвитку будь-якої країни є високий рівень освіти її громадян.

Державна політика у сфері вищої освіти, декларована Законом України «Про вищу освіту», визначає пріоритетними принципами сприяння сталому розвитку суспільства через підготовку конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти впродовж життя; доступність вищої освіти; міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти [1, с. 3]. Відтак, модернізація вищої школи, «створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір» [2], стає об'єктивною необхідністю.

При цьому ми свідомі того, що соціально-економічні, політичні, інтелектуальні зміни нашого суспільства, які здійснюються в короткі терміни, і зокрема, в умовах війни, суперечливо позначаються на стані й перспективах розвитку вищої освіти. Сьогодні основні стратегічні завдання реформування вищої освіти на національному рівні полягають в удосконаленні системи управління освітою, підвищенні якості конкурентоспроможності, доступності, ефективності фінансування освіти. Реалізація цих завдань передбачає перехід до гнучкої ступеневої системи підготовки фахівців; піднесення вищої освіти України на міжнародний рівень та її інтеграцію в європейський простір [3].

Серед загальних тенденцій як стратегічних орієнтирів, що актуалізують, і водночас, спричиняють модернізаційні освітні процеси в Україні виокремлюємо глобалізацію освіти.

Насамперед відзначимо, що *глобалізація* (від глобальний, фр. *global* – загальний, всесвітній; узятий у цілому, загальний, всебічний) є найбільш дискутованою тенденцією сучасного світу, що студіюється у наукових розвідках (В. Андрущенко, В. Бех,

М. Дмитренко, В. Кремень, В. Лук'янець, Л. Макаренко, В. Нечитайло, В. Савельєва, С. Сисоєва, М. Степко, З. Тимошенко, Л. Хоменко та ін.), але попри це, водночас, є найменш зрозумілою широкому загалу. Це, вочевидь, потребує уточнення дефініції означеного феномену.

Глобалізація (англ. globalization) – це процес претворення певного явища на світове, тобто всесвітньої різнопланової (економічної, політичної, культурної, освітньої) інтеграції та уніфікації, який носить системний характер та охоплює всі сфери життя суспільства. Явище глобалізації є наслідком прискорення різноманітних змін в світовому суспільстві та новітніх відкриттів людства, особливо інформаційних. «Глобалізація – це подолання і навіть ліквідація традиційних кордонів між державами шляхом формування єдиного технологічного, торговельного, економічного та інформаційного простору. Завдячуючи глобалізації почалася реалізація неможливих для бюджету однієї країни проєктів з багатомільярдними інвестиціями» [4, с. 85].

Конструктивною нам видається думка О. Кивлюк, згідно з якою процес глобалізації ставить за мету формування та розвиток взаємозалежного, інтегрованого, єдиного світу – цілісного не тільки за загальними контурами, а і за внутрішніми складовими існування цивілізації. В такому єдиному світі, наголошує вчений, затираються всі географічно-політичні межі соціально-культурних систем і саме людство все більше усвідомлює зникнення таких кордонів. При цьому небезпідставними є узагальнення щодо поетапності змін під час глобалізації суспільства, а саме:

- усвідомлення необхідності та закономірності змін і визначення напряму перетворень;
- усвідомлення відповідальності та підготовка тих, хто ці зміни реалізовуватиме;
- поступова трансформація суспільства тими, хто вже сам готовий стати членом нового суспільства (інформаційного або ж суспільства знань) і консолідує довкола себе інших.

Глобалізація стимулює розвиток науки (економіки, інформатики, соціології, політології, філософії, екології, медицини, демографії тощо) і сама накопичує та систематизує надбання наукових знань у своїй теорії та практиці. До провідних напрямів глобалізації належить освіта, яка не тільки не залишалася осторонь, а й активно залучається до глобалізаційних процесів [5].

Відповідно до Енциклопедії освіти термін «глобалізація освіти» (англ. globalization of education) є похідним від поняття «глобалізація», що використовується в економічних, політичних та соціальних науках з початку 90-х рр. XX ст. Глобалізація є складним і багатоаспектним явищем. При цьому одним із найбільш дефініційно-змістовним є визначення глобалізації, що належить австралійському філософу освіти С. Канінгхему: «Під поняттям «глобалізація» як правило

об'єднується низка споріднених концептів, зокрема: інтернаціоналізація виробництва, торгівлі та фінансів, розвиток мультинаціональних корпорацій, дерегуляція фінансових ринків; міжнародна мобільність людей, розвиток діаспорних та іммігрантських громад та зростаюча мультинаціональність суспільства у розвинених країнах; міжнародні комунікаційні потоки, що здійснюються за допомогою телекомунікаційних медіатехнологій та забезпечують транснаціональне поширення культурних послуг, образів, предметів масового споживання; глобальна циркуляція ідей і понять, експорт «культурно імперіалістичних» західних цінностей, розвиток міжнародних організацій...» [6].

Вплив глобалізації на розвиток освіти досліджується широким колом зарубіжних та вітчизняних теоретиків, зокрема таких, як: С. Болл (S. Ball), Н. Бурбулес (N. Burbules), Е. Гідденс (A. Giddens), Ж. Делор (J. Delors), Б. Лінгард (B. Lingard), П. Скотт (P. Scott), В. Андрущенко, І. Зязюн, М. Згуровський, В. Кремень та ін.

Зауважимо, глобалізація освіти розгортається у напрямку формування єдиного «освітнього простору», що ґрунтується на інтеграції національних освітніх систем. Як слушно відзначається у колективній монографії «Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи», в Європі у межах Болонського процесу відбувається інтенсивне формування спільного освітньо-наукового простору, метою якого є забезпечення конкурентоспроможності європейської системи освіти у світовому масштабі, підвищення ролі цієї системи в сучасних суспільних перетвореннях, зростання мобільності студентів і викладачів, європейців на ринку праці [7, с. 19]. При цьому, стверджує вчений, з одного боку, освітні стратегії мають враховувати неминучу тенденцію втягування держав у процес глобалізації, а з другого – спрямовуватися на підвищення національної конкурентоздатності при збереженні культурно-національної специфіки. Фактично національні системи освіти постали перед вибором: чи намагатися зберегти власні традиції і стандарти, ризикуючи виявитися «вимкненими», чи поступитися експансії динамічніших і конкурентоспроможніших освітніх моделей, ризикуючи втратити значну частину власної ідентичності.

Ми солідарні з науковцем, що глобалізація ставить перед освітою загалом та перед національними освітніми системами, зокрема, низку проблем, які потребують якнайшвидшої реакції як на рівні держави, так і на рівні інституцій громадянського суспільства. Відповідь на них, поза сумнівом, має стати лейтмотивом подальшого реформування вітчизняної освітньої галузі, де ключова позиція – не уніфікація вищої освіти, а широкий доступ до багатоманітності освітніх, наукових і культурних надбань інших країн, глибоке поєднання освітньої та наукової діяльності.

Вочевидь, ідеться про нову філософію освіти і науки, навчання і виховання, про нові підходи, цілі і пріоритети, тобто про нову парадигму розвитку вищої школи. При цьому освіта як потужна соціальна інституція може й повинна формувати духовно-інтелектуальний потенціал нації-держави як запоруку її науково-технологічного та соціально-економічного розвитку [6, с. 32].

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» : від 01.07.2014 р., № 1556–VII. ВВР України. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
2. Білоцерківська Н. Г. Реформування вищої освіти в Україні: правові аспекти. *Форум права*. 2014. № 4. С. 13–17. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
3. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: матеріали до першої лекції / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков ; відп. ред. М. Ф. Степко. К., 2004. 24 с.
4. Дворецька Г. В. Соціологія : навчальний посібник. К. : КНЕУ, 2002. 472 с.
5. Кивлюк О. П. Глобалізація та інформатизація освіти предметному полі філософії освіти. ISSN 2072-7941 (Online), ISSN 2072 – 1692 (Print). *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2014. № 57. С. 193.
6. Енциклопедія освіти. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 496 с.

TRENDS TOWARDS INTERNATIONALISATION OF HIGHER EDUCATION IN EUROPE

Tonenchuk T.V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Natural Sciences,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine*

Osovska I.M.

*Doctor of Philological Sciences, Professor of German Linguistics,
Dean of the Faculty of Foreign Languages,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Chernivtsi, Ukraine*

Today diversity, inclusiveness, equality and internationalisation in the higher education sector have become more significant than ever before. Institutions of higher education prepare themselves for the changes driven by the national, European and global context.

Analyzing this transformation, we suggest an overview of the trends towards internationalisation of higher education in Europe. Three developments taking place simultaneously can be clearly observed. Firstly, European higher education faces a more market-oriented approach to education and training. Secondly, the internationalisation of higher education has been boosted by a series of agreements made at the level of the European Commission. Lastly, the quality assessment is slowly being transformed from an institution-centered national process to international accreditation [6].

On 14 November 2017, the European Commission outlined its vision for a European Education Area by 2025, selecting a network of European Universities as one of its flagship initiatives, claiming for ‘... a Europe in which learning, studying and doing research would not be hampered by borders’ [5]. The European Universities Initiative is the programme of the European Union to build a European Education Area, co-developed by higher education institutions, student organisations, Member States and the European Commission. Transnational university alliances will become the universities of the future, promoting European values and identity, and revolutionising the quality and competitiveness of European Higher Education [2].

The European Universities initiative, aimed at establishing alliances between higher institutions from all across Europe for the benefit of their students, staff and society is implemented primarily through Erasmus+ funding. Alliances are forming European knowledge-creating teams to address real-world challenges using a ‘challenge-based approach’ [4]:

- combine shared education, teaching and learning, research and innovation;
- allow groups to collaborate across disciplines through investigation and invention, while enhancing the quality of education, research, and public involvement;
- use innovative learning and training that cultivates critical and creative thinking, and helps learners to adapt and innovate in the rapidly evolving labour market;
- develop innovative solutions that can be adapted to different regions in Europe.

The initiative sets the ambition to expand to 60 European Universities alliances involving more than 500 higher education institutions by mid-2024. Alliances are formed to create the common educational environment with a goal to explore cooperation possibilities to meet the educational needs of those who are looking for training and education opportunities, those who want to acquire a second education, employers who need professionals to fit their industry requirements and for the society as a whole. The objectives include European strategies to encourage educational development, in particular, bring together educational institutions, researchers, students, stakeholders as well as local authorities to define common interests and discuss obstacles to be overcome. Flagships include:

- equal access to knowledge for everyone,
- joined European degree with the legal status,
- internationalization of curricula in order to promote mobility, innovation, excellence and student-centered approach,
- blended intensive programs and collaborative online international learning,
- micro credentials to support and foster life-long learning, and more.

Making the curricula more flexible and suggesting innovation solutions to allow everyone to internationalize their curriculum are among the goals which will in the future promote mobility for all, boost multilingual approach, facilitate communication and exchange between partner institutions.

41 European University Alliances expressed their call in a joint statement on March 8th, 2022 appealing to the Member States to urgently support the establishment of sustainable long-term funding mechanisms to enhance cross-border collaboration among European University alliances across their various objectives. This funding should (1) integrate all education, research, innovation, transfer to society, (2) combine resources (Erasmus+, Horizon Europe, Digital Europe, Interregional Innovation Investments, member state funding, etc.) and, finally, (3) support should be sustainable, a long-term funding instrument [3].

Based on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and

the Committee of the Regions on a European strategy for universities (SWD (2022) 6 final) [1] fundamental academic and democratic values are under pressure as universities strive to compete on a global stage. We need to facilitate and reinforce transnational cooperation between universities to strengthen their capacities to equip young people, lifelong learners and researchers with the right competences and skills. It will also improve attractiveness and global competitiveness of the universities. The future of education should be based on hybrid solutions with the balance between physical presence and digital tools.

Within Europe, a growing number of people need to update and improve their knowledge, skills and competences to fill the gap between their formal education and training and the needs of a fast-changing society and labour market. The COVID-19 pandemic and military intrusion to Ukraine have also highlighted the need for people to be better equipped to deal with current and future challenges such as increased unemployment and damaged physical, mental and emotional well-being of hundreds of millions of people in Europe.

The Commission offers to support leading universities to develop and implement Master programmes, through Erasmus Mundus Joint Master calls addressing global challenges and support transparent and fair recognition of third country qualifications, including those of refugees, through the network of academic recognition centres and the EU transparency tools (European Qualifications Framework, European Digital Credentials for Learning) [1].

The Commission has presented proposals for Council Recommendations on learning for environmental sustainability and micro-credentials for lifelong learning and employability. Micro-credentials make it possible to certify the outcomes of small, short-term tailored learning experiences necessary to meet the needs of the labour market. They can complement existing qualifications and help individuals to fill the skill gaps to succeed in a fast-changing environment. Micro-credentials allow to record the learning outcomes assessed against transparent and clearly defined criteria. They can be shared and are portable, may be stand-alone or combined into larger credentials.

Micro-credentials could be designed and issued by a variety of providers (education and training institutions, employers and industry, civil society organisations, public employment services, regional and national authorities, and other types of stakeholders) in different learning settings – formal, non-formal and informal ones (European Qualifications Framework, Qualifications Frameworks in the European Higher Education Area).

Member States are encouraged to support the quality and transparency of micro-credentials by encouraging providers to publish catalogues of micro-credentials they offer and integrating micro-credentials into national qualifications frameworks and systems [1]. The advantages of microcredentials and strategies for their accumulation by students within the

mobility programs between partner universities of the alliances will help to expand cooperation between universities and ensure both equal access to education within European Area and supporting life-long learning demands. Possible cooperation includes opportunities to study and do research abroad, as well as to find new learning methods – virtual mobility, mixed intensive programs, international summer schools involving students and professionals from different universities.

In this context, it is necessary to clarify the legislative framework of European educational structures, which would allow not only EU citizens, but also immigrants to apply for equal access to higher education, and to structure and popularize opportunities to maintain the professional level of refugees and support their integration into the economy of the European country that accepted them.

All the above-mentioned trends clarify the vision for the future of higher education and European universities. Europe has to invest in education and training of the young generation and offer each European citizen a real chance to upskill and reskill, laying the foundation for sustainable growth, a stronger, more prosperous and resilient Europe.

Literature:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European Strategy for Universities. EUROPEAN COMMISSION. Strasbourg, Com/2022/16 Final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2022:16:FIN>

2. European Universities. URL: <https://www.unica-network.eu/activity/european-universities/>

3. European Universities Alliances fully committed to making the initiative a success in a long term. 2023. URL: <https://univ-unita.eu/Sites/unita/en/Noticia/1417>

4. The European Universities alliances in action. URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-universities-initiative/about?>

5. The Future of Tertiary Education in Europe. Brussels. European Union, 2020. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/652095/EPRS_IDA\(2020\)652095_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/652095/EPRS_IDA(2020)652095_EN.pdf)

6. W-J. de Gast & R.E.V.M. Schröder Nuffic. Trends in Europe in Higher Education. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/222966637.pdf>

ТЕМА ФАШИЗАЦІЇ РОСІЇ – НЕОБХІДНА КОМПОНЕНТА ОСВІТНІХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОГРАМ

Чекаленко Л.Д.

*доктор політичних наук, професор габілітований,
Заслужений діяч науки і техніки України, дипломат,
Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
професорка КНУ Тараса Шевченка;
візитуюча професорка Ягеллонського, Краків
і Познанського Адама Міцкевича університетів,
Республіка Польща*

Фашизм-21 змінив фашизм-20. Російський фашизм існував ще за імперських часів, але в інших завуальованих формах: система кріпосного права, наприклад. Поняття «рашизм» походить від «росія» та «фашизм» (*англ. russia, rasha+fasyzm*), російський фашизм. Цей термін використовується вченими, політиками та публіцистами для позначення ідеології та практики владного режиму Росії кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Рашизм, на авторське переконання, – це різновид тоталітарної, фашистської ідеології, симбіоз основних принципів фашизму\нацизму та сталінізму. Згадаймо Й. Геббельса, якого шанує ввп: «Брехня має бути настільки блюзнірська, щоб нікому й на думку не спало, що це брехня» [1].

Чому рашизм обрав для нападу Україну? Україна є зосередженням усього, що неприйнятно рашизмові: інтелектуальний рівень розвитку, превалювання людських цінностей, ідеологія свободи, розвинене мислення, вільний вибір способу життя та віросповідання, економічний потенціал, родюча земля, працьовите населення.

Причини появи рашизму зросли з історичного минулого РФ. Завоювання та провал гітлеризму не дають спокою російським керівникам, які вважають за необхідне відродити здобутки нацизму. Росія потребує реваншу, а ми – Україна – заважаємо, тому нас намагаються знищити, щоби відчинити ворота в Європу – колыску Цивілізації. Рашизація покликана повернути російській країні новоімперську значущість.

Пропаганда рашизму:

1. «У розвалі СРСР винна Україна, яка має за це «заплатити».
2. «Геополітична незалежність України становить загрозу для Росії».
3. Росія без України не зможе відродитися як велика держава. Росія без України не відбудеться (*екс-радник американських президентів Збігнев Бжезінський*).

4. Російське керівництво століттями плекало ідею, що провалилася: використати український народ для об'єднання в єдине ціле.

5. Для російської еліти характерне почуття переваги над українцями. Особливо гостро заявила себе проблема історичної пам'яті.

6. Реалізується стратегія президента РФ, спрямована на жорстку централізацію його особистої влади. Британський журналіст *Лоуренс Брїтт (Lawrence Britt)*, вивчивши досвід семи фашистських режимів – від Гітлера до Піночета, сформулював їх спільні риси, назвав 14 ознак [2].

1. **Посилення націоналізму.** Керівництво Росії з приходом в президентське крісло ввп веде активну кампанію ліквідації громадянського руху – російського і національного [3].

2. **Знецінення людини та її прав.** Найжорстокішим винаходом тоталітаризму стали концентраційні табори.

3. **Пошук ворога** для покладання на інших відповідальності за власні злочини (*як зазначав У. Еко*) [4].

4. **Пріоритет війни та зброї.** Правляча еліта РФ завжди ототожнювала себе з армією. Більшість національних ресурсів йде на військові витрати, навіть якщо важко забезпечити внутрішні потреби країни [5].

5. **Поширений сексизм.** Злочини російських армійських бандитів проти українських жінок документально підтверджені та чекають на розгляд у Міжнародному суді ООН – Трибуналі.

6. **Контроль за засобами масової інформації,** освітою, наукою. Масове звільнення журналістів, вчителів та викладачів вишів, які не поділяють точку зору рашистів.

7. Ядром ідеології рашизму є **консервування культурної відсталості та руйнування цивілізаційних засад.** Метою Росії є знищення України і українців [6].

8. **Використання карального апарату,** що працює в умовах таємності та без обмежень.

9. **Пропаганда.** Солдати Росії знищують церкви та священників також і свого, московського патріархату.

10. **Захист корпорацій.** Відбувся процес злиття влади з капіталом. Влада захищає і підтримує великий бізнес.

11. **Прийняття людської гідності.** Виступи протестного блоку переслідуються та прирівнюються до кримінальних угруповань.

12. **Потурання злочинам.** Чисельність ув'язнених зростає, поліція має необмежену владу. Стимулювання страху перед злочинцями, зрадниками та ворогами.

13. **Протекціонізм та корупція.** У Росії елітна яхта для вищих чиновників дорожча всього військово-морського флоту (Дипломат РФ при ООН Борис Бондарев про його звільнення з роботи. Виступ. U-Tube 25 травня 2022 р.).

14. Згорання демократії. В росії ліквідовано протестний блок.

З перерахованими вище ознаками фашизму/нацизму, дослідженими такими ученими, як Роже Бурдерон, Лоуренс Брітт, Умберто Еко, а також Дж. Стенлі та Тімоті Снайдер, збігаються характеристики російського фашизму. Вони також визначають 14 характеристик фашизму, кажуть нам і попереджають усіх людей про цю небезпеку [4].

І якщо своїми характеристиками рашизм нещодавно був подібний до італійського фашизму, то сьогодні рашизм повністю відповідає німецькому нацизмові: оскільки знищує цивілізації та народи, реалізує голокост і геноцид.

До висновків:

1. Для виховання і навчання шкільної та студентської молоді, для протистояння загрозам молодіжних спільнот Європейського Союзу вважаємо за необхідне розповсюдити тематику рашизації росії. За можливості, увести цю навчальну дисципліну або як політологічну складову курсу «Безпека України: виклики сьогодення» в практику навчальних планів українських вишів вже сьогодні.

2. З більш широких питань – запропонувати європейським освітнім інституціям (ЄС) розглянути можливість і віднайти консенсус узгодження понять, програмної тематики, а в наступному і системи оцінювання студентів, яка не збігається в Україні і провідних вишах Європейського Союзу. Болонська система як викладання, так і оцінювання в разі відрізняється в Києві і провідних вишах ЄС.

3. Пропонуємо розглянути можливість прискорити узгодження українських і документів ЄС про наукові ступені і наукові звання з метою полегшення обміну викладацьким досвідом і гідного рівня перебування українських викладачів за кордоном.

4. Спростити українським студентам вступ до вишів ЄС, у деяких випадках ввести полегшені схеми щодо вимог знання мови титульної нації країни навчання.

5. Відповідно рівню викладача ЄС оплачувати лекційні години викладачам з України, відомим у науковій і освітній сферах, що мають відповідні наукові публікації, які користуються широким попитом.

Література:

1. Геббельс житиме стільки, скільки існуватиме пропаганда.- <https://www.polskieradio.pl/398/7866/Artykul/2866035,%c2%ab%d2%90%d0%b5%d0%b1%>; Чекаленко Людмила Д. Публічна історія: виклики ХХІ століття: монографія. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, 278 с.

2. Лоуренс Брітт. Fascism Anyone? – Free Inquiry Magazine. – <https://pribalty.livejournal.com/3463.html>

3. Марк Епельзафт. Бандера, УПА, ОУН і євреї.- jews.3195.html; Степану Бандері – 111 років: факти та фейки про українського

націоналіста <https://freeradio.com.ua/stepanu-banderi-111-rokiv-fakti-ta-fejki-pro-ukrainskognacionalista/>

4. Умберто Еко. 14 ознак фашизму. – <https://4brain.ru/blog/14-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%BE>

5. *Звіт SIPRI*: Росія – п'ята за військовими витратами. – <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/otchet-sipri-rossiya-pyataya-voennym-rashodam-ukraina-v-chetvertom-desyatke>; Скільки коштує війна для росіян. – <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3482030-skilki-ta-cogo-kostue-rosianam-vijna-v-ukraini.html>

6. Див: *Ярослав Дашкевич*. Як Московія привласнила історію Київської Русі. – <https://universum.lviv.ua/journal/2011/6/dashk.htm>; *Чекаленко, Людмила Д.* Зовнішня політика України : монографія. Київ. Дипломатична академія України МЗС України. 2016. С. 154.

7. Дефекти російського розуму. – <https://www.mk.ru/social/2018/09/13/defekty-russkogo-uma-chego-opasalsya-akademik-pavlov.html>

8. Арнольд Джозеф Тойнбі (англ. Arnold Joseph Toynbee). – https://www.yakaboo.ua/ua/author/view/Arnol_d_Tojnbi/ ; Роже Бурдерон. Фашизм: ідеологія і практика. 1983. – OZON <https://www.ozon.ru/product/fashizm-ideologiya-i-praktika-28159193/?sh=ye-BDs941A> ; Тімоті Снайдер про тиранію – двадцять уроків двадцятого століття. – https://www.syllepse.net/-_r_37_i_923.html; *Jason Stanley*. How fascism works. – https://www.crowdcast.io/e/how-fascism-works/register?fbclid=iwar1qcvn09pqq17iux53qqa5hnrq_vd5ueblyzimcj4fy02t6--gbrqfq8nc ; Джейсон Стенлі. Інтерв'ю. – <https://www.radiosvoboda.org/a/jak-vpiznaty-suchasny-fascism/30649171.html>

СЕКЦІЯ 9. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

DOI

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЯК ФАКТОРА НЕПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ НА ПРОТЯЗІ УСЬОГО ЖИТТЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Зубенко Д.Ю.

*учитель фізики та інформатики,
кандидат технічних наук, доцент,
Харківський ліцей № 54*

Сучасне життя зв'язано з постійним зростанням обсягів інформації і потребує неперервного динамічного процесу прийняття рішень. Для того щоб вправно досягти поставленої мети в професійній сфері потрібно постійно навчатися та вдосконалюватися, тобто йти в ногу з часом.

Велике навантаження на працівників освіти іноді негативно впливає на якість створених освітніх послуг та погано відображається на здоров'я учителя. Бути сучасним в освіті не просто і потребує значних зусиль. Нові технології які зараз швидко та широко розповсюджуються в навчальному процесі можуть частково вирішити питання розвантаження педагогічних працівників при не зменшенні якості освітнього процесу.

Одним із рішень проблеми самовдосконалення робітників освіти є курси підвищення кваліфікації, які зараз як ф завжди були як обов'язковими так и вибірними. Проблема вибору існувала завжди, і критерії її відбору також різні, як можливо в світі колосальної інформації і програмних продуктів відібрати необхідний пакет послуг?

Тренд розвитку послуг з підвищення кваліфікації показує, що основний сектор стрімко зростає в сфері автоматичного процесу навчання тобто з використанням штучного інтелекту, відео огляду ютюба та тестових систем.

Сучасний викладач – автор курсів підвищення кваліфікації сьогодні виступає як модератор – «програміст», що створює та регулює діяльність навчального продукту. Споживач же цього виду послуг може в будь який комфортний для нього час пройти ці курси, не завдаючи шкоди своєму здоров'ю та навчальному навантаженню. З одного боку це сучасно та прогресивно, але ми знаємо що люба

технологія несе як позитивні моменти так і негативні, але в даному разі ми спостерігаємо більше хорошого.

В висновках можна підкреслити що завдяки сучасним автоматизованим методам ми швидше навчаємося в потрібний для нас час, але проблема живого спілкування безпосереднього з викладачем на жаль становиться нам менш доступна, тому потрібно все-таки знаходити час та зустрічати наших учителів обговорювати різні проблеми позичаючи досвід у наших наставників.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-331-9-72>

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ «ІННОВАЦІЙНИЙ НАУКОВИЙ КЕРІВНИК PhD» (ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД): ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ VI ФАЗИ ПРОЄКТУ «ІННОВАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТИ ТА ЛІДЕРСТВО»

Колісник Л.О.

*к.соц.н., доцент, завідувач аспірантури,
доцент кафедри історії та політичної теорії
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна*

В період з 8 по 30 травня 2023 р. на платформі Zoom було розроблено і реалізовано Програму підвищення кваліфікації наукових керівників PhD «Інноваційний науковий керівник» (далі – Програма). Дана Програма – результат участі семи її співorganizаторів у VI Фазі проєкту «Інноваційний університет та лідерство», який передбачав перебування, навчання, консультації протягом місяця (06.11–03.12.2022) на базі Ягеллонського університету в Кракові та Варшавського університету (Польща).

Розробниками Програми, крім автора тез, яка була модератором Модулю 3, стали:

– Наталя Авшенюк – д.пед.н., професор, завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, членкиня Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (модератор Модулю 6);

– Ірина Гловюк, д.ю.н., професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ (модератор Модулю 2);

– Ганна Музиченко, д.політ.н., професор, проректор з наукової роботи ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К.Д. Ушинського» (модератор Програми, відповідальний за методичне забезпечення програми, підсумкове тестування та вихідне опитування);

– Анна Осмолівська, доктор філософії з політичних наук (модератор Модулю 5);

– Уляна Садова, д.е.н., проф., Національний університет «Львівська політехніка» (вихідне опитування Програми);

– Анна Яцишин, д.пед.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту цифровізації освіти НАПН України, координатор Офісу підтримки вченого (модератор Модулів 2, 4, інформаційні постери).

Обсяг розробленої Програми склав 90 годин (3 кредити ЕКТС), з яких: лекційних занять – 24 години, самостійної роботи – 60 годин, підсумковий контроль – 2 години, опитування – 4 години.

Програма складалася з:

– реєстрації заявок учасників;

– вхідного опитування учасників;

– урочистого відкриття з привітальними словами Тараса Фінікова, президента Міжнародного фонду досліджень освітньої політики, засновника ГО «Інноваційний університет» та Олеси Ващук, голови Ради молодих вчених при МОН України;

– круглого столу (сьомий день), на якому було оприлюднено результати першого вхідного опитування; учасниками-представниками з кожного з семи ЗВО та наукових установ обговорено, наскільки справдились очікування від Програми, що саме заслуговує на найвищі оцінки, і що можна було б додати до Програми, яку планується реалізувати повторно та масштабувати до міжнародного рівня;

– анкетування після завершення освітньої складової Програми (evaluation form);

– підсумкового тестування з виявленням ступеня сформованості програмних результатів;

– інформаційний супровід перебігу Програми, розміщення дописів з фото- матеріалами на особистих сторінках розробниць Програми в Facebook, на офіційних сторінках ГО «Інноваційний університет» та «Офіс підтримки вченого» в Facebook, на сторінках ЗВО та наукових установ у соціальних мережах, а також на офіційних вебсайтах ЗВО та наукових установ з використанням хештегів #ІнноваційнийНауковийКерівник #Інноваційний_науковий_керівник #Інноваційний_науковий_керівник_PhD.

Змістовні модулі Програми та теми лекцій-тренінгів до них.

Модуль 1. Нормативна регламентація наукового керівництва при підготовці докторів філософії.

1. Законодавство про освіту щодо наукового керівництва.
2. Антикорупційне законодавство та наукове керівництво.

3. Академічна доброчесність та дослідницька доброчесність.
4. Недопустимість дискримінації та цькування («булінгу»). Особливі освітні потреби.

Модуль 2. Розвиток персонального іміджу сучасного дослідника/бренд вченого.

1. Формування іміджу вченого: напрями та цифрові інструменти.
2. Сутнісні складові і маркетингове забезпечення формування бренду науковця. Роль цифрових маркетингових комунікацій у просуванні успішного бренду науковця.

Модуль 3. Наукова культура та етика дослідника.

1. Культура наукової (зокрема міжкультурної та міжетнічної) комунікації та етика дослідника.
2. Техніки комунікації. Корисні практики.
3. Підготовка вразливих категорій здобувачів (в тому числі гендерна специфіка).

Модуль 4. Цифрові технології у роботі наукового керівника.

1. Цифрові технології для колективної роботи науковців.
2. Цифрові технології та інструменти відкритої науки для виконання наукового дослідження.

Модуль 5. Інтернаціоналізація та інтеграція в міжнародні дослідницькі мережі.

1. Інтернаціоналізація та можливості для наукових керівників і аспірантів.
2. Міжнародні тренди в підготовці докторів філософії. Напрями співпраці з іноземними партнерами.

Модуль 6. Зарубіжні практики підготовки докторів філософії.

1. Соціокультурні контексти реформування системи підготовки докторів філософії у зарубіжних країнах. Європейські принципи підготовки докторів філософії. Забезпечення якості підготовки докторів філософії в європейському контексті. Портрет сучасного наукового керівника: обриси особистісних і професійних якостей.

2. Докторські школи: підходи до організації та адміністрування з урахуванням кращих зарубіжних практик.

За результатами тестувань учасники Програми протягом двох тижнів після закінчення освітньої складової отримали сертифікати про підвищення кваліфікації від ВГО «Інноваційний університет» (90 годин, 3 кредити ЄКТС, із них: лекційних занять – 24 години, самостійної роботи – 60, підсумковий контроль – 2, опитування – 4 із зазначенням програмних результатів навчання). За участь у реалізації освітньої складової Програми запрошені 10 спікерів отримали подяки.

Всього учасниками Програми стали 157 наукових керівників, які представляють ЗВО та наукові установи розробників Програми.

В подальшому за результатами реалізації Програми планується:

- підготовка та видання матеріалів Програми підвищення кваліфікації;
- підготовка проєктної заявки для участі в отриманні фінансування на повторну реалізацію оновленої Програми підвищення кваліфікації наукових керівників PhD (щорічно для всіх бажаючих наукових керівників аспірантів та докторантів ЗВО та наукових установ України);
- розробка методичних рекомендацій для наукового керівництва PhD;
- підготовка сертифікатного курсу «Інноваційний науковий керівник»;
- оновлення змісту освітньої складової програми з урахуванням пропозицій та зауважень учасників;
- залучення кваліфікованих спікерів для підвищення якості Програми;
- надання Програмі статусу міжнародної за рахунок залучення до реалізації освітньої складової колег із закордонних університетів, наукових установ;
- підготовка спільної публікації за матеріалами Програми та даними опитувань.

Приклади висвітлення Програми і відгуки учасників у соціальних мережах

<https://news.donnu.edu.ua/2023/05/27/innovacijnyj-naukovyj-kerivnyk/>
<https://news.donnu.edu.ua/2023/05/11/pilotna-programa-pidvyshhennya-kvalifikaciyi-dlya-naukovyh-kerivnykiv-phd-innovacijnyj-naukovyj-kerivnyk/>

https://www.lvduvs.edu.ua/uk/new-ua/lvduvs-vystupyv-spivorhanizatorom-prohramy-innovatsiinyi-naukovyi-kerivnyk.html?fbclid=IwAR3VWY8-MVbre6kp8KYpFTMw0w9YIVKNOGLT5WiWbo8SAiV9fQ-Jbn799pk_aem_th_AcDCTfZ4-qW4mUL7oLmYJFScZ-Ost5AAeIsJDkkp1Ux9vuUgdOBS0cOdlbOv3doHEr4

<https://www.lvduvs.edu.ua/uk/new-ua/lvduvs-vystupyv-spivorhanizatorom-proiektu-innovatsiinyi-naukovyi-kerivnyk.html>

<https://pdpu.edu.ua/novyny/9729-ofitsijnij-start-proektu-innovatsijnij-naukovij-kerivnik-phd>

<https://www.facebook.com/100071219583387/posts/pfbid0ZPMYtUkzdQbo bCuZBN6AWoVMkhBSQLFzGKfmSn6zBtBYGfENvBabqyuKQY7eR4nul/>

<https://www.facebook.com/100076229565651/posts/pfbid02bYuuDhC69wq 6x7iwGTHmh2Fg17QmG9YfXzxMHBWh9yAQov3RXLC8JZEs146NddCl/>

<https://www.facebook.com/100010957396375/posts/pfbid0Yj8ZUJxmro 4QAsCd3asPsyZmzVNFyRcsGvZJnYX1Z1AvK8Dobe9KURATfExg77abl/>

<https://www.facebook.com/100084036649362/posts/pfbid0mj1SyKu2PzRU kW5wKr26pBcRjvAkmBGwPWhxjXkuHuCZCCvtesxdbbKGM23EQxae/>

<https://www.facebook.com/100001863488443/posts/pfbid02ABLcv97TChi9 A2NZmznXKzH1N5mCnTTPAT5jMpuPhmGAE5Wq1KKzocDSxg4YmvLJ/>



ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКА ШКОЛА ІННОВАЦІЙНИХ НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ PhD

КОЛИ?
8-31 ТРАВНЯ 2023


ДЕ?
ZOOM

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ PhD
ЗА ПІЛОТНОЮ ПРОГРАМОЮ
"ІННОВАЦІЙНИЙ
НАУКОВИЙ КЕРІВНИК"



АННА МУЗИЧЕНКО
Доктор політичних наук




УЛЯНА САДОВА
Доктор економічних наук



НАТАЛІЯ АВШЕНКО
Доктор педагогічних наук




ІРИНА ГЛОВЮК
Доктор юридичних наук



АННА ОСМОЛОВСЬКА
Доктор філософії з політології



ЛАРИСА КОЛІСНИК
Кандидат соціальних наук



АННА ЯЧИШИН
Доктор педагогічних наук







ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВИХ КЕРІВНИКІВ PhD «ІННОВАЦІЙНИЙ НАУКОВИЙ КЕРІВНИК»

День 3.

-  **Культура наукової спілкування** (взаємодія та взаємодія) / **Дата:** 28.05.23 / **Час:** 10:00-10:30
-  **Етика науковця** / **Дата:** 28.05.23 / **Час:** 11:30-12:00
-  **Підготовка вразливих категорій здобувачів (в тому числі гендерна специфіка)** / **Дата:** 28.05.23 / **Час:** 17:00-18:30



СПІКЕР

**"КУЛЬТУРА НАУКОВОЇ
СВЯЗКИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТА
МІЖЕТНИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА
ЕТИКА ДОСЛІДНИКА"**

Лариса КОЛІСНИК
кандидат соціальних наук, асистентка
літератури і докторатури, доцент кафедри
філософії та політології факультету
технічного університету "Дніпровське
політехнікум"



СПІКЕР

**"ТЕХНІКИ КОМУНІКАЦІЇ.
КОРИСНІ ПРАКТИКИ"**

Ірина ГЛОВЮК
доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри кримінального процесу дисципліни
Інституту права Львівського державного
університету внутрішніх справ



СПІКЕР

**"ПІДГОТОВКА ВРАЗЛИВИХ
КАТЕГОРІЙ ЗДОБУВАЧІВ
(В ТОМУ ЧИСЛІ ГЕНДЕРНА
СПЕЦИФІКА)"**

Мирослава ФІЛПОВИЧ
кандидат стратегічних наук, професор кафедри
історії Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Савельєва Н.М.

*доктор медичних наук, професор,
декан стоматологічного факультету
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Томіліна Т.В.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри стоматології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Томілін В.Г.

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри ортопедичної стоматології
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Повномасштабне військове вторгнення суттєво змінило перебіг усіх процесів в Україні, не стало винятком і підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (НПП), які, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800 [1] зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію, мета якої – безперервний постійний професійний розвиток НПП запропонований державною політикою у галузі освіти та забезпечення її якості.

Варто зазначити, що більшість НПП Харківського національного медичного університету мають дві освіти: медичну та педагогічну. Тому, дбати про підвищення кваліфікації, про постійний безперервний розвиток вони повинні вдвічі більше. Суттєві складнощі виникають під час БПР медичних спеціальностей. Форма підвищення кваліфікації, яка використовується в університеті є очною. Якщо немає жодних проблем брати участь у семінарах, практикумах, вебінарах, тому що використання дистанційної форми підвищення кваліфікації не є проблемною, в той же час, виникають деякі труднощі під час використання дуальної форми підвищення кваліфікації, або під час проведення тренінгів, майстер-класів, стажування тощо. Харківська область і досі потерпає від постійних мілітаризованих дій з боку агресора. Постійні повітряні тривоги, відсутність електрики, інтернету та опалення, унеможлиблює відновлення зруйнованих закладів освіти, яке практично не відбувається (близько 5%) [2], що в свою чергу також

впливає на психологічний стан НПП: тривожність, втомленість та напруженість відчують у 1,5 рази більше науково-педагогічних працівників за період з лютого 2022 року [3]. За таких умов доцільно було зменшити навантаження на НПП, знизити вимоги щодо їх атестації. Але, розуміючи проте, що лише краще підготовлені, кваліфіковані педагогічні працівники, які не вважають себе добре обізнаними і впевненими у відчутті особистого володіння певними знаннями в сфері комп'ютерно орієнтованого навчального середовища з використанням сучасних інформаційно- комунікаційних технологій, здатні до подальшого особистого навчання під час проходження підвищення кваліфікації. Такі працівники можуть адекватно реагувати на потреби суспільства навіть під час таких викликів сьогодення.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800. URL: <https://cutt.ly/7XTEh87> (дата звернення 15.10.2023).
2. Війна та освіта. Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/> (дата звернення 15.10.2023).
3. Як війна змінила систему освіти в Україні. URL: <https://insider-media.net/news/po-polickax-yak-viina-zminila-sistemu-osviti-v-ukrayini> (дата звернення 15.10.2023).

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ТРЕТІЙ РІВЕНЬ ОСВІТИ В УКРАЇНІ:
СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ**

17 – 19 листопада 2023 року

с. Світязь Шацького району Волинської області

Підписано до друку 09.11.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 15,11. Тираж 100. Замовлення № 1123-049.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.